A HELYI TDM SZERVEZETEK SZEREPE A DESZTINÁCIÓ TURISZTIKAI KÍNÁLATÁNAK FEJLESZTÉSÉBEN

Szerkesztette:
Prof. Dr. Hanusz Árpád

Nyíregyháza
2011

A HELYI TDM SZERVEZETEK SZEREPE A DESZTINÁCIÓ TURISZTIKAI KÍNÁLATÁNAK FEJLESZTÉSÉBEN

A Nyíregyházán 2011. május 27-28-án megtartott konferencia előadásai

Szerkesztette:
Prof. Dr. Hanusz Árpád

Nyíregyháza
2011

Kiadja: Nyíregyháza Város és a Nyíregyházi Főiskola Természettudományi és Informatikai Kar, Turizmus és Földrajztudományi Intézete

Felelős kiadó:
Prof. Dr. Hanusz Árpád
egyetemi tanár

Technikai szerkesztő:
Mikó Tamás

Szerzők:

B. Dr. Pristyák Erika – főiskolai adjunktus
Benkő Béla – TDM menedzser
Dr. habil Dávid Lóránt – tanszékvezető, főiskolai tanár
Domboróczki Zsolt – földrajz-környezettan tanár
Dr. habil Göőz Lajos – professor emeritus
Prof. Dr. Hanusz Árpád – egyetemi tanár
Jászai Lídia – főiskolai hallgató
Dr. Jusztin Márta – főiskolai tanár
Katona Ilona – RMI igazgató
Dr. Komáromi István – c. főiskolai docens
Dr. habil Kókai Sándor – intézetigazgató, egyetemi magántanár
Dr. habil Könyves Erika – tanszékvezető, egyetemi docens
Nagy Adrienne – főiskolai adjunktus
Dr. Nagy Zoltán – egyetemi docens
Dr. Petykó Csilla – főiskolai adjunktus
Dr. Remenyik Bulcsú – főiskolai docens
Dr. Sütő László – főiskolai docens
Dr. Szakál Zoltán – főiskolai adjunktus
Dr. Szepesi János – főiskolai adjunktus
Tarpai József – igazgató, PhD hallgató
Dr. Tóth Géza – tudományos munkatárs

A tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek

ISBN 978-963-7336-97-3

Címlapon: Turisztikai Információs Központ, Nyíregyháza
Fotó: Máté János

Nyomás, kötés: Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft.
Felelős vezető: **Kapusi József** ügyvezető igazgató
Debrecen, 2011

A BOKORTANYÁK LEHETSÉGES SZEREPE NYÍREGYHÁZA TURISZTIKAI KÍNÁLATÁBAN

B. DR. PRISTYÁK ERIKA[1]

Bevezetés

A bokortanyák kutatásához és a tirpák hagyományok újraéledéséhez nagyban hozzájárult a betelepítés 250. évfordulója alkalmához kapcsolódó 2003-ban lezajlott rendezvénysorozat. Azonban a tanyák társadalmi-gazdasági revitalizációjának alapja természetesen összetett. A rendszerváltás óta eltelt 20 év hatása, a városfejlesztési stratégiák és a tényleges infrastrukturális és egyéb változások, fejlesztések lehetővé teszik az újraéledést. A 2000-es évek elején még zömében elsorvadó bokrokkal találkoztunk, mára ez megváltozott.

A bokrok egyedi településmorfológiai képpel rendelkeznek, sajátos gazdálkodási szerkezettel és életmóddal működtek, melynek nyomai még ma is fellelhetők. Minderről régebben számos tanulmány jelent meg *(Beluszky P., Márkus M., Frisnyák S. és egyebek)*. Újabban levéltári alapkutatások és összefoglaló munkák is megjelentek *(Bodnár Zs., Kujbusné Mecsei É., Frisnyák S.)*.

Az elmúlt évtizedekben a bokrok között jelentős különbségek alakultak ki, a kiemelkedő és az elpusztuló tanyák kezdenek jól elkülönülni. Általában mérséklődött a népességfogyás, de az átlagtól nagy eltérések adódnak. Kutatásaim alapján 3 alapcsoportba sorolom a tanyákat *(B. Pristyák E. 2011)*: 1. falusias elrendezésű tanya alvófalu jelleggel, 2. hagyományos családi gazdálkodással jellemezhető tanyák, és 3. idegenforgalmi alapokkal is rendelkező bokrok (Sulyán, Róka, Benkő, Antal, Szabadságbokor és a Nagycserkeszhez tartozó Tamásbokor).

Nyíregyháza szülötte, Krúdy Gyula írja: „az egykori tirpák pirult, szégyenkezett, haragudott valaha e csúfolkodó szó miatt." Ez a név mára azonban megváltozott, remélhetőleg megfelelő helyre került. A tirpákok identitástudata helyreáll, Nyíregyháza város elismeri, hogy sokat köszönhet a betelepítetteknek.

A rendszerváltás után lassan indult meg az átalakulás, mint a nagyobb településeken. Nyíregyháza viszonylagos gyors fejlődése egy évtizedes eltolódással hatott ki a külterületekre. Mindezt nevezhetjük megkésésnek is, azonban a társadalom gondolkodásmódját a gazdasági helyzet is csak nehézkesen befolyásolja. Az elmúlt évtizedben jelentős változások történtek, ennek megindulásáról már publikáltam *(Pristyák E. 2000., 2003)*. A dezurbanizáció először a városkörnyék egyéb szubcentrumait érte el (pl. Nyírszőlős, Sóstóhegy stb.), csak az elmúlt néhány évben indultak meg jelentősebb építkezések a külterületeken. Az *1. táblázatban* összegeztem a bokrok népességi és szolgáltatási jellemzőit.

[1] főiskolai adjunktus, NYF, Turizmus és Földrajztudományi Intézet

1. táblázat. A bokortanyák néhány társadalmi és szolgáltatási jellemzője

	Megnevezés	Nép. 1991, fő	Nép. 2001, fő	Nép. sz. változás %	Lakás 1991 (db)	Lakás 2001 (db)	Ivóvíz-hálózat	Gáz-hálózat	Busz-járat	Kövezett út	Szociális ellátás	Idegenf. alap	Szabadidős épület	Kisbolt, bisztró	Távolság a kp.-tól (km)
1.	Alsóbadurbokor	79	271	343	26	77	Igen	Igen	+	+	+ (HU)	-	-	-	11
2.	Antalbokor	72	76	105	34	39	Részben	Igen	+	+	O (JO)	+	-	+	6
3.	Bálintbokor	114	106	93	48	50	Igen	Igen	+	+	+	-	-	-	10
4.	Bedőbokor	26	41	158	23	16	Igen		-	-	O	-	-	-	11
5.	Benkőbokor	70	84	120	25	32	Igen	Igen	+	+	O	+	+	-	8
6.	Csernyikbokor	112	130	116	54	41	Terve	Igen	-	-	-	-	-	-	12
7.	Debrőbokor	23	18	78	20	17	Részben	Igen	-	-	O	-	-	-	10
8.	Felsőbadurbokor	464	228	53	177	108	Részben		-	-	-	-	-	-	8
9.	**Felsősima bt**	**377**	**442**	**123**	**116**	**131**	**Igen**	**Igen**	**Posta +**	**+**	**+**	-	-	**+**	**12**
	Felsősima tanya	474	325	81	201	105	Igen	részben	-	-	+	-	-	-	13
10.	Füzesbokor	64	62	97	30	28	Igen	Igen	-	-	O	-	-	-	6
11.	Gerhátbokor	63	70	111	30	37	Igen	Igen	+	+	O	+	-	+	7
12.	Istvánbokor	48	35	73	16	16	Terve		-	+	O	-	-	-	6
13.	Jánosbokor	151	180	119	60	75	Igen	Igen	+	+	O	-	-	-	7
14.	Kazárbokor	87	82	94	32	33	Igen	Igen	+	+	O	-	-	-	8
15.	Kordovánbokor	56	23	46	24	19	Igen		+	+	+	-	-	-	11
16.	Kovácsbokor	61	59	97	24	25	Igen	Igen	+	+	O	-	-	-	7
17.	Lóczibokor	40	42	105	16	14	Igen	Igen	+	+	+	-	-	-	7
18.	**Mandabokor bt**	**249**	**261**	**105**	**85**	**72**	**Igen**	**Igen**	**+**	**+**	**+**	**+**	**+**	**+**	**8**
19.	Mandabokor II	242	199	82	79	70	Részben	Igen	-	+	+	-	-	-	7
20.	Mandabokor III	91	64	70	39	36	Részben	Igen	-	-	+	-	-	-	10
21.	Mátyásbokor	52	55	106	18	19		Igen	-	-	-	-	-	-	11
22.	Mohosbokor	23	13	56	**11**	7	Terve		-	-	O	-	-	-	7
23.	Nádasbokor	24	14	58	11	12	Igen	Igen	-	-	O	-	-	-	7
24.	Polyákbokor	127	154	121	48	37	Igen	Igen	-	-	-	-	-	-	8
25.	Rókabokor	46	45	98	23	20	Igen	Igen	+	+	O	+	-	-	9
26.	**Rozsrétszőlő bt**	**137**	**1069**	**27**	**298**	**324**	**Igen**	**Igen**	**Posta +**	**+**	**iskola +**	**+**	**+**	**+**	**8**
27.	Rozsrétbokor II.	39	54	138	12	17	Igen		-	-+	+	-	-	+	8
28.	Salamonbokor	151	191	126	46	65	Igen	Igen	+	+	O	+	+	+	5
29.	***Sulyánbokor***	***58***	***50***	***86***	***30***	***32***	***Igen***	***Igen***	**+**	**-+**	***O***	**+**	**-**	**-**	***10***
30.	Szabadságbokor	51	67	131	18	28	Igen	Igen	-	+	O	-	-	Étterem +	4
31.	Szelesbokor	31	20	64	11	9	Részben	Igen	-	-	O	-	-	-	8
32.	Szélsőbokor	300	85	28	90	41	Részben	Igen	+	+	-	-	-	-	5
33.	Újtelekbokor	191	225	117,8	69	98	Igen	Igen	+	+	-	-	-	+	6
34.	**Vajdabokor bt**	**148**	**288**	**196**	**41**	**80**	**Igen**	**Igen**	**+**	**+**	O	-	**+**	**+**	7
35.	Vargabokor	121	104	86	55	56	Igen	Igen	+	+	O	+	-	-	8
36.	Zomboribokor	61	45	74	25	19	Igen	Igen	+	+	O	-	-	-	5
	Összesen:	**4523**	**5277**	**117 (!)**	**1667**	**1905**	**32**	**30**	**21**	**25**	**30**	**9**	**5**	**10**	-

A város elképzelései

Nyíregyháza város a hosszú távú településfejlesztési koncepciójában a minőségi életkörülmények biztosítása magában foglalja az épített környezet fejlesztése és védelme operatív programot. Ennek a programnak a célja „a város és városkörnyék fejlesztése az egyes területek sajátosságainak, hagyományos települési-táji jellegzetességeinek megőrzésével, továbbfejlesztésével". A város településszerkezeti és szabályozási tervében meghatározásra kerültek a külterületi lakott helyek fejlesztési kategóriái, az ezekre vonatkozó építési előírások.

A nyíregyházi külterületi lakott helyek az alábbi kategóriákba tartoznak:

I. *Falusias jellegű településrészek:* Szélsőbokor, Vargabokor, Jánosbokor, Rozsrétbokor, Újtelekbokor, Salamonbokor
II. Településszerkezetben elfoglalt új helyzetük miatt *gazdaságfejlesztésre* kijelölt településrészek: Zomboribokor, Szabadságbokor
III. *Üdülési fejlesztésre kijelölt településrészek támogatása*
IV. *Műemléki védelemre* kijelölt településrészek: Rókabokor, Sulyánbokor
V. *Mezőgazdasági nagytelkes településrészek:* Mandabokor I., Mandabokor II., Alsóbadurbokor, Füzesbokor, Mátyásbokor, Antalbokor, Gerhátbokor, Mohosbokor, Bálintbokor, Hármastanya, Nádasbokor, Bedőbokor, Istvánbokor, Polyákbokor, Benkőbokor, Kazárbokor, Szelesbokor, Csernyikbokor, Kordovánbokor, Kovácsbokor, Debrőbokor, Felsőbadurbokor, Lóczibokor, Felsősima (tanyák)

A bokortanyákra is vonatkozó általános fejlesztések:

- A bokortanyák megközelíthetőségének javítása
- Egészséges ivóvíz biztosítása a város teljes közigazgatási területén
- A szennyvízhálózat bővítése, a szennyvíztisztítás korszerűsítése, a gazdaságosan el nem látható területeken a helyi közműpótlók kiépítése
- Szakképzetlen felnőttek segítése a szakképzettség és a szakmai tapasztalat szerzéséhez.
- A bokortanyák karakteres elemeinek megőrzése
- A bokortanyák sajátos szerepének megfelelő differenciált fejlesztése
- Komplex munkaerő-piaci modellek kialakítása a romák, a halmozottan hátrányos helyzetűek, a tartós munkanélküliek célcsoportjai részére
- Szociális gazdaság típusú projektek
- A hátrányos helyzetű csoportok felé irányuló tolerancia erősítése
- Az egészségügyi prevenció széleskörű elterjesztése.

Turizmus a bokortanyákon

A bokortanyák legnagyobb értéke a különleges, egyedi település-szerkezeti sajátosság, a településmorfológiai képük és a tirpák hagyományok. Ennek megismerését, ismertségét kellene növelni. Ezen túl nem rendelkeznek igazán jelentős kulturális vagy egyedi agroturisztikai értékekkel. Több formában jellemző a hagyományápolás, az egyedi rendezvények összefonódnak lovas és gasztronómiai turisztikai termékekkel.

A tirpák rendezvények rendszeresek, ilyen a Tirpák Lovas Napok, a Tirpák Hétvége a Bihari tanyán. Rendszeresek a Tanyanapok Vajdabokorban, a megyei kisebbségek találkozója Mandabokorban. A Sóstói Múzeumfaluban Pünkösdöt ünneplik tirpák hagyományokkal. A rendezvényekre látogatók száma évről-évre növekszik, a gasztronómiai és egyéb hagyományok azon fiatalok érdeklődését is felkeltik, akik valamilyen formában kapcsolódnak a tirpáksághoz, a bokortanyákhoz. Több program zajlik a helyi evangélikus egyház szervezésében is.

A Bokortanyák Lakosságáért Egyesület a legaktívabb hagyományápoló civil szervezet. Emellett a Tirpák Kulturális Egyesület, a Vajdabokori Tirpák Népzenei Együttes és a Mandasi Bokortanya Klubja népdalkórusa és táncosai, a Felvidék Egyesület tevékenykednek. A Nyírségi TDM-be – mely a szakmában jelenleg folyó, helyi, aktuális szerveződés – a Nyírség Turizmusáért Egyesületen és a városon keresztül kapcsolódhatnak be a bokortanyák *(Furkóné Sz. M. 2010)*.

Sulyánbokorban 2011 nyarán Faművészeti Szaktábor és Szakmai továbbképzés zajlik a megyei népművészeti egyesület szervezésében, óvodásoknak és kisiskolásoknak szóló táborokat is tartanak több kurzusban. Nyílván a megfelelő környezet és infrastruktúra miatt is választják ezt a „falut" helyszínül, és ehhez nagyban hozzájárul a város közelsége.

Szabadidő eltöltésre alkalmas helyek: Benkőbokorban a Joób szeretetintézmény régi iskolaépülete, Salamonbokorban a régi iskolaépület, Rozsrétszőlőn és Mandabokorban az általános iskola, Mandabokorban és Vajdabokorban a Művelődési Ház és a Rozsréti Sportcentrum.

A falusi turizmuson kívül az aktív turizmus: a gyalogos és kerékpáros turizmusra, lovaglásra van lehetőség. A város is támogatja az egyes bokortanyák komfort-átalakítását, hogy alkalmassá váljanak a falusi turizmus fogadására. Önálló desztinációként nem valószínű a bokortanyák megjelenése, de kiegészítő programként és szálláslehetőségként forgalomnövekedés is reális elképzelés. Akkor lehet versenyképes ez a kis terület, ha jó hírét keltik és visszatérnek oda, olyan vonzerőt és szolgáltatást képes nyújtani, amelyek a turisták számára igazi élményt jelent és a versenytársakhoz képest jobb ár-érték arányt képvisel *(Hanusz Á. 2010)*. Hivatalosan a 36 tanya területén, öt helyen van lehetőség magánszállást igénybe venni. Valójában két helyen foglalkoznak aktívan turizmussal. Kereskedelmi szállás nincs. Emellett az evangélikus egyház intézményeiben vannak vendégszobák.

A legnagyobb és legismertebb szállás a Bihari-tanya és Lovas Panzió Szabadságbokorban. Ez egy élő tanya, a gazdák is ott élnek, lovakat, baromfiféléket tartanak, gazdálkodnak. 20 férőhelyes falusi szállás, egy vályogból és egy fából-kőből épült vendégházzal. 1994 óta aktív tagja a megyei falusi turizmus szövetségnek. Bővülő programlehetőséggel rendelkeznek: lovaglás, sétakocsizás a tanyák között, lovas-szán, disznóölés, agyagozás, korongozás, rendezvények: fogatversenyek, rendezvényük a Tirpák Napok. 2010-ben a vendégéjszakák száma meghaladta a 350-et. A tulajdonosok elmondása alapján főleg fővárosi és nyíregyházi vendégeik vannak. Az egyéni marketingtevékenység mellett a vendégforgalom növekedésére hatással volt a Nyíregyházi Állatpark vonzereje.

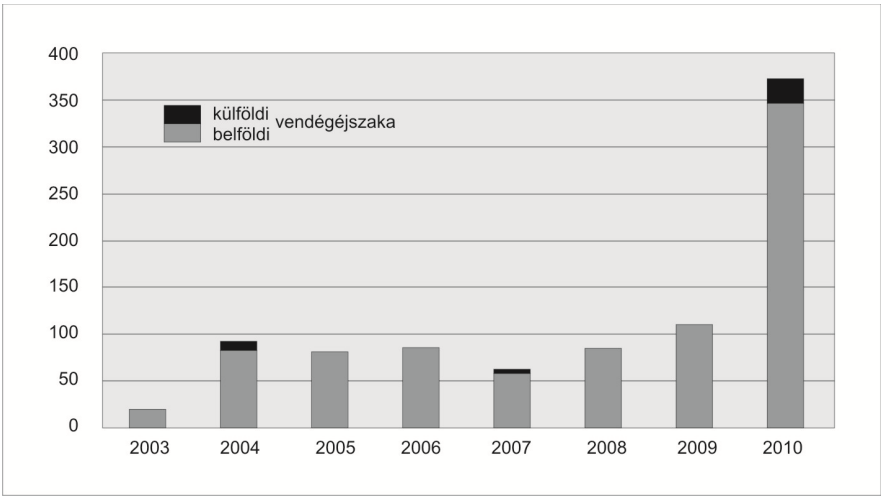

2. ábra. A Bihari tanya vendégforgalma

Az utóbbi években főként olyan fejlesztések történtek, amelyek viszonylag kis tőkével, sok esetben a családi vagyonra alapozva teremtettek új szálláshelyeket. A projektekben egyelőre még mindig a szálláshelyteremtés dominál és kisebb hangsúlyt kap a különböző idegenforgalmi programok megvalósítása.

A turizmus egyelőre egyik bokor számára sem jelent komplex megoldást. Azonban a helyi lakosságnak kiegészítő jövedelemforrást teremthet, vonzóbbá teheti a tanyaképet, Nyíregyháza palettáján hiánypótlást tehet.

Turizmus lehetősége a bokortanyákon

- A bokortanyák legnagyobb értéke a különleges, egyedi település-szerkezeti sajátosság, a településmorfológiai képük
- és a szerény tirpák hagyományok

- Ezen túl nem rendelkeznek igazán jelentős kulturális vagy egyedi agroturisztikai értékekkel
- Több formában jellemző a hagyományápolás, az egyedi rendezvények összefonódnak lovas és gasztronómiai turisztikai termékekkel
- Falusi turizmus egy nagyvárosos mellett

A vonzerők közül azokra összpontosítani, amelyek legalább megyei és országos hatókörrel rendelkeznek, tehát képesek a megye területén kívül élő embereket ideutazásra és itteni tartózkodásra bírni.
A kifejlesztésre javasolt turisztikai termékek köre a következő:

- arculatformáló turisztikai termékek (a falusi-, az öko-, a kulturális turizmus);
- egyéb, szokványos turisztikai termékek (falusi turizmus, kerékpáros, ifjúsági és 3. korosztályi turizmus);
- színvonalas rész szolgáltatások kifejlesztése a kiránduló forgalom gazdasági hozamának növelése. A különösebb vonzerővel nem rendelkező falvakhoz hasonlatosan a turizmusba való bekapcsolódásának elősegítése érdekében.

Szálláslehetőségek

- Öt helyen van lehetőség magánszállásadást igénybe venni.
- (32 férőhely) ezek zömében falusi szállásadásnak minősülnek.
- Valójában két helyen foglalkoznak aktívan turizmussal. Ebből is kiemelkedik a Bihari tanya.
- Kereskedelmi szállás nincs (terveztek).
- Emellett az evangélikus egyház intézményeiben vannak vendégszobák (12 férőhely).
- Tirpák csárda a 36-os főút mellett, tirpák ételekkel is az étlapon és a menüajánlatban is.

Tirpák rendezvények, egyesületek, kiadványok

- Tirpák Lovas Napok
- Tirpák Hétvége a Bihari tanyán
- Tanyanapok Vajdabokorban
- Megyei kisebbségek találkozója Mandabokorban
- A Sóstói Múzeumfaluban Pünkösdöt ünneplik tirpák hagyományokkal
- Több program zajlik a helyi evangélikus egyház szervezésében is

- A Bokortanyák Lakosságáért Egyesület / a legaktívabb hagyományápoló civil szervezet
- Tirpák Kulturális Egyesület
- Vajdabokori Tirpák Népzenei Együttes
- Mandasi Bokortanya Klubja népdalkórusa és táncosai
- Nyírség Turizmusáért Egyesület

- Bokortanyák népe – Márkus Mihály, társadalomföldrajz,
- Tirpák ételek – Dr. Bodnár Zsuzsa, néprajz,
- Pro Memoria, Nyíregyházi összeírások Kujbusné Dr. Mecsei Éva,
- Tirpákok c. hősköltemény – Vietorisz István

A rendezvényekre látogatók száma évről-évre növekszik, a gasztronómiai és egyéb hagyományok azon fiatalok érdeklődését is felkeltik, akik valamilyen formában kapcsolódnak a tirpáksághoz, a bokortanyákhoz.

A bokortanyák turizmusában előrelépés:

- Nyíregyháza város saját kiadványaiban megemlékezik, bemutatja egy-egy fotó erejéig (általában a Falumúzeum mellett),
- A Bihari-tanyán a Tirpák napok hat éven át került megrendezésre. A városnaphoz közeli hétvégén, lovas és gasztronómiai programmal.
- Rókabokor 17., Benkőbokor 11. számú ház műemlék jellegű épületegyüttes, Róka- és Sulyánbokor védett településszerkezete.
- Tirpák csárda 36-os főút mellett, Szabadságbokorban. Tirpák ételek ajánlásával és lehetőség tirpák lakodalmak lebonyolítására.
- Gasztronómiai gyűjtemények, tirpák specialitások (pl.: pucóka, kúknya, laskafélék, mákostengeri)
- Falusi szálláslehetőségek bővülése
- Tirpák rendezvények.
- A Bokortanyák Lakosságáért Egyesület rendezvényei (városnaphoz kapcsolódva)

Példa megvalósításra váró lehetőségekből:

- Tájékoztató és információs táblák elhelyezése.
- A városi Tourinform Irodában keveset tudnak konkrétan vagy konkrétumokat ajánlani
- Tanya-út (koncentráltan) lovas kocsival, tirpák taligával, kerékpárral is.
- Gasztronómiai, gazdálkodási bemutatók, extraigényként tirpák lakodalom.

A bokortanyák szerepe a város turisztikai kínálatában (összegzés)

Nyíregyháza és környéke az erősen fejlődő településkép, az urbanizációs jellemzők láttán, és emellett alapos turisztikai, kistérségi kutatás alapján *(Fehér I. – Kóródi M. 2008) nem vidéki* kategóriába van sorolva, több különböző mutató szempontjából. A város nyugati határában elterülő sajátos tanyarendszerrel együtt azonban olyan desztinációvá válhat, amely egyedi módon ötvözi a falusi és a kulturális-városi idegenforgalmat. A turizmus kínálati oldalának versenyében történő komoly megmérettetéshez a bokortanyáknak még számos tényezőn javítani, finomítani célszerű:

- Az „önfejlődés” útjának buktatóit lehetőleg elkerülni.
- Vállalkozó szellemű idegenek és turisztikailag képzett fiatalok irányításával hatékonnyá tenni a turisztikai fejlődést.
- Tudományos, szakmai körök (néprajz, levéltári szakemberek, történelem, földrajz) „elismerését” folytatni, fokozni. Itt elszállásolni őket.
- Önálló desztinációként nem valószínű a bokortanyák megjelenése.
- Kiegészítő programként és szálláslehetőségként a forgalomnövekedés is reális elképzelés.
- Olyan vonzerőt és szolgáltatást képes nyújtani, amelyek a turisták számára igazi élményt jelent és a versenytársakhoz képest jobb ár-érték arányt képvisel.
- A turizmus egyelőre egyik bokor számára sem jelent komplex megoldást. Azonban a helyi lakosságnak kiegészítő jövedelemforrást teremthet, vonzóbbá teheti a tanyaképet.
- „Unikummal” színesítik egy turisztikailag is fejlődő város kínálatát.
- Nyíregyháza a palettáján hiánypótlást tehet.

Irodalom

BODNÁR ZS. (1997): Tirpák népi ételek, étkezési szokások. AMC Kiadás. Nyíregyháza p. 87.

B. PRISTYÁK E. (2011) A bokortanyák differenciálódása az elmúlt 20évben, In: Geográfiai folyamatok térben és időben, Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 65. születésnapja tiszteletére, Szerkesztette: Kókai S. Nyíregyháza 2011. pp. 45-61.

CSERVENYÁK L. (1969): Nyíregyháza örökváltsága. Nyíregyháza

FEHÉR I. – KÓRÓDI M. (2008): A vidéki turizmus fejlesztése, Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 2008, p 196

FRISNYÁK S. (1985): Nyíregyháza földrajzi képe. Földrajzi Közlemények 3.

FRISNYÁK S. szerk. (2003): Nyíregyháza, Előadások a város újratelepítésének 250. évfordulóján, Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, nyíregyháza, p. 224.

FURKÓNÉ SZABÓ M. (2010): A Nyírségi TDM megalakításának tapasztalatai. In: A helyi és térségi TDM szervezetek helye és szerepe a vidék turizmusirányításában. (szerk.: Hanusz Á.) Nyíregyháza 2010. pp 21-34

KUJBUSNÉ MECSEI É. (2001): Nyíregyháza mezőváros tanácsa által határozatott… (1793-1837) forrásválogatás, Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, II. közlemények 23. Nyíregyháza 2003 p.256.

KUJBUSNÉ MECSEI É. (2001): PRO MEMORIA Nyíregyházi összeírások (1752-1850), forrásválogatás, Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, II. közlemények 29. Nyíregyháza 2003 p. 566.

KUJBUSNÉ MECSEI É. (2003): Nyíregyháza önkormányzata (1753-1848), Kiadja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, II. közlemények 28. Nyíregyháza 2003 p. 324.

KÜLTERÜLETI LAKOTT HELYEK Egyszerűsített Rendezési Terve, Nyíregyháza város Önkormányzata, 1999.

LŐRINCZ K. (2005): „A nyíregyházi bokortanyák revitalizációjának lehetőségei" szakdolgozat, Szent István Egyetemen

MÁRKUS M. (1943): A bokortanyák népe. Budapest,

NYÍREGYHÁZA MEGYEI JOGÚ VÁROS Integrált Városfejlesztési Stratégiája http://www.nyiregyhaza.hu/index.php, 2010. december 27.

PRISTYÁK E. (2001): A bokortanyák helyzete, a fejlődés lehetőségei, In: Nyírségi Földrajzi Napok előadásai, Szerk.: Boros L., Nyíregyháza, pp. 171-182.

PRISTYÁK E. (2003): A bokortanyák morfológiai képének változása – átalakuló tanyaszerkezet. In: Frisnyák S. (szerk.) 2003: Nyíregyháza, Előadások a város újratelepítésének 250. évfordulóján, Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza, pp 167-174.

PRISTYÁK E. (2011): A bokortanyák differenciálódása az elmúlt 20 évében. In: Geográfiai folyamatok térben és időben. (szerk.: Kókai S.) Nyíregyháza, 2011. pp 45-61.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI LEVÉLTÁR, Nyíregyháza, Térképgyűjtemény.

TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVEINEK felülvizsgálata jóváhagyott dokumentáció, Jandek építész iroda, Nyíregyháza.

VÁROSLAKÓK ÉLETMINŐSÉGI VIZSGÁLATA. Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Szociális Irodája és a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszéke 2008-as kutatássorozata.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Nyiregyhaza/pages/017_a_bokortanyak.htm

http://www.nyirhalo.hu/index.php?option=content&task=category&sectionid=27&id=144&Itemid=110 2010. december 27.

TURISZTIKAI KUTATÁSOK, FEJLESZTÉSEK ÉS TDM(EK) A MÁTRÁBAN

DR. DÁVID LÓRÁNT – DR. REMENYIK BULCSÚ –
DR. TÓTH GÉZA – BENKŐ BÉLA – DR. NAGY ZOLTÁN

1. A Mátravidék szálláshely-statisztikai elemzése

A Mátra 64 települése kereskedelmi szállásférőhelyeinek száma 2009. július 31-én 4 045 volt. Ez a szám a 2000-es értékhez viszonyítva több mint 1%-os növekedést jelent. A szálláshelyi összetétel bizonyos tekintetben kedvezőbb, mint az országos átlag, mivel magas a szállodák, illetve alacsony az egyéb szálláshelyek részesedése.

Kereskedelmi szálláshelyek szállásférőhelyei

Szállástípusok	Kereskedelmi szálláshelyek szállásférőhelyeinek			
	összetétele, 2009, %		alakulása, 2009 (2004=100)	
	Mátra	Ország összesen e	Mátra	Ország összesen e
Összesen	100,0	100,0	101,5	96,5
Szálloda típusú egységek összesen	51,3	45,9	99,4	109,7
Szálloda összesen	34,0	32,2	96,7	117,7
1* szálloda	0,6	2,6	0,0	47,7
2* szálloda	11,8	7,8	37,3	47,2
3* szálloda	18,2	14,5	105,0	117,6
4* szálloda	0,0	5,6	–	228,1
5* szálloda	3,3	1,7	87,9	180,3
Panzió	17,3	13,7	104,6	90,8
Egyéb szállástípus összesen	48,7	54,1	103,8	85,4
Turistaszálló	17,1	9,3	91,8	76,9
Ifjúsági szálló	4,8	5,6	84,2	106,4
Üdülőház	11,8	6,4	80,6	107,8
Kemping	15,1	32,8	141,7	79,9

2010-ben a Mátra kereskedelmi szálláshelyein 79 047 vendég 119 115 vendégéjszakát töltött. A jelzett értékek 2000-hez viszonyítva majd 30%-os visszaesésről árulkodnak.

2000-hez viszonyítva a Mátra kereskedelmi szálláshelyein a belföldi vendégéjszakák száma 2010-re majd 30%-al csökkent, szemben az országos, illetve vidéki több mint 20%-os bővüléssel. A külföldi vendégéjszakák esetében a Mátrában majd 40%-os visszaesés történt ugyanebben az időszakban, mely jelentősebb az országos, illetve vidéki negatív tendenciánál.

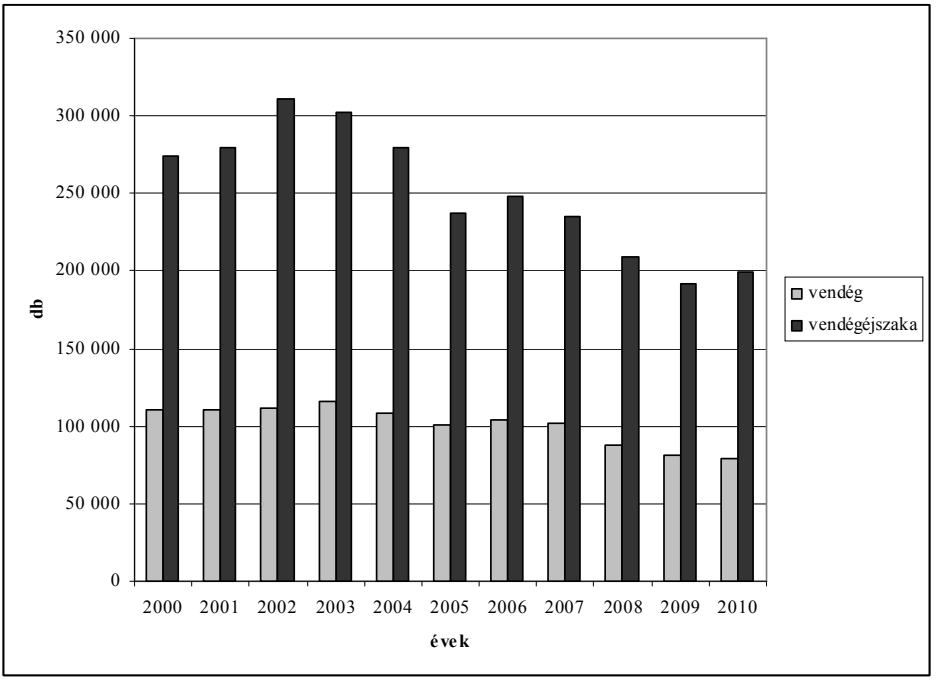

A Mátra kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalma, 2004-2010

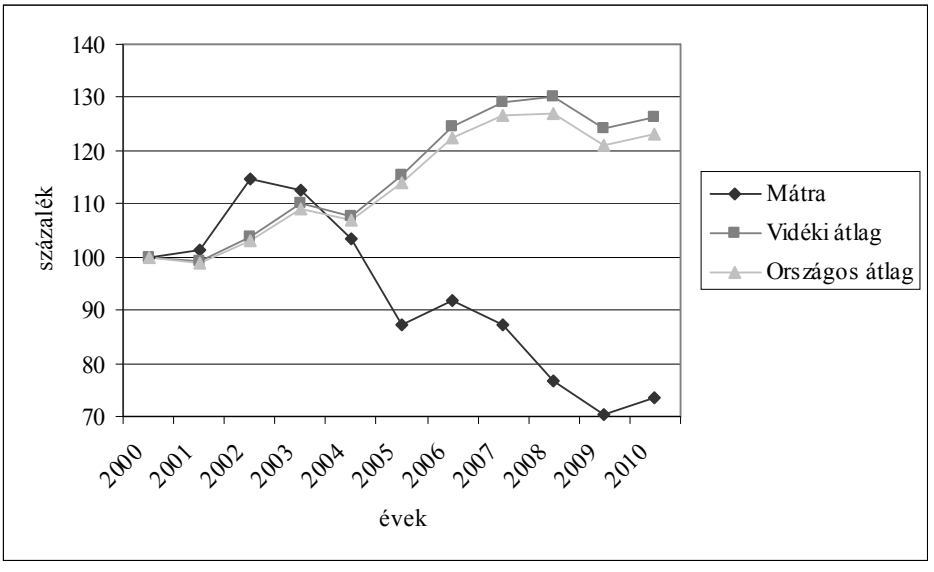

Belföldi vendégéjszakák számának alakulása, 2000-2010 (2000=100)

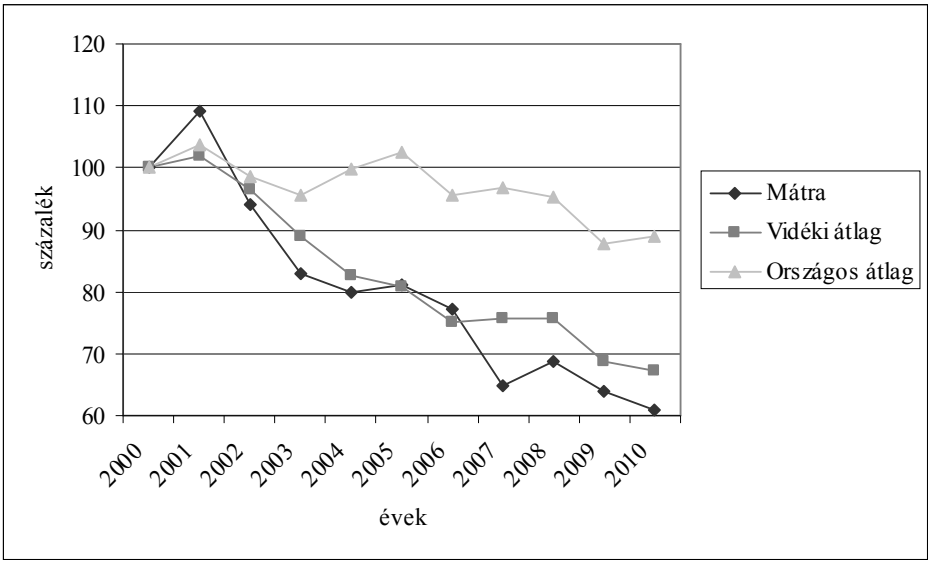

Külföldi vendégéjszakák számának alakulása, 2000-2010 (2000=100)

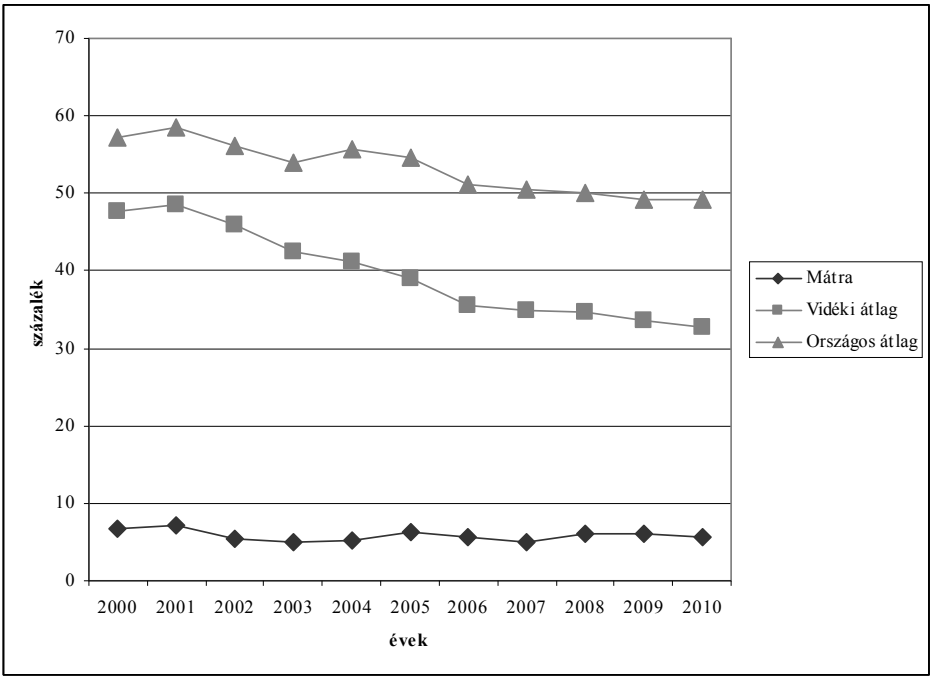

Külföldi vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyeken, 2000-2010, %

A Mátra kereskedelmi szálláshelyein a külföldi vendégéjszakák aránya 2010-ben kismértékben haladta meg az 5%-ot, mellyel jelentősen elmaradt az országos és a vidéki átlagtól. A trend ráadásul – az országos és a vidéki átlaghoz hasonlóan – itt is negatív.

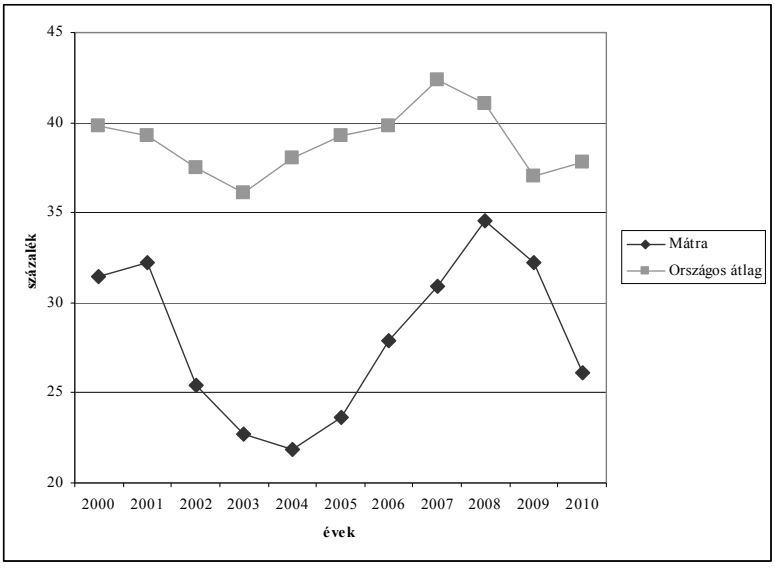

Kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás-kihasználtsága, 2000-2010, %

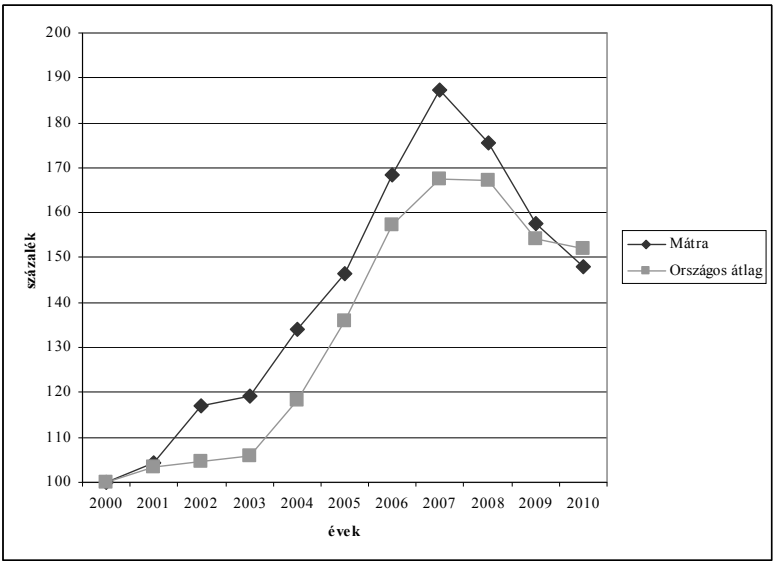

Kereskedelmi szálláshelyek szállásdíj-bevételeinek alakulása, 2000-2010, 2000=100

2010-ben a Mátra kereskedelmi szálláshelyek szobakapacitás-kihasználtsága 26%-os volt, mely jelentősen elmarad az országos átlagtól (37,8%).

A Mátra kereskedelmi szálláshelyein 2010-ben 1 041 134 ezer Ft bevétel keletkezett. 2000-hez viszonyítva ez az érték folyóáron 48%-os növekedést mutatott. Az országos dinamikához viszonyítva 2000 és 2010 között csak 2010-ben látunk a Mátrában alacsonyabb dinamikát, mint az országos átlag.

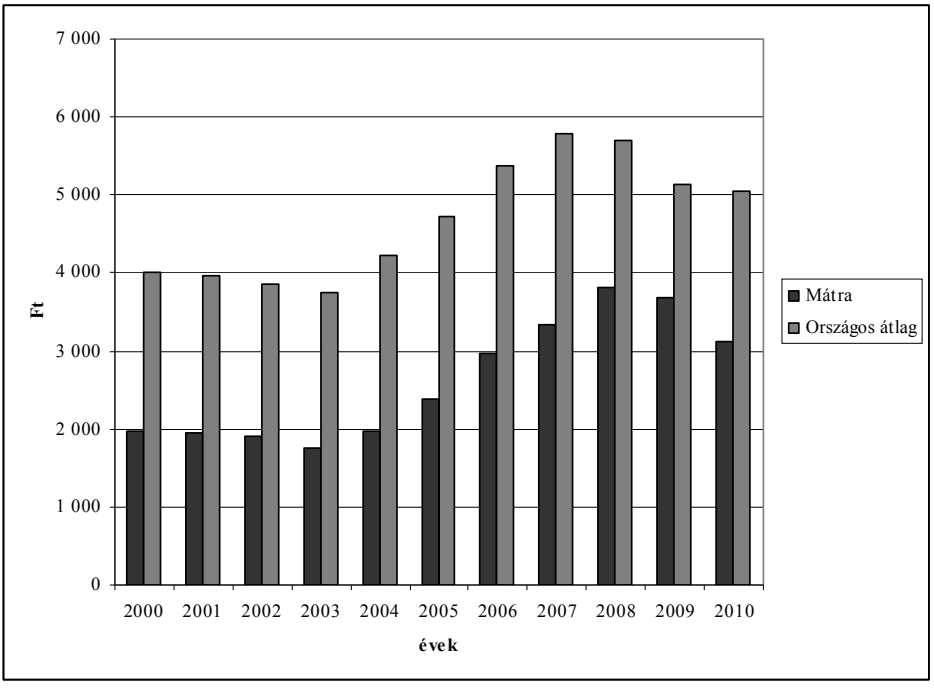

1 szoba 1 működési napjára jutó bevétel (REVPAR) a kereskedelmi szálláshelyeken, 2000-2010

A Mátrában 2010-ben a REVPAR 3 120 Ft volt. Ez az összeg, mintegy 40%-al maradt el az országos átlagtól. Ebben a vonatkozásban 2009 tekinthető a legkedvezőbb évnek, hiszen ekkor a Mátra csak 30%-al maradt el az országos átlagtól.

A Mátra településein 2 706 magánszálláshelyi férőhely működött 2009-ben. Ez az érték a 2000-es adathoz viszonyítva 74%-os növekedést jelent, mely jelentősen meghaladja az országos átlagot (3%).

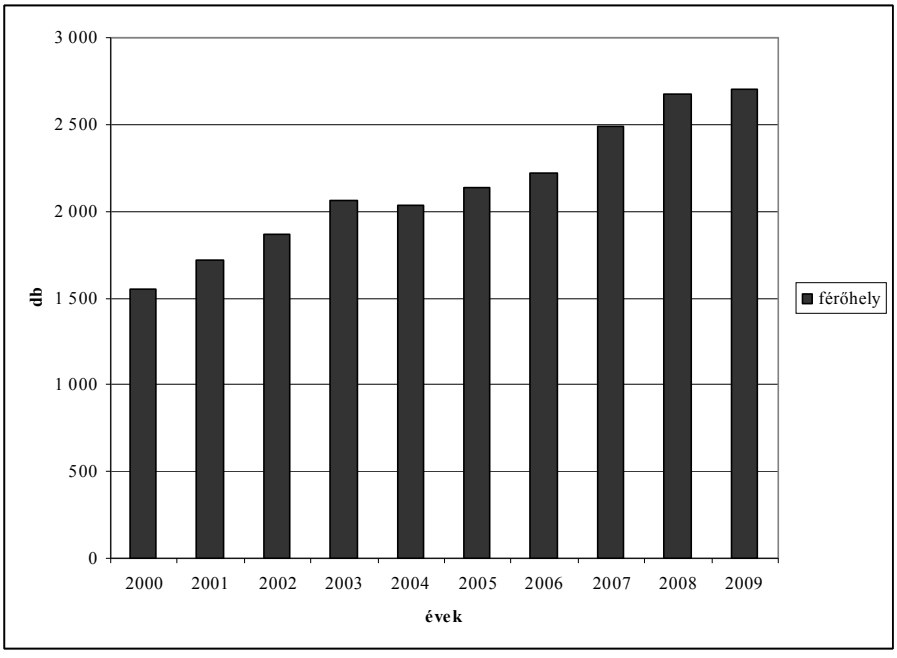

Magánszállásadás férőhelyeinek száma a Mátrában

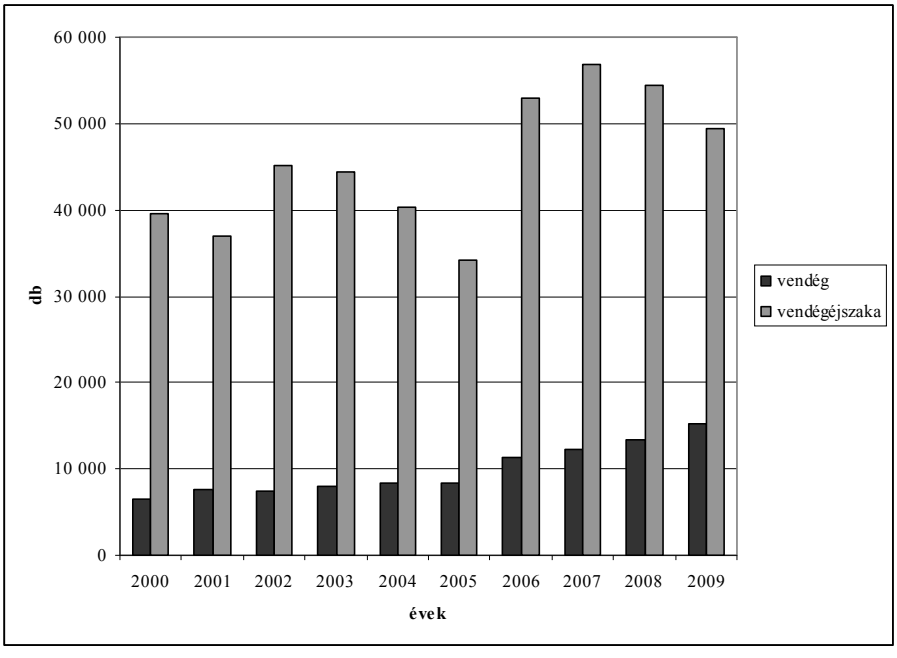

A Mátra magánszálláshelyeinek vendégforgalma, 2000-2009

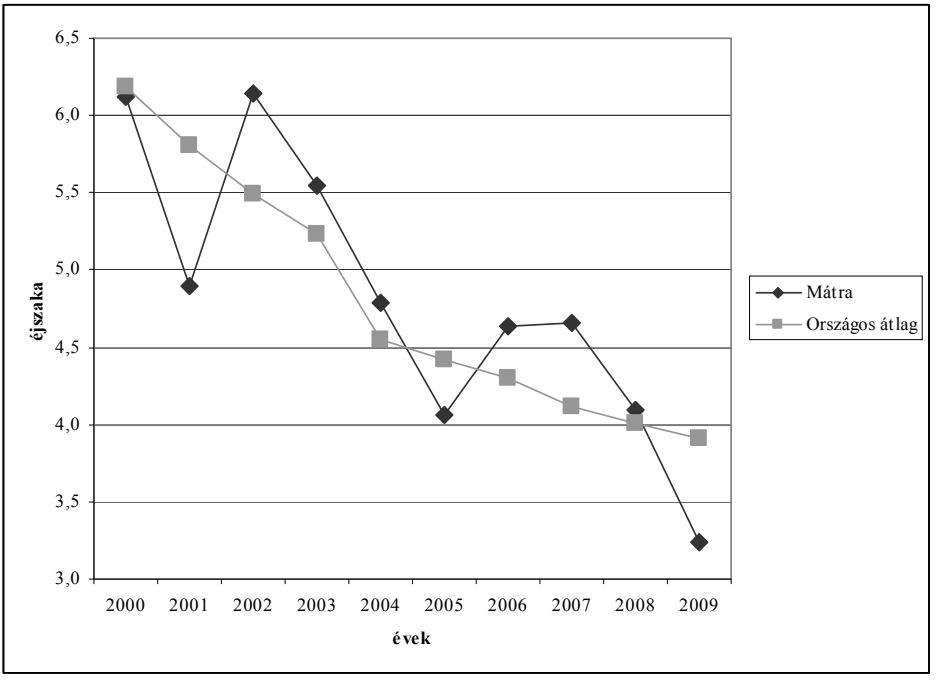

Átlagos tartózkodási idő a magánszálláshelyeken, 2000-2009

A Mátra magánszálláshelyeire 2009-ben 15 243 vendég érkezett, akik 49 366 vendégéjszakát töltöttek itt. Ez az érték 2000-hez képest 135, illetve 24%-os gyarapodást mutat. Mind a két adat természetesen jelentősen kedvezőbb az országos átlagnál!

2. Termékfejlesztési pillérek

A elkészült szakmai anyagok alapján a Mátravidék desztináció termékfejlesztési pillérei az alábbiak *(Xellum Kft. 2011.)*:

1. Természeti és aktív turisztikai pillér („Mi a „Hegyen" vagyunk, és Te?"): A pillér a Mátrához kötődő természeti és aktív rekreációt szolgáló termékek és szolgáltatások kifejlesztését jelöli meg. Gyöngyös a Mátra aktív programjainak szervezője: a Mátra rajongóinak első állomása, ahonnan élményteli és biztonságos program-, és transzferszervezés által a „Hegy" megtapasztalására nyílik lehetőség.

2. Kulturális turisztikai pillér („Természet és kultúra találkozása"): A városlátogató turizmus fejlődése áll a pillér fókuszában, a város kulturális értékeinek élményteli, interaktivitást biztosító bemutatásával. A pillér húzóterméke a borturizmus, amely a helyi borászatokra és kínálatukra épülve, illetve azt fejlesztve, a desztináció borainak imázsát is hivatott emelni.

3. Folyamatban lévé és tervezett kulcsprojektek a Mátravidéken

a.) Turisztikai infrastruktúra építés és rehabilitáció
- Sástó rehabilitáció (Gyöngyös)
- Mátravasút pályarehabilitáció
- Gyöngyös-Gyöngyösoroszi-Károlytáró-Mátraszentimre/Mátrakeresztes közlekedési folyosó kiépítése
- Kerékpárút (Mátrafüred-Sástó és Mátrafüred-Pálosvörösmart-Abasár-Markaz)
- Pipis-hegyi repülőtér rehabilitációja

b.) Szálláshely fejlesztés
- Hotel Opál
- Avar Hotel
- Sástó Kemping (Élpak ZRt.)

c.) Attrakciófejlesztés
- Farkasmály komplex turisztikai projekt
- Kékestetői síturizmus diverzifikációja (sítúra, szánkó)
- Tematikus útvonalak kialakítása „Aba Sámuel Út" (Abasár), „Palóc Út" továbbfejlesztése, „Mária Út" fejlesztése
- Roma turisztikai témapark létrehozása

d.) Szolgáltatás fejlesztés
- Mátra Kódex kidolgozása és elfogadtatása
- Mátrai Borút működővé tétele
- „A tiszta Mátráért" szemétgyűjtő monitoring rendszer felállítása és működtetése

e.) Kapcsolatépítés
- Gyöngyös-Pásztó kapcsolat intézményesítése
- Gyöngyös-Eger kapcsolat intézményesítése

f.) TDM fejlesztés, szervezetek megalakítása
- 3 db helyi és 1 db térségi TDM szervezet létrehozása

4. Szükség van-e a Mátravidéken TDM szervezetekre?

A turizmus hazai rendszerében Gyöngyös és a Mátravidék olyan területként jelenik meg, amely teret, helyszínt biztosít a szektor számára, amelynek fizikai arculata a turisztikai tevékenység hátterét, „díszletét" jelenti. A turisztikai desztináció ezen túlmenően magában foglalja a turistát látogatásra motiváló vonzerőket, termékeket, a felkínált szolgáltatások összességét, valamint azt az egyedi atmoszférát, amely tények és észlelések kombinációja, és amely a konkrét attrakciók mellett szignifikánsan befolyásolja a turisták élményét. Ennek megfelelően Gyöngyös és környéke, valamint és a Mátra hozzájuk tartozó része desztinációként kezelendő, ennek megfelelően a jövőt illetően turisztikai kulcs-

projektek megvalósítása nem megkerülhető feladat. Mivel fontos célnak tartjuk az előző fejezetben bemutatott negatív tendenciák javítását, legalább 3 helyi és egy térségi TDM szervezet megalakítását tartjuk fontosnak. Eddig ezek közül egy helyi szervezet, a Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület alakult meg és végzi tevékenységét.

Irodalom

DAVINO BT. (2011): Turisztikai kínálatfejlesztési kulcsprojektek a Gyöngyös-Mátra turisztikai közhasznú egyesület működési területén, Gyöngyös, 27. p.

KSH ADATBÁZIS 2000-2010

XELLUM KFT. (2011): Szolgáltatásfejlesztési és cselekvési terv, Budapest-Gyöngyös, 65. p.

A MEGÚJULÓ ENERGIÁK TURIZMUSA
RENEWABLE ENERGY TOURISM

DR. GÖŐZ LAJOS

Nagyon furcsa szóösszetétel, de ez a hivatalos elnevezése. Egy sziget Dániában, Samsø szigete, ahová az egész világról (főleg Ázsiából) vándorolnak a turisták, évente több mint egy félmillió, csak azért, hogy a megújuló energiák szigetét, annak berendezéseit, oktatási intézményeit, az energiaakadémiát megnézzék és tanuljanak.

Megdöbbentő, hogy több ezer ember él a szigeten, és oda semmiféle külső energia nem megy be, a hagyományos energiák mondhatnák, ki vannak zárva. Nem egy nagy szigetről van szó, Dánia egyik szigete, melynek hossza 26 km, elnyúló sziget tehát, és 7 km a maximális szélessége. Közel 5 ezer ember él ezen a szigeten, és egyre többen kívánnak letelepedni. A dán kormány és a helyi hatóságok bizonyos korlátozást kívánnak ebben a vonatkozásban bevezetni.

A dán kormány Energiaügyi Minisztériuma 1997-ben egy nagy versenyt fogalmazott meg, amelynek a lényege az volt, hogy a dániai szigetek között melyik az a sziget, amelyik 100%-ban energetikai szempontból – minden vonatkozású energiára értelmezve – 100%-ban teljesen önellátó. Ez a hatóság által meghirdetett és pontosan lefektetett tényezőkkel ismertetett javaslat azt tűzte ki célul, hogy a szigetek milyen formában tudják ezt elérni. Ennek a nagy jelentésnek az „Energy 21" volt a neve. Mindennek az volt a célja, hogy Dánia 2030-ra a megújuló energiák arányát 35%-ra növelje. Természetesen a versenyfeltételek különböző prioritásokat is tartalmaztak. Ezek közül a legfontosabb az volt, hogy a helyi közösségek részvételével oldják meg az energiafogyasztásnak (pontosabban az ellátásnak) ezt a célkitűzését. Minden formában a helyi közösségeknek, mondhatnánk az egyes településeknek, egyéneknek a közvetlen közreműködésével és közös akaratával, a közösségek teljes támogatásával próbálják ezt a rendkívül érdekes tervet megvalósítani. Természetesen ezt a dán energiahatóság minden vonatkozásban támogatta a technológiáktól kezdve a különböző oktatási, nevelési tervek megvalósításán keresztül.

Az akkor megfogalmazott – mondhatnánk vizionált – ideát milyen formában sikerült megoldani, és mi volt ennek a versenynek az eredménye? Különböző szempontból vizsgálva megállapítható (a pontos statisztikai adatok alapján), hogy a külön erre a célra megalapított Samsø Energy Company, vagyis a Samsø Energia Társaság mesteri módon oldotta meg ezt az igényt. Már 2005-ben elérték azt, hogy majdnem 100%-ban önellátóvá vált a sziget. Az energiamérleg

2005-ben azt mutatta, hogy 99,6%-ban sikerült kizárólag a megújuló energiákkal ellátni a sziget teljes lakosságát, a meglévő, ott működő különböző cégeknek, üzemeknek a teljes ellátását. Tulajdonképpen 10 éves perióduson belül mondhatjuk azt, hogy az alapenergiák tekintetében tökéletesen megvalósították a sziget ellátását.

Nem mondhatjuk azt, hogy nem volt tapasztalatuk a szigetlakóknak ezen a téren. Hiszen 1997-ben a sziget már 13%-ban megújuló energiákkal látta el önmagát. Ebben az időben még a helyi biomassza termelés, pontosabban a szalma, a fafeldolgozás melléktermékei játszottak elsődleges szerepet, és még nem voltak gázüzemű autók sem.

A magyar társadalomban nagyon nehéz az egyik legmodernebb és leggazdaságosabb fűtési rendszert megvalósítani, amely természetesen meleg vizet is szolgáltat. Ez lenne a távfűtési rendszer. Dániában 1928 óta működnek már egyes városokban távfűtő rendszerek. A magyarországi településeken, ha nem tudunk modern és gazdaságosan működő rendszert kialakítani, akkor a távfűtés természetesen nem célszerű. De, ha jól tervezik, akkor ez a legtakarékosabb fűtési mód, amely egyben melegvizet is szolgáltat. Samsø szigetén a közösség tulajdonképpen mintegy értékes gyöngysort, úgy alakította ki azokat a távhűtő rendszereket végig a szigeten, amelyek a lakosság alapellátását, a fűtést és melegvizet biztosítani tudják. Min alapszik ez? Ebben benne van a régi hagyományos szalma, mezőgazdasági melléktermékek, hulladékok (más célra fel nem használhatók) hasznosítása, de ugyanígy természetesen a hőszivattyú, a biogáz, a fahulladékfeldolgozó üzemek, vagy pedig a napenergiának a felhasználása és a szélenergia fejlesztése.

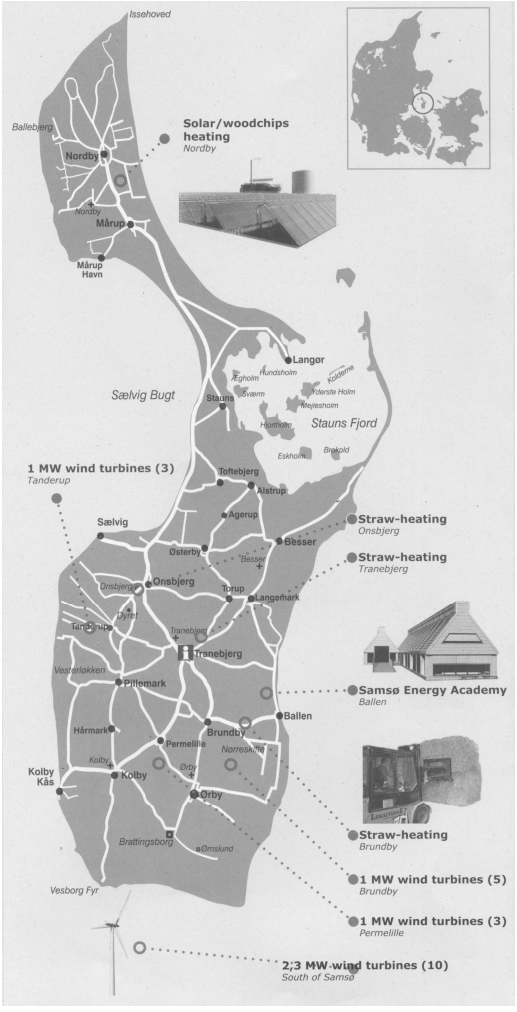

Mindebben a folyamatban a dán emberek munkaszeretete, kö-

zösségi feladattudata nagy szerepet játszott. Hiszen például a távfűtő művek távfűtési rendszernek való kapcsolat kialakításánál (amikor megalakították ezeket a kisebb szervezeteket) néhol csak egészen kicsi területre vonatkoztathatunk (mindössze 80-100 házat figyelembe véve) és csak 80 Koronát (10 Eurónak felel meg) kellett a szerződéskor befizetni. Előbb csak kisebb települések kezdték ezt a szervezést, majd folyamatosan megvizsgálták, hogy a különböző megújuló energiák közül milyen módon lehet összekapcsolni a szoláris vagy a szélgenerátor rendszert a hőszivattyúval vagy a biomasszával. Úgy alakították ki a több ezer házat figyelembe véve ezeket a rendszereket, hogy mindig valamelyik rendelkezésre állt, illetve átkapcsolható. Rendkívül egyszerű koordinációs rendszer van a különböző források között. Azt meg kell mondanunk, hogy a dán technológiai intézet külön tanfolyamot szervezett ebben a vonatkozásban, és igen jelentős oktatást is kialakítottak a kísérletek kiépítésére, illetve a résztvevők vizsgáztatása is nagyon magas színvonalon folyt, mindezt a dán kormány fedezte. Egy-egy épületcsoport, néhány ház közvetlenül nem volt kapcsolható ezekhez a rendszerekhez, de a saját energiaellátás megtervezésében segítettek, pontosabban a napenergia-rendszert, a hőszivattyút és a biomasszát egymással megosztva tudták ezeknek az ellátását biztosítani, és 100%-ban szavatolni ezek működését.

Érdekes volt a sziget lakóinak a személyes, egymás közötti kontaktusának a megteremtése. Pontosabban minden egyes polgárral személyesen vették fel a kapcsolatot azok az energetikai szakemberek, akik minden egyes házra vonatkozóan megvizsgálták – térítésmentesen – azokat a lehetőségeket és legésszerűbb megoldásokat, amelyek a tulajdonosok számára a legkedvezőbb és minden vonatkozásban a legkönnyebben megvalósíthatók.

A szigeten nem volt mindenütt kedvező például a földhő hasznosítása, így ott azt másodlagos tényezőként vették figyelembe, és sokkal olcsóbbnak bizonyult néhány hagyományos tüzelő anyag.

A nyugdíjasok számára az állam segítségével külön kidolgozott egy térítési rendszert az energiahatóság. Úgy, hogy a nyugdíjasok adóban és minden egyéb vonatkozásban olyan kedvezményeket kaptak, amely 50%-os kiadáscsökkenést eredményezett. Természetesen azért az állam pályázati lehetőségeket is adott, úgyhogy több száz nyugdíjas család, pontosabban háztartás az energetikai szakemberek előzetes tanácsának figyelembe vételével nagy kedvezményeket kapott.

Még két tényezőt ki kell emelnünk. Az egyik, hogy az energetikai ingyenes közösségi tanácsadás fontos szerepet szán az épületek szigetelésével kapcsolatos feladatokra. Ezt helyi erővel, különböző szigetelőanyagok (amelyek préselt szalma, különleges préselt papír, különböző gyapjú anyagok, perlit vagy egyéb rostok, ezen kívül a tetők szigetelése) felhasználásával oldották meg.

A másik rendkívül nagy eredmény volt az energiaakadémia megteremtése. Ez világviszonylatban is nagy vonzóerő, amely szorosan hozzá tartozik az energiaturizmushoz. Naponta több száz ember fordul meg Japántól a legkülönbözőbb államokig, akik meglátogatják a szigetet, és az akadémia képzésében is

nagyon sokan részt vesznek. Demonstrációs tréningeket szerveznek és bemutatókat. Az energia-oktató központ egy fontos célpontja tulajdonképpen a turizmusnak. Már az első évben több mint ötszáz japán érkezett, akik rendkívül kíváncsiak voltak a dán kormánynak erre a koncepciójára, és a gyakorlati tevékenységére. A látogatók nagyobb hányada kizárólag az energetikai megoldásokra kíváncsi, de ezt összekapcsolja természetesen a sziget egyéb módon kedves és látványos turisztikai attrakcióinak megtekintésével.

Ezek a csoportok professzionális oktatásban is részesülnek, gazdasági, valamint technológiai szempontból is. Főleg – mint említettük – ázsiai országok, Kína, Japán, Tajvan van előtérben a külföldi turisták közül. Nagyon sok turista vakációs programjának tekinti ennek a szigetnek a meglátogatását és az itt eltöltött időt.

Az Energiaakadémiának a kezdeti időben (2007 nyarán) már naponta 30-50 látogatója volt, akik természetesen ingyenesen láthattak különböző oktató anyagokat, és gyakorlatban a különböző, az akadémia udvarán elhelyezett készülékeket, azoknak a mérőeszközeit is tanulmányozhatták. Legtöbb látogató egy teljes napot tölt el ezen az Energetikai Akadémián. Rendkívül nagy az érdeklődés ma már az alapkutatások, pontosabban az akadémián meglévő laboratóriumi kutatások iránt is. Az iskolák külön szerepet kapnak, hiszen a tanárok az egy-egy osztály teljes részvételével folyamatosan látogatják nem csak belföldi vonatkozásban, hanem külföldről is ezeket az oktató szemináriumokat. Nagyon gyakran az a terület, amelyet az akadémia épület magába foglal, kevésnek bizonyul a sok látogató fogadására.

A megújuló energiák tekintetében még nem említettük azt a kedvező adottságot, amely a szélenergia hasznosítása terén végbemegy egész Dániában. Mint ismeretes, már 2000-ben sok szárazföldi, majd később pedig igen nagyteljesítményű offshore területen létesített elektromos áramot előállító turbina segítette az egész országban a megújuló energiák megteremtésének olcsó bázisát. Már 2005 végére megalapozták a tengerparti területen ezeknek a turbináknak a helyét, illetve létesítését, ami még nagyobb biztonsággal tudja szavatolni az egész sziget elektromos ellátását.

Az elektromos energiatermelés révén Svédországhoz hasonlóan az elektromos áramot közvetlenül is felhasználják egyes fűtési rendszerekben, nem is beszélve a melegvíz-előállítása tekintetében azoknál a településcsoportoknál, amelyek nincsenek bekapcsolva a távfűtő rendszerekbe.

Tehát látjuk, hogy ha egy közösség jó kommunikációval egy ilyen szűk területen, mint a megújuló energiák, érdeklődést tud felkelteni, ennek a turizmusra való hatása rendkívül nagy lehetőségeket ad a későbbiekben, hiszen az egész világon Samsø szigetét úgy ismerik, mint a „megújuló energiák szigete". Az újságok, a magazinok, a nemzetközi tévéállomások sokat foglalkoznak ezzel a témával, különösen napjainkban a japán atombalesetet követően még intenzívebben, és ez a médiaérdeklődés tulajdonképpen még tovább generálja a különböző emberek részéről az ismeretek megszerzését.

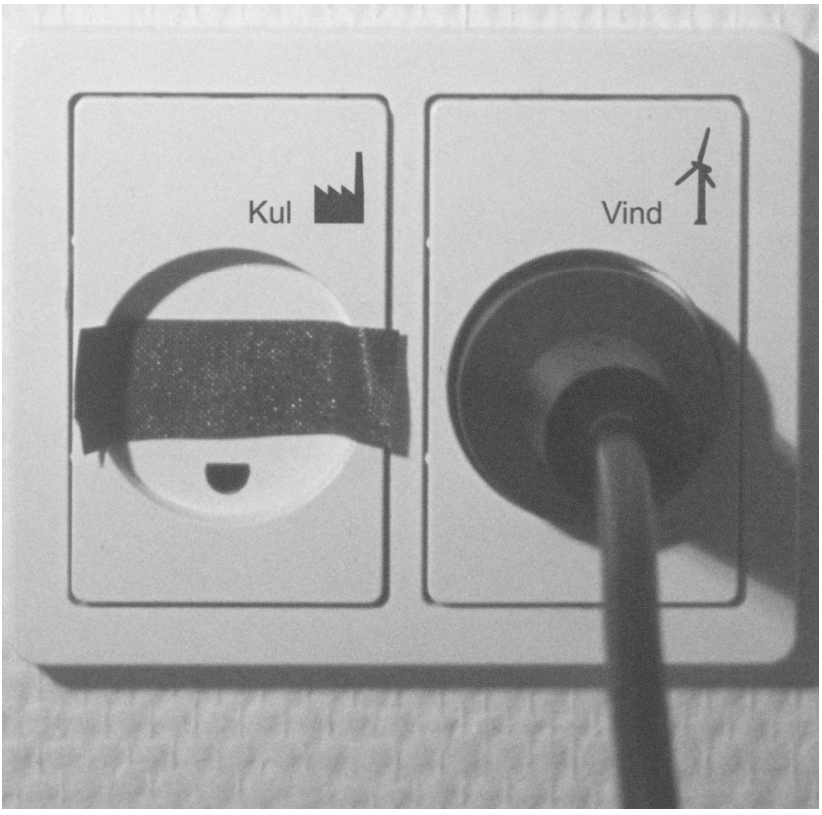

szénenergiából (kul=szén) származó áram

szélenergiából (vind=szél) származó áram

Azt is mondhatjuk, hogy az egész világon egyedüli olyan terület ez, amely a fenntartható fejlődésnek, fenntartható energiának a szigete. Az Energiaakadémia, különböző technológiai kutatásokat is végez (pl. jelenleg a hidrogén előállítására a szélgenerátorok segítségével). De ugyanígy, egyszerűen az a tény, hogy ezen a szigeten 3 kg levágott fűből, (szárított fűből) 1 m^3 gázt tudnak előállítani, és ezt csővezeték-rendszerrel a kialakított üzemből el tudják vinni a településeknek felhasználásra, ez maga világviszonylatban is páratlan eredmény.

SZEMLÉLETFORMÁLÁS ÉS TURISZTIKAI GONDOLKODÁSMÓD KIALAKÍTÁSA A HELYI TDM-SZERVEZETBEN

DR. HANUSZ ÁRPÁD

AMI FONTOS!

„Összejönni – kezdés.
Együtt maradni – haladás.
Együtt is dolgozni – siker.”

Henry Ford

Bevezetés

A TDM célja a fenntartható és versenyképes turizmus rendszerének kialakítása és működtetése egy turistákat fogadó térségben.

Mi a desztináció? Olyan kínálati egység, mely alkalmas arra, hogy mind a természet, mind társadalom komplex turisztikai kínálatával versenyképes legyen a piacon, olyan egység mely egyedi, vonzó, hiteles, megkülönböztethető arculattal rendelkezik. Olyan földrajzi egység, mely egy vagy több, jól beazonosítható esetenként teljesen egyedi vonzerő alapjára szerveződik.

A hazai turisztikai régiók hosszú ideig nem alulról építkező, szervesen összenőtt egységes területek voltak, hanem a központi irányítás által kialakított egység, mely többé, kevésbé figyelembe veszi a helyi sajátosságokat. Ott, ahol a turisztikai régió nagyjából egy üdülőkörzetet fed le, pl. Balaton, ott valódi egységről beszélhettünk. Ott, ahol a regionális identitás hiányzott és kialakításra várt, ott egy folyamat zajlik napjainkban is, hiszen a területen élők igyekeznek az együttműködés előnyeit kihasználva helyi TDM szervezeteket kialakítani – régiónként különböző sebességgel. Ezek a turisztikai régiók, magterületek még nem valódi turisztikai régiók, de a közös munka meghozza a gyümölcsét és képesek lesznek felzárkózni a sok éve jól működő Nyugat-európai mintaterületekhez.

Szemléletváltás a turizmusirányításban

Az alulról építkező TDM hálózat kialakítása alapvetően más érdekeltségi rendszerben. Legfontosabb eleme, hogy megjelenik a

a) tulajdonosi szemlélet a turizmus irányításában –
b) mellérendelt partneri kapcsolat kiépítése.

A turisztikai szolgáltatók, szakmai és civil szervezetek aktív bevonása a desztinációs szintű turizmuspolitika alakításába megteremtheti a tulajdonosi szemléletet. (pl. a helyi turisztikai vállalkozások részére biztosítani a turisztikai döntéshozatalban való közvetlen részvételt, hiszen ők lesznek a döntés végrehajtói és közvetlen haszonélvezői.)

Nagyon fontos az összhang megteremtése. A döntéseknek és a kompetenciáknak az érintettekhez minél közelebb történő delegálása.

A kompetencia szintén a tagoktól származik. A turisztikai irányítás elsődleges döntési kompetenciáit delegálni kell a helyi TDM szervezethez, biztosítva ezzel a közös gondolkodás és cselekvés rendszerét. A TDM rendszer kiépítése által elérhető eredmények:

1) Informatikai alapú rendszer alkalmazása a turisztikai ügyfélkapcsolat, az üzleti folyamatok és a marketing folyamatok teljes menedzsmentjében.
2) A turisztikai szervezetek irányításban és vezetésben a modern menedzsment és a stratégiai szemlélet érvényesítése.
3) Megvalósul a szakmai kompetencia érvényesülése a folyamatok irányításában.
4) Megvalósul a szakszerűség érvényesítése a döntéshozatali folyamatokban.
5) Kiszámíthatóbb pénzügyi működés, a bevételi források körének bővítése a turizmusból származó bevételekből részesülő vállalkozások tagdíj hozzájárulásával, illetve önálló bevételek generálásával.

A TDM rendszer fő jellemzői

(1) Alulról építkezés: a turizmusban legközvetlenebb szinten érintett szereplők (vállalkozó, önkormányzat) összefogásával alapozható meg a rendszer. E szereplők érdekei és képviselete alapján alapozható meg a további szintek (kistérség, régiós, stb.) létrejötte. Ezen a szinten közvetlen részvétel van, ettől felfelé már csak képviselet.
(2) Partnerség: kizárólag több partner összefogásával hozható létre a szervezet (rendszer).
(3) Önálló cselekvőképesség: biztosítani kell a szervezetek számára azt a jogi és alapvető gazdasági/pénzügyi környezetet, mely a cselekvőkésességet lehetővé teszi.
(4) Szakértelem: kizárólag megfelelő szintű szakértelem (turisztikai ill. térségi menedzsment) jelenléte esetén válik működőképessé a rendszer. Ehhez oktatás és szemléletformálás szükséges.

Turisztikai desztinációk szerepe

A nemzetközi folyamatok, és a helyi adottságok ismeretében kétféleképpen osztályozható: egyrészt melyek azok az adottságok, amelyek országos, hosszú távon továbbfejlesztve nemzetközi versenyképességgel rendelkeznek, másrészt melyek ezek regionális vagy országos illetve nemzetközi szintű kiegészítései.

A desztináció fejlesztési programjainak kidolgozásakor az alábbi alapelveket kell szem előtt tartani:

- **Tudatosság:** A város turizmusának tudatos fejlesztése a meglévő és teremtendő vonzerők komplex kínálattá alakítása, összekapcsolva a ***vonzáskörzet*** beruházásaival, fejlesztési elképzeléseivel. A kapcsolatban a társadalmi, gazdasági és ökológiai hatások integrált érvényesítése, stabil szabályozó keretek biztosítása révén.
- **Gazdasági hatékonyság:** A turizmus még mindig alacsony gazdasági hatékonysággal működik, a ***desztináció*** programelemeinek tartalmi kialakítása során mindenképpen figyelmet kell fordítani a gazdaságossági, foglalkoztatási, jövedelmi hatásokra.
- **Vállalkozások támogatása**: A turizmus fejlesztése alapvetően vállalkozási alapon kell, hogy megvalósuljon. A ***desztináció*** életképességét csak a helyi közösségek hosszabb távon megtérülő beruházásai segítik. Ehhez a TDM működési területén olyan vállalkozói környezet kialakítására kell törekednie, amely a magánszférát újabb befektetésekre motiválja.
- **Egyedi kínálat kialakítása**: A ***desztinációs*** beruházásokat alátámasztó termékfejlesztésnél törekedni kell vezértermékek, nagy vonzerőt jelentő attrakciók tudatos létrehozására, a szolgáltatásfejlesztés megvalósítására, ezek minél szélesebb terű marketingjére, illetve a többi attrakció felhasználására is.
- **Belföldi turizmus erősítése**: A vallási és gyógyturizmus meghatározó eleme a belföldi vendégkör, ahol középtávon továbbra is jelentős növekedési lehetőségek nyílnak, ha folyamatosan újabb és újabb és minőségi szolgáltatások kapcsolódnak hozzá.
- **Külföldi turizmus feltételeinek megteremtése**: Minden desztináció feladata, hogy mind beruházási, mind termékoldalról megalapozza a nagyobb számú külföldi vendégek fogadásának feltételrendszerét, nemcsak az Európai Unió tagállamaira, hanem a kiaknázatlan, de dinamikusan fejlődő keleti piacra is.
- **Marketing szemlélet és gyakorlat további erősítése**: A ma is számos vonatkozásban kedvező lehetőségek kihasználatlansága sokszor a marketingtevékenységének hiányából, gyengeségéből adódik. A ***desztináció*** fejlesztései csak akkor válhatnak megfelelően kihasznált turisztikai termékké, ha ez időben, a jól kiválasztott célcsoportok irányában realizálódik.
- **Humán erőforrás fejlesztés alapelve:** A beruházások működtetése során szükséges a turisztikai foglalkoztatottak képzettségi szintjének megerősítése, az oktatás és a ***desztináció*** napi kapcsolatrendszerének kialakítása. Különösen fontos a felsőoktatási intézmények, mint szakemberképzési színterek, illetve a gazdasági környezet kapcsolatainak megerősítése, mert ezek kisebb beruházás mellett növelhetik a turizmus hatékonyságát.

- ☞ **Kooperáció, klaszteresítés alapelve:** A turisztikai ágazatban működő vállalkozások és szervezetek közös fórumba történő tömörítése, ami megkönnyíti a további tervezést, a régió adottságainak hatékony kiaknázását, a rendelkezésre álló erőforrások minél jobb felhasználását. Ennek egyik fontos területe lehet a ***desztináció*** intézményeinek működtetése kapcsán közös kutatási program indítása a vállalkozások és a megye felsőoktatása között.
- ☞ **K+F tevékenység támogatása:** Az önkormányzat feladata olyan igények megjelenítése, amelyek új turisztikai technológiai megoldásokat, rendszerek kifejlesztését és működtetését kívánják meg. Különösen fontos specifikus, innovatív turisztikai termékek létrehozása a vallási, a kulturális az örökség és egészségturizmus kölcsönkapcsolatában.

A működő TDM szervezet feladatai

- A partnerség fenntartása
- Koordináció
- Kutatás és információ menedzsment;
- Turisztikai termékfejlesztés
- Projektmenedzsment
- Beruházások ösztönzése
- Pályázatokon részvétel, pályáztatás
- Emberi erőforrás menedzsment
- Szakmai segítségnyújtás, tanácsadás
- Adminisztráció

TDM menedzsment feladatok

- Menedzsment és vezetői feladatok
- Adminisztratív, pénzügyi, technikai és információ szolgáltatási feladatok
- Napi feladatok, adminisztráció, pénzügy és üzemeltetés
- Vezetői és hálózati információ- és adatszolgáltatás
- TDM hálózatmenedzsment és képviseleti feladatok
- Partnerség és hálózat-menedzsment
- Koordináció, konfliktus-menedzsment és kommunikáció
- Szakmai és érdekképviseleti feladatok
- Tudás menedzsment, emberi erőforrás fejlesztés, képzés

TDM menedzsment szakmai feladatai

1. Desztinációs szintű turisztikai termékfejlesztés
    - Kutatás, piacelemzés, felmérés, tervezés
    - Turisztikai fejlesztés

- Stratégiai vonzerő-, termék- és kínálatfejlesztés
- Projekt- és innováció-menedzsment
- Pályázatokon való részvétel, pályáztatás
- Beruházás ösztönzés
- Minőségirányítás és minőségbiztosítás
- Monitoring és értékelés

2. Desztinációs szintű marketing és márkaképzés
    - Desztinációs szintű marketing-menedzsment, marketing-kommunikáció
    - Márkaképzés
    - Kooperációs marketing
3. Turisztikai információszolgáltatás
    - Turisztikai információszolgáltatás és látogatómenedzsment
    - Turisztikai informatikai, foglalási-értékesítési és CRM rendszer kialakítása és működtetése
4. Turisztikai szakmai szolgáltatások biztosítása
    - Szakmai szolgáltatások, tanácsadás
    - Rendezvény- és programszervezés
    - Turisztikai kiállításokon és vásárokon való részvétel
    - Értékesítés és közvetítés, értékesítés-ösztönzés (pl. beutaztatási ügynökségi szerep, turisztikai kártya)

TDM szerv finanszírozásának lehetséges forrásai

- Egyesületi tagdíjak;
- Központi támogatás (önkormányzat, állam);
- Adományok (alapítványok, szponzorok, magánszemélyek);
- Pályázatok;
- Egyéb (ajándéktárgy értékesítés, szolgáltatások nyújtása);
- IFA visszaforgatása;

Cél a hosszabb távon kiszámítható működési keretek megteremtése

TDM és az önkormányzat

A TDM szervezetek működése kedvező az önkormányzatok számára, mert:

- több lábra állhat a turizmus finanszírozása
- közös döntéshozatal a turizmus érintő kérdésekben, ezáltal szakmailag megalapozottabbak, támogatottabbak lehetnek a döntések
- bizonyos feladatok ellátását átadhatja az önkormányzat a TDM szervezetnek

Mit kell ezért tennie az önkormányzatnak?

- kezdeményezés az együttműködés kialakításában
- aktív részvétel a szervezet létrehozásában, működtetésében
- a munkaszervezet pályázati feltételeknek megfelelő fenntartható finanszírozása,
- A TDM szervezet bevonása a döntésekbe
- IFA felhasználása turisztikai célokra

Miért jöttek létre a turisztikai desztinációk?

A világ turizmusát átszövő és egyre nagyobb befolyással rendelkező *multinacionális vállalatbirodalmak* (szálloda-, étteremláncok) a közel-keleti a tengerentúli erőteljes tőkebefektetésekkel létrehozott kínálatukkal, egyre nagyobb mértékben elszívják a gazdaságilag fejlett régiók, főként Európa keresletét, aminek hatására a vendégekért folytatott verseny egyre élesebb lesz és új formákat ölt. Európa kis- és közép vállalkozásai ennek a hatalmas, új kihívásnak összefogással, egyesüléssel karakterisztikus koncentrációs és centralizációs törekvésekkel, a változó kereslethez való még rugalmasabb alkalmazkodással, az innovációs képességük növelésével igyekeznek megfelelni.

Újabb és újabb turisztikai termékek jelennek meg a piacon, amelyek annyiban nagyon hasonlítanak egymáshoz, hogy kivétel nélkül az együtt gondolkodás és együtt cselekvés a fő jellemzőjük. Létrejöttek a klaszterek a hálózatok, amelyek nagyságukból adódóan életképesek tudnak maradni az utóbbi évek gazdasági világválsága következtében kialakult turisztikai depressziónak.

Emellett, napjaink egyre alapvetőbb igénye, hogy az üdülőkörzetek, régiók egységbe tömörüljenek, hiszen a turisztikai kínálatot ma már regionális, illetve minimális követelményként kistérségi szinten kínálják. A *turisztikai régiók létrejötte*, belső és külső kohéziójának megerősödése napjainkban az egyik legjelentősebb versenyképesség növelő eszköz (megatrend), amely nem nélkülözheti a kormányok támogatását. A kínálati oldalon megjelenő multinacionális légitársaságok, szállodaláncok, tour operátorok új turizmusfejlesztési stratégia kialakítása, kormányzati közvetlen és régiókon keresztül képviselt szerepvállalásra kényszerítik az államot. A turizmusipar sem képes úgy fejlődni, ha nem társul hozzá a kormányzati támogatás és a befektetési tőke, amely talán ebben a szektorban térül meg leggyorsabban.

A globálisan működő légitársaságok, hotelláncok, tour operátorok a technikai fejlődés eredményeként csaknem az egész világot behálózó *elosztási rendszerekkel* a turisztikai kereslet egyre nagyobb részét lefedik, ami jelentős strukturális átalakulásokat eredményez a kínálatban.

Átalakul a *desztinációs terület menedzsmentjének koncepciója*. Egy desztinációban a versenyképességet egyre kevésbé az egyes kínálati elemek ér-

téke határozza meg. Mindinkább jellemző a földrajzi értelemben lehatárolható kínálat egészének *egységes megjelenítése.* Fontossá válik a stratégiai marketing egységben való működtetése.

A stabilitás, attraktivitás magas színvonalával, versenyképes természeti és épített környezettel, menedzsmenttel és azzal az egyértelmű lehetőséggel, hogy kedvező piaci pozíció építhető ki jól körülhatárolható célcsoportok számára.

Csak akkor valósítható meg mindez az elképzelés, ha ténylegesen alulról építkező szervezetek jönnek létre akik birtokolják a valódi önrendelkezéshez való jogukat, és biztosított számukra a fenntartható működéshez szükséges kiszámítható finanszírozás.

Ha a megalakult TDM-ek fenntartása újabb megterhelést jelent a turisztikai vállalkozók részére, akkor pár éven belül összeomolhat a rendszer. Az államnak a turizmus irányításában jelentős szerepvállalási kötelezettsége van, de azzal sem célszerű befolyásolni a szakmai szervezetek munkáját, ha a működésükhöz anyagi támogatást nyújt.

A desztináció akkor hatékony, versenyképes és gazdaságilag sikeres, ha életét maga szervezi, természetesen a makro- (társadalmi, gazdasági, kulturális folyamatok, kormány, MT Rt. stb.) és a mikrokörnyezet (kisrégiók, városok, stb.) hatékony közreműködésével.

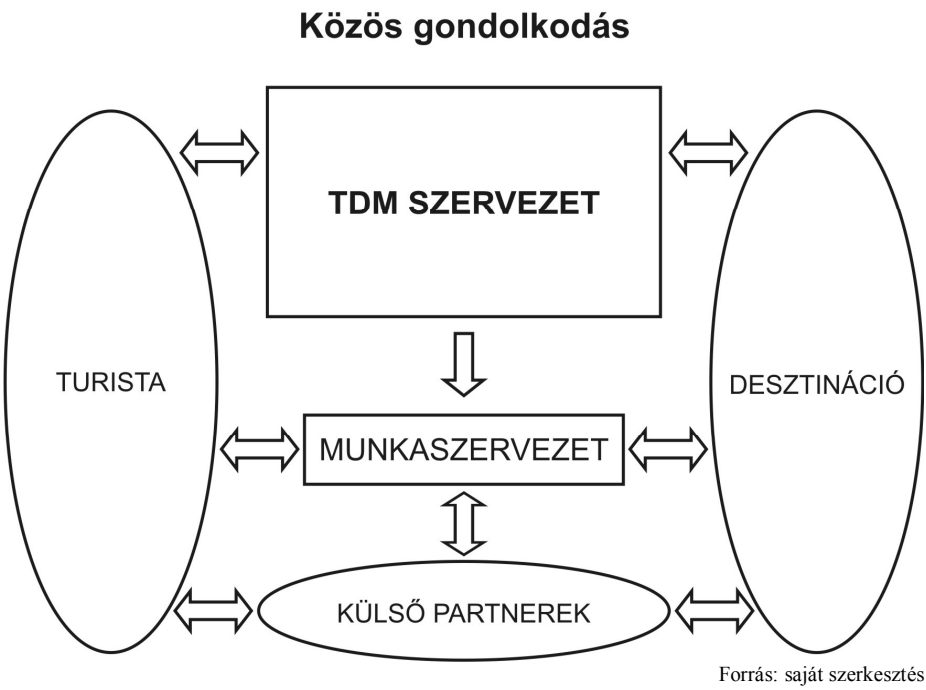

Forrás: saját szerkesztés

1. ábra Egy lehetséges TDM optimális működési modellje

A TDM rendszer *paradigmaszerűen* változtatná jó irányba a magyar turisztikai térségek menedzsmentjét és lehetőséget ad több éves szakmai lemaradásunk kezelésére. A TDM-eknél a versenyképesség megállapítása fontos tényező a nemzetközi tapasztalatok alapján, ebből a szempontból is megfelelő a Nyírség adottsága. Csak a turisztikai vonzerővel rendelkező településeknek ajánlott TDM-be belépni. Nem vezet sikerre az a központi intézkedés, hogy minden pályázni szándékozó köteles valamelyik TDM-be belépni (turisztikai pályázat).

Meggyőződésem, hogy csak akkor tenném kötelezővé, ha a pályázó elkészítette a turisztikai vonzerőt jelentő beruházását és azzal járul hozzá a sikeres működéshez és a választékbővítéshez, a fenntartható fejlődéshez.

Az elmúlt évek egyik legfontosabb feladata a város turisztikai szereplőinek összefogása, az egységes és koncentrált megjelenés megvalósítása volt.

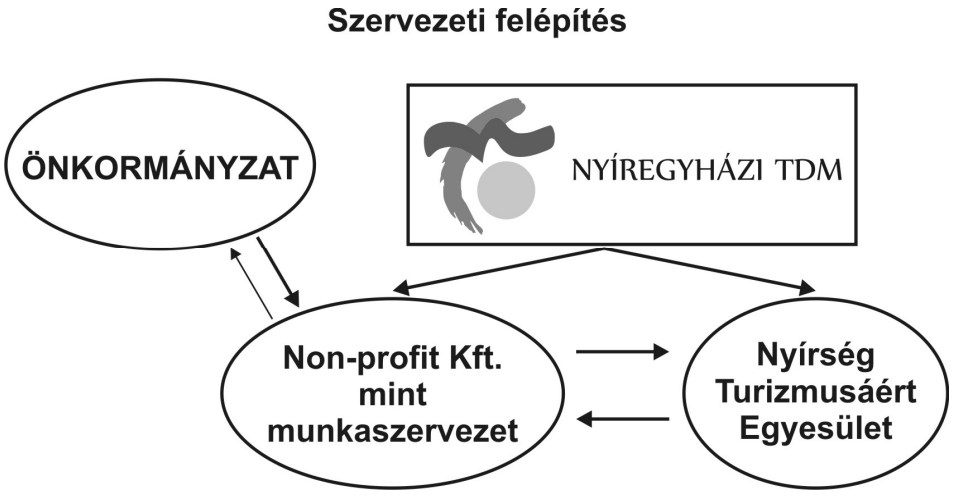

Forrás saját szerkesztés

2. ábra. A Nyíregyházi TDM működési organogramja

A kistérség azon célkitűzése érdekében, hogy Kelet-Közép-Európa egyik turisztikai központjává váljon, elengedhetetlen a cselekvések, fejlesztések regionális szintű összehangolása, melynek érdekében egy regionális ernyőszervezetet kell létrehozni, amely stratégiai partneri viszonyban van a Regionális Marketing Igazgatósággal, a meghatározó regionális feladatokat ellátó szervezetekkel, és rendelkezik olyan professzionális munkaszervezettel, amely a stratégiai fejlesztési programban megfogalmazottak professzionális megvalósítására képes a közös összefogást követően.

Összegzés

Az együttműködést erősítendő speciális tudás átadását biztosító tréningekre van szükség, amely hangsúlyozottan az együttműködésre épülő előnyök kiaknázását biztosítja. Ehhez saját belső endogén tudás kialakítása és terjesztése szükséges. A szemléletformálás első állomása, hogy a TDM tagsága birtokolja azt a szakmai tudást és elhivatottságot, amely a működési terület turisztikai kínálatának a közös piacra segítését célozza. A TDM működési területének turizmusában a minőségbiztosítás folyamatosan bevezetendő, a helyzeti előnyöket érdemben erősítő program, ahol is a regionális koordináció a marketing stratégiában hozzáadott értéket realizálhat.

Ezzel együtt megállapítható és tudatában kell lennünk annak, hogy sorsunk saját kezünkben van. A tagságunk, a civilek, az egyes emberek és a szakmai csoportok összefogása, azaz a nyugati értelemben vett polgári aktivitás és fejlődés nélkül a turizmus egyik területén sem lesz érdemi előrelépés. Amit mi magunk nem döntünk el, az késedelmet fog szenvedni. Nincs mire várni, különösen egy olyan időszakban nincs, amikor a nemzetközi és a hazai környezet egyaránt a versenyre, a rivalizálásra épül. Nem elég a saját utunkat kijelölni, mindig kell figyelni a konkurencia fejlődését, és a siker érdekében versenyhelyzetben kell maradnunk. De, hogy ki miben tud versenyezni, melyik közösség, csoport, település, kistérség melyik versenynemben képes helytállni, azt kizárólag maga a tagság a cselekvő ember tudja kitalálni és eldönteni.

Sikeres emberek nélkül nincs sikeres ország, nincs sikeres politika, nincs sikeres társadalom és nincs sikeres és eredményes turizmus sem. Továbbá nincs sikeres TDM sem.

Felhasznált irodalom

AUBERT A. – SZABÓ G. (2007): Turisztikai magterületek- és folyosók a dél-dunántúli régió példáján (2006), kiemelt turisztikai desztinációk. In: Aubert A. (szerk.): A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei, eredményei. Pécsi Tudományegyetem, Pécs

AUBERT A. szerk. (2007): A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei, eredményei. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

AUBERT A. (2007): Desztinációkutatás és földrajzi szemlélet. In: AUBERT A. (szerk.): A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei, eredményei. PTE, Bornus Kft. Pécs, pp. 46-66.

BIEGER, TH. (2003): Management von Destinationen und Tourismusorganisationen. R. Oldenburg Verlag, München-Wien, pp. 45-89

HANUSZ Á. (1998): Adalékok Szabolcs-Szatmár-Bereg megye idegenforgalmi földrajzához. In.: Földrajzi kaleidoszkóp. Pécs-Szeged, pp. 204-224.

KOVÁCS B. – GERLACH V. (2007): A 2007-2013 közötti hazai fejlesztéspolitika turisztikai vetülete. Turizmus Bulletin, 2007/3. sz. Bp.
LENGYEL M. szerk. (2008): TDM működési kézikönyv. Heller Farkas Főiskola, Bp.
MAGYAR TURISZTIKAI HIVATAL (2005): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013. pp. 202-239.
MAGYAR TURISZTIKAI HIVATAL (2005): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013, Budapest
MAGYAR TURIZMUS ZRT. A regionális marketing igazgatóságok és a külképviseletek marketingtervei. pp. 107-203.
MICHALKÓ G. (2004): A turizmuselmélet alapjai. Székesfehérvár. p. 218.
MICHALKÓ G. (2005): Turizmus és humánökológia. Kodolányi J. Főiskola-MTA FKI, Budapest-Székesfehérvár. p. 215.

FIATALOK UTAZÁSI SZOKÁSAI ÉS A TURISZTIKAI DESZTINÁCIÓ KÍNÁLATA

DR. HANUSZ ÁRPÁD – DR. SZAKÁL ZOLTÁN – JÁSZAI LÍDIA*

Összegzés

A turizmus egyik fő célközönsége a 18 és 25 év között csoport, azon fiatalok, fiatal felnőttek, akik még nem kötelezték el magukat, és sokszor inkább választják a baráti, csoportos utazást, mint a szülőkkel, családdal történőt. A kutatási eredményekből és a készített statisztikából láthatjuk, hogy az itthon nyújtott kulturális rendezvények, elsősorban fesztiválok, mennyire játszanak szerepet a fiatalok életében. Egy-egy könnyűzenei, gasztronómiai vagy kulturális fesztivál nagyon sok, színes programot nyújt, és több olyan hazai fesztivál létezik, amely igényes és szórakoztató is egyben. A fesztiválok látogatószáma folyamatosan növekedett, viszont a fesztivál belépők ára olyan mértékben emelkedett, ami már nem megfizethető a célcsoport részéről. Némelyik ára vetekszik egy-egy kisebb külföldi nyaralás összegével. Ennek ellenére a hazai nagyobb fesztiválok a látogatók számának rekordjait szokták beállítani. A fiatalok tehát tudatosan gyűjtenek és a hozzájuk legközelebb megrendezett fesztiválra általában elmennek. A vizsgált korosztályban is megfigyelhető a racionalitás és a minőség keresése. A turisztikai szolgáltatóknak, a „turisztikai teroir"-nak vizsgálnia kell a célcsoport szokásait és a szolgáltatáskínálatot ebbe az irányba kell elvinni.

Szakirodalmi áttekintés

Az ifjúsági korosztályhoz tartozó gyermekek, diákok valamint a fiatal felnőtt korosztály számára szervezett, s részvételükkel zajló speciálisabb programokkal, illetve a turisztikai termék sajátos jellemzőivel az idegenforgalom egyik külön formáját jelenti az ifjúsági turizmus *(Bodnár L. 2000)*. A turizmus két megjelenési formája *Lengyel M. (1994)* turizmus-meghatározását alapul véve a szabadidős és a hivatásturizmus**.** A szabadidős turizmus jellemző formái között említhetjük például az üdülő, a körutazó és a városlátogató turizmust, a gyógy- és a falusi turizmust, a vallási, a bevásárló és a gasztronómiai turizmust, a természetjáró és a kulturális turizmust, valamint a korosztályos turizmust, illetve ezen belül kifejezetten az ifjúsági turizmust is. *(Hutiray J. 2000)*. A fiatalok a turizmus egyik lényeges keresleti elemét, a rendelkezésre álló szabadidőt tekintve előnyösebb helyzetben vannak másokkal szemben, ebből következően

* *hanusz@nyf.hu, szakal@nyf.hu, jászai@nyf.hu, Nyíregyházi Főiskola 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/B.*

szabadidejükben a többi korosztálynál szívesebben és hosszabb időre kelnek útra. A turisztikai forma-, illetve programválasztás során ez a korosztály az átlagosnál jobban érdeklődik az aktív turisztikai formák, mint például a természetjárás, a kerékpározás és a vízi sportok iránt, s azokat kifejezetten gyakorolják is. Az aktív turizmus olyan turizmusforma, amely során a turista utazásának motivációját valamilyen fizikai aktivitást igénylő szabadidős vagy sporttevékenység gyakorlása jellemzi. Az aktív turizmus fogalomkörébe soroljuk például a természetjárást, a kerékpáros és a vízi turizmust, a lovaglást, a golfot, a horgászatot és a vadászatot. Az aktív, illetve az alternatív turizmusformák vonatkozásában, azzal összefüggésben egyre határozottabban jelenik meg, s nő a természet jelentősége. A természet felfedezése iránti vágy, az azzal való együttélés szándéka az ökológiai szempontokat nagyobb mértékben figyelembe vevő turisztikai kínálat/kereslet és a fiatalok környezettudatos oktatása-nevelése, szemléletmódjának alakítása közötti összefüggés megteremtése fontos feladat *(Gyuricza L. 2008)*. Az ifjúsági korosztály tagjai a kulturális turizmus kínálatában megjelenő világörökségi értékek, a könnyűzenei koncertek, illetve a színházi előadások, valamint a szabadtéri programok iránt is érdeklődnek. Közepes mértékben vonzóak számukra a kastélyok, a múzeumok és a kiállítások, s kifejezetten kevésbé népszerűek a fiatalok körében a komolyzenei hangversenyek, az opera, a balett és a folklór-bemutatók.

Az ifjúsági korosztályhoz tartozók turisztikai érdeklődését és motivációit támasztja alá egy, a 14-25 éves fiatalok körében 2000 augusztusában készített felmérés, mely egyben a leggyakoribb és legkedveltebb utazási formákról is tájékoztatást nyújt:

- Az ifjúsági korosztályt tekintve a legnagyobb érdeklődésre számot tartó aktív üdülési forma a természetjárás, majd ezt követően a kerékpározás, a vízi turizmus és a lovaglás. A legnépszerűbb turisztikai tevékenységen belül kifejezetten motiváltak a fiatalok a nemzeti parkok területén tett kirándulásokban, s fontosak számukra a különböző gyalogtúrák is.
- A kerékpározás tekintetében a fiatalok elsősorban annak a kötetlenebb, egyéni formáit és a mountain-bike-ozást kedvelik, s kisebb mértékben vonzódnak a szervezett kerékpártúrákhoz. A formán belül viszonylag érdektelenebbek a fiatalok a kerékpárversenyek és a teljesítménytúrák iránt.
- A lovaglást kedvelők körében elsősorban a lovas túrák és táborok a legnépszerűbbek.
- A szabadidős kulturális tevékenységeken belül a fiatalok leginkább a világörökségi helyszíneket, a könnyűzenei koncerteket valamint a színházi, szabadtéri előadásokat látogatják. Ezt követi a kastélyok, műemlékek, templomok, valamint a kiállítások, múzeumok és tárlatok felkeresésének igénye, míg a komolyzenei hangversenyek, az opera- és balettelőadások, illetve a különböző folklórprogramok kevéssé vonzóak és látogatottak az ifjúság részéről.

- Kiemelhető, hogy a fiatalok számára belföldön tervezett úti célok és turisztikai programok, az egyes tevékenység szempontjából általában az összes kulturális vonzerő, adottság szerepet játszik *(Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013, 2005)*.

A kutatás módszertana

A fiatalok üdülési szokásainak felmérése 5 egymást követő hónapban történt. Elsősorban a 18-25 éves korosztály került be a mintába. A minta elemszám: 607, ez tehát az értékelhető kérdőíveket jelenti. A 15 kérdésből álló kutatás (nominális és skála típusú), arra kereste a választ, hogy változtak-e a szokások, illetve, hogy a mai fiatalok valóban a koncertrendezvényekre gyűjtenek, és valóban az Internetet használják-e. Az adatok elemzése a MS Excel és SPSS 9 szoftverekkel történt. A kutatás előzménye egy St. Pöltenben Ausztriában kitöltetett ugyanezen kérdőív. A jelen publikált kutatás pedig egy országos felmérés adatbázisa, annak elemzése. Pécs, Szekszárd, Mosonmagyaróvár, Budapest, Debrecen és Nyíregyháza városok és vonzáskörzete volt a kutatás területi lefedettsége. Jövőbeni cél, még több felméréssel, az adatbázis bővítése.

Módszertani összefoglaló:

- Férfiak 63%, nők 37%.
- Átlagosan 22 évesek a minta tagjai.
- 74%-ban városlakók (lakhely).
- 38% helyi lakos, 34% kollégista, 28% albérletben lakik jelenleg.
- Chronbach alpha 0,6-nál magasabb volt (megbízhatósági vizsgálat).
- F-próba és t-próba a térségek összevonhatóságára vonatkozóan kedvezően alakultak.

Eredmények

A fiatalok egyértelmű válaszadásai és a 15 kérdésre kapott válaszok alapján egyértelműen meghatározhatóak az igények, legalábbis irányt tudnak mutatni a fejlesztésekhez. Az eredmények között a legfontosabbak kerülnek kiemelésre, többek között a kereszttábla elemzések. Az *1. ábrán* a fiatalok kedvelt utazási eszköze jelenik meg, az első helyen preferált megjelölés került be a vizsgálatba.

Az *1. ábrán* látható, hogy 76%-ban a gépkocsi a legkedveltebb. A 2011-ben tapasztalt benzinárak mellett (közel 400 Ft. A 95-ös benzin) ez talán meglepő, de ha 5 személyre vetítjük, és a szabadság érzését mellétesszük, akkor már a trend elfogadható. Kiemelkedő arányú még a repülő, amely elsősorban a fapados járatokat jelenti. Ez mutatja, hogy a fiatalok nem csak a hazai, hanem a távolabbi célpontokat is keresik. A *2. ábra* a fiatalok fesztivál jegyvásárlás módját mutatja.

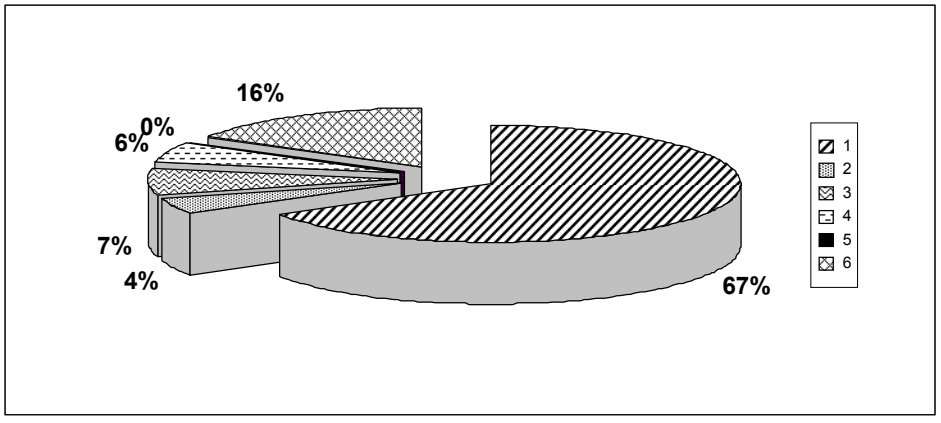

Forrás: saját kutatás, 2011

1. ábra. A fiatalok kedvelt utazási eszköze
Személygépkocsi (1), Autóbusz (2), Vonat (3), Kerékpár (4), Motorkerékpár (5), Repülő (6)

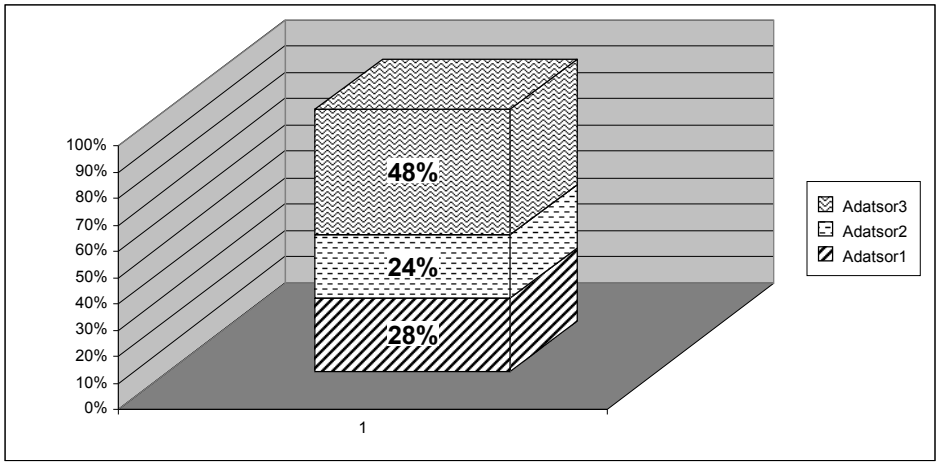

Forrás: saját kutatás, 2011

2. ábra. A fiatalok fesztivál jegyvásárlás módja
Adatsor 1 (online); Adatsor 2 (utazási iroda); Adatsor 3 (hagyományos módon)

A *2. ábrán* is leolvasható, hogy a hagyományos úton vásárolja meg a fiatalok mintegy fele a jegyeket. Az online vásárlás 28%, az utazási iroda 24%. Előbbi trendje dinamikus, várhatóak ennek aránya nőni fog.

További eredmények:

- Az utazás fő motivációja: 36% aktív turizmus, 14% ifjúsági turizmus, 125 kulturális, 10% sportmotiváció.
- Kulturálison belül 57% fesztiválokra gondol.
- Az adott célváros kulturális vonzereje 54%-nál volt átlagos súlyú befolyásoló tényező.
- 20% nem tervezi meg útját.
- Tájékozódás 68%-ban az Internetről. Kiállítás csak 2% arányú, 14% kiadvány prospektus.
- 54% a barátokkal,40% a családdal üdül.
- Panzió és kemping együtt 94%.
- Átlagosan 6,603 naposak a fiatalok üdülései.
- 33% önellátó az étkezés tekintetében.

Az SPSS szoftver segítségével elemzésre került a nemekre vonatkozó kereszttábla vizsgálat. A *3. ábra* ennek kimenetét mutatja be.

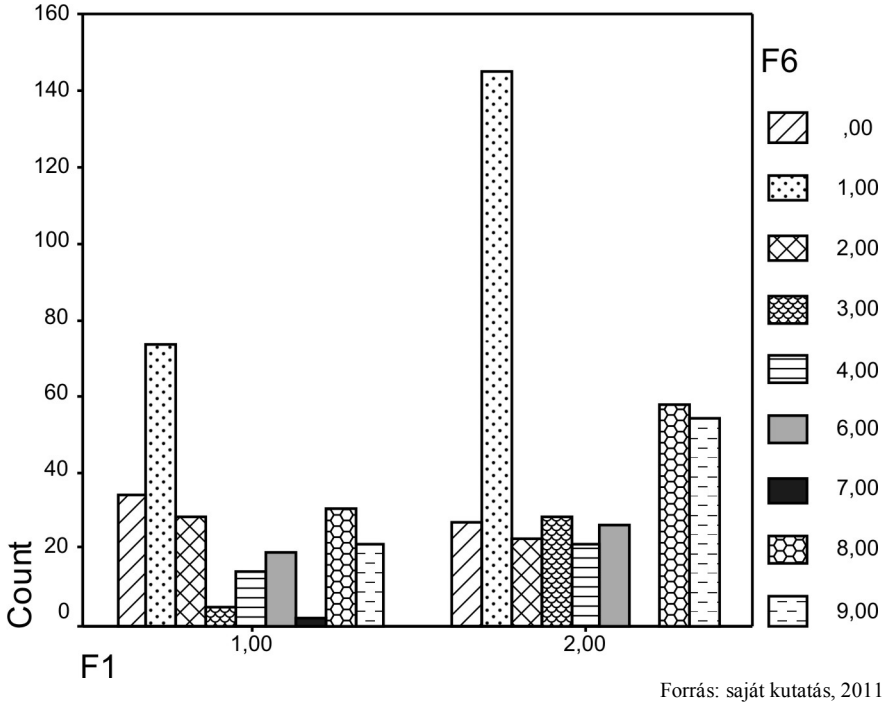

Forrás: saját kutatás, 2011

3. ábra. Férfiak (1) – Nők (2) és az utazás fő motivációja – kereszttábla elemzés
0 sport, 1 aktív, 2 bor és gasztro, 3 egészség, 4 falusi, 6 Világörökség, 7 öko, 8 kulturális

A *3. ábrán* látható, hogy a férfiak és a nők melyik turizmuságat preferálják jobban. A nők az aktív turizmust helyezik egyértelműen előtérbe, ez az egészséges életmóddal, fogyással összefüggésbe hozható. Bor és gasztronómiában, ökoturizmusban a férfiak vezetnek, míg az egészség- és kulturális turizmusban a nők érdeklődőbbek. Kérdés, hogy mi van akkor, ha egy férfi és egy nő együtt utazik, ekkor mondhatjuk, hogy a statisztikai eredmények már így nem értelmezhetőek. Ekkor valószínűleg a domináns fél magatartása adott szituációban döntő lehet, illetve mondható, hogy általgolódnak az érdeklődések.

Következtetések

A fiatalok szokásai erősen változóak, alternatív racionális döntéseket hoznak, az Internetről informálódnak, de a hagyományos jegyvásárlásokat még jobban preferálják. A nők az egészség és az aktív turizmus iránt egyértelműen jobban érdeklődnek, míg a férfiak a bor és gasztronómiai turizmusban erősek. A személygépkocsival való utazás meghatározó, illetve a fapados repülővel való utazás is kedvelt. Ebből az következik, hogy több pénz áll rendelkezésre, és hogy a külföldi utazási célpontok is népszerűek.

Felhasznált irodalom

DÁVID L. (2002): Aktív turizmus, Lifelong Learning Központ, Debrecen
KOMÁROMI I. (2010): Az ifjúsági turizmus a Kárpát-medencében, Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft, Nyíregyháza, 42 p.
KOZMA B. (2003): Turizmus marketing: főiskolai jegyzet, Budapest
LENGYEL M. (2004): A turizmus általános elmélete, HFF, Budapest
MESTER T. (2009): Ifjúságturizmus Magyarországon II. rész, Turizmus Bulletin XIII. évf. 1. szám
MICHALKÓ G. (2004): A turizmuselmélet alapjai, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár
PUCZKÓ L. – RÁTZ T. (2001): A turizmus hatásai, Aula Kiadó, Budapest
TASNÁDI J. (2002): A turizmus rendszere, Aula Kiadó, Budapest
http://itthon.hu/szakmai-oldalak/turisztikai-termekek/turisztikai-termekek?folderID=1200#_Ifj%C3%BAs%C3%A1gi%20turizmus (Letöltve: 2010. november 7.)

„MENNYIRE VAGY SÖTÉT”? GONDOLATOK KATASZTRÓFÁRÓL ÉS TURIZMUSRÓL

DR. JUSZTIN MÁRTA

A nem kicsit meghökkentő, provokatív kérdés 2007-ben jelent meg a Lonely Planet Bluelist internetes oldalán. (How dark are you?, http://www.news.com.au/how-dark-are-you/story-0-1111112648200) A cikket bevezető összefoglaló nagy betűkkel jelenti be, hogy „itt van a sötét turizmus”, és akár bevallja valaki, akár nem, bizony „sötét turista”.

A cikk maga egy hosszú kérdéssorral szólítja meg az olvasót: elutazna-e Ön Auschwitzba, hogy megnézze, mire volt képes az emberi gonoszság? Csodálja-e Ön azokat az önkénteseket, akik 2004-ben azonnal a cunami sújtotta vidékekre siettek segíteni a katasztrófa áldozatainak? Ha New Yorkban lenn, felkeresné-e a Ground Zero-t, hogy személyesen is megtekintse, mit változtatott 2001. szeptember 11.? Amennyiben a képzelt olvasó nemmel válaszolna is ezekre a kérdésekre, úgy a szerző szerint a sötét turizmusnak léteznek olyan helyei, amik felkeresésére biztosan nem mondana nemet: Taj Mahal, piramisok, Pompei romjai – valamennyi a halállal kapcsolatos, valamennyi más valaki sírja, halálának helye. Ebből eredezteti a szerző a megállapítását, a kérdés nem az, hogy sötét-e vagy sem az utazás, hanem a kérdés az, hogy mennyire vagy sötét.

El kell ismerni, „ütős” kezdet a cikkhez, és egyben tartalmas is, amennyiben mutatja mindazt a zavart, ami a sötét turizmussal kapcsolatban az angolszász és a német szakirodalomban található. Nagyon különböző típusú helyeket említ a szerző példának, különböző korokból, így az is természetes, hogy a látogatók motivációja is igen széles skálán mozog. Vita dúl a fogalmak jelentéséről, értelmezéséről. Amiről viszont nem folyik vita, a tényről, hogy gyors ütemben növekszik az érdeklődés letűnt korok halállal, tragédiákkal, háborúkkal, csatákkal, szerencsétlenségekkel kapcsolatos helyszíneinek felkeresése iránt. Különböző tanulmányok különböző példák sorát hozzák: a Père Lachaise temető felkeresése Párizsban, Choeung Ek kivégzőközpont Kambodzsában, Lockerbie, a Pan Am légitársaság repülőgép felrobbantásának helyszíne Skóciában, vulkántúra Izlandra, a Háború Múzeuma Londonban, vezetett túrák Thaiföldön a cunami pusztította helyeken, Geiger mérős kirándulás Csernobilba az atomreaktorhoz. Ezen sok, nagyon különböző típusú utazás összefoglaló neve a sötét – más néven – fekete turizmus.

A fogalom eredete 1966-ra nyúlik vissza, amikor is John Lennon (csak névrokonság áll fenn) és Malcom Foley felfedeztek egy új utazási trendet, a hallállal, katasztrófával, pusztulással, pusztítással kapcsolatos utak iránti növekvő érdeklődést. Vizsgálatukkor egybe mosták a felkeresett helyek „vonzerejét”, innen ered a terminológiai bizonytalanság is.

2003-ban megfogalmazott definíció szerint „a sötét turizmus emberek olyan ideiglenes utazása formális vagy informális attrakciókhoz, helyekre vagy kiállításokhoz, amik a halál, és kapcsolódó szenvedést mutatják be és interpretálják. *(P.R. Stone 2003) http://www.news.com.az/how-dark-are-you/story*

Összecseng ezzel a meghatározással a University of Central Lancashire kutatóinak megfogalmazása, amely szerint a sötét turizmus olyan helyekre, attrakciók, kiállítások felkeresésére irányuló utazás és/vagy látogatás, ahol a fő téma a halál, a gyilkolás, a szenvedés. *(A Fine Line Between Curiousity and Exploitation, http://www.vagabondish.com/dark-tourism-travel-tours/)*

A fogalom mindkét esetben nem csak tág motivációs kereteket ad a turistáknak, hanem a „kínálatba" is belefér a bevezetőben említett példák sora. Pontosabb vizsgálathoz pontosabb fogalmak szükségesek. A Lancashire-i kutatók alcsoportokra osztották a sötét turizmus fogalmát.

A „*fájdalomturizmus*" a meghatározás szerint valamilyen tragikus esemény színhelyére történő utazást jelent. A legáltalánosabb példáiként a háborúval kapcsolatos helyszínek felkeresését hozzák fel, mint pl. csatamező, temetők, koncentrációs táborok. Ide sorolják a tragikus történések helyeit, legkiemelkedőbb példájának a Ground Zero-t tekintik.

A *szegénységturizmus* az ember természetes kíváncsiságán alapul, hogy megismerje, miként élnek mások. Ezért kígyóznak hosszú sorok kastélyok kaszszái előtt, ezért bámulják a luxus üzletek kirakatait, csodálják az út szélén parkoló autókat, vagy a yachtokat a kikötőkben. Sokan viszont legalább ennyire érdeklődnek a nem kiváltságos, gazdag réteg, hanem a nagyon is szegények életmódja iránt. A szegénységturizmus az ő érdeklődésüket elégíti ki, és ajánl utakat a nagyvárosok nincstelenjeinek negyedeibe. A kétórás városnézés New Yorkban a Haarlemet is érinti (igaz, a valóban „kemény" részekbe nem megy be a városnéző busz), India nagyvárosaiban is meg lehet tekinteni a legszegényebb negyedeket, a bidonville-ket szerte a harmadik világban. Turistabuszok gördülnek végig Brazíliában a „favela"-kon is.

Az *öngyilkos turizmus,* az *utolsó ítélet-turizmus* is a sötét turizmus ritka alkategóriája. Előbbi két jelentéssel is bír. Egyrészt jelöli azon helyek felkeresését, ahol egy híres személy, vagy egy csoport követett el öngyilkosságot. Az öngyilkos turizmus másik formája az eutanáziával kapcsolatos, és főleg a Hollandiába, Svájcba irányuló utakat jelöli, ahol a kegyes halál nem illegális. Az utolsó ítélet turizmus a pusztulás előtt álló (vagy annak vélt) helyek felkeresését jelenti. Legáltalánosabban a globális felmelegedés következtében veszélyeztetett helyekről van szó, mint pl. Grönland gleccserei, az Északi-sark olvadó jégtakarója, a Kilimandzsáró eltűnő hava, a Nagy Korallzátony, tehát mindazon természeti értékek, amelyeket sürgősen meg kell tekinteni, mielőtt végképp eltűnnek.

Az alcímben jelzett *katasztrófaturizmus* is a sötét turizmus alkategóriáját képezi az angolszász szakirodalomban, bár megjegyzik, hogy elterjedtsége miatt akár önálló kategóriának is lehetne tekinteni. A katasztrófa turizmus a termész-

ti és különböző csapások helyszíneinek felkeresését jelöli. Kevin Fox Gotham amerikai szociológus (http://www.sociologyencyclopedia.com/public/tocnode) egyenesen a traumák, a pusztulás, a katasztrófa vizuális konzumjáról beszél. Hasonlóan negatív felhanggal bír a német kutatók definíciója is. *(Katastrophentourismus – die dunkle Seite der Reiselust, http://www.urlaub-im-web.de/katastrophentourismus.html)* „Vonzerőként” itt is a katasztrófa ténye szerepel, a hangsúly azonban a motiváción, ill. a turisták viselkedésén van. A katasztrófaturisták legtöbbje kíváncsiak seregéből áll, akik borzongani utaznak, céljuk a puszta ottlét, majd ennek széleskörű elmesélése, fényképek és filmek készítése. A „vérbeli” katasztrófaturista a tragédia után a lehető legrövidebb időn belül a helyszínen terem, hogy minél frissebb legyen az „élménye”, és sokszor nincsenek is tudatában annak, hogy mennyi gondot okoznak, mennyire nehezítik a károk elhárítását. Ezek a turisták általában egyedül utaznak, de a szervezettségre is nagyon gyorsan lehetett példát találni. A Katrina hurrikán pusztítása után New Orleans-ban rendkívül rövid időn belül megjelentek a vezetett „katasztrófa-néző” utak. Az utazási irodák kínálatáról már esett szó Csernobil kapcsán, ahová mintegy 10 iroda szervez utakat.

Végül is mi készteti az embereket, hogy alanyai legyenek a sötét turizmusnak, hogy akár az Alma hidat, Diana hercegnő halálának kultikussá vált helyszínét, vagy Washingtonban a Holokauszt Múzeumot felkeressék, vagy miért nem tiltakozik az a turista, akinek egynapos Phnom Penh-i tartózkodásának második programpontjaként a kambodzsai utazási iroda a Genocídium múzeum meglátogatását tette? Miért lehet az, hogy Izland turizmusának nagy lökést adott az Eyjafjallajökull kitörése? (Az ország a gazdasági válság után sem lett olcsó, hanem csak *olcsóbb* úticél). Miért van az, hogy a 2000-ben, az Erika olajszállító tanker 1999-es katasztrófája után a franciák kötelességüknek érezték, hogy Bretagne-ban töltsék el a szabadságuk egy részét. Miért van az, hogy a tiszai ciánkatasztrófa után körlevelek járták be az országot, hogy utazzunk nyáron a Tiszához?

Nem valószínű, hogy létezik egy általános érvényű válasz. Ahányféle ember, annyiféle felkeresett attrakció, annyiféle motiváció, és visszaüt a kategóriák tisztázatlansága is. Ennek ellenére a motivációk közül elsőként a képzettséget kell kiemelni. Sok turista tudásvággyal telve megy el egy akár borzalmakat megörökítő múzeumba, mint pl. a washingtoni Holokauszt múzeum, de ha Auschwitzot keresi fel, akkor a motivációjában már jelen van egy nagy közös bűnre való emlékezés is. Míg az előző a steril tudást adja, utóbbi az autentikus élményt. A tisztelet visz el valakit a házsongárdi temetőbe, a szeretet, tisztelet Chopin síremlékéhez a Père Lachaise-ben, a mítosz megélésének vágya Michael Jackson sírjához. Természetesen nem csak ezek a motivációk és nem is csak egy mozgató rugója lehet egy ilyen látogatásnak. Az viszont biztos, hogy ezen példák turistái nehezen tekinthetők „sötét” turistának, annak ellenére, hogy halállal kapcsolatos helyeket látogatnak meg.. A bevezetőben említett cikk írója kicsit elvetette a sulykot.

Nem egyértelmű a helyzet a szűk értelemben vett katasztrófaturizmus esetében sem. Pszichológusok több okot is találtak, ami magyarázhatja az utazási döntést. Lelki betegség, fóbia, vagy éppen az utólagos megnyugvás, az otthoni konszolidált viszonyok megélése a borzalom közvetlen megszemlélése után. Megint mások egyszerűen a saját határaikat próbálgatják, és ezért utaznak katasztrófa sújtotta területekre. Többen a megemelkedett adrenalin szintért mennek, Geiger mérővel felszerelve utaztatja őket az utazási iroda. http://www.vol.at/25-jahre-tschernobyl-mit-geigerzaehler-auf-abenteuertour/news. Vannak, akik blogokban teszik közzé élményeiket, osztják meg gyakorlati ismereteiket az utazás megszervezéséről. 2010-ben 10.000 látogatója volt Csernobilnak, utazásszervezők, utazási irodák (akik között már japánok is vannak!) ennek a számnak az erős emelkedését várják. *(Reise nach Tschernobil, http://www.sueddeutsche.de/reise/tschernobyl-ausflug-ins-gau-gebiet)* Érdekes megfigyelni, hogy az általában negatívan értékelt csernobili utazásokat lehet másként is látni. Azt természetesnek tekinthetjük, hogy a Kunoi utazási iroda képviselője, aki maga is érdekelt az üzletben, az utasokat nem voyeur-turistáknak tekinti, hanem az atomenergia és Csernobil története iránt érdeklődő személyiségeknek. *(Nachfrage nach Tschernobil-Reisen, http://www.tagesanzeiger.ch/leben/reisen/Nachfrage-nach-TschernobylReisen-steigt/story)*

Hasonló a véleménye Dieter Frey pszichológusnak is, aki a lehetséges motivációk között kíváncsiságot és összefüggéseket felfedni akaró tudásvágyat is megnevezi. *(Die Faszination des Grauens, http://www.focus.de/wissen/wissenschaft/psychologie/tid-21284/psychologie-sensitizer-und-repressor_aid_598623.html)*

A katasztrófaturizmus negatív felhangjának oka nagyon jól megfogható: a turisták öncélú bámulása, a „voyeurizmus", az ott vagyok, hogy elmeséljem érzése, a visszataszító extremitásokba hajló, az emberi méltóságot és a kegyeletet nem tisztelő viselkedés, és ennek megosztása a szociális médiában.

Pszichológusok véleménye szerint a negatív megítélésű katasztrófaturizmusnak az empátia tudja határt szabni.

Egészen más viszont a helyzet abban az esetben, ha egy katasztrófa sújtotta területre a helyi lakosok lelki traumáinak leküzdése, és a viszonyok helyreállítása után utaznak el a turisták. A sok esetben mindenüket elvesztett helyi közösségeknek nagyon nagy szükségük van a turizmusból származó bevételekre, mint ahogy a cunami után ezt Thaiföld példája is mutatta. A szabadidős turizmuson kívül utazási irodák szakosodtak például az önkéntes turizmus megszervezésére, ami a szabadság eltöltésének és a segítésnek nagyon szép ötvözete. *(http://hands.org/Hands On Disaster Response, http://www.ri.org/get_involved/join-red-team.Relief International)*

Katasztrófák után nem olyan egyszerű meghozni a döntést a terület felkeresésére: járványok, fertőzések, betegségek fenyeget(het)nek, a közbiztonság is kérdéses lehet, esetleg ellentmondásosak az információk is. Ismét az empátia lehet a kulcs: az együttérzés a szerencsétlenül jártakkal motiváló erő lehet az utazásra.

Kitekintésül vizsgáljuk meg témánk szemszögéből a magyar ipartörténet legnagyobb katasztrófáját, a 2010. október 4-i gátszakadást Devecseren, Kolontáron, Somlóvásárhelyen. Az emberéleteket követelő és a milliárdos károkat okozó tragédia nyomán a város és a két falu órákon belül világhíressé vált. A legelső tény, hogy itt szó sem lehetett voyeur turisták azonnali helyszínre utazásáról, mert a kiömlött vörösiszap erősen mérgező volt, a médiában közölt képek pedig sokkolók, a környéket lezárták. Folyt a mentés, majd a rehabilitáció. A pusztulás helyén új városrész jön létre, a falvakban is új lakópark épült. A kérdés az, hogy a három település képes lenne-e profitálni a katasztrófából? Működik-e, működne-e a francia modell? Lehetne-e turizmust szervezni a katasztrófa sújtotta területeken?

Amennyiben a hagyományos vonzerőkből indulunk ki, akkor úgy tűnik, hogy egyik településnek sem rendelkezik kiemelkedő attrakcióval. Devecser a nemrég Ajkáról levált kistérség központja, a „Somló fővárosa”, ami helyzeti előnybe hozza. Idegenforgalmi infrastruktúrája nem igazán fejlett, nem rendelkezik olyan egyedi vonzerővel sem, amit ne lehetne megtalálni egy 60 km sugarú körben a potenciális versenytársaknál, legyen az kulturális kínálat, vagy akár a bor. A két faluban sem jobb a helyzet.

Úgy tűnik, hogy a katasztrófát követő helyreállítási munkák megteremthetik az idegenforgalom felé elmozdulás lehetőségét is. A pusztulást követő újjáépítésben megszépül a városközpont, olyan munkák elvégzésére van keret, amire biztos nem lett volna, ha nincs a gátszakadás. Ilyen pl. a parképítés, régi épületek rekonstrukciója, ami új funkciót nyerve a turizmusban hasznosítható.

Egy előnyük, ami sokaknál azonban hátrány jelenthet, azonban van: az ismertség. Devecser és Kolontár neve sokat forog az országos médiában. Ez azonban kétélű fegyver: az ismertség sokat számít a turizmusban, de nem akkor, ha negatív képzet társul mellé. Így legfeljebb a katasztrófaturisták számára lehetne vonzó desztináció, de újjáépítve már számukra is kevéssé az. Arról nem is beszélve, hogy senki nem akar katasztrófaturizmust! A kérdés tehát az, megtalálják-e annak a lehetőségét, hogy miként lehet a vörösiszap imázst átalakítani, ill. más hangsúlyt adni neki, mint a katasztrófa. Megszabadulni még jó ideig nem lehet tőle, de élét venni talán lehet. Ha nem a katasztrófán, a maró iszapon lenne a hangsúly, hanem az ipartörténeten, a szolidaritás, a segítség bemutatásán. Ha konferenciákat szerveznének ipar, környezet, katasztrófa-feldolgozás témakörökben. Ilyen témákra autentikusabb hely Devecsernél aligha található. A feladat nem könnyű, de nem is teljesíthetetlen, főleg akkor nem, ha sokan lennének olyanok, akik hajlandóak lennének a szabadságukból néhány napot ott tölteni.

A turizmusnak közismerten nagyon sok az árnyoldala is. Stílusosan nevezhetjük sötét oldalnak is. Láttuk, hogy a szakemberek messze nem beszélnek egy nyelven, amikor erről a területről van szó. Sokan sokfélét mondanak, gondolnak egy és ugyanazon jelenségről. Sötét turizmus, fekete turizmus, katasztrófaturizmus – rosszul csengő kifejezések szomorú tartalommal. Láttuk azonban, hogy ez így nem igaz, nem teljesen igaz. Létezik pozitív oldal, pozitív hatás is, és csak rajtunk múlik, hogy megadjuk-e az esélyt a szerencsés kimenetnek.

Felhasznált irodalom

LENNON, J. (2010): Dark Tourism and Sites of Crime, Goodfellow Publishers Limited, Woodeaton, Oxford
A BORZONGÁS IDEGENFORGALMA, Élet és Tudomány 2007/16. 495-497. old
TTG 2008/8 5. o. Zűrturizmus
TTG 2005/1 1.o. Katasztrófaturizmus?

Internetes források:

http://www.news.com.az/how-dark-are-you/story letöltve 2011. július 1.
http://www.sociologyencyclopedia.com/public/tocnode?id=g9781405124331_yr2011_chunk letöltve 2011. június 26.
http://www.vol.at/25-jahre-tschernobyl-mit-geigerzaehler-auf-abenteuertour/news
http://www.sueddeutsche.de/reise/tschernobyl-ausflug-ins-gau-gebiet letöltve 2011. június 23
http://www.tagesanzeiger.ch/leben/reisen/Nachfrage-nach-TschernobylReisen-steigt/story letöltve 2011. június 23
http://www.focus.de/wissen/wissenschaft/psychologie/tid-21284/psychologie-sensitizer-und-repressor_aid_598623.html letöltve 2011. június 26
http://hands.org/Hands On Disaster Response, letöltve 2011. június 26
http://www.ri.org/get_involved/join-red-team.Relief International letöltve 2011. június 26

TEMATIKUS TDM ÖSSZEFOGÁSOK

KATONA ILONA[1]

Napjainkban egyre többet foglalkozunk a TDM szervezetek működésével, a szervezeti rendszer további fejlődésével. Már nem a megalakulással összefüggő kérdések foglalkoztatják a szakmát, sokkal inkább a működéssel, szakmai tevékenységgel és természetesen a fenntartással kapcsolatos témák az aktuálisak. Az Észak-alföldi régióban kiemelt turisztikai termék az egészségturizmus, a kulturális és örökségturizmus, amelyek nagyban meghatározzák a régió turisztikai teljesítményét. A turisztikai szolgáltatók, önkormányzatok közül többen felismerik az együttműködés fontosságát, amely a versenyképesség javításához elengedhetetlen. A tematikus összefogások sok szempontból közelíthetők meg. Lehetőséget kínál erre a TDM szerveződés, de ne feledkezzünk meg a klaszteresedési folyamatokról sem.

Az Észak-alföldi régió az ország vezető egészségturisztikai desztinációja, ahol a termálvízre épült fürdőkultúrát kiegészíti a nemzetközi hírű orvosi, klinikai háttér, az aktív és egészséges életmódra lehetőséget kínáló turisztikai adottságok és az egészséges táplálkozást elősegítő fejlett biokultúra.

A turisztikai szervezetek és szakértők szerint a harmadik évezred első évtizedében a turizmuson belül az egészségturisztikai utazások mutatják az egyik legdinamikusabb fejlődést. A termálvíz általi gyógyítás, betegség megelőzés, az egészség megőrzése, az egészséges környezetben történő relaxáció, a szépségápolás, a test és a lélek „karbantartása" egyre fontosabb motivációvá válik, így az egészségturizmus iránti kereslet nő. A hagyományos gyógyturizmus esetén az európai lakosság elöregedése növeli a keresletet. Az egészségturizmus egyébként is az egyik legkívánatosabb turisztikai forma: kiszámítható, kicsi a szezonalitása, hosszú az átlagos tartózkodási idő, nagy a vendégek fajlagos költése, és a fenntartható turizmus elveivel is könnyen összhangba hozható.

A gyakorlatban megfigyelhető a két fő egészségturisztikai ág közötti konvergencia is: a gyógyturizmusban is egyre fontosabb a komplexitás és a magas színvonal, a wellness-elemek, és a wellness esetében is előtérbe kerülnek az egészségügyi vonatkozások, a tudományos igényű megalapozottság. A különböző ágazatok együttes fejlesztése mellett szól az is, hogy előtérbe kerül a családi turizmus, és az eltérő korosztályok eltérő igényeit is ki kell tudni szolgálni. *(forrás: Észak-alföldi régió Turizmusfejlesztési Stratégiája, 2007-2013)*

Az egészségturizmus az egész ország szempontjából meghatározó, gyorsan fejlődő turisztikai szegmens. A régió gyógyszállóinak 2010. évi vendégforgalmát az *1. táblázat* mutatja be.

[1] Magyar Turizmus Zrt. Észak-alföldi Regionális Marketing Igazgatóság, igazgató

1. táblázat. Gyógyszállók vendégforgalma az Észak-alföldi régióban, 2010

		Országos adat	Észak-alföldi régió	Részesedés (%)
Belföldi	Vendégek száma	445 300	114 937	25,8
	2010/2009 (%)	+12,1	+39,3	
	Vendégéjszakák száma	1 275 300	381 322	29,9
	2010/2009 (%)	+8,2	+37,0	
	Átlagos tartózkodási idő (nap)	2,9	3,3	+13,8
	2010/2009 (%)	-3,4	-1,6	
Külföldi	Vendégek száma	305 500	27 923	9,1
	2010/2009 (%)	+7,0	+35,8	
	Vendégéjszakák száma	1 295 400	151 544	11,7
	2010/2009 (%)	+1,7	+18,4	
	Átlagos tartózkodási idő (nap)	4,2	5,4	+28,6
	2010/2009 (%)	-6,7	-12,8	
Összesen	Vendégek száma	750 800	142 860	19,0
	2010/2009 (%)	+10,0	+38,6	
	Vendégéjszakák száma	2 570 700	532 866	20,7
	2010/2009 (%)	+4,8	+31,2	
	Átlagos tartózkodási idő (nap)	3,4	3,7	+8,8
	2010/2009 (%)	-5,6	-5,4	

Forrás: KSH (2010. évi előzetes statisztikai adatok)

Az Észak-alföldi régió jelentős termál- és gyógyvízkinccsel rendelkezik. A régióban 27 db lezárt kutat nem számítva 213 db 30°C-nál melegebb vizet adó kút van, 125 Jász-Nagykun-Szolnok megyében, 61 Hajdú-Bihar megyében, 24 Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Ez 16,2%-a a Magyarországon található termálvíz kutaknak. A régió jelenleg működő kútjainak mintegy 40%-a balneológiai célokat szolgál. 28 településen van minősített gyógyvízzel üzemelő fürdő. 43-89 C°-os, magas ásványianyag tartalommal (általában nátrium- vagy alkálihidrogénkarbonátos, kloridos, jódot, brómot, fluoridot tartalmazó források) rendelkező termálvíz tör fel a régióban, amely számos betegség kezelésére alkalmas (ízületi és nőgyógyászati panaszok, bőrgyógyászati problémák, baleseti sérülések utókezelése stb.)

Az elmúlt időszakban jelentős, termál-és gyógyvízre alapozott turisztikai fejlesztések történtek a régióban, ennek eredményeként a régió egészségturisztikai kínálata országos szinten is kiemelkedőnek mondható.

A régió egészségturisztikai helyszínei, létesítményei:

- 2 kiemelt gyógyhely: Debrecen, Hajdúszoboszló
- 9 minősített gyógyfürdő
- 28 minősített gyógyvízzel rendelkező fürdő
- 12 termál- és strandfürdő élménymedencékkel

- 3 fedett élményfürdő
- 1 egyedülálló szabadtéri aquapark
- 15 gyógyszálloda
- 11 wellness szálloda

A legfrissebb fejlesztések röviden bemutatva:

Hajdúszoboszló - Aqua-Palace

Hajdúszoboszlón található Európa legnagyobb fürdőkomplexuma, amely ideális helyszíne a gyógyulásnak, pihenésnek és vízi kikapcsolódásnak.

A Gyógyfürdő a világhírű gyógyvízre alapozott legmodernebb kezelési eljárásokat alkalmazza, mely mögött nyolc évtizedes gyógyászati tapasztalat húzódik.

Garantáltan egyedi élmények részesei lehetnek azok, akik ellátogatnak a 2010-ben megnyílt *Aqua-Palace* fedett élményfürdőbe, az 15000 m^2-en, 1600 m^2 vízfelülettel rendelkező új komplexumba, amely Európa legnagyobb fürdőkomplexumának részeként jött létre.

A különleges fürdőmiliőről trópusi fürdő, jégbarlangfürdő, mozi-fürdő, Pávai termálfürdő, barlangfürdő, Római fürdő, Gangesz fürdő és tengeri fürdő is gondoskodik. Kisebb közösségeknek privát fürdőlehetőség biztosított, a babával érkezőket pedig többek között bébiúsztató és anyukamedence várja.

Nyíregyháza - Park Fürdő

2010. nyarán egy újabb európai uniós támogatású idegenforgalmi beruházás kezdődött meg Nyíregyháza- Sóstógyógyfürdőn, korszerűsítették és bővítették a Parkfürdőt.

Az 1,2 milliárd forintos beruházás keretében nemzetközi versenyek rendezésére alkalmassá tették a fürdőkomplexum 50 méteres uszodáját, bővítették a gyógyvizes termálrészt, s a négy medencét ellátták látványelemekkel, így csúszdákkal, sodrófolyosóval, zuhataggal és jakuzzival. Új parkokat alakítottak ki, közlekedő utakat tettek rendbe, s lehetővé tették az éjszakai fürdőzést is, amihez közösségi szórakozási tér létesült.

Nyírbátor - Sárkány Wellness és Gyógyfürdő

A Sárkány Wellness & Gyógyfürdő egyik részében a főbejárat és a nyári öltözőcsoport kapott helyett, mely ezer fő befogadására alkalmas öltözőcsoportot tartalmaz, a másik részében pedig a tanuszoda és a fedett gyógyfürdő. A gyógyfürdő épületében több medence található, de itt található a gyógyászati részleg is.

A Sárkány Wellness és Gyógyfürdőben az idelátogató egyszerre élheti át az 53 C fokos Báthory gyógyvíz által nyújtott jótékony hatásokat, felfrissülhet a wellness és gyógyászati szolgáltatásokkal, kikapcsolódhat a kempingben, valamint a 60.000 m^2-es parkosított területen, festői környezetben található strandfürdőben. A sportolni vágyók az úszómedencét, míg a legkisebbek a tanmedencében élvezhetik az úszás örömeit.

A térség leggazdagabban felszerelt wellness részlege különleges élményt nyújt az egészséges életmód kedvelőinek. Nyáron a családok kellemes környezetben élvezhetik a napsütést, az úszást és a csúszdás örömeit a megújult Strandfürdőn.

A fürdő szomszédságában található a természetközeli pihenéshez ideális Sárkány Kemping, ahol télen-nyáron 16 jól felszerelt, új építésű apartman és játszótér várja a vendégeket.

Cserkeszőlő - Fedett fürdő

Cserkeszőlőn található Magyarország legmelegebb, 2300 m mélységből feltörő 82°C-os, ásványi anyagokban leggazdagabb gyógyvízforrása, mely a leggyorsabban ható gyógyvizek egyike. Az évről évre dinamikusan fejlődő fürdőben a klasszikus gyógy- és úszómedencék mellett található élmény- és hullámfürdő, Európa első kétpályás, leghosszabb ponyvacsúszdája és az ország első Bochnia-i gyógysót alkalmazó gyógysó-szobája. A fürdőben az élmény- rehabilitációs medence ritkán látott, sokféle élményt nyújt a szórakozni vágyóknak.

A gyógyászati centrumban rehabilitációs, kondicionáló, egészségmegőrző szolgáltatások állnak a vendégek rendelkezésére.

Az új fedett fürdőkomplexumban, amelyben hat medence mellett, kondicionáló terem és kiváló wellness szolgáltatások várják az ide látogatókat.

2010. november 30-án ünnepélyes keretek között átadták a Cserkeszőlőn megvalósult gyógyfürdőfejlesztést, melynek révén bővültek a téli üzemeltetés lehetőségei.

Az önkormányzat tulajdonában lévő fürdőben már korábban zajlott létesítménykorszerűsítések során elkészült egy egészségügyi centrum, egy élménymedence, egy tanmedence, egy párját ritkító ponyvacsúszda, valamint egy vízforgató rendszer. A létesítmény legújabb beruházását a 2008-ban elnyert uniós pályázati támogatásnak köszönheti a település, ennek során megépült egy összesen 943 négyzetméter vízfelületű gyógymedencerendszer, s a fürdőben a fedett terület nagysága immár megközelíti a kétezer négyzetmétert. A háromszintes épület alagsorában 1200 személyes öltöző, 300 négyzetméteres fitneszterem, valamint a gépészeti berendezések kaptak helyet. A földszinti fürdőtér két gyógy-, egy-egy gyermek-, élmény- és tanmedencével, valamint egy jacuzzival rendelkezik. A felső szinten nyugágyas pihenő és vendéglátó egység szolgálja a fürdőzőket.

Hajdúnánási Gyógyfürdő

A fürdő gyógyturisztikai célú fejlesztése valósult meg, és újabb 8 egészségmegőrző terápiát vezetnek be. A meglévő szolgáltatások bővültek, épült egy új külső gyógymedence is, az eddigi 3 féle gyógykezelés, kiegészül iszap- és galvanikus kezelésekkel, súlyfürdővel és fizioterápiás kezelésekkel. Kiemelt figyelmet fordítanak a csontritkulás megelőzésére és kezelésére is. Az általános mozgásszervi megbetegedések mellet a csontritkulás gyógyközpontját kívánják megvalósítani a Hajdúnánási Gyógyfürdőben.

Berettyóújfalu - Bihar Termálliget Strand és Termálfürdő

Új egészségturisztikai szolgáltatások várják a fürdővendégeket a megújult berettyóújfalui strandfürdőben. A Népligetben lévő létesítmény a Bihar Termálliget Strand- és Termálfürdő nevet kapta. Számos új szolgáltatással bővült a város fürdőjének kínálata, pl. gyógyúszás, víz alatti gyógytorna, aquafitness, a gyógymedence mellett új élménymedence, gyermekmedence és jacuzzi is épült, a kicsiknek játszóteret alakítottak ki, valamint akadálymentesítették az épületet a mozgássérültek részére.

A szolgáltatások három generáció részére kínálnak gyógyulási, pihenési, rehabilitációs, rekreációs, kikapcsolódási lehetőségeket.

A fürdő egy olyan profil kialakítását valósítja meg, a mely hozzájárul az ide látogató vendégek gyógyulásához, egészségmegőrzéséhez egy alternatív gyógymód segítségével is. Fő céluk a természetes gyógymódok, gyógynövény alapú kezelések minél hatékonyabb kihasználása.

Martfű Termál Spa

A Martfűi Rekreációs Központ részei: 2005 júniusában megnyitották a Martfű Gyógykemping****-et, a rekreációs központ első szálláshelyét, azt követően felújították a Kastélyszálló Panzió**-t, majd megnyílt a Termálhotel Martfű*** családbarát szállodájuk. A Martfű Gyógyfürdő és Uszoda egyik különlegessége a régióban is jelentős hiányt pótló 33 méteres sportmedence. A medence 4 méteres vízmélysége és 3 méteres trambulinja a búvárok mellett remek gyakorlópálya a műugrók és szinkronúszók számára is.

A fedett fürdőnek nemcsak a sportuszodatere, hanem egyéb medencéi is megújultak: korszerű vízforgatórendszert és tetszetős külsőt kaptak. 2 gyógymedence, 1-1 tan- illetve pancsolómedence és az említett sportmedence található a fürdőben, ill. több kültéri medencék is átadására kerültek

A kultúra az egyik legfontosabb fő, illetve kiegészítő vonzerő az utazások során. A kulturális és városlátogató turizmus dinamikusan bővül, az Észak-alföldi régiónak jó adottságai vannak a kulturális turizmusban, és a kínálat megítélése is jó.

Kulturális és örökségturizmus helyszínei, létesítményei:

- 318 műemlék: templomok, csárdák, hidak, egyéb épületek
- 35 kastély, 33 kúria
- kisvárdai, szabolcsi vár
- Múzeumok, galériák, gyűjtemények, emlékhelyek
- 52 tájház, helytörténeti gyűjtemények
- 5 tematikus út: Szilvaút, Tormaút, Templomok útja, Pálinkaút, Jászkun kapitányok nyomában

Az elmúlt években jelentős fejlesztések voltak a kulturális turizmust illetően is, a vallási turizmust területén néhány kiemelkedő jelentőségű projekt:

„Középkori templomok útja Szabolcs-Szatmár-Bereg és Szatmár megyékben" projekt

A „Középkori templomok útja Szabolcs-Szatmár-Bereg és Szatmár megyékben" című turizmusfejlesztési projekt a Magyar-Román Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat, mint Vezető partner és Szatmár Megyei Tanács, mint Projekt partner társfinanszírozásában valósult meg 2009-2011 folyamán. A fejlesztés célja egy középkori templomokból álló tematikus turisztikai út kijelölés volt a magyar-román határtérségben, amely a Szabolcs-Szatmár-Bereg és Szatmár megyék első közös tematikus útja. Tekintve, hogy mindkét megye kiemelkedő közkincsének tartja épített, kulturális örökségét, az értékek megóvása és népszerűsítése érdekében közös, összehangolt fejlesztési programot dolgozott ki, amelynek középpontjában azok a középkori templomok állnak, amelyek egyedülálló értékei a térségnek.

A templomút széleskörű szakmai egyeztetés sorozatot követően, egy konszenzuson alapuló javaslattétel alapján került kialakításra a történeti Szatmár megye területén. Az egyeztetésekbe számos szervezet lett bevonva, amely biztosította, hogy a tematikus út kijelölése mindennemű szakmai alappal rendelkezzen. Az egyeztetések során bevonásra került a Kulturális és Örökségvédelmi Hivatal, Tourinform iroda, a Jósa András Múzeum, a Szatmári Református Egyházmegye, a templomút által érintett egyházközségek, a Szatmár Leader Közhasznú Egyesület, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat, a Szatmár Megyei Múzeum, a Szatmár Megyei Római Katolikus Egyházmegye, a Szatmár Megyei Ortodox Püspökség, a Kulturális és Vallásügyi Igazgatóság, a Szatmár Megyei Tanács. A szervezetek mellett turisztikai, művészettörténeti, területfejlesztési, örökségvédelmi és marketing szakemberek is aktív részesei lettek a közös munkának, amely biztosította, hogy a tematikus út kijelölésében örökségvédelmi és turisztikai szempontok egyaránt érvényesültek.

A templomút kijelölését, az útvonal lokalizálását a következő szempontok határozták meg:

- Többségben középkori templomok, vagyis román és gótikus korban épült templomok alkossák a tematikus utat.
- A történeti tényezőknek meghatározó szerep jutott, a közös múlt, a közös történeti gyökerek előre vetítették, hogy a történeti Szatmár lehet a tematikus út kijelölésének az alapja.
- A templomok kiválasztásánál szempont volt a tematikus út bejárhatósága, vagyis figyelembe lett véve, hogy a templomok között ne legyenek nagy távolságok.
- Lehetőség szerint érvényesüljön a határmentiség, vagyis a tematikus út a határszakaszra koncentrálódjon.
- Jelenleg is jelentős turisztikai vonzerővel bíró, de alacsony promóciós teljesítménnyel, rendelkező templomokat támogasson a projekt.
- A térség turisztikai kínálatának figyelembevétele az egyes települések kiválasztásánál.

Az egyeztetések során Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területéről húsz, míg Szatmár megyéből tíz templom került kijelölésre, vagyis összesen harminc templom alkotja a középkori templomok útját a történelmi Szatmár térségében. *(forrás: www.temple-tour.eu)*

„Hit és Egészség" projekt

A *Hit és Egészség* – Máriapócs és Nyírbátor összefogása a vallási turizmus fejlesztéséért című projekt a 2007-ben elindult II. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében valósulhatott meg. A projekt kitalálója Nyírbátor Város Önkormányzata és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Közgyűlés volt. A projektgazda Nyírbátor Város Önkormányzata lett három partnerrel: a nyírbátori Római Katolikus Egyházzal, a nyírbátori Református Egyházközséggel, valamint a Hajdúdorogi Görög Katolikus Püspöki Hivatallal. A projekt keretében hat elem fejlesztését sikerült megvalósítani: a máriapócsi bazilikának és környezetének felújítását, a nyírbátori református templom felújítását, a nyírbátori római katolikus minorita templom felújítását, valamint ezek turisztikai fejlesztését, a nyírbátori Gyógyfürdő és Tanuszoda fejlesztését, a Báthori Várkastély turisztikai fejlesztését, illetve kialakították a nyírbátori Várostörténeti Sétányt.

A projekt konkrét célja a meglévő máriapócsi és nyírbátori kiemelkedő színvonalú vallási-turisztikai látnivalók összekapcsolása és gyógyturisztikai infrastruktúrával, szolgáltatásokkal való kiegészítése. Nyírbátor híres két gótikus műemléktemplomáról, Máriapócs pedig a könnyező Mária-ikonról, melyek évenként e helyekre vonzzák a turistákat, és a zarándokokat. Azonban ezek állapota nagy mértékben leromlott, ami veszélybe sodorta hosszútávú fenntartha-

tóságukat, és nem tudták visszaadni különleges építészeti értékeiket. A projekt tehát azt vállalta magára, hogy ezeket az épületeket ismét hívogatóvá varázsolja a turisták számára – erre szolgálnak a felújítások és a fejlesztések is –, valamint kialakítanak egy olyan sétányt, ami megkönnyíti a műemléképületek megközelítését, de közben Nyírbátor város történelmének fontosabb eseményeibe is bepillantást enged. A szükséges beruházási elképzeléseket a partnerek és a pályázat biztosította anyagi forrásokhoz kellett igazítani, de a projektbe foglalt felújítások és fejlesztések megfelelő színvonalon valósultak meg mindkét városban. Ennek köszönhetően a hat projektelem a következő munkálatokból áll.

A legkomplexebb felújításon a máriapócsi kegytemplom esett át, hiszen teljes egészében felújították az épületet és a teljes környezetét, az altemplomot a temetkezési részekkel, megtörtént a belső festés, valamint a faberendezések teljes restaurációja. Megtörtént a híres ikonosztáz felújítása, illetve a Máriakegyképet magába foglaló oltári elemek restaurációja. Kiegészítésként pedig egy talajszondás fűtést is kapott a kegytemplom.

A másik két templom felújításánál az volt az elsődleges szempont, hogy a további állagromlásukat megelőzzék, hiszen mindkét templom esetében állandó problémát jelentett a falak nedvessége.

A római katolikus templomban megtörtént a teljes külső-belső homlokzat újravakolása, a vizesedés megszüntetése, a külső környezetében pedig a talajszint süllyesztése. Fontos kérdés volt a tető helyreállítása, hiszen addig egy ideiglenes, lapos fedés volt az épületen, az elemzők és kutatók leírása alapján viszont egy teljesen új, magas tetőt kapott az épület, illetve a hozzá kapcsolódó torony is. Megépült a rendház negyedik szárnya is, ami otthont ad a plébániának, valamint kicserélték a templom hatalmas ablakainak üvegeit. A belső rekonstrukció során megtörtént a szentély padlószintjének módosítása és újraburkolása, a teljes belső festés és a barokk boltozat felújítása. Új hangosítást, világítási- és fűtési rendszert kapott a templom, illetve az elektromos készülékek cseréje is megtörtént. A padlófűtést kialakítását az egyház saját forrásból biztosította, az a projekt keretein kívül valósult meg. Sajnálatos módon nem sikerült mind a hat belső faberendezést felújítani, csupán a Krucsay-oltárt, a Főoltárt és a Pócsi-oltárt restaurálták.

A református templom külső munkálatai során megtörtént a lábazat rekonstrukciója, a homlokzat festése, a nyílászárók és a kőelemek javítása, illetve a kőszobrászati restaurálás, a tető héjazatának cseréje és a tartószerkezet megerősítése – hiszen itt még eredeti a tetőzet, ellentétben a minorita templommal. A belső homlokzat festése, javítása is megtörtént, a berendezési tárgyakat (szószék, Mózes-szék) felújították. A templomban eddig látható síremlékeket megtisztították és áthelyezték. A régi sekrestye fölé visszaépítették az oratóriumot az oda vezető lépcsővel együtt. A látványosságot szolgálja a torony és a tetőtér megnyitása a turisták előtt – megvilágították a tetőteret, információs táblákat helyeztek el. Az új látványelemeknek köszönhetően a turisták pontról pontra követhetik végig a tető

megépítésének lépéseit, a gerendák egymáshoz illesztését, mindezt pedig az aktuális rész megvilágítása teszi még látványosabbá. Mindkét templom – a református és a katolikus is – ónémet fedést kapott. A templom mellett álló haranglábat is helyreállították, amely új zsindelyborítással pompázik.

A korábban felújított Báthori Várkastély turisztikai fejlesztéseken esett át. Négy szintjéből hármat érintett a fejlesztés (pince, földszint, emelet). A turistákat segíti a számítógépes információs terminál, melyen keresztül megismerkedhetnek a város történelmével, melyből néhány jelentősebb részletet megtekinthetnek az állandó kiállításon, ahol korhű, életnagyságú viaszfigurák adnak bepillantást az eseményekbe.

A hatodik projektelem a Várostörténeti sétány, mely a római katolikus templomtól halad végig a református templom lábáig. A séta során szoborcsoportok adnak egy újabb darabot Nyírbátor történelméhez, legendáihoz. A turisták kényelmét szolgálják a kihelyezett pihenőpadok, a zöld környezet, a látványt pedig tovább fokozza a vízmedence, a szökő- és ivókút.

A beruházás mind Máriapócs, mind pedig Nyírbátor esetében jelentős esemény, hiszen az elmúlt évtizedekben nem történt ilyen nagymértékű felújítás egyik városban sem. 2011 májusában a két nyírbátori templom hivatalos átadásával és újraszentelésével zárult végérvényesen a projekt. *(forrás: www.hitesegeszseg.hu)*

Néhány számadaton keresztül az alábbi ábrák szemléltetik a régió vendégforgalmának alakulását.

1. ábra. Észak-alföldi régió kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalmi adatai, 2000-2010

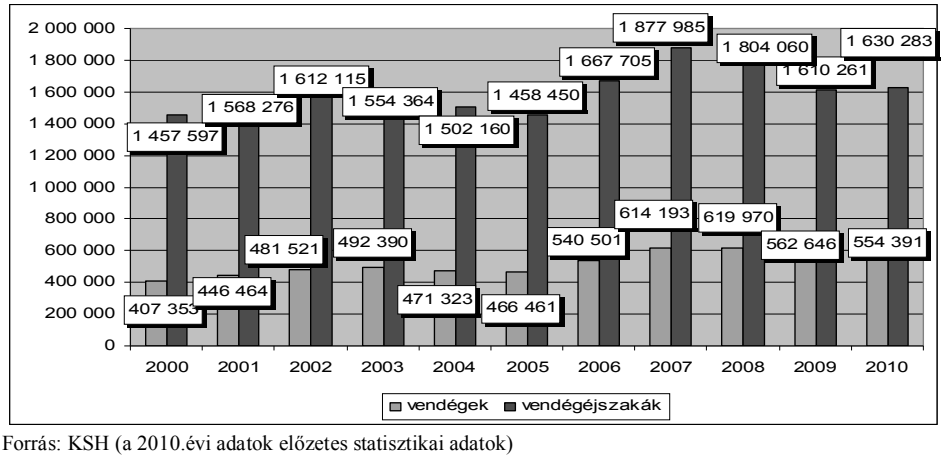

Forrás: KSH (a 2010.évi adatok előzetes statisztikai adatok)

2. táblázat. Észak-alföldi régió kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalmi adatai megyék szerint, 2010

Terület	Vendég			Előző év=100,0%			Vendégéjszaka			Előző év=100,0%		
	külföld	**belföld**	**összes**	**külföld**	**belföld**	**összes**	**külföld**	**belföld**	**összes**	**külföld**	**belföld**	**összes**
Hajdú-Bihar megye	89 426	256 135	345 561	95,7	97,3	96,8	374 225	775 650	1 149 875	100,5	103,3	102,4
Jász-Nagykun-Szolnok megye	15 347	71 757	87 104	89	100,6	98,3	67 318	178 058	245 376	88,6	103,5	99
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	29 082	92 644	121 726	105,3	101,9	102,7	66 874	168 158	235 032	98,8	96,7	97,3
ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ ÖSSZESEN	133 855	420 536	554 391	96,8	98,8	98,3	508 417	1 121 866	1 630 283	98,5	102,3	101,1

Forrás: KSH (a 2010. évi adatok előzetes statisztikai adatok)

Mind az egészségturizmus, mind a vallási turizmus szereplői között fontos az együttműködés, amely természetesen meg is valósul különböző formákban. A klaszteresedési folyamatok és a TDM rendszer kiépülése egyre nagyobb lehetőséget biztosít a további, magasabb szintű együttműködésre. Az intézményesített együttműködéseknek köszönhetően nagyobb eséllyel indulhatnak a szereplők hazai és - leginkább- Európai Uniós források megszerzéséért, ami növelheti a térség és a szervezetek versenyképességét mind a hazai, mind a nemzetközi turisztikai piacon.

Felhasznált irodalom

Észak-alföldi régió Turizmusfejlesztési Stratégiája 2007-2013
www.itthon.hu
www.eszakalfoldi.hu
www.hitesegeszseg.hu
www.temple-tour.eu

IFJÚSÁGI TURIZMUS, ISKOLARENDSZER ÉS TDM
(AZ ISKOLÁK ÉS AZ ISKOLARENDSZER LEHETSÉGES SZEREPE AZ IFJÚSÁGI TURIZMUS FEJLESZTÉSÉBEN)

DR. KOMÁROMI ISTVÁN

1. Bevezetés

A turizmus szereplőinek életkor szerinti szegmentációja alapján – anélkül, hogy most az egyes korosztályok életkorintervallum-határainak egyébként eltérő megközelítéseket tartalmazó megállapításaira kitérnénk – három csoportot jól elkülöníthetően meg tudunk különböztetni. A fiatalok alkotják ifjúsági, az aktív korosztály tagjai a felnőtt és az idősebbek/nyugállományban levők az ún. senior generációnak a körét. Nyilvánvaló, hogy a turizmus keresleti oldalát tekintve a legjelentősebb fogyasztói/vásárlói potenciált a társadalom meghatározó részét alkotó felnőtt korosztályhoz tartozók képviselik. Ugyanakkor – igaz eltérő motivációtól, igényektől és szokásoktól vezérelve, de – mind a fiatalok, mind pedig az idősebbek részvétele sajátos és fontos szerepet tölt be az idegenforgalomban. A gyermek- és ifjúsági korúak, döntően az iskolák diákjaiként és hallgatóiként vesznek részt a különböző programokon, turisztikai rendezvényeken, s válnak a jövő szépreményű turistájává. Közel sem mindegy tehát, hogy milyen élmények és hatások érik őket, hogyan alakítja és formálja kölcsönösen egymást fiatal és a turizmus, illetve milyen lehetőségeket tudunk kihasználni az ifjúsági turizmus fejlesztése érdekében.

2. Az ifjúsági turizmus sajátos jellemzői

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) az ifjúsági turizmus sokrétű kapcsolatrendszerében elsősorban azt hangsúlyozza, hogy a turizmus szemléletformáló hatása miatt kiemelt jelentősége van annak, hogy lehetőleg minél többen és már fiatal korukban kerüljenek kapcsolatba a turizmussal *(NTS, 2005)*. Az ifjúsági turizmus meghatározó formái a családi, valamint kifejezetten a gyermekek részére szervezett üdülések és utazások, az iskolai tanulmányi és osztálykirándulások, táborozások és a természetjárás, valamint a fiatal felnőttek önállóan lebonyolított utazásai Magyarországon és külföldön. Mindezt alátámasztja egy a közelmúltban a középiskolás korosztály körében elvégzett reprezentatív kérdőíves ifjúságturisztikai motivációkutatás vonatkozó eredménye is. *(1. ábra)*[*]

[*] KOMÁROMI I. (2009): Az ifjúsági turizmus korosztályos motivációkutatásának eredményei és fejlesztési lehetőségei a Kárpátok Interrégióban. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola, PhD-doktori értekezés, Pécs, pp. 1-197.

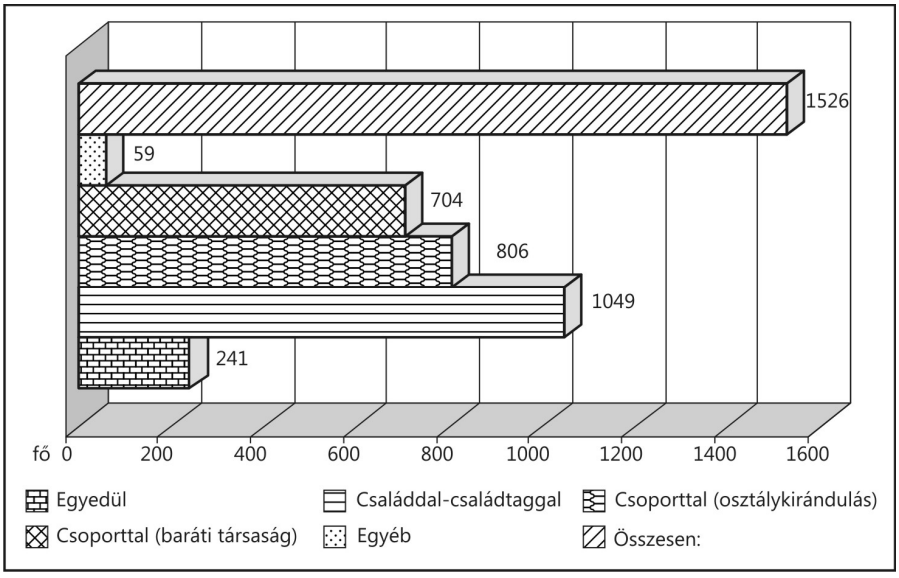

1. ábra. (Kérdés: „A közelmúltban, – az elmúlt egy évben – részt vett-e valamilyen formában utazáson, illetve üdülésen? Ha igen, akkor a felsorolt formák közül válasszon?")

A kutatás/felmérés legfontosabb megállapításai a következők:

- A 15-19 éves középiskolás korosztály nagyobb része rendszeresen utazik és/vagy üdül, mely bizonyítja a fiatalok részvételét a korosztályos turizmus valamely formájában.
- Az ifjúsági turizmus legjellemzőbb formái meghatározóan a családi, valamint kifejezetten a gyermekek részére szervezett üdülések és utazások, illetve az iskolai és osztálykirándulások, a természetjárás és a különböző tartalmú iskolai táborok.
- Az iskola és az iskolai keretekben lebonyolított programok a második legfontosabb ifjúságturisztikai formaként jelennek meg, s a korosztály képviselői diákként válnak a különböző iskolai szervezésű turisztikai programok részeseivé.

Amennyiben a számos specifikummal jellemezhető és komplexitást is tükröző ifjúsági turizmus fogalmát szeretnénk meghatározni, akkor annak egyik lehetséges változata az alábbi lehet:

„Az ifjúsági turizmus a gyermekek/diákok, a fiatalok olyan speciális turisztikai programjait foglalja magába, amelyeken elsősorban a család és az iskola, valamint a fiatal felnőttek önálló csoportos szerveződései révén veszne részt. A fiatal korosztályhoz 29 éves életkorig tartozók turizmusban való részvételét elsősorban sajátos igényeik, érdeklődésük, a relatíve nagyobb mértékben rendelkezésre álló szabadidejük, valamint a korlátozott mértékű

anyagi lehetőségeik határozzák meg. A fiatalok részvételével zajló turisztikai programoknak az ismeretszerző és bővítő funkciója mellett szemléletformáló, valamint az életminőséget is jelentősen alakító/befolyásoló szerepe is van. A korosztályos/ifjúsági turizmus lehetőségeinek és feltételeinek megteremtése, fejlesztése komplex jellegéből adódóan egyszerre igényel szociális-, ifjúság- és oktatáspolitikai, valamint turizmusszakmai szempontú megközelítést." *(Komáromi I., 2009)*

Az ifjúsági turizmust a turizmus rendszerében s a keresleti oldal tükrében vizsgálva elmondhatjuk, hogy az e korosztályhoz tartozó „*turista*" elsősorban az oktatási intézmények tanulóiból kerül ki, s egyik meghatározó jellemzője, hogy önálló jövedelemmel még nem, vagy csak korlátozott mértékben rendelkezik, ugyanakkor például a felnőttekhez képest relatíve több a rendelkezésre álló szabadideje. A turizmus rendszerének kínálati oldalát tekintve is azt emelhetjük ki, hogy az idegenforgalom egy külön területét jelentik a gyermekek és fiatalok számára szervezett és részvételükkel zajló speciálisabb programok. Jellemzőjük egyrészt, hogy az azokon résztvevők komforttal és kényelemmel kapcsolatos elvárásai általában kisebbek, ugyanakkor lényegesen nagyobb aktivitást és színesebb programot – például hazai és nemzetközi vízi- és kerékpáros túrák, ökoturisztikai programok vagy éppen iskolai osztálykirándulások stb. – kívánnak, amelyek általában nemcsak egyszerűen a kikapcsolódást szolgálják, hanem ismeret- és tapasztalatszerző, – bővítő funkciójuk is van *(Bodnár L., 2000)*.

A diákok/fiatalok turizmusban való részvételének a kereslet-kínálat tükrében tett megállapításait, illetve az ifjúsági turizmusdefiníciót illetően jól illusztrálják és részben alá is támasztják az alábbi, s a fiataloknak az iskola által szervezett programokkal kapcsolatos célrendszerét valamint motivációt illető megállapítások *(2. ábra)*[*]

A középiskolások a turizmusformák közül legnagyobb arányban a vízparti üdülést és a rokon és/vagy barát meglátogatását választották. A diákoknak megközelítően a fele által jelölt turizmusforma között szerepel az iskolai turizmus (iskolai tanulmányutak, osztálykirándulás stb.) és a szórakoztató programokon való részvétel, valamint a városnézés. A tanulóknak csak mintegy harmada részesíti előnyben ifjúságturisztikai programjai során a hegyvidéki üdülést, a különböző kiállítások és vásárok megtekintését, valamint a kulturális és sporteseményeken való részvételt. Ugyanakkor a megkérdezett fiatalok meglepően szerény érdeklődést mutatnak az egészségmegőrző ifjúságturisztikai programok, a sportesemények (pl. aktív turizmus), a kulturális rendezvények és a vásárok iránt. Viszonylag kevés számú fiatal választotta a falusi turizmushoz és a felekezeti hovatartozáshoz/valláshoz köthető turizmusformákat, illetve nem

[*] KOMÁROMI I. (2009): Az ifjúsági turizmus korosztályos motivációkutatásának eredményei és fejlesztési lehetőségei a Kárpátok Interrégióban. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola, PhD-doktori értekezés, Pécs, pp. 1-197.

meglepően a körutazásokat is. Elgondolkodtató az erdei iskolát választók viszonylag kis száma. A jellemző, s a diákokhoz, fiatalokhoz is köthető egyes turizmusformák iránti alacsonyabb érdeklődés egyben jelzi, illetve kijelölheti az ifjúsági turizmus fejlesztésének lehetséges irányait is.

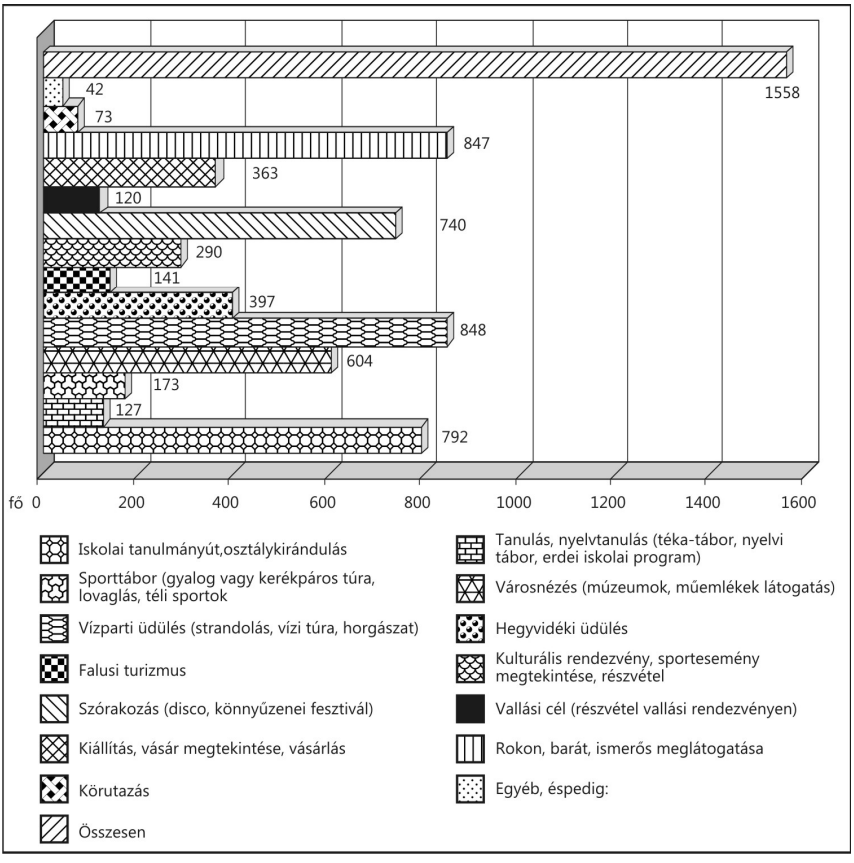

2. ábra. (Kérdés: „Az elmúlt egy évben mi volt utazásának illetve üdülésének fő célja, és milyen tevékenységet végzett?")

3. Az iskola, mint az ifjúsági turizmus fejlesztésének lehetséges bázisa

Az ifjúsági turizmus meghatározóan jellemző formái az iskolai tanulmányi- és osztálykirándulások, a táborozás és természetjárás, melynek résztvevői döntően az iskolák diákjai közül kerülnek ki, s éppen ezért nagyon sok szállal és szorosan kapcsolódnak az iskola világához. Az iskolák több szempontból is meghatározó szerepet töltenek be az ifjúság életében és mindennapi tevékenységi rendszerében. A gyermekek és a fiatal korosztályi csoportok oktatásának-nevelésének hosszabb folyamata – évente nagyobb részben s gyakran a szünidei

programokat tekintve is – évekre-évtizedekre az iskolához kapcsolják a fiatalokat. Ez több szempontból is előnyös. Egyrészt, mert folyamatosan, s távlatosan alakítható és formálható például az ifjúság gondolkodása, szemléletmódja, illetve környezettudatos magatartása. Az iskolában folyó oktató-nevelő munka, az egyes tantárgyak/műveltségterületek – például a magyar nyelv és irodalom, a történelem/honismeret, a természetismeret/földrajz, a testnevelés stb. – által közvetített ismeretek és szemléletmód közvetett módon alakítja a tanulók felfedezés- és megismerési vágyát, az utazás iránti motivációját.

Másrészt a pozitív közösségi élet miatt meghatározóak lehetnek számukra az iskolai keretek között szervezett turisztikai programok. Ifjúságturisztikai fókuszcsoportos kutatás megállapítása szerint a gyermekkori utazások jelentős hatással lesznek a későbbi utazási szokásokra és magatartásra, s mélyinterjúkban megkérdezett szakértők is az „*alulról építkezést*" hangsúlyozzák a turisztikai attitűdök esetében: „*A gyermekkori és az iskolai utazások egyik lényeges funkciója a tanulás, a többet utazó gyermekek nyitottabbak, érettebb és teljesebb felnőtté válnak*.[1]" Mindennek azonban komoly tartalmi, erkölcsi és anyagi, másrészről pedig tárgyi, valamint infrastrukturális feltételei vannak. A mai iskolák működtetésük számos fontos elemét tekintve – pl. fenntartás és működtetés, finanszírozás, törvényi-tartalmi szabályozás stb. – napjainkban nem tudnak elvárható módon megfelelni a velük szemben az ifjúsági turizmus szempontjából is támasztott elvárásoknak és követelményeknek. (Az utóbbi időben a sokszínűség és alternativitás megjelenéseként egyre dinamikusabban bontogatják szárnyaikat a különböző civil szervezetek, egyesületek és mozgalmak. Közülük többnek a tevékenységi körében meghatározóan van jelen a szabadidős és a turisztikai tevékenység. E szervezetek azonban teljességében nem pótolhatják azt a szerepet, amelyet az iskoláknak kellene betölteniük az ifjúsági turizmusban.)

Azt gondolom, hogy legújabban a határon túli iskolai kirándulásokkal kapcsolatos kormányzati elképzelések, a „Határtalanul tanulmányi kirándulási program" – is teljes mértékben illeszkednek az ifjúsági turizmus rendszerébe. Kiemelkedően fontosnak tartom ebben a megközelítésben azt a szándékot, hogy mindezt egy egységes, s intézményesített formában – az iskolák aktív és tevékeny közreműködésével –, anyagilag is támogatni kívánják *(Komáromi I. 2011)*.

4. Az ifjúsági turizmus lehetséges - „kvázi" – TDM - szervezeti/hálózati rendszere

Az ifjúsági turizmus jövőbeni fejlesztését illetően nem hagyható figyelmen kívül annak speciális és összetett volta, komplexitása, melyre nagyon jól utalnak az alábbiak:

[1] MESTER T. (szerk.) 2008: *Ifjúsági turizmus Magyarországon – I. rész.* Turizmus Bulletin XII. évfolyam 2. szám, p 8.

„Az ifjúsági turizmus jelentőségénél fogva több területet is érint, ezért fejlesztése és színvonalának emelése összehangolt tevékenységet feltételez. Korosztályi jellemzők miatt kiemelt jelentősége van a szemléletformálásnak, az életminőség javításának, valamint a korszerű, elektronikus alapú marketingeszközök használatának. Célszerű meghatározni azokat a feladatokat, amelyek szinte kizárólag a turizmus szakmához kapcsolódnak, illetve a szociálpolitika vagy az oktatás része. A stratégia nem termékként kezeli az ifjúsági turizmust, mert összetettsége miatt több termékhez kapcsolódik, és jellegzetességét a korosztály igényei határozzák meg.”[2]

Napjaink Magyarországán véleményem szerint az ifjúsági turizmus fejlesztésének egyik lehetséges módja az iskolák, az iskolai, illetve diákturizmus nagyobb mértékű erkölcsi, szakmai-módszertani és anyagi támogatása lehet. Mindebben fontos szerepet játszhatnak többek között az alábbiak:

- Az iskolák megfelelő mértékű erkölcsi és anyagi támogatása, illetve az iskolai ifjúsági turizmus jelentősebb finanszírozása
- Az iskolák és létesítményeik (iskolák, iskolai éttermek, kollégiumok, iskolák által működtetett kulcsos házak, erdei iskolák stb.) országos hálózatának fejlesztése.
- Az iskolai testnevelés és sporttevékenység, az iskolai szervezésű természetjárás, táboroztatás, erdei iskolai programok nagyobb mértékű és koncepciózusabb erkölcsi, illetve anyagi támogatása. A tárgyi-infrastrukturális feltételeinek sport- és kempingfelszereléssel (sífelszerelés, sátrak, kerékpárok, csónakok, hálózsákok stb.) történő fejlesztése.
- Az iskolában oktató s a kirándulásokat, a természetjárást, a különböző táborokat, erdei iskolákat szervezni és vezetni tudó pedagógusok alkalmazása, ismereteik és jártasságukat pedagógiai-módszertani képzésekkel történő bővítése.
- Országos és regionális és/vagy megyei hálózat, koordinációs, illetve szakmai-módszertani, valamint továbbképző intézményrendszer létrehozása és működtetése.

Az iskolák azért is képezhetnék az ifjúsági turizmus fejlesztésének bázisait és rendszerét, mert egyrészt jelentős mértékben és hosszabb távon is koncentrálják a korosztályos turizmus alanyaiként megjelenő diákokat/fiatalokat, másrészt mert – számos más fontos jellemző mellett – országos/regionális/ megyei szintű horizontális és vertikális rendszert alkotnak. Olyan rendszert alkotnak, amely rendszer szervezésében, irányításában és felügyeletében országos, regionális/megyei, illetve térségi/települési szintű központok, politikai és szakmai testületek vesznek részt. Ebben a rendszerben megjelenhetnének és szerepet

[2] *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013*.(Összegzés) 2005: Magyar Turisztikai Hivatal, Budapest, 39 p.

kaphatnának olyan szakemberek és szervezetek, akik részben vagy teljességében foglalkozhatnának az iskolai, illetve diákturizmussal, bővebb értelmezésben az ifjúsági turizmussal. E szakemberek és testületek országos, regionális és helyi szinten koordinálhatnák az ifjúságturisztikai kutatás-elemzéseket, termékfejlesztéseket, turisztikai promóciót, az információs rendszer működtetését, oktatást-továbbképzést, hálózatépítést stb.

Mindennek szükségességét az ifjúsági turizmus fejlesztésében részben alátámasztják azok a válaszok, illetve megállapítások, amelyek egy a - fentiekben már hivatkozott - középiskolás diákok körében végzett reprezentatív felmérés során születtek *(3. ábra)*.*

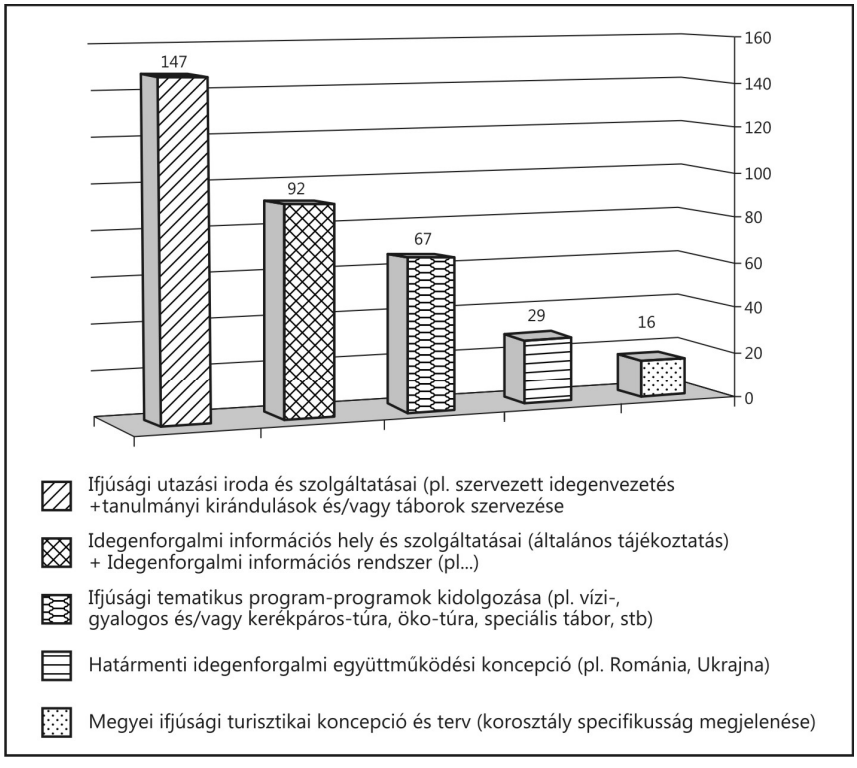

3. ábra. (Kérdés: „Nevezze meg és emelje ki azokat az ifjúsági turizmussal kapcsolatos elemet/elemeket, illetve szolgáltatást/szolgáltatásokat, amellyel/amelyekkel Ön már kapcsolatba került vagy azok közül azt/azokat, amelyiket igénybe vette?")

* KOMÁROMI I. (2009): Az ifjúsági turizmus korosztályos motivációkutatásának eredményei és fejlesztési lehetőségei a Kárpátok Interrégióban. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola, PhD-doktori értekezés, Pécs, pp. 1-197.

- Alapvetően hiányzik egy a fiatalok turisztikai programjait szervező ifjúsági utazási iroda, mely a fiatalok utaztatása, a szervezett idegenvezetés mellett kiemelten foglalkozna például az iskolák osztály- és tanulmányi kirándulásainak és/vagy táboroztatásának a tervezésével, szervezésével és lebonyolításával is. (Korábban ezt a szerepet az EXPRESSZ Ifjúsági Utazási Iroda részben betöltötte.)
- A fiatalok igénylik az ifjúsági turizmussal kapcsolatos információs helyeket és a szélesebb körű szolgáltatást, valamint egy általános idegenforgalmi információs rendszer működtetését.
- A diákok olyan ifjúságturisztikai tematikus programrendszer kidolgozását is szükségesnek tartják, amelyben egyaránt megjelennének például a különböző aktív turisztikai programlehetőségek, illetve a határ menti és/vagy a határokon átívelő együttműködések. A fiatalok véleményükben szükségesnek tartják egy megyei korosztály-specifikus ifjúságturisztikai terv, illetve koncepció megalkotását is.

Az ifjúsági turizmus lehetséges („kvázi) TDM szervezetei, illetve azok hálózata – részben vagy egészében akár a már működő TDM – szervezetek részeként is – például az alábbi konkrét tevékenységeket végezhetnék:

- A korosztályos turizmus szakmai és módszertani irányítása, valamint felügyelete
- A diákok, fiatalok turisztikai programjainak tervezése és szervezése
- Az iskolák ifjúságturisztikai programjainak, így például az osztály- és tanulmányi kirándulásoknak a tervezése
- A diákok évközi, illetve nyári szakmai programjainak és különböző táborainak koordinálása
- Az oktatási intézmények, a fiatalok nemzetközi projectjeinek tervezése és szervezése

5. Összegzés

Az ifjúsági turizmus számos specifikuma, az életkor, a diák/tanuló státusz, a relatíve sok szabadidő mellett meghatározó tényező a gyermek- és ifjúsági korosztályhoz tartozók anyagi helyzete. A fiatal generációhoz tartozók zömében családok tagjaiként még nem önállóak, saját jövedelmi forrásaik nincsenek vagy alacsonyabbak, ezért ez alapvetően meghatározza és befolyásolja a turizmusban való részvételi lehetőségeiket. Az iskolarendszerű oktatásban érintett gyermekek, diákok és a fiatal felnőttek ezzel együtt napjainkra az idegenforgalom (turizmusipar) üzleti szempontból is minősíthető részbeni fogyasztóivá váltak, azonban csekély jövedelemmel rendelkezve több szempontból sem képesek még a turizmus átlagos piaci szereplőiként viselkedni. A fiatalok ugyanakkor speciális igényeikkel és a jellemző korosztályos turisztikai formáikkal együtt, mint a jövő potenciális turistái/fogyasztói jelennek meg a családi, az iskolai és/vagy az önállóan szervezett programjaik révén az idegenforgalomban.

Irodalom

BODNÁR L. (2000): *A turizmus földrajzi alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Eger-Budapest, 321 p.

KOMÁROMI I. (2009): Az ifjúsági turizmus korosztályos motivációkutatásának eredményei és fejlesztési lehetőségei a Kárpátok Interrégióban. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola, PhD-doktori értekezés, Pécs, pp. 1-197.

KOMÁROMI I. (2011): Ifjúsági és diákturizmus a Kárpát-medencében (Iskolai osztály- és tanulmányi kirándulások a történelmi Magyarországon). In: Kókai S. (szerk.) „Geográfiai folyamatok térben és időben. Tanulmánykötet Dr. Hanusz Árpád 65. születésnapja tiszteletére. Nyíregyháza, pp. 255-276.

MESTER T. (szerk.) 2008: Ifjúsági turizmus Magyarországon – I. rész. Turizmus Bulletin XII. évfolyam 2. szám, Budapest, 3. p

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013.(Összegzés) 2005: Magyar Turisztikai Hivatal, Budapest, 39 p.

A TÉRSÉGI TDM SZERVEZETEK MEGALAKÍTÁSÁNAK TÁRSADALMI-GAZDASÁGI FELTÉTELEI SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYÉBEN

DR. KÓKAI SÁNDOR

Bevezetés

A térségi turisztikai desztináció menedzsment (TDM) szervezetek létrehozása fejlesztése alapvetően a kiemelt turisztikai térségekben élvez prioritást. Mint közismert Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén nincs ilyen térség, mindez azonban nem zárja ki a TDM szervezetek második hierarchia szintjének létrehozási és működési lehetőségét, valamint annak igényét, hogy a helyi TDM szervezetek munkájának koordinálását elősegítse. A térségi TDM szervezetek sokrétű feladatából kiemelkedik a turisztikai célú projektek fejlesztése és a tevékenységek koordinációja, valamint az érintett területek turisztikai célú kommunikációs tevékenységének segítése és a turisztikai szolgáltatások összehangolt értékesítése. Szükséges a desztináció piacra vitelét, marketingjét, a humán erőforrás fejlesztését stb. segítő stratégiák elkészítése. A TDM szervezeteknek egy adott térség turizmusában érintett a köz-, a magán és a civil szféra képviselőinek közös pénzügyi kockázatvállalással járó együttműködésén kell alapulniuk. A térségi TDM szervezet/ek/ megalakítása megyénkben is kiemelkedően fontos, mind a megyehatárokon, mind az országhatárokon átnyúló kapcsolatok kiaknázásával. A turizmusban betöltött jelentőség alapján a térségi TDM a szomszédos régióból – akár határon átnyúlóan –, illetve az ország egész területéről vonz turistákat. Tanulmányomban ennek néhány társadalmi-gazdasági feltételrendszerét mutatom be.

A térségi TDM szervezetek megalakulását és működését befolyásoló néhány indikátor vizsgálata

Mint az előző fejezetben láttuk a térségi TDM szervezetek feladatai, céljai és tevékenységei igen alaposan kimunkáltak és sokrétűek, arról azonban kevesebb szó esik, hogy működésük milyen társadalmi-gazdasági környezetben fog zajlani. Márpedig ezek ismerete nélkül a legjobb elgondolás is a megvalósítás során komoly akadályokba ütközhet, illetve a valós társadalmi-gazdasági környezet ismeretének hiánya folyamatosan megnehezítheti a munkát. A társadalmi- gazdasági környezet valamennyi szegmensét nem mutathatom be, néhány alapindikátor – amelyek a térségi TDM-ek kialakításakor is hangsúlyosan esnek latba – részletes elemzése azonban bepillantást enged ebbe az összetett környezetbe és a következtetések figyelembe vétele mindenképp kívánatos.

1. Társadalmi alapok

A térségi TDM-ek esetében a *társadalmi alapindikátorok* közül az alábbiak befolyásolják – véleményem szerint – a turizmus fejlődését, a fogadókészséget és azt a miliőt, amelybe a turista érkezik:

- A foglalkoztatottak száma
- Az egy állandó lakosra jutó jövedelem
- A 100 állandó lakosra jutó adófizetők száma
- Az érettségivel rendelkezők aránya
- A diplomával rendelkezők aránya
- Az 1000 lakosra jutó távbeszélő fővonalak száma

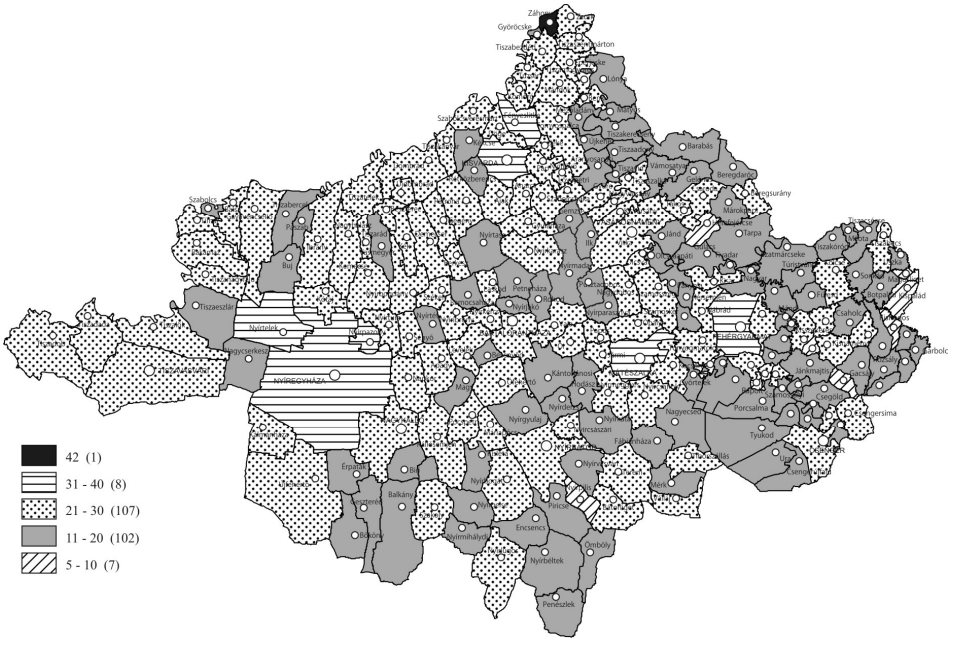

1. térkép. A 100 lakosra jutó foglalkoztatottak száma (2001)

A foglalkoztatottság az emberi erőforrások hasznosultságának hű tükörképe. A foglalkozási arány Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településein 1990 óta folyamatosan csökken. Az 1990-es statisztikai felmérés megyei átlagértékétől (38 foglalkoztatott/100 lakos) a 2001. évi adatok (26 foglalkoztatott/100 lakos) még kedvezőtlenebb állapotokat mutatnak *(1. térkép)*. Hat olyan település volt, ahol a száz lakosra jutó foglalkoztatottak száma tíz fő alatt maradt (pl.: Kishódos és Kispalád 5-5 fő, Nyírpilis és Hetefejércse 8-8 fő, stb.). A leghátrányosabb településekben a teljes népesség mindössze 15-20 százalékát foglalkoztatják, a foglalkoztatási arány mindegyikben a megyei átlag alatt maradt,

és különösen a csengeri, baktalórántházai és a vásárosnaményi kistérség településein volt alacsony (22% alatti). A megyei átlag alatti a megyei települések hatvan százalékán, néhány várost is beleértve (pl.: Nagyecsed és Balkány 20-20 fő, stb.). A munkanélküliség területi differenciái *(2. térkép)* alapján markáns differenciákkal rendelkező mikro régiókra szakad a megye, láthatóan a Szatmár-Bereg kedvezőtlenebb értékeivel emelkedik ki. Az alacsony foglalkoztatottság, illetve a magas munkanélküliség természetszerűleg hatással van a lakosság jövedelmi viszonyaira.

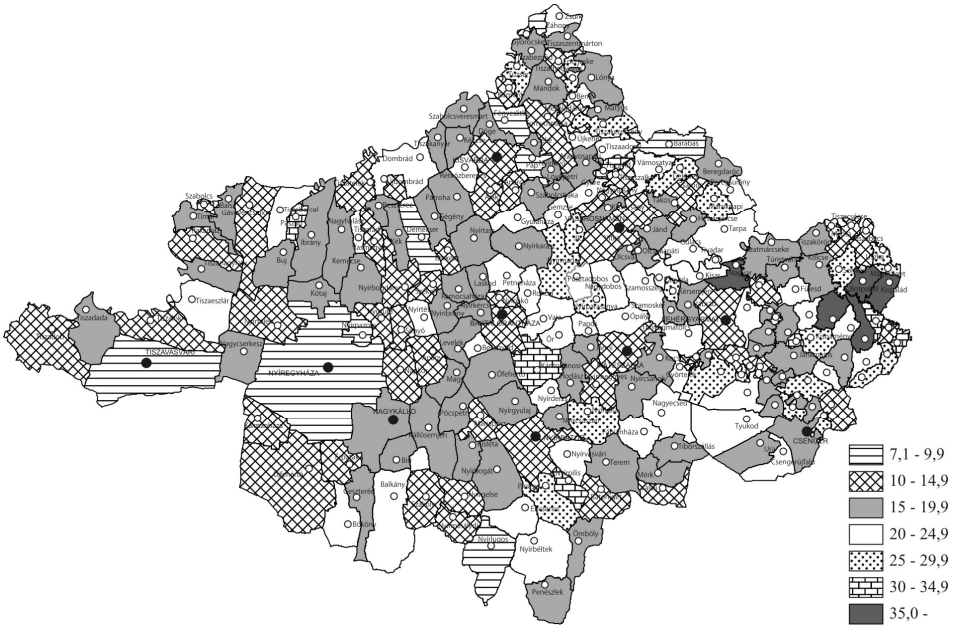

2. térkép. A nyilvántartott álláskeresők a munkavállalási korú népesség százalékában (2009.10.20.)

A megyében az alacsonyabb foglalkoztatás és a munkaerő túlkínálat nyomott kereseteket okoz. A megye jövedelmi viszonyokat tekintve a legkedvezőtlenebbek közé tartozik. A megyei alacsonyabb jövedelmeket több tényező (alacsony foglalkoztatási arány, keresetszínvonal; mérsékeltebb ellátási összegben részesülő munkanélküliek, rokkantsági nyugdíjasok magas aránya; az alacsonyabb keresetekből adódó kisebb összegű nyugellátás; a segélyből élők magas aránya; az átlagosnál nagyobb fokú eltartási kötelezettség) együttesen magyarázza, bár hatásuk külön-külön sem elhanyagolható. Ezt tükrözi, hogy a száz foglalkoztatottra jutó inaktív keresők (nyugdíjasok stb.) és eltartottak száma 1,3-szerese az országos átlagnak.

Az egy adózóra jutó jövedelem a megyében az országosnak csupán nyolctizede. A leghátrányosabb térségekben összességében az egy adózóra jutó jövedelem a megyei átlagnak kilenctizede, az országosnak pedig héttizede. Főként a Csengeri, Fehérgyarmati és a Baktalórántházai kistérségben jutnak átlagosan a legalacsonyabb jövedelemhez az adózók *(KSH 2008)*.

Az egyes régiók és települések hátránya még élesebben rajzolódik ki a személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem egy állandó lakosra vetített összegét tekintve, amely az országos átlag mintegy háromnegyedének felel meg, településenként szintén nagyarányú szóródással. A leghátrányosabb kistérségben az egy állandó lakosra eső jövedelem fele az országosnak és a megyei átlag nyolctizedét éri el *(KSH 2008)*. Egy lakosra a legkevesebb jövedelem a szatmári és a beregi településeken jut, melyekben a megyei átlag (373 ezer forint) héttizede körül alakul *(3. térkép)*.

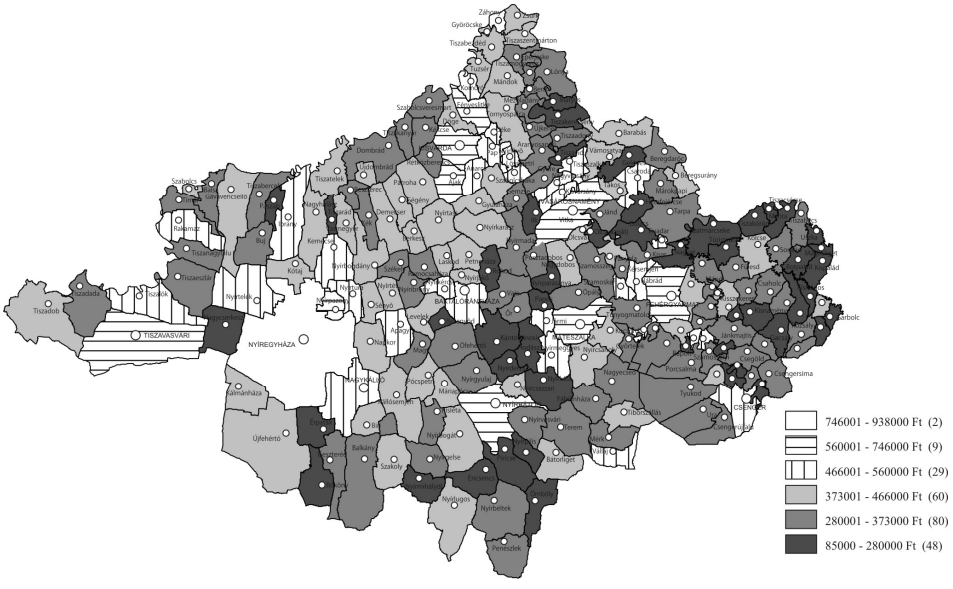

3. térkép. 1 lakosra jutó személyi jövedelemadó alap (2007)

Az extrém értéknek tekintett Uszka (86.556 Ft) mellett négy olyan település is van, ahol 150 ezer forint alatt volt az egy lakosra jutó adóalapot képező jövedelem (Nyírpilis 115.892 Ft, Kispalád 134.036 Ft, Kishódos 144.684 Ft). Mélyen a megyei átlag alatt maradt Nagyecsed (320.844 Ft), Dombrád (350.626 Ft) és Balkány (365.419 Ft) városokban. Ötszázezer forint feletti értéket mindössze huszonnégy településen ért el az egy lakosra jutó adóalapot képező jövedelem (pl.: Rakamaz /510.835 Ft/, Nagykálló /543.667 Ft/, Nyírtelek /546.972 Ft/ stb.), s ebből tizenhárom volt falu (pl.: Tivadar 513. 874 Ft, Nyírkércs

513.746 Ft, Nyírtura 556.634 Ft, stb.). Hatszázezer forint feletti értékkel tíz település rendelkezett, s ebben az exkluzív körben három falu maradt (Ajak 609.041Ft, Fényeslitke 610.136 Ft, Nyírpazony 656.879 Ft). A legkedvezőbb értékekkel a középvárosok (Fehérgyarmat 687.321 Ft, Mátészalka 734.406 Ft, Kisvárda 735.659 Ft), valamint Nyíregyháza (810.018 Ft) és Záhony (937.664 Ft) rendelkezett. A megyeszékhelyen és Záhonyban a jövedelmek megyei viszonylatban kiemelkedőek. Az egy adózóra jutó megyeszékhelyi jövedelem a megyei átlag 1,2-szerese, az egy állandó lakosra jutó pedig (a kedvezőbb aktivitási arány, illetve a kisebb eltartási kötelezettség miatt) annak 1,6-szerese.

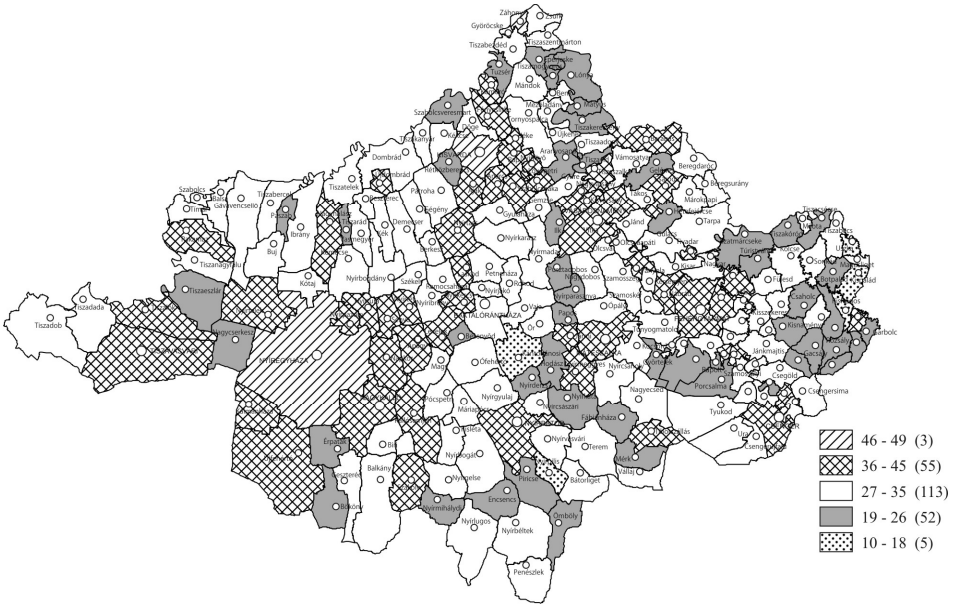

4. térkép. A 100 lakosra jutó adófizetők száma (2007)

A leghátrányosabb régiókban a fenti elmaradások fokozottan jelentkeznek. Jelzi ezt, hogy az adózók ezer lakosra jutó száma kilenctizede a megyei átlagnak, az országos átlagnak pedig héttizede. A száz lakosra jutó adózók száma *(4. térkép)* a települések háromnegyedében (168 település) elmarad a megyei átlagtól (36 adófizető/ 100 lakos), s körükben találjuk a legalacsonyabb értékeket, mutatókat (pl.: Nyírpilis 10, Kishódos 11, Uszka 11, Kispalád 15 adófizető/ 100 lakos). E tekintetben a megye kisvárosai is kedvezőtlen helyzetben vannak (Pl.: Dombrád 29, Nagyecsed 30, Baktalórántháza 31, Mándok és Balkány 32-32 adófizető/ 100 lakos). A megyei átlagtól kedvezőbb a helyzet Nyíregyháza vonzáskörzetében (pl.: Apagy, Sényő 40-40, Nyírtelek 41, Nyírpazony 43 adófizető/ 100 lakos), a Kisvárdához kapcsolódó településeken (pl.: Ajak 42, Lövőpetri 42,) és a középvárosokban (pl.: Fehérgyarmat 45, Mátészalka 45, Kisvárda 46

adófizető/ 100 lakos). A megyeszékhely értékét (47 adófizető/100 lakos) csak Záhony (49 adófizető/ 100 lakos) értékei haladták meg. A legkedvezőbb helyzetben lévő falvakat (pl. Szamosújlak 44, Tivadar 44, Nyírkércs 44, Nábrád és Géberjén 45-45 adófizető / 100 lakos) alacsony népességszám, magas ingázás és egy-egy jól működő speciális gazdasági ág sikeres vállalkozásai jellemzik (pl. Nyírkércs), melyek közül a turizmus szempontjából Tivadar emelkedik ki.

Több, eltérő szempontokat érvényesítő, különböző módszerekkel végzett országos vizsgálat *(pl. Nemes Nagy J. – Jakobi Á. 2002; Nemes Nagy J. 2005; stb.)* eredményei is azt mutatják, hogy a megyék között az utolsó helyen állunk az emberi erőforrás képzettségét-fejlettségét tekintve. A különböző mutatók eltérő forrásai, mind azt mutatják, hogy napjaink állapotát a megyén belüli markáns differenciálódás jellemzi.

A megye leghátrányosabb településeiben élők iskolázottsága elmarad az egyébként – országos összehasonlításban – gyenge megyei átlagtól is. Bizonyos fokú kapcsolat mutatható ki a gazdasági struktúra és a munkaerő képzettségi színvonala között. A leghátrányosabb településeken szembeötlő az érettségivel nem rendelkezők *(5. térkép)* magasabb és a diplomások alacsonyabb aránya *(6. térkép)*.

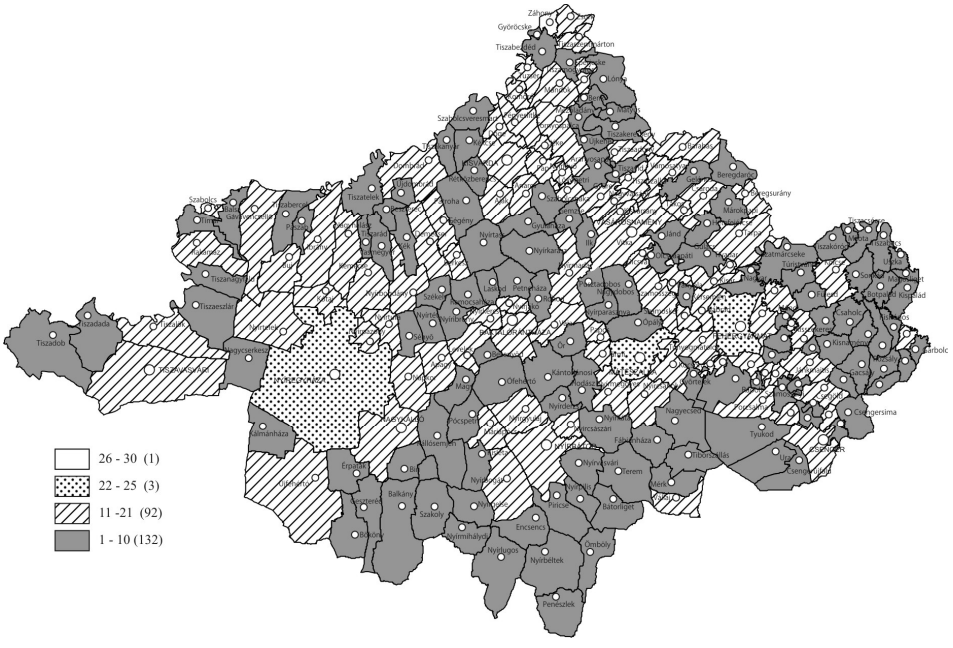

5. térkép. A 100 lakosra jutó érettségizettek száma (2001)

A megyei települések népességének mintegy 10%-a rendelkezik érettségivel. Tíz olyan település is található, ahol a száz lakosra jutó érettségizettek száma öt fő alatti értéket mutat (pl.. Komlódtótfalu 1 fő, Uszka 2 fő, Nyírpilis 2 fő,

Kishódos és Kispalád 3-3 fő, Kántorjánosi 4 fő, stb.). Az érettségivel rendelkezők aránya 149 településen maradt a megyei átlag alatt, melyek között ott találjuk a megyei kisvárosok egy jelentős csoportját (pl.: Balkány 9 fő, Dombrád, Máriapócs és Kemecse 10-10 fő, stb.) is. A száz lakosra jutó érettségizettek aránya 15-20% között volt tizennégy településen, melyek között Csenger, Rakamaz és Nagykálló (15-15%) mellett Tiszalök (16%) és Nyírbátor (18%), valamint a három legkedvezőbb helyzetben lévő község Fényeslitke, Kisvarsány és Nemesborzova (19-19%) is megtalálható. Az érettségizettek esetén is elég erőteljes területi koncentráció figyelhető meg, hiszen 37 százalékuk a megyeszékhely térségében él, miközben az össznépességnek csak 25 százaléka. Viszonylag kedvező értékek Mátészalka (24%), Vásárosnamény (20%) Kisvárda, Fehérgyarmat és Nyíregyháza (22-22%) városokban találhatók. Az átlagosnál jóval kedvezőbb a helyzet Záhonyban, ahol a száz lakosra jutó érettségizettek aránya eléri a harminc százalékot, mely a legmagasabb érték Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. A megye településeit tekintve, mindössze hat városban emelkedett húsz százalék fölé az érettségizettek aránya. E településekben a diplomások aránya is magasabb, mint a többi körzetben *(6. térkép)*.

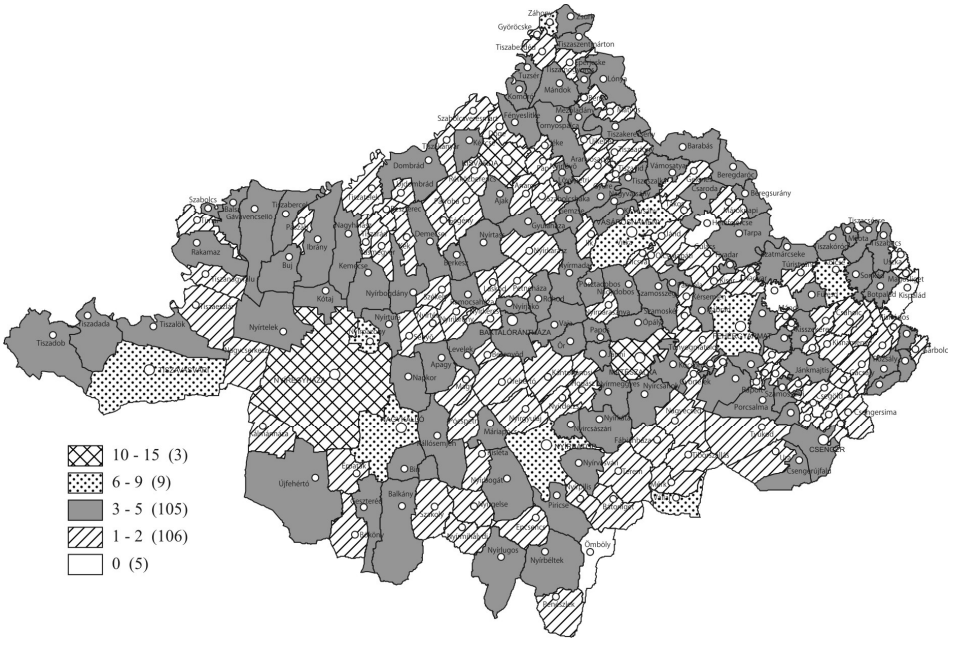

6. térkép. A 100 lakosra jutó diplomások száma (2001)

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye diplomásainak területi elhelyezkedése *(6. térkép)* igen koncentrált, negyvenöt százalékuk Nyíregyházán, illetve annak térségében él. A leghátrányosabb kistérségekben a megye diplomásainak harma-

da, kb. 12 ezer fő él, akik a térség népességének mindössze 4 százalékát adják, ami a megyei átlagnál 2 százalékponttal kisebb. Legalacsonyabb arányuk egyrészt jellemzően azokban a körzetekben alakult ki, melyekből a megyeszékhely megközelíthetősége igen kedvező. A leghátrányosabbak sorában ilyen a Baktalórántházai, Nagykállói és az Ibrány-Nagyhalászi kistérség (pl.: Ibrány, Nagyhalász, Balkány, Demecser, Máriapócs, Dombrád, Újfehértó 3-3%). Ez a megyeszékhely elszívó hatását mutatja. Másik oldalról a magasabb arányok azokban a megyeszékhelytől távoli kistérségekben alakultak ki, melyekben jelentősebb lélekszámú és vonzású város található (pl. Olcsvaapáti 1 fő, Kisnamény, Győrtelek, Nagyecsed 2 fő/100 lakos stb.). Szamostatárfalván, Hetefejércsén, Kispaládon, Mándon és Ömbölyön nem volt diplomával rendelkező lakos 2007-ben. A 100 lakosra jutó diplomások aránya hat százalék fölé csak hét városban emelkedett, ezek a következők: Nyírbátor, Vásárosnamény és Záhony (8-8%), Fehérgyarmat (9%), Mátészalka (10%), Nyíregyháza (12%) és Kisvárda (15%).

A diplomás és középiskolás réteg mérsékeltebb jelenléte azzal jár, hogy az ennél alacsonyabb végzettségűek népességen belüli aránya a megyei átlag feletti. Különösen szembetűnő a nyolc osztályos általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők magas, 30 százalék feletti részaránya a Nyírbátori, Csengeri, Fehérgyarmati és az Ibrány-Nagyhalászi kistérségekben, ami tíz százalékkal több a megyei átlagnál *(KSH 2008.)*. Ezt a nagyfokú eltérést a korstruktúra nem indokolja. Mindez arra utal, hogy a képzettebb rétegek egy részét e térségek nem tudják megtartani, illetve erősek az etnikai sajátosságok.

Az emberi erőforrások állapotát áttételesen, de jól mutatja néhány olyan infrastruktúrához kapcsolódó mutató, melyek a mobilitáshoz, az eszköz ellátottsághoz és az anyagi erőforrások meglétéhez kapcsolódnak. A jövedelemviszonyok és iskolázottság eltérő értékei mellett a telefonellátottság azért fontos, mert az innováció terjedésének, az információs berendezések, alkalmazások és szolgáltatások használatának gyakoriságát mutatatja. Az életkori sajátosságokból adódóan a fiatalabb korstruktúrájú területeken és a városokban gyorsabban haladhat. Modern kommunikációs háztartásoknak napjainkban azokat tekintjük, amelyek egyszerre rendelkeznek vezetékes és mobil telefonnal, számítógéppel és internetes kapcsolattal. A nyíregyházi háztartások 35,8%-a tekinthető modern kommunikációs háztartásnak.

2007-ben a távbeszélő fővonalak száma a megyében 131.962 db volt, mely az országos 4%-a. Ezer lakosra 229 fővonal jutott. A mutató értéke nyolc településen 100 alatt volt (pl.: Uszka 42, Nyírpilis 53, Magosliget 83, Ilk 97, stb.), míg 250 fölött csak húsz településen, melyből kilenc volt városi jogállású *(7. térkép)*. Háromszáz feletti távbeszélő fővonal jutott ezer lakosra hat településen, ezek a következők: Hermánszeg 301 db, Fehérgyarmat 301 db, Vállaj 328 db, Mátészalka 341 db, Nyíregyháza 343 db és Nagyhódos 444 db. A községek néhány kiugró értékei mellett is érvényesülnek a korábban megismert területi és régiós tendenciák, mindazok mellett, hogy a mobiltelefonok területi szóródása

nyilvánvalóan módosító tényező lehet. Ugyanakkor az is tény, hogy a Baktalórántházai és Záhonyi kistérségében a fővonalak ezer lakosra jutó száma a megyei átlagnak csupán háromnegyedét tette ki.

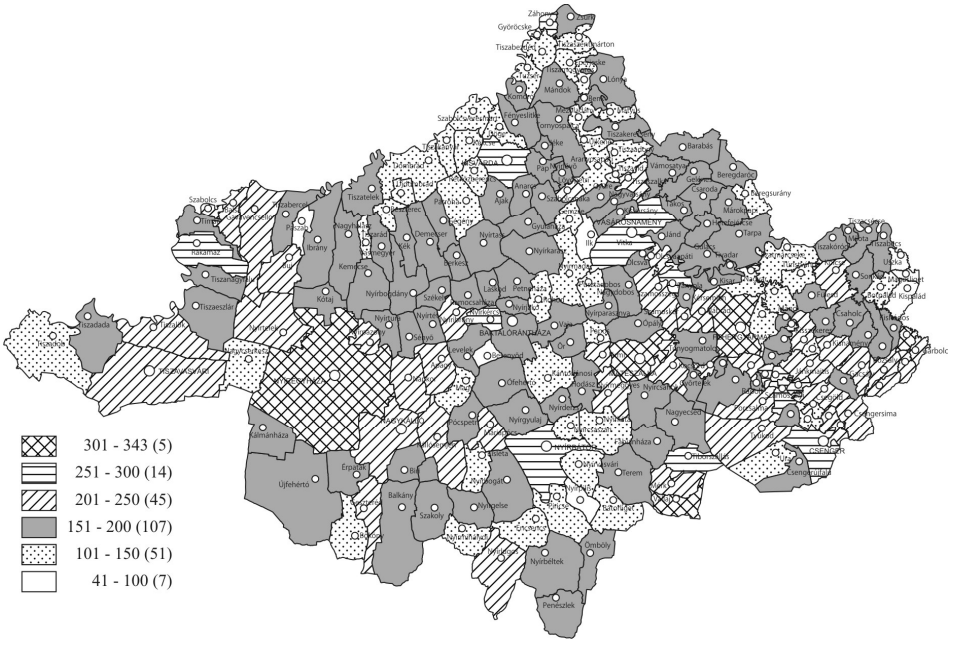

7. térkép. Az 1000 lakosra jutó távbeszélő fővonalak települési megoszlása (2007)

A megye egyes települései közötti differenciák alapján megállapítható, hogy a nyírségi települések sokkal kedvezőbb helyzetben vannak, míg a szegénységgel érintett településeken ugyan a színes TV, hűtő és mobil telefon a háztartások zömében megtalálható, azonban hiányoznak a szórakoztató elektronika és a csúcstechnológia elemei.

Az ismertetett alapindikátorok alapján négy fejlettségi kategóriába tartoznak a megyei települések. A megyeszékhely kiemelkedő szerepét mutatja, hogy napjaikra fokozódott előnye a megye többi városával szemben is. A kiemelkedő pozíciót elért közép és kisvárosok között egyrészt olyan megyei településeket (pl. Mátészalka, Záhony, Vásárosnamény, Fehérgyarmat, Kisvárda) találunk, amelyek településhálózati okokból – környékük jelentős központjának számítanak, így gazdaságuk és humán infrastruktúrájuk fejlesztése komoly prioritás volt a korábbi évtizedekben. E felsorolt városok különösen a foglalkoztatás lakónépesség számához viszonyított jelentősége, a diplomások aránya, illetve a kereskedelmi szálláshelyek fejlettsége terén mutatnak kiemelkedő teljesítményt.

Mátészalka és Kisvárda előkelő helyezést döntően az egy állandó lakosra jutó jövedelem, a 100 lakosra jutó adófizetők, a foglalkoztatottak lakónépességhez vi-

szonyított száma alapján ért el. Záhony és Fehérgyarmat szintén a fejlettségi rangsor elején áll: helyzete mindenekelőtt az átlagos jövedelem nagysága, továbbá egyes infrastrukturális mutatók (pl. távbeszélő fővonalak stb.) alapján elért teljesítményének volt köszönhető. Nyírbátor és Vásárosnamény kedvezőbb helyzete különösen a diplomások és érettségizettek arányában, az egy állandó lakosra jutó jövedelemben, valamint az általános infrastrukturális fejlettségben érzékelhető.

Nem a kiemelkedő, de a jobb pozícióban lévők közé tartoztak például egyes nyírségi települések (Nyírpazony, Ajak, Nyírkércs, stb.), valamint Tiszavasvári és Újfehértó, a kisebb városok közül Rakamaz és Nyírtelek. Feltűnő ugyanakkor, hogy több nagy hagyományú, jelentős város – például Nagykálló, – a gyengébb pozíciójú települések sorait gyarapította. A térképek alapján megállapítható, hogy a megyei településállomány jellegzetes csoportjait képviselő kisvárosok emberi erőforrásainak fejlettségében is jelentős különbségek vannak. A legkevésbé fejlett városok között többnyire a rendszerváltozás után várossá nyilvánított településeket – például a fejlettségi rangsor végén álló Nagyecsed, Kemecse, vagy a 2007-ben várossá nyilvánított Mándok – találunk, de közéjük tartozott a jóval jelentősebb Baktalórántháza, valamint Tiszalök is. Mándok esetében egyes modern kommunikációs mutatók – távbeszélő fővonal-ellátottság – terén különösen kedvező pozícióba került. Érdemes azonban felhívni a figyelmet arra, hogy mindössze 10 város fejlettségi mutatója haladta meg a megyei városi átlagot, melyet nagy súlya miatt döntően a megyeszékhely húz fel. Eltekintve a kivételektől, a ma városi rangú települések felvázolt fejlettségi viszonyai a településhierarchiai és a városi rang fontosságára hívják fel a figyelmet. Mindössze hét város – Csenger, Nagyecsed, Mándok, Dombrád, Kemecse, Demecser, Balkány – komplex fejlettségi mutatója volt alacsonyabb, mint a fejlettebb falvaké, azaz a településállományon belüli relatív pozíciójuk gyenge. Dombrád, és Nagyecsed esetében a helyi gazdaság és az infrastruktúra fejletlensége egyszerre jellemző. Nagyecsed a városok között sereghajtónak számított.

A falvak esetében a felzárkózás és nivellálódás jellemző. A megyei települések helyzetét jól szemlélteti, hogy a legtöbb községre az alacsony fejlettségi szint, valamint a több-kevesebb dinamikát mutató fejlődés a jellemző. A figyelembe vett alapindikátorok közül legnagyobb arányú kiegyenlítődés a telefonellátottság terén mutatkozik. A diplomások, a foglalkoztatottak és az adófizetők arányában tapasztalható különbségek, továbbá az egy állandó lakosra jutó jövedelem differenciáltsága viszont több mint figyelemre méltó.

A megyeszékhely és a szabolcsi települések relatíve magasabb fejlettsége felveti annak kérdését, hogy a településhálózati sajátosságok, valamint a központok vonzáskörzetének milyen kapcsolatban van a fejlettségi értékekkel. Ennek vizsgálatára most nem került sor, de korábbi kutatásaim során bebizonyosodott *(Kókai S. 2007.)*, hogy még szorosabb a kapcsolat, mint önmagában a városok saját lakosságszáma esetében. Így kijelenthető, hogy a városok fejlettsége szoros kapcsolatot mutat a vonzáskörzetük méretével a környező települések pedig ezzel szoros korrelációt mutatnak.

Az emberi erőforrások területi megoszlását tekintve megállapítható, hogy *a megyei helyzetkép rendkívül differenciált*. Szabolcs-Szatmár-Bereg gazdasági és társadalmi szempontból legelmaradottabb térségei az ukrán és román országhatár szomszédságában összefüggő területet alkotnak. A vizsgálatok bebizonyították, hogy az emberi erőforrások és a turizmus fejlesztésének diszharmóniája azt eredményezheti, hogy a turizmus nagyságát, hatékonyságát erőteljesen fékezi a humán tőke elmaradottsága, szűk keresztmetszete. A megyei települések és kistérségek közötti egyenlőtlenségeket konzerválja a perifériikus területek viszonylag gyenge ellátottsága emberi erőforrásokkal, továbbá ez utóbbiak gyenge beágyazottsága a helyi és térségi gazdaság és turizmus szerkezetébe. Ily módon nem tölthetik be sem a kohéziós, sem a gazdasági szerkezetet megújító, sem a turizmust befogadó és fejlesztő szerepüket. A megye turizmusának fejlesztési elképzeléseivel összhangban új igények, majd pedig új szolgáltatások jelennek meg. Nem közömbös, hogy e folyamatban az emberi erőforrások az eddigi követő stratégiát folytatják-e, vagy a szemléletváltás eredményeként a holtpontról elmozdulva a párhuzamos fejlesztés válik dominánssá, azaz a humán tőke és az új turisztikai vonzerőt képező attrakciók együtt fejlődnek.

2. Gazdasági alapok

Egy régió vonzereje, látogatottsági szintje nagymértékben függ az általános (alap), illetve a speciális (ún. turisztikai) szolgáltatások fejlettségétől (*Lengyel M. 1992*). A kapcsolatok szorosságát mutatja, hogy a turizmus nem csupán egy gazdasági ágazatként jelenik meg, hanem az élet szerves részeként. Ez az új szempontú megközelítés azt is jelenti, hogy a turizmus az életminőség javítását is elő kell, hogy segítse, azaz a turisztikai infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése, fejlettsége nem lehet közömbös a lakosság egésze számára sem. Jelenleg egyeztetés alatt áll, hogy a *gazdasági alapindikátorok* és kiegészítőik közül melyek alapján lesz lehetséges az egyes TDM szintek meghatározása, mi az alábbiakat érezzük fontosnak:

- az összes (kereskedelmi és magán) szállásférőhelyek száma,
- a vendégéjszakák száma,
- 1 helyi lakosra jutó (kereskedelmi) vendégéjszaka szám
- Vendéglátóhelyek száma
- Működő turisztikai vállalkozások száma
- Beszedett IFA
- A desztinációban telephellyel rendelkező turisztikai vállalkozások száma (TEAOR alapján)
- Az 1000 lakosra jutó regisztrált gazdasági szervezetek száma
- Vonzerőleltár alapján (hosszabb távon)
- Látogatók száma (jelenleg nem mérhető desztinációs szinten – erre hosszabb távon megoldást szükséges találni)

- Turizmusból származó jövedelem (pl. vállalkozások bevétele, vagy fajlagos költés)

Valamennyi gazdasági alapindikátorral nem foglalkozhattam, azonban néhány részletes elemzése átfogó képet adhat a megyei folyamatok területi differenciáltságáról.

A kereskedelmi és magánszálláshelyek területi megoszlását tekintve *(1. táblázat)* megállapítható, hogy *a megyei helyzetkép rendkívül differenciált*. Mind a férőhelyek mind a vendégek és az általuk eltöltött vendégéjszakák viszonylatában dinamikus gyarapodást produkáltak a Felső-Tisza szakasz üdülőkörzetbe tartozó települések, míg a körzeten kívüli települések súlya minden tekintetben csökkent.

1. táblázat. A kereskedelmi és magánszálláshelyek területi megoszlása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Megnevezés	Férőhely		Vendég				Vendégéjszaka			
			összesen		ebből: külföldi		összesen		ebből: külföldi	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
Felső-Tisza üdülőkörzet	4197	6648	31695	55330	5775	7987	69361	135127	9036	20704
Egyéb üdülőkörzethez nem tartozó	5405	5049	77722	74642	20546	16710	171769	170876	65743	48729
Összesen	**9602**	**11697**	**109417**	**129972**	**26321**	**24668**	**241130**	**303003**	**74779**	**69433**
Ebből: városok	6965	8207	99553	111821	24182	22942	216582	262210	71313	66769
községek	2637	3490	9864	18151	2139	1746	24548	43793	3466	2664

Forrás: KSH, SZ.-SZ.-B megyei Statisztikai Évkönyv 2006.

A *súlypontok eltolódása* az egyes régiókon belül is igen markáns, melynek eredménye, hogy a *Felső-Tisza szakasz üdülőkörzetben* a szállás férőhelyek közel 85%-a *nyolc településre* koncentrálódott 2000-ben *(1. ábra)*, s ide érkezett a vendégek több mint kétharmada. 2006-ra a jelentős falusi szállásférőhely bővítések (pl.: Dombrádon 18-ról 183-ra, Jándon 24-ről 91-re, Szatmárcsekén 84-ről 148-ra, Kisaron 28-ról 98-ra, stb.) ellenére *a vendégek közel 81%-a* továbbra is a kiemelt nyolc települést látogatta. E koncentrációs folyamattal ellentétes a *Felső-Tisza szakasz üdülőkörzeten kívüli* települések helyzete, ahol mind a férőhelyek, mind a vendégek számát tekintve a kiemelt *hat település (2. ábra)* jelentősége mérséklődött. Természetesen mindez a szolgáltatások fejlesztését tekintve is megosztottságot és fokozott differenciáltságot igényel, sajnálatos tény, hogy *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye turizmusa alig 15 településre koncentrálódik*. A kereskedelmi szálláshelyek idegenforgalmi kapacitása elmarad az Észak-Alföldi régió átlagtól, a vendégforgalom mérsékelt a térségben. A magánszálláshelyeknek ugyan jelentős része koncentrálódik a leghátrányosabb térségekbe *(8. térkép)*, de ezek vendégforgalma általában nem számottevő *(Kókai S. 2008)*.

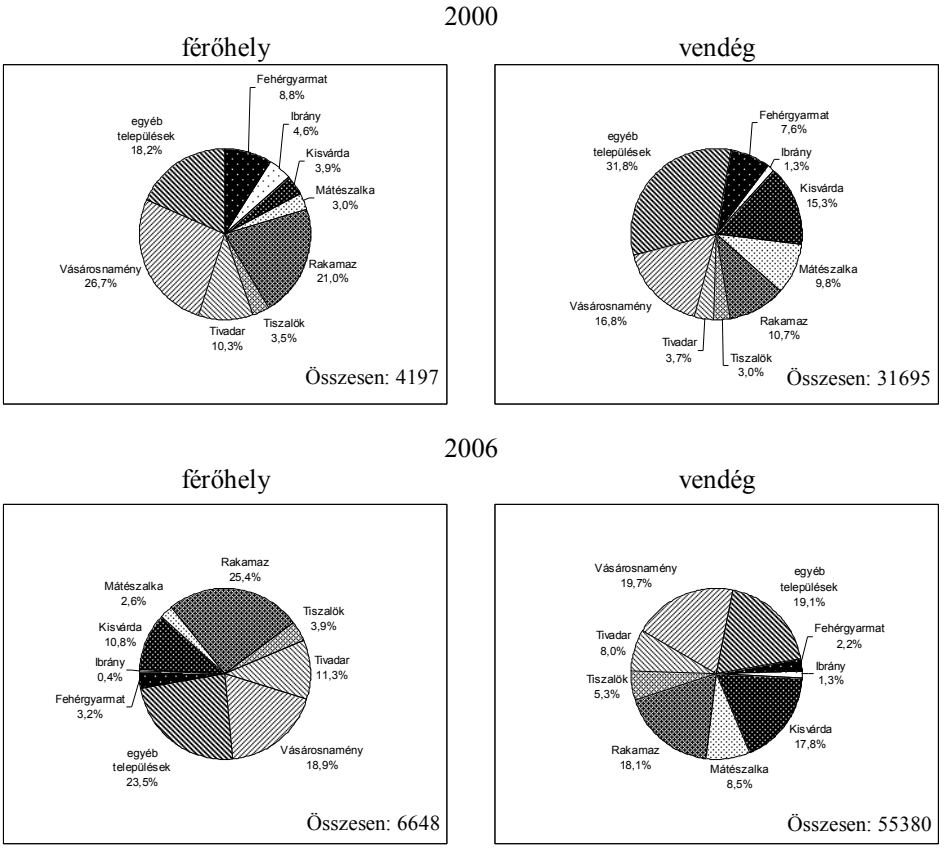

1. ábra. A kereskedelmi és magánszálláshelyek és a vendégek megoszlása a Felső-Tisza-vidéki üdülőkörzetben (2000, 2006)

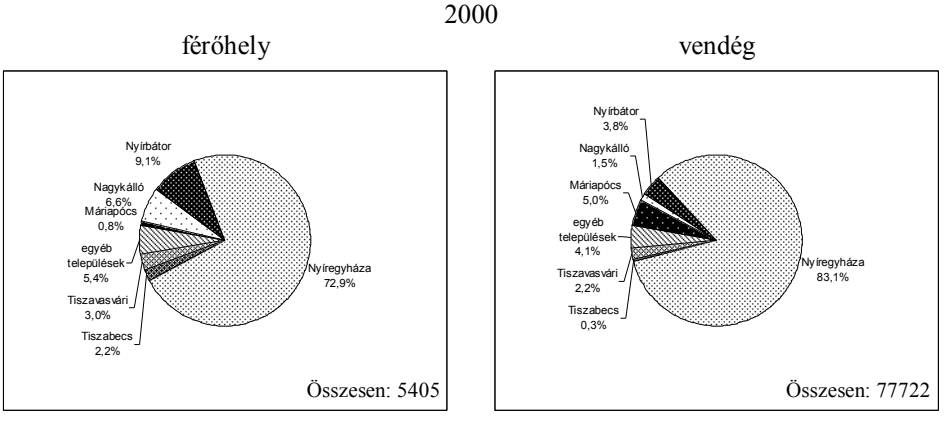

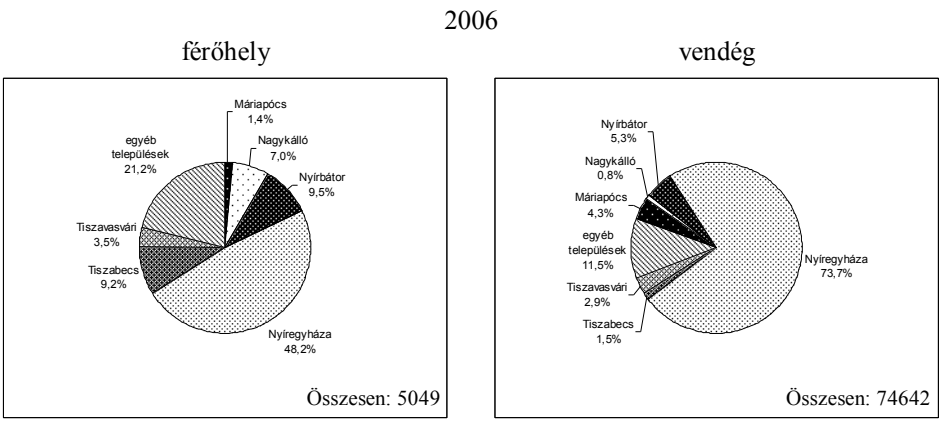

2. ábra. A kereskedelmi és magánszálláshelyek és a vendégek megoszlása Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Felső-Tisza-vidéki üdülőkörzeten kívüli településein (2000, 2006)

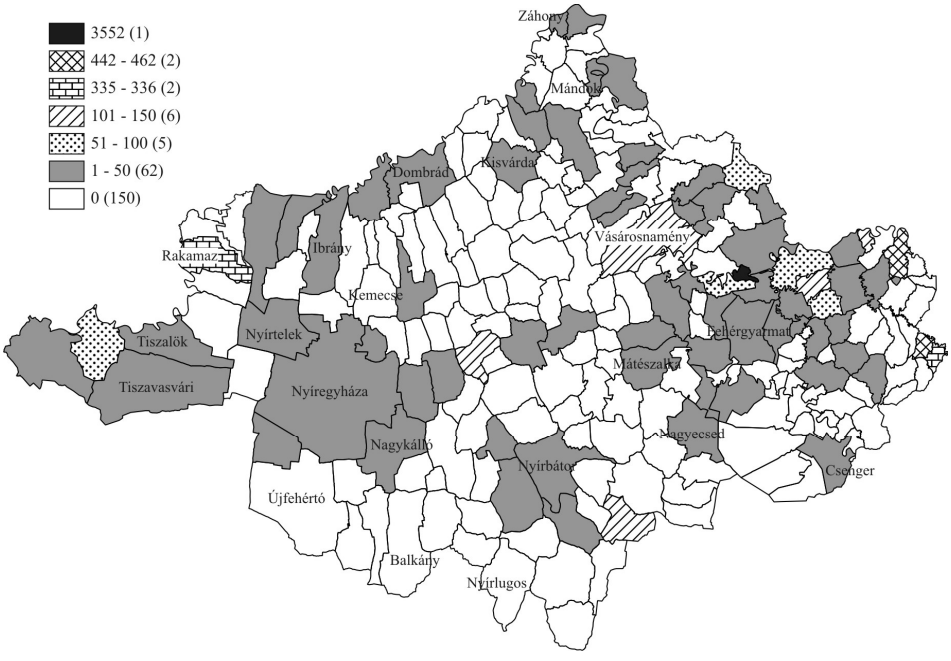

8. térkép. A turisztikai szálláshelyek 1000 lakosra jutó értékei (2007)

A fogadóhely turisztikai kínálatának vonzereje mellett e szolgáltatások fejlettsége napjainkra meghatározóvá vált, különösen a turisták számát és a bevételeket illetően.

A turizmusból származó bevételek nagyságát alapvetően *a vendégek szállásköltségei* határozzák meg. 2006-ban mintegy *123 ezer vendég több mint 306*

ezer éjszakát töltött el az ún. kereskedelmi és magánszálláshelyeken Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. A szálláshelyi kapacitást tartalmazó statisztikai adatok elemzése alapján *(2. táblázat)* a legszembetűnőbb változás, hogy a fejlesztések elsősorban – az országos viszonyoktól eltérően – a panziók és kempingek irányába tolódtak el. A szállodai beruházások igen magas költségigénye ellenére 1994-2006 között *a szállodák száma 43 százalékkal* (16 db-ról 23 db-ra), a *szállodai férőhelyeké 49,2 százalékkal* (743 db-ról 1109 db-ra) emelkedett és 2006-ban már több mint ezeregyszáz szállodai férőhely állt a vendégek rendelkezésre, mindazok ellenére, hogy 2000-től a bővülés mérséklődött, sőt stagnált és visszaesett. A minőségi átalakulást mutatja, hogy 1994-ben nem volt négy vagy öt csillagos szálloda a megyében, s a három csillagos kategóriába is csak nyolc szálloda tartozott. A 2006. évi adatok alapján *négy darab négy csillagos és tizennégy darab három csillagos szálloda működött* a megyében. Nem elhanyagolható tény, hogy a négy csillagos szállodák kapacitás kihasználtsága volt a legkedvezőbb (48%), megelőzve a többi szállodai szobák éves szintű 30%-os kihasználtságát. A *turistaszállások (14 db), nyaralóházak (13 db) és kempingek (15 db.)*, amelyek fejlesztésével korábban igyekeztek a szálláshelyi gondokat enyhíteni, a kempingek kivételével csak mérsékeltebb ütemben gyarapodtak. A *fizetővendéglátás*, amely a lakosság aktív közreműködésével, különösebb anyagi befektetés nélkül, szintén a szálláshelyi gondok levezetésére szolgált, mára lényegesen veszített jelentőségéből.

2. táblázat: A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának alakulása (2000-2006)

Szállástípus	2000			2006			Index	2000/2006
	szobák (db)	férőhely (db)	megoszl. %	szobák (db)	férőhely (db)	megoszl. %	szobák (db)	férőhely (db)
Szálloda	484	1076	12,3	504	1109	11,4	20	33
Panzió	981	3052	35,0	775	2125	21,9	-206	-927
Turistaszállás	232	1157	13,2	236	1152	11,9	4	-5
Ifjúsági szálló	102	552	6,3	192	905	9,3	90	353
Színvonalasabb szálláshelyek összesen	1799	5827	66,8	1707	5291	54,5	-92	-536
Kemping	-	2590	29,6	-	3980	41,0	-	1390
Üdülőház	91	311	3,6	123	435	4,5	32	124
Együtt	1890	8728	100,0	1830	9706	100,0	-60	978

Forrás: KSH, SZ.-SZ.-B megyei Statisztikai Évkönyv 2006.

Mindezek következtében a *szálláshelyi kapacitás szerkezete* az elmúlt években lényegesen és kedvezőtlenül alakult át, a keresleti tendenciákkal ellentétesen. A turisták nagy része ugyanis színvonalasabb elhelyezést igényel, és a színvonal garantálása érdekében valamilyen kategóriájú *szállodát* vagy *panziót* vesz igénybe. A színvonalasabb szálláshelyeket tekintve e férőhelyek már 2000-ben is túlsúlyban voltak, részarányuk 66,8 százalék volt, e részarány 2005-re va-

lamelyest, 54,5 százalékra csökkent. Ezzel egyidejűleg a turistaszállások és az ifjúsági szállók férőhelyeinek száma alig emelkedett, arányuk pedig csaknem változatlan maradt.

Kiemelkedik azonban egy szállástípus, mégpedig a *panzió*, amelynek férőhelyi részaránya 1994 és 2000 között látványosan (633-ról 3052-re) emelkedett, majd visszaesett. *Valamennyi szállástípus közül a panziók számának szaporodása volt a leggyorsabb, s 2006-ban már 55 panzió* működött a megyében az 1994. évi harminccal szemben. Így e szállástípus férőhelyi részaránya az igényes szállástípusok között már *meghaladta az 50 százalékot,* és a szállodákkal együttesen 71 százalékot képviselt. A panziók dinamikus fejlődését a *privatizáció*, a hazai *magánszektor* szerepének előretörése, megerősödése és a *keresleti tendenciák* egyaránt elősegítették. Panziót létesíteni és működtetni ugyanis drága dolog és nem tartozik a gyorsan megtérülő tevékenységek közé. Ráadásul panziót vezetni életforma is és akik ezt vállalták volna, illetve vállalják, többnyire nem rendelkeztek ilyen nagyságrendű tőkével sem. A panzióépítés igazán a magánszektor szerepéhez, méreteihez és lehetőségeihez szabott feladatnak tűnt és tűnik.

A panziók terjedését azonban a megyében *egyéb okok* is segítették. A megyében ugyanis évek óta *hiányoztak az igényes, közepes árral rendelkező szálláshelyek*, és joggal merült fel az igény, hogy olyan szállástípus-megoldást találjon a turisztikai szakma, amely a fejlett világban szinte mindenütt fontos formája a vendéglátásnak. A korábbi állami szállodafejlesztési programokban az egy- és kétcsillagos szállodák megépítése volt a leginkább kérdéses. Valójában azonban éppen ez az a szállodatípus, amit megfelelő minőségben kivitelezett és megfelelő üzletpolitikával vezetett panziók is helyettesíthetnek. Az egy- és kétcsillagos szállodák és a panziók tehát egymással nagyjából helyettesítési viszonyban állnak. Az ilyen *5-10-15 szobás magánpanziókban* a kül- és belföldi vendégek egyaránt elérhető árakon, kellemes, családias környezetben szállhatnak meg (*3. táblázat*).

3. táblázat. A kereskedelmi szálláshelyek forgalma Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Megnevezés	1980	1990		1993	2000		2003	2006	
	össz.	*össz.*	*szálloda*	*össz.*	*össz.*	*szálloda*	*össz.*	*össz.*	*szálloda*
Szoba	746	932	305	753	1890	484	2224	3422	504
Férőhely	2420	3398	745	3547	8738	1076	10120	9706	1109
Vendég	87708	90872	52082	75704	104829	47063	125995	122938	47125
Ebből: külföldi	20335	37018	20910	35045	24620	13461	23319	23300	12219
Vendégéjszaka	283481	262858	87060	166582	221533	86241	248911	269837	91614
Ebből: külföldi	46548	66629	29072	58887	66920	31546	51748	60906	31274
Átlagos tartózkodási idő (éjszaka)	3,2	2,9	1,7	2,2	2,1	1,8	2,0	2,2	1,9
Ebből: külföldi	2,3	1,8	1,4	1,7	2,7	2,3	2,2	2,6	2,6

Forrás: KSH, SZ.-SZ.-B megyei Statisztikai Évkönyv 2006.

A panziók előretörése és sikere annak is köszönhető, hogy többnyire olyan területen létesültek, ahol a kereskedelmi szálláshelykínálat korábban sem volt elégséges. Vannak olyan megyei területek (pl. Szatmár, Bereg), ahol a panziók férőhelyszáma nagyságrendekkel felülmúlja a szállodákét. A létesített *panziók jellemzője*, hogy méretük kicsi, a szállodák kapacitását nem éri el. A megyében üzemelő 55 panzió átlagos szobaszáma 12,4, átlagos férőhelyszáma 34,3. A beruházások lebonyolítása és az üzemeltetés e körben többségében családi jellegű. Üzemeltetésüket általában 5-10 fő látja el. Az 1 éjszakára jutó szállásdíj bevétel a panziókban 2006-ban 3448 Ft volt *(4. táblázat)*, kb. hatvan százaléka a szállodák hasonló adatának (5680 Ft). E szálláshelyek árai a vendégeknek jobban megfizethetők és bővült a panziók által nyújtott kiegészítő szolgáltatások (étkezés, fürdőmedence, teniszpálya, mini golf, tekepálya, szauna, szolárium, stb.) köre is. A fejlődési tendenciákat és az eredményeket áttekintve egyértelmű, hogy a körülmények *a panzióknak az elmúlt években kiemelkedő szerepet és piacot juttattak*. Joggal feltételezhető, hogy egyre nagyobb szerepet vállalnak a jövőben is a megyei turizmus lebonyolításában e szálláshelyek.

4. táblázat A kereskedelmi szálláshelyek szállásdíj-bevétele (2000, 2006)

Szállástípus	Szállásdíj-bevétel (millió Ft)				Egy vendégéjszakára jutó szállásdíj (Ft)			
	összesen		*ebből: külföldi*		*összesen*		*ebből: külföldi*	
	2000	*2006*	*2000*	*2006*	*2000*	*2006*	*2000*	*2006*
Szálloda	335	520	155	211	3884	5680	4924	6735
Panzió	120	296	28	63	1672	3448	2502	3217
Turistaszálló	11	35	1,7	5	697	1520	658	1761
Ifjúsági szálló	17	39	2,4	4	769	1549	1071	3644
Üdülőház	11	22	5,5	1	1084	1910	1068	1487
Kemping	7	25	3,2	8	494	768	501	1326
Összesen	**502**	**937**	**19,6**	**291**	**2267**	**3474**	**2935**	**4775**

Forrás: KSH, SZ.-SZ.-B megyei Statisztikai Évkönyv 2006.

Az üzleti szolgáltatásokat az európai *gazdaság legdinamikusabb szektorának* tekintették az elmúlt évtizedekben. Az ide sorolt tevékenységek (pl.. pénzügyi- és számviteli szolgáltatások, biztosítás, pénzügyi tanácsadás, könyvvizsgálói tevékenység, piackutatás, hirdetés-reklám, stb.) legfontosabb közös vonása *tudás- és információközvetítő szerepük*ben ragadható meg, amelynek révén növelik a szolgáltatások un. hozzáadott értékét azzal, hogy *segítik új módszerek, eljárások alkalmazását*, javítják az elosztás, az irányítás, a marketing és a vállalkozásokon belüli szervezés hatékonyságát. *Az üzleti szolgáltatások struktúrája, sokszínűsége hű lenyomata egy-egy régió gazdasági fejlettségének és szerkezetének*. Nagy Erika (2002) szerint: „… a vidéki térségek közötti egyenlőtlenségeket konzerválja a perifériikus térségek viszonylag gyenge ellátottsága üzleti szolgáltatásokkal, továbbá ez utóbbiak gyenge beágyazottsága a helyi és térségi gazdaság szerkezetébe: ily módon nem tölthetik be sem kohézi-

ós, sem gazdasági szerkezet megújító szerepüket…". Hiányoznak a megyéből a jelentős nemzetközi ügyfélkörrel és kiterjedt információs háttérrel rendelkező turisztikai szolgáltatók, s a csupán rutinjellegű szolgáltatásokat biztosító kisszervezetek dominálnak. Az üzleti szolgáltatások szoros kapcsolata a gazdasággal és társadalommal Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is jelzi közvetve és közvetlenül a régió turisztikai vállalkozásainak (pl.: szellemi potenciál, vállalkozói kultúra, stb.) *szerkezeti* és *szervezeti* sajátosságait:

- a turisztikai vállalkozási aktivitás tartósan gyenge, a tőkefelhalmozás, az iskolázottság alacsony szintje és az infrastruktúra hiányosságai miatt
- a turisztikai szervezetek nagyobb része kényszervállalkozásként alakult
- a mikro vállalkozások aránya országos összehasonlításban is tartósan magas
- az ezer vállalkozásra jutó turisztikai szolgáltatást nyújtó szervezetek száma az országos átlag alig háromnegyede, melynek egyik következménye, hogy az ágazatban foglalkoztatottak száma is alacsony
- a turisztikai szektor gyenge pontjai közé tartozik a helyi, térségi igényekhez igazodó ajánlatok, konstrukciók alacsony száma
- az elmúlt öt évben kedvező folyamatok is megindultak az ágazatban (pl.: profilbővítés, kvalifikált munkaerő egyre jelentősebb bevonása, jelentősebb költséggel járó informatikai fejlesztések végrehajtása, stb.), amely egyben a differenciálódás felgyorsulásával jár

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei turisztikai vállalkozások az üzleti szolgáltatások szerepét *elsősorban a vállalkozás zavartalan működtetésében tekintik fontosnak*, az üzleti partnerek felkutatásában általában, a piaci közvetítésében, a versenyképesség növelésében és a piaci terjeszkedésben játszott szerepét alig ismerik fel. A működőképesség megőrzését a kisvárosi és *falusi székhelyű vállalkozások* tulajdonosai hangsúlyozzák, akik az üzleti szolgáltatások igen *szerény körét veszik csupán igénybe* (pl.: pénzügyi, számviteli, jogi- és adótanácsadás, stb.). A turisztikai középvállalkozások, mindazok ellenére, hogy néhány üzleti rutintevékenységet (pl.: számvitel) cégen belül megoldanak, mégis ők az üzleti szolgáltatások legnagyobb fogyasztói. Sajnos *a legritkábban igénybe vett szolgáltatások közé tartozik a kutatás-fejlesztés és a befektetési tanácsadás*, mindazok ellenére, hogy a kistérségek turisztikai stratégiai terveikhez egyre gyakrabban kérik szakértők segítségét.

A legkedvezőtlenebb helyzetben azok a turisztikai mikro vállalkozások kerülnek, amelyek falvakban működnek és szerény forgalmukhoz viszonyítva nagy rezsi költségekkel dolgoznak. E csoport számára *létkérdés az adminisztrációhoz kapcsolódó terhek csökkentése*, így ők nem engedhetik meg azt a „luxust", hogy az üzleti szolgáltatásokat vegyenek, ha igen akkor a szolgáltatók kiválasztása döntően személyes kapcsolatrendszereken keresztül történik, *fenn áll azonban annak veszélye, hogy a kevesebb vagy kevésbé friss információk miatt az igénybevevő piaci hátrányba kerül*. Ettől súlyosabb probléma, hogy az

üzleti szolgáltatások megyén belüli erős területi, a városokba koncentrálódó *(5. táblázat)* szolgáltatásokkal kapcsolatos információk miatt *a falusi turisztikai mikro vállalkozások lemondanak e szolgáltatásokról*.

5. táblázat. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kisvárosainak üzleti szolgáltatásai (2001)

Megnevezés	Kisvárda	Mátészalka	Fehérgyarmat	Nyírbátor	Vásárosnamény	Tiszavasvári	Nagykálló	Baktalórántháza
APEH iroda	+	+	+	-	-	+	-	-
ÁNTSZ iroda	+	+	+	+	+	-	-	-
Biztosító	***5***	***5***	***3***	***3***	***2***	***1***	***1***	***1***
Bíróság	+	+	+	+	+	-	-	-
Ügyészség	+	+	+	+	+	-	-	-
Ügyvédi munkaközösség	+	+	+	-	-	-	-	-
Közjegyzői iroda	***1***	***2***	***2***	***1***	-	-	-	-
Könyvelő iroda	***3***	***2***	***2***	***1***	-	-	-	-
Ipartestület	+	+	+	+	+	+	-	-
Vám- és pénzügyőrségi központ	+	+	+	+	+	-	-	-
Számviteli és adószakértői iroda	***10***	***11***	***7***	***5***	***6***	***2***	***2***	***1***
Kereskedelmi banki fiókok	***5***	***6***	***2***	***3***	***2***	***2***	***1***	***1***
Idegenforgalmi Hivatal	+	+	+	+	+	-	-	-
Telekommunikációs iroda	+	+	+	+	-	-	-	-
Városi TV	+	+	+	+	+	+	-	-
Nyelviskola	***3***	***2***	-	***1***	-	-	-	-

Forrás: KSH, SZ.-SZ.-B megyei Statisztikai Évkönyv 2001., KSH, Cég-Kód-Tár. 2001.

Az üzleti szolgáltatások térbeli elhelyezkedése erősen hierarchizált, sőt polarizált a megyeszékhely dominanciájával. A többi centrum helyét a megye üzleti szolgáltatásaiban a működő vállalkozások tömege és az őket ellátó szolgáltatók száma jelöli ki. Jól elkülönülő szinteket alkotnak a fejlett középvárosok (Mátészalka, Kisvárda, Fehérgyarmat), a viszonylag gyenge szolgáltatói hátterű kisvárosok (pl.: Nagykálló, Vásárosnamény, Záhony stb.) és néhány dinamikusabb község (pl.: Tuzsér, Komoró, Porcsalma stb.). A kisvárosokban elérhető biztosítási, pénzügyi, jogi és számviteli szolgáltatásokat igénybe veszik a helyi turisztikai vállalkozók, de a reklámmal, piackutatással, adótanácsadással és irodatechnikai szolgáltatásokkal kapcsolatos igényeikkel jelentős részük Nyíregyháza valamelyik szolgáltatójához fordul. Az üzleti szolgáltatások térbeli egyenlőtlenségeit erősíti a kereskedelmi bankok, a könyvvizsgálói szolgáltatások és biztosító társaságok telephely választása, ezért népszerűek a kisvállalkozások körében a nagy fiókhálózattal rendelkező takarékszövetkezetek. Az alapszintű üzleti szolgáltatások vonatkozásában perifériku s területnek számítanak Szabolcs-Szatmár-Bereg megye országhatár menti belső perifériái.

A vállalkozások elterjedtsége egyúttal egy-egy régió gazdaságának fejlettségére is utal. A megyében a vállalkozások területi elhelyezkedése rendkívül koncentrált, több mint négytizedük, ezen belül a társas vállalkozások több mint fele a megyeszékhely térségére koncentrálódik *(KSH. 2008)*. a megyei átlag 1,8-szerese. A vállalkozási aktivitás szélső értékeit az ezer lakosra jutó vállalkozások számának megyei átlagtól (91 vállalkozás/1000 lakos) való eltérések alapján mutatom be *(9. térkép)*.

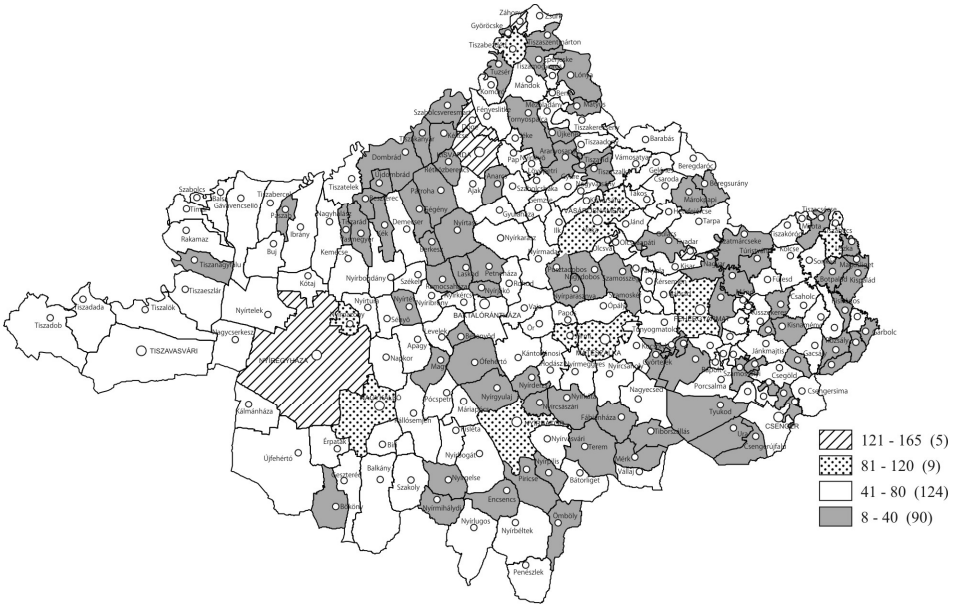

9. térkép. Az 1000 lakosra jutó vállalkozások száma (2007)

A vállalkozás-sűrűség a leghátrányosabb kistérségek egyikében sem éri el a megyei átlagot, 129 településen nem éri el a megyei átlag felét. Tíz olyan település is megtalálható Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, ahol a vállalkozások száma nem éri el a 20 vállalkozás/ezer lakos értéket (pl.. Győröcske 8, Nyírpilis 11, Botpalád, Uszka és Besenyőd 16-16, stb.). A megyei átlag kétharmadánál (60 váll./ 1000lakos) magasabb mindössze 42 településen (pl.: Újfehértó 63, Nyírtelek 66, Tiszavasvári 68, Rakamaz 75, Nagykálló 81, stb.) volt. A megye leghátrányosabb térségeiben az előbbi mutató összességében alig több mint a megyei átlag héttizede. Néhány kistérségben, a Baktalórántházaiban, a Csengeriben, az Ibrány-Nagyhalásziban és a Nyírbátoriban a leghátrányosabb térségek átlagához viszonyítva is igen alacsony a mutató értéke, ezer lakosra jutó száma mindössze 24.

Összegzés

A megyei turizmus szereplői közötti együttműködés nem megfelelő, megfigyelhető tendencia, hogy a turisztikai kínálatot ma már regionális, illetve minimális követelményként kistérségi szinten kínálják. A térségi TDM-ben két márka kerüljön kommunikálásra, egyfelől a Nyírség, másfelől a Szatmár-Bereg. Napjainkra az idő igazolta azokat a gondolatokat, amit korábban egyedül a Nyírség Turizmusáért Egyesület elnöke képviselt. Most jutottunk el addig térségi szinten, hogy lehetőség van egyáltalán turisztikai márkáról beszélni, hogy vannak eladható termékek, programok, de egy egységes turisztikai menedzsment akarat nélkül még messze a kibontakozás és a fellendülés. Joggal vetődik fel a kérdés: Képes lesz-e a turizmus elősegíteni a területfejlesztést és az életminőség javulását? Ahhoz, hogy egzakt választ adjunk a kérdésre meg kellett vizsgálni a turisztikai szolgáltatások minőségét, gazdasági alapjait és az emberi erőforrások felkészültségét, képzettségét.

Felhasznált irodalom

AUBERT A. *(2001):* A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata Magyarországon. Turizmus Bulletin 1. sz. pp. 44-49.

FÓTI K. (szerk.) (2003): A szegénység enyhítéséért – helyzetkép és javaslatok 2000–2002. A Human Development Report, Hungary 2000-2002 magyar nyelvű változata. Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest.

HANUSZ Á. *(1998):* Adalékok Szabolcs-Szatmár-Bereg megye idegenforgalmi földrajzához. In.: Földrajzi kaleidoszkóp. Pécs-Szeged, pp. 204-224.

KÓKAI S. (2007): Kisvárosok helye és szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megye térszerkezetében. In.: Nyíregyházi Főiskola TTFK: Természettudományi Közlemények. 7. szám. pp.

KÓKAI S. (2008): A szolgáltatási szféra és a turizmus kapcsolata Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In: A turizmus szerepe a kistérségek és a régiók gazdasági felzárkóztatásában. (szerk.: Hanusz Á.) Nyíregyháza, pp. 83-96.

LENGYEL M. *(1992):* A turizmus általános elmélete. KIT, Budapest. p. 180.

MALAKUCZINÉ PÓKA M. szerk. (2006): A kistérségek társadalmi-, gazdasági helyzete (Észak-Alföld). KSH, Debrecen, p. 91.

MICHALKÓ G. *(2004):* A turizmuselmélet alapjai. Székesfehérvár. p. 218.

MICHALKÓ G. *(2005):* Turizmus és humánökológia. Kodolányi J. Főiskola-MTA FKI, Budapest-Székesfehérvár. p. 215.

NAGY E. (2002): Az üzleti szolgáltatások jelenlegi és lehetséges szerepe egy perifériku térség gazdasági fejlődésében. In.: A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága. Szeged, pp. 333-344.

NEMES NAGY J. – JAKOBI Á. (2002): A Humán Fejlettségi Index (HDI) megyék közötti differenciáltsága 1999-ben. Kézirat. ELTE, Budapest.

OBÁDOVICS CS. – KULCSÁR L. (2003): A vidéki népesség humánindexének alakulása Magyarországon. *Területi Statisztika*, 6. (43.) évfolyam, 4. szám.

ÉLMÉNY-CSOMAGOK PIRAMISA – AVAGY TERMÉKFEJLESZTÉS A TDM-BEN

DR. KÖNYVES ERIKA[1]

Bevezetés

Az élménygazdaságtan fogalma olyan, a 20. század legvégén kialakult jelenséget takar, amelynek középpontjában az élmény keresése és az élmény biztosítása áll: a keresleti oldalon a fogyasztói magatartás meghatározó eleme a fogyasztói döntés révén megszerzett élmény, a kínálati oldalon pedig az egyetlen jelentős versenyelőny abból származik, hogy egy vállalat milyen intenzitású élményt képes terméke vagy szolgáltatása megvásárlójának és elfogyasztójának nyújtani.

Az élmény, mint termékösszetevő gyakran a leghétköznapibb termékek és szolgáltatások esetében is megjelenik, a marketing oldaláról pedig sokszor a piaci pozicionálás vagy a fogyasztót megcélzó promóciós üzenetek egyetlen lényegi elemét jelenti (egy üdítőital például a barátokkal való felhőtlen szórakozás, egy autó pedig a korlátlan szabadság élményét nyújthatja fogyasztójának vagy tulajdonosának). *Michalkó – Rátz, 2005*

Az élmény sokféle lehet, és egyénileg változó, az élménykeresés egyéni foka tartós személyiségvonás. A fokozottan élménykereső személyek minden élethelyzetben nagyobb érdeklődést mutatnak az újszerű, váratlan élmények iránt. Az élménykeresés a fogyasztói magatartás lényegi eleme, az utazási döntésben is meghatározó szereppel bír. A turisztikai desztinációk kínálati palettájukat a célcsoportoknak szóló élményígéretekből építik fel. Az erős verseny a turisztikai termékekben az élményszerű, az egyedi (USP) elemek megjelenését, erősödését eredményezi. Ennek jelentőségét definiálhatjuk, úgy mint „a szabadidős turizmus élményszerzési célból történő migráció", vagy „az élmények keresése és kínálata a turizmus esszenciája".

Az élményszerzés

A turisztikai piac keresleti oldalán a motivációs struktúrában alapvető változások zajlottak le, az 1950-es és 1960-as évekre jellemző egyszerű szerkezet a 20. század végére bonyolulttá, összetetté vált. A társadalmi-gazdasági fejlődéssel, az életminőség javulásával az egyén szükséglethierarchiájában az alapszinten túl a komplex, pszichológiai szükségletek kerültek előtérbe, így a

[1] Dr. habil. Könyves Erika tanszékvezető egyetemi docens, Debreceni Egyetem GVK Turizmus – vendéglátásmenedzsment Tanszék, konyveserika@t-online.hu

megbecsülés vagy az önmegvalósítás iránti igény. Az utazási döntéshozatal motivációs változásait a kínálati szereplők is folyamatosan mérik, figyelik, és ennek megfelelően változtatják, újítják meg kínálatukat. A motivációs struktúra kibővülése így a kínálati oldalon is megfigyelhető változásokat indukált, elsődlegesen a vonzerők és az attrakciók területén. Az új típusú attrakcióknak a minőség, a vendégelégedettség és az élményszerzés egymással összekapcsolódó hármasa a sikeres piaci jelenlét és hosszú távon is fenntartható működés alapjává vált. *(Jónás-Berki M, 2010)*

A turizmusban a legjellemzőbb élmény-típusok közé az alábbiak tartoznak *(Michalkó – Rátz, 2005)*:

- izgalom, kaland
- tényleges vagy észlelt veszély
- új ismeretek, készségek
- esztétikum
- együttlét, társaság
- újdonság
- egzotikum.

Napjainkban a termékfejlesztés központi területe az új élmények kialakítása, amely a kínált termék élménytartalmának növelése, a látogatók számára kínált élmények minőségének javítása lehet, vagyis a TDM legfontosabb feladata az úgynevezett élménymarketing erősítése.

A vonzerő

A turizmus fejlesztéséhez a vonzerőleltár összeállítása az első és legfontosabb feladatunk. A vonzerő ugyanis a turizmus alapja: ez az, amiért a turista útra kel, aminek alapján kiválasztja az úti célt. A vonzerő tehát meghatározza a lehetséges keresletet (azoknak a turistáknak a körét, akik motivációjuknak megfelel a vonzerőnk), de meghatározza a kínálatot is: a kialakítandó turisztikai terméket, annak színvonalát és összetételét *(TDM Működési kézikönyv, 2008)*.

A vonzerőleltár-készítés gyakorlata

A nemzetközi szakirodalomban elsősorban elméleti megközelítéssel találkozunk. Áttekintve a gyakorlatban történő megvalósítást, azt látjuk, hogy sokféle megoldással készültek vonzerőleltárak, tehát nincs egységesen alkalmazott módszertan, „ahány ház, annyi szokás”.

Az eltérések leginkább abban fedezhetők fel, hogy a vonzerőt különböző módon csoportosítják. Az alaptípusok általában megegyeznek, de az alatta lévő bontás mélysége és azok szakmai tartalma lényeges különbségeket mutat. A rész-

letesebb alcsoportokra való bontás homogénebb csoportokat hoz létre, ugyanakkor nagyobb területi egységek, pl. régió-desztináció esetében kezelhetetlenné válik a több, mint ezer vonzerőelemet tartalmazó rendszer kezelése, használata.

A vonzerő minősítésének még inkább eltérő a módszertana. Eltérés van abban, hogy mely tényezőket tartják fontosnak, amelyek alapján minősítik a vonzerőelemeket.

Abban mindegyik vonzerőleltár megegyezik, hogy a vonzerőelem fontosságát értékelik, milyen messziről vonzza a látogatókat, vagyis eljön-e a látogató a vonzerő miatt az adott desztinációba, vagy csak akkor keresi fel a vonzerőt, ha már a meglátogatott helyen van.

A vonzerőt típusokba rendezhetjük. A vonzerő típusok meghatározására is többféle megoldással találkozunk. Ilyen lehetséges vonzerő típusok lehetnek: természeti, kulturális, speciális érdeklődés, rekreáció *(TDM Működési kézikönyv)*.

Turisztikai termékek és csomagok

A turisztikai stratégiában megfogalmazásra kerültek a desztináció célcsoportjai, élményigéretei és piaci pozíciója, a fő turisztikai prioritások, ebből következően pedig a kiemelt termékkomponensek.

A TDM egyik legfontosabb feladata a kínálati csomagok összeállításának koordinálása.

Kínálati csomagok összeállításának koordinálása

- desztináció kínálati elemeinek számbavétele és nyilvántartása
- piaci igények azonosítása és folyamatos követése
- a feltárt piaci igények kommunikációja a turisztikai szolgáltatók felé – turisztikai szolgáltatók kínálati fejlesztésének elősegítése
- turisztikai szolgáltatók kínálati fejlesztésének generálása
- turisztikai csomagok, kínálati mix képzése
- turisztikai csomagok piacra vitele (marketing, értékesítés).

Az élmény-csomagok

A termékfejlesztés a turisztikai termékek különböző összetevőire irányul, azok mennyiségi és minőségi fejlesztését jelenti.

Ez alatt elsősorban a szolgáltatást-fejlesztését értjük, amely az alapvető turisztikai szolgáltatások (szállásadás, vendéglátás, stb.), valamint a kiegészítő vagy specifikus turisztikai szolgáltatások (gyógyszolgáltatások, rekreációs szolgáltatások, stb.) kínálatának bővítését és/vagy minőségének fejlesztését jelenti. A fejlesztés másik területe az élménykínálat fejlesztése. Ide soroljuk a természeti és kulturális erőforrásokon alapuló vonzerők attraktivitásának növelését (felés megújítás, hozzáférés javítása, interpretációs módszerek alkalmazása révén,

csakúgy, mint a turisztikai kínálat egyediségét, különlegességét biztosító rendezvények és programok szervezését.

A termékfejlesztési tevékenység a TDM talán legszebb területe, amennyiben a különféle irányú és tartalmú fejlesztéseket, és az ezek alapján kialakuló sokrétű turisztikai kínálatot strukturáltan, a célcsoportok igényei szerint rendszerben, és számukra vonzó arculattal jeleníti meg. Tehát a termékfejlesztés eredményeként létrejönnek az úgynevezett élmény-csomagok.

Az élmény-csomagok típusa függ:

- milyen típusú és hatókörű vonzerőből rakjuk össze
- milyen feltételek (tárgyi, személyi, egyéb) szükségesek az élmény-csomagok piacra viteléhez.

Az élmény-csomagokat különböző típusba sorolhatjuk: utazási-csomag, garantált program, fakultatív program. Ezek abban különböznek egymástól, hogy milyen típusú és hatókörű vonzerőből rakjuk össze, illetve, hogy milyen feltételek (tárgyi, személyi, egyéb) szükségesek az élmény-csomagok piacra viteléhez. Így megkülönböztethetünk: fakultatív és garantált programokat és utazási csomagokat.

Fakultatív program: 24 óránál rövidebb tartózkodási időre a célcsoport jellemzőinek megfelelően összeállított program. A program vonzerő elem(ek)ből összeállított élmény–csomag, amely minimális létszámhoz kötött, amit a tájékoztató anyagnak is tartalmaznia kell, és az ügyintéző is fel kell, hogy hívja rá a figyelmet. Ha a résztvevők száma a feltüntetett minimális létszámot nem éri el, a programot nem bonyolítjuk le, hanem megpróbálunk alternatívát kínálni.

Garantált program: 24 óránál rövidebb tartózkodási időre a célcsoport jellemzőinek megfelelően összeállított program. A program vonzerő elem(ek)ből összeállított élmény-csomag, amelyet a jelentkezők számától függetlenül mindenképpen el kell indítani, tehát sem minimális, sem maximális létszámmegkötés nincsen.

Utazási-csomag (package): az a szolgáltatás, amely a személyszállítás, szállás és egyéb turisztikai szolgáltatások közül legalább kettőnek az előre meghatározott együttese, feltéve, hogy a kínált ár valamennyi szolgáltatás teljes ellenértékét együttesen tartalmazza, és a szolgáltatás 24 óránál hosszabb időszakot érint, vagy éjszakai szállást is tartalmaz. Csak hatósági engedély alapján végezhető utazásszervezési tevékenység eredménye. Utazásszervezői tevékenységet a 213/1996 (XII.23.) kormányrendelet alapján lehet folytatni ma Magyarországon. A kormányrendelet hatálya kiterjed minden belföldi székhelyű, belföldi és/vagy nemzetközi tevékenységet folytató utazási vállalkozásra.

A helyi TDM szervezetek számára a belföldi utazásszervezői tevékenység (az utazásszervező által szervezett belföldi úti célú utazások szervezése és értékesítése) bevezetése napjaink aktuális kérdése. Az utazásszervezés – lehetséges alternatívaként – központi kérdéssé vált, amelyet a piaci feltételek figyelembe vételével a helyi TDM stratégiája alapján célszerű megválaszolni.

Ha a térségi, regionális TDM szervezetek kialakulnak és egy erős koncentráció megvalósul, akkor érdemes a nagyobb piaci részesedés megszerzésért az erőforrások hatékony kihasználása mellett a belföldi utazásszervezői tevékenység bevezetése.

A belföldi utazásszervezői tevékenység mellett, amennyiben a helyzetelemzés, piaci előrejelzések megalapozzák úgy a belföldi utazásszervezés mellett további üzletágakkal történő bővítése után a klasszikus utazási iroda tevékenységgé is fejleszthető.

Az élmény-csomagok kialakításának módszere

Az élmény-csomagokat vonzerőelem(ek)ből építjük fel, a marketing tevékenység teljes tárházát felhasználva, a piackutatástól a visszacsatolásig. A vonzerőelemeket három fő csoportba soroljuk a látogatók motivációja alapján: természeti, kulturális, rekreációs. A természeti, kulturális, rekreációs vonzerőelemeket állandónak tekinthetjük abban a vonatkozásban, hogy nem idényszerűek, bármely időszakban vonzzák a látogatókat.

Mint ahogy a piramis esetében is, a legtöbb „építőkocka" az alaphoz kell, és a csúcs felé haladva egyre kevesebb. A vonzerőelemek esetében is a csúcson csupán néhány olyan vonzerőelem van, amely „messziről látható", és messziről vonzza a látogatókat, hiszen ezek akár több napos élményt is képesek biztosítani a turistáknak.

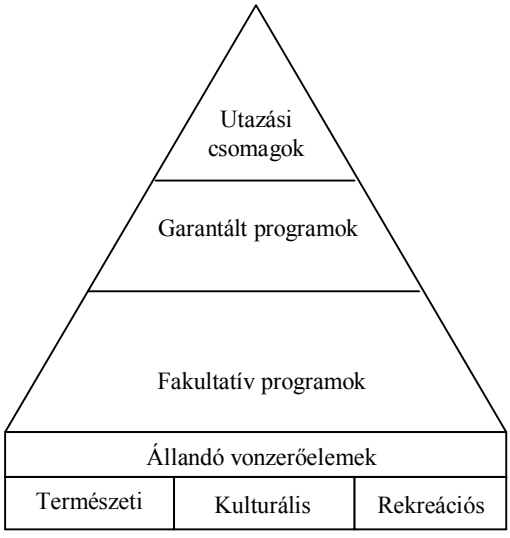

1. ábra."Élmény-vonzerő piramis"

A rendezvény-vonzerőelemek nem teszik lehetővé, hogy bármely időszakra élmény-csomagot alakítsunk ki belőlük, hiszen csak a rendezvény időpontjában „állnak rendelkezésre", ugyanakkor nagyon fontosak, hiszen jelentős látogatóforgalmat jelentenek, és más típusú marketingeszközökkel kell támogatni őket.

Nyilvánvaló, hogy a rendezvények hatóköre meghatározza, hogy milyen típusú élmény-csomagot állíthatunk össze belőlük. A helyi hatókörű rendezvények fakultatív programok kialakítását teszik lehetővé, a regionális vonzással rendelkező programok már garantált programként értékesíthetőek. Utazási csomagba csak nemzetközi és országos hatókörű rendezvényeket szabad „becsomagolni", hiszen ezek alkalmasak a hosszabb vendégtartózkodás elérésére.

A marketing tevékenységnek kiemelt szerepe van, amelyet úgy modellezhetünk, hogy a két piramist a marketing tevékenységgel kötjük össze, vagyis a vonzerőelemek csak professzionális marketinggel tehetők élmény-csomaggá. A marketing eszközöknek kellőképpen szofisztikáltnak kell lenni, hiszen versenyképes élmény-csomag, különösen az utazási csomag összeállítása megköveteli a marketing eszközök finomra hangolását. Nyilvánvalóan az eredményes marketingtevékenység része a visszacsatolás is.

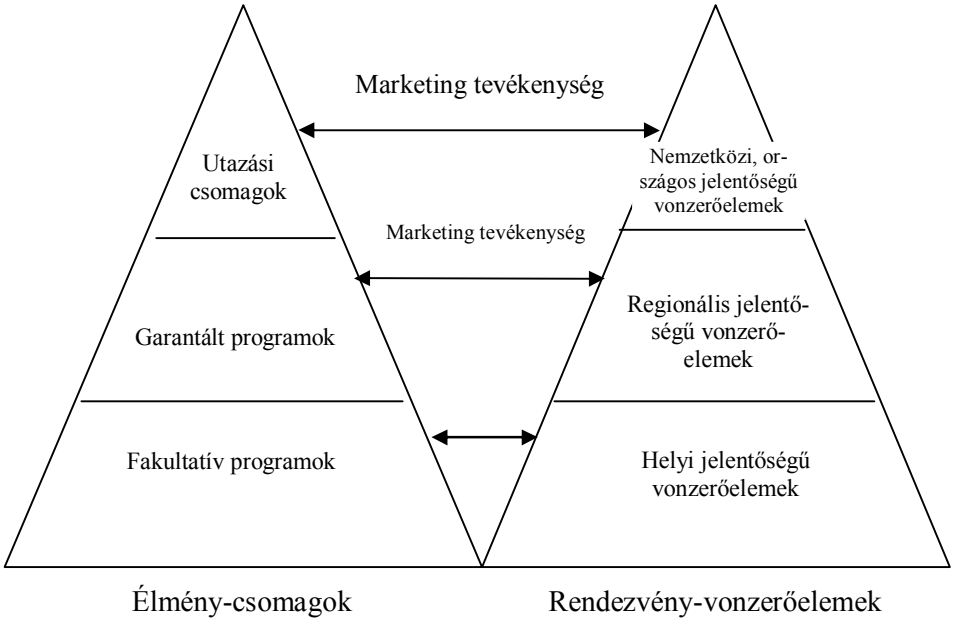

2. ábra. „PMP modell"

A garantált programok biztosításával fő cél olyan versenyképes, eladható programok összeállítása, mellyel minél több értéket megmutathatunk a vendégeknek, ezáltal itt is fő cél, hogy minél több élményt kínáljunk a vendégeinknek.

A TDM szervezet kiemelt feladata a városi garantált programok koordinációja, időbeli és térbeli összehangolása, az erőforrások összegyűjtése, a programok hatékony kommunikációja.

A rendezvények összeállításának főbb szempontjai:

- vonzó turisztikai helyszín legyen
- valamennyi célcsoport számára legyen vonzó kínálta
- időhorizontok optimális összehangolása, túlzott koncentráció elkerülése, vendégigényhez hangolt, optimalizált ütemezés, a „négy évszakos kínálat" valósuljon meg
- megfelelő ár-érték arány beállítása.

A termékek egyénre szabása

Az élmény-csomagok kialakításánál érdemes a „kapcsolati marketingből" jól ismert módszert alkalmazni, nevezetesen a „testreszabást".

A szolgáltatók a vendégek elvárásait és igényeit megismerve, a korábbi tapasztalatokból származó szociális ismeretekkel összekapcsolva szolgáltatásait az elvárásoknak megfelelően képesek az „ügyfélre testreszabni".

A testreszabás többféle formában is megvalósulhat az élmény-csomagok esetében is:

- Együttműködő: a vendéggel együttműködve, megismerve igényeit, a vendégre kialakított szolgáltatást, terméket hoz létre, pl. egy túra útvonal összeállítása
- Alkalmazható: úgy van kialakítva, hogy a vendég meg tudja változtatni pl. felcserélhető animációs programok
- Manipulált: csomagolás testreszabott, pl. bórkóstolón névre szóló bor (a vendég nevére szóló boros címke a palackon)
- Tiszta: a vendégek elvárásai kiszámíthatóak, pl. intelligensweblap- hasonló kialakítású szolgáltatást, terméket javasol

Bár az individualitás megjelenik a fogyasztói döntésekben, az is látható, hogy az egyéni döntések – a reklám hatására – tömegesen hasonlítanak egymásra, a különbségek a fogyasztói rétegek között jelentkeznek.

A szórakozás átalakulása során megjelenik a szórakoztatásba csomagolt információ. *(Lukovicz, 2008)*, amelyet a turisztikai termékfejlesztésben is érdemes felhasználni az élmény-csomagok tartalmának és formájának kialakítása során egyaránt.

Ugyancsak hasznos lehet a termékfejlesztés gyakorlatában az innováció, amely nemcsak az előállítás technológiájára, hanem a külső megjelenésre, az „üzenetre" vonatkozóan is célszerű megoldás, hiszen a turizmusban az innováció sokkal szabadabban bontakozhat ki, mint a közgazdaságtudomány más területein.

Összegzés

Az élménykeresés a fogyasztói magatartás lényegi eleme, az utazási döntésben is meghatározó szereppel bír. A turisztikai desztinációk kínálati palettájukat a célcsoportoknak szóló élményígéretekből építik fel, amely során az élményszerű, az egyedi (USP) elemek megjelenését, erősödését látjuk. A vonzerőelemek csak professzionális marketinggel tehetők élmény-csomaggá, amely a tárgyi, személyi és egyéb feltételektől valamint a vonzerő hatókörétől függően lehet utazási-csomag, garantált program vagy fakultatív program. A marketing eszközöknek kellőképpen szofisztikáltnak kell lenni, hiszen versenyképes élmény-csomag, különösen az utazási csomag összeállítása megköveteli a marketing eszközök finomra hangolását, amelyben a testreszabás és az innováció kiemelt jelentőségű.

Felhasznált irodalom

JÓNÁS-BERKI M. (2010): Tematikus parkok a turizmus rendszerében, PhD értekezés, Pécs

LUKOVICH T. (2005): Szerk.: Enyedi Gy. – Keresztély K., In: A magyar városok kulturális gazdasága, Magyarország az ezredfordulón Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián műhelytanulmányok, 2005, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, Elektronikus megjelenítés: ÖKOEK Szerkesztőség, 2008

MICHALKÓ G. – RÁTZ T. (2005): A kulturális turizmus élmény-gazdaságtani szempontjai, Szerk.: Enyedi Gy. – Keresztély K., In: A magyar városok kulturális gazdasága, Magyarország az ezredfordulón Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián műhelytanulmányok, 2005, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, Elektronikus megjelenítés: ÖKOEK Szerkesztőség, 2008

TDM MŰKÖDÉSI KÉZIKÖNYV, Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Turisztikai Szakállamtitkársága megbízásából. Heller Farkas Főiskola, Budapest, 2008

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/ipar_es_gazdasagtortenet/A_magyar_varosok_kulturalis_gazgasaga/pages/007_michalko_gabor.html

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/ipar_es_gazdasagtortenet/A_magyar_varosok_kulturalis_gazgasaga/pages/004_lukovich_tamas.html

KASTÉLYOK ÉS TDM ÉSZAK-MAGYARORSZÁGON

NAGY ADRIENNE[1]

Bevezetés

Hazánk Európai Unióhoz (EU) való csatlakozása számos olyan változást hozott, amelyek talán a mindennapi életben kevéssé érezhetőek. Ez alól kivételt képez a regionális szemléletmód, amely az Unió egyik legfontosabb alapelve. Ennél fogva nem csak az a kérdést érdemes feltennünk, hogy ki tudja-e Magyarország az EU által rendelkezésre bocsátott forrásokat használni, hanem azt is, hogy a kínált fejlesztési lehetőségek illeszkednek-e a meglévő regionális fejlesztési igényekhez. Fontos következtetéseket vonhatunk le a jövőre nézve, ha megvizsgáljuk, hogy a fejlesztési tervek és a megítélt támogatások hogyan járulnak hozzá egy adott régió versenyképességének javulásához, vagy adott esetben turisztikai fejlődéséhez.

Észak-Magyarország földrajzi adottságait tekintve hazánk legváltozatosabb vidéke, amely ma is őrzi történelmi emlékeit, néphagyományait, híres borairól és gasztronómiájáról, a belföldi turisták kedvelt pihenő- és nyaralóhelye. A vonzerők, a turisztikai és örökségi értékek vonatkozásában kiemelkedően jelentős régióról van szó, amely azonban gazdasági fejlettség szempontjából az egyik legelmaradottabb terület hazánkban. E sajátos kettősségből kiindulva vizsgálom meg jelen tanulmányban, hogy az örökségi értékeket képviselő kastélyok és a rendelkezésre álló közösségi források hogyan járulhatnak hozzá Észak-Magyarország turisztikai fejlődéséhez.

A kutatás során elsősorban a rendelkezésre álló szekunder anyagok feldolgozása a célom illetve a téma szempontjából primernek tekinthető statisztikák elemzése. A dolgozatban megtalálható elemzésekhez a KSH vendégforgalmi és területi statisztikáit valamint a Regionális Fejlesztési Ügynökség honlapján elérhető adatbázisokat használtam fel. A Nemzeti Fejlesztési Terv eredményeinek értékeléséhez szükséges volt az un. Egységes Monitoring Információs Rendszerből (EMIR) lehívható adatok rendszerezésére.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (2005)

Az EU csatlakozás előtt az állam turizmusfejlesztéssel kapcsolatos elképzeléseit a kormányprogramok körvonalazták. A ’90-es évek közepétől elérhetővé váltak hazánk számára az előcsatlakozási alapok (pl.: PHARE). A közösségi forrásokból a

[1] BGF KVIK, Turizmus tanszék, adjunktus

turizmus fejlesztését célzó beruházásokat is finanszíroztak, de a fejlesztések „stratégiai" keretét továbbra is a kormányprogramok jelölték ki. A közösségi támogatáspolitika hatására azonban hazánkban is megerősödött, felértékelődtek az ágazati szintű közép-és hosszabb távú kitekintéssel megvalósuló tervek.

A NTS jelentősége tehát abban rejlik, hogy a rendszerváltás óta most először született olyan turizmusfejlesztési stratégia, amely kormányzati ciklusokon átívelően, hosszabb távra jelöli ki az ágazat fejlesztési irányait. Sok szakember véli úgy, hogy Magyarország az elmúlt években jelentősen vesztett pozíciójából a környező országokkal és desztinációkkal szemben.

A NTS egyrészt igazodási pontként szolgál a (2005-12) 7 éves időszakban a regionális, kistérségi és városi turizmus fejlesztési koncepciók kialakításakor.

A hazai idegenforgalom helyzetének elemzése mellett, egy pilléres struktúra mentén fogalmazódott meg a stratégia jövőképe, a hosszú távú célkitűzések és az ezek eléréséhez szükséges eszközrendszer is. A stratégia olyan „horizontális témákkal" is foglalkozik, amelyek egységesen minden pilléren belül megjelennek: élménylánc, fenntartható fejlődés, esélyegyenlőség, határon átnyúló turisztikai kapcsolatok, piaci szegmensek *(NTS 2005, 1.1, 1.2)*. „Az elemzés legfontosabb megállapításai, hogy a hazai turisztikai kínálat folyamatosan veszít versenyképességéből, a fenntartható fejlesztés csak elméletben létezik, illetve hiányzik a széleskörű kutatási háttér és indikátor rendszer."[2]

Létrejönnek a széleskörű turisztikai feladatokat ellátó desztináció menedzsment szervezetek. Az idegenforgalom fontos szerepet tölt be a magyar gazdaságban *(NTS 2005, 2.2, 2.3)*. A turisztikai kínálat fenntartható fejlesztéséhez a jelenleg egymástól nagyrészt függetlenül működő (állami és szakmai!) szervezetek és tevékenységek összehangolására is szükség van. Ebben a folyamatban a stratégia készítői kulcsszerepet szánnak a turisztikai desztináció menedzsment (TDM[3]) szervezeteknek.

Egy adott település vagy kistérség turizmussal kapcsolatos teendőit a helyi desztináció menedzsment szervezet (HDMSZ) végzi a jövőben. A rendszer akkor lehet sikeres, ha a helyi piaci szereplők felismerik az együttműködés szükségességét, nemcsak a marketing, hanem a termékfejlesztés és minőségbiztosítás terén is *(NTS 2005, 3. 5.1.1, 3.5.2.)*.

A nemzeti szinthez hasonlóan a régiókban is integrálni kell a feladatokat. A regionális desztináció menedzsment szervezetek felelősek az egyes régiók – mint turisztikai desztinációk – fejlesztési stratégiájának kidolgozásáért. A RDMSZ-eket a tervezési-statisztikai régióknak megfelelően kell felállítani, mert így biztosítható az Európai Uniós (Strukturális Alapok) forrásokhoz való hatékony hozzáférés.

[2] Magyar Réka – 2004 – Az önök kezében a turizmus stratégia – *2 Heti Turizmus* – VII. évf. 10. szám – 19. o.
[3] A turisztikai desztináció menedzsment (TDM) egy-egy turisztikai vonzerővel bíró és területileg is jól meghatározható térség menedzselése úgy, hogy turisztikai termékeit és egyéb szolgáltatásait egységben, komplex módon kezelik, az érintett partnerek – önkormányzatok, szakmai és civil szervezetek, vállalkozások – összefogásával.

A turisztikai vonzerők, szolgáltatások – elsősorban külföldön történő – bemutatásához, Magyarország, mint turisztikai desztináció fejlesztéséhez szükséges egy nemzeti szintű TDM-szervezet kialakítása is.

A lényeg, hogy az adott terület turizmussal összefüggő fejlesztéseit és marketing feladatait egységesen kezeljék. Az egymáshoz kapcsolódó (nemzetközi, országos vagy helyi jelentőségű attrakciókkal rendelkező) célterületek kínálatát együttesen kell megjeleníteni.

A kínálatfejlesztés a gyakorlatban a turisztikai desztináció menedzsment szervezetek feladata lenne *(NTS 2005, 3.2)*.

A stratégiában a nemzeti szintű termékfejlesztési prioritások meghatározásakor tehát a vonzerőket vették alapul a készítők. A termékfejlesztés esetében általános követelményként jelenik meg a jövőben, hogy a versenytársak folyamatos követése helyett elsősorban a nemzetközi trendekhez kell igazodni.

A stratégia regionális szinten nem jelöli ki a konkrétan fejlesztendő termékek sorát, de meghatározza a lehetséges fejlesztési irányokat: az örökségturizmus regionális jelentőségű termékei, azaz a rendezvények, kastélyok és várak, múzeumok fejlesztése; illetve a történelmi városokban, a vallási turizmusban és a néphagyományokban rejlő lehetőségek kiaknázása. Továbbá az aktív turizmus (vízi, kerékpáros és golf turizmus, természetjárás, kempingezés) is megjelenik, mint prioritás *(NTS 2005, 3.2.1, 3.2.1.2.)*.

A kormány határozatban fogadata el a NTS-t 2005 őszén, amely előírta, hogy az ebben illetékes minisztériumnak intézkedési tervet kell készítenie a stratégia végrehajtására, ezzel téve lehetővé azt, hogy a turizmus megfelelő súllyal szerepeljen az ÚMFT terv operatív programjaiban, elsősorban a Regionális Operatív Programokban.

Új Magyarország Fejlesztési Terv (2007-13)

Az Új Magyar Fejlesztési Terv (ÚMFT) keretében 2007-13 között hazánk 22,4 milliárd Euro támogatást használhat fel a Strukturális Alapok révén. Az I. NFT-hez képest jóval több operatív program megvalósítása zajlik és újdonság, hogy minden régiónak saját Regionális Fejlesztési Operatív Programja készült. Az ÚMFT-ben a korábbi ígéretekkel ellentétben nem jelent meg a turizmus fejlesztése önálló célként, ugyanakkor a két fő prioritásban nevesítve van az idegenforgalom: a gazdaságfejlesztésben és a területfejlesztésben.

Az ÚMFT-ben a Regionális Operatív Programok (ROP) keretében rendelkezésre álló 280 milliárd Ft 20-30%-át szánják turizmusfejlesztésre, ami kb. 55-60 milliárd Ft-ot jelent. ÚMFT-ben a turizmusfejlesztési célkitűzések közvetve a regionális operatív programokban jelennek meg. Az ÚMFT-en kívül is rendelkezésre állnak más források: Az Interreg folytatásának tekinthetők az Európai Területi Együttműködés határokon átnyúló fejlesztési támogatásai.

Igazodva az EU hazánkkal szemben támasztott követelményeihez a források felhasználása kapcsán, kizárólag olyan vonzerőfejlesztéseket támogatnak, amelyek a beruházás után fenn tudják tartani magukat. A pályázati kiírásokba kiemelt szerepet kapnak az egészségturizmushoz kapcsolódó szolgáltatások és attrakciók; a kulturális örökségek; a Balaton, a Duna és a Tisza térségéhez kapcsolódó turisztikai fejlesztések, valamint a konferencia turizmus infrastruktúrájának javítása.

Az Operatív Programok jelentősége a turizmus szempontjából

NFT átfogó és specifikus céljai az operatív programokon belül megfogalmazódott célok, a célokhoz rendelt prioritások, és az egyes prioritásokhoz tartozó intézkedések révén valósulnak meg. Bizonyára az olvasó számára is ismert tény, hogy a Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjai közül a Regionális, illetve az Agrár-és Vidékfejlesztési Operatív Programban jelent meg a turizmus fejlesztése közvetlen célként.

A Regionális Operatív Program fő célja az egyes régiók kiegyensúlyozottabb területi fejlődésének biztosítása volt, amelyet részben a „Turisztikai potenciál erősítése a régiókban" (ROP 5.1. prioritás) révén kívántak megvalósítani. A prioritáson belül két intézkedés jelent meg: vonzerőfejlesztés (ROP 1.1.) illetve a turisztikai fogadóképesség javítása (ROP 1.2.).

A ROP és az AVOP keretében kiírt pályázatok közvetlenül a turizmus fejlesztését szolgáló beruházásokat tettek lehetővé. Bár a GVOP, a HEFOP és a KIOP prioritásai közt nem jelent meg a turizmus illetve nem voltak közvetlenül az idegenforgalom támogatását szolgáló pályázati kiírások, szerepüket nem szabad lebecsülnünk. A turizmus un. interszektoriális ágazat, azaz nem elkülönülten létezik a többi gazdasági ágazattól, hanem integrálódik azokba. A vonzerőfejlesztés és a fogadóképesség javítása szükségszerű, ám önmagában nem elegendő az ágazat eredményeinek növeléséhez. Számos egyéb tényező is szerepet játszik a turizmus fejlődése szempontjából: a közbiztonság, a közlekedési infrastruktúra javítása, a szakképzett munkaerő, a természeti értékek védelme és a minőségi szolgáltatások. A GVOP, a HEFOP és a KIOP programjai közvetve mind az idegenforgalom fejlődését szolgálják. Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy e három OP-nak elsősorban a turizmus alapfeltételeinek, előfeltételeinek megteremtése szempontjából van jelentősége.

Régiós szinten az átlagos támogatási igény – gazdasági fejlettség szempontjából legrosszabb helyzetben lévő régióink – Észak-Magyarország (49,8 mFt) és Észak-Alföld (41,4 mFt) esetén volt a legnagyobb.

A legsikeresebben a dél-alföldi az észak-alföldi régiókban pályáztak, előbbiben a beérkezett pályázatok 42,5%-át, utóbbiban 41,4%-át támogatták. Ez az arány az észak-magyarországi régióban a legrosszabb, csupán 1/3. Ennek egyik lehetséges oka a vállalkozások alacsony önfinanszírozó képessége.

Közép-Magyarország kapta a legtöbb támogatást, csaknem a megítélt támogatások 1/4-ét. Ez a tény némiképp megkérdőjelezi, hogy mennyiben valósult meg az NFT egyik fő célja, a kiegyenlítettebb területi fejlődés, hiszen éppen legfejlettebb régiónk kapta a legtöbb támogatást. A második illetve harmadik legtöbb támogatást elnyerő Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön a GVOP jelentősége az OP közt a legkisebb (14,1% ill. 15,23%). Hazánk legkevésbé versenyképes területe Északkelet-Magyarország, itt volna legjobban szükség a KKV szektor támogatására, fejlesztésére. Az NFT egyik fő célja a fent említett régiók felzárkóztatása volt, de a számok azt mutatják, hogy a fejlesztési célok bizonyos esetekben nem vagy csak részben tükröződnek a támogatások megoszlásában.

Az *Észak-Magyarország Regionális Fejlesztési Operatív Programban* – illeszkedve a régió következő hét évre szóló fejlesztési koncepciójában kijelölt célokhoz – a következő prioritások jelennek meg:

- versenyképes helyi gazdaság megteremtése
- turisztikai potenciál erősítése
- településfejlesztés
- humán közösségi infrastruktúra fejlesztése
- térségi közlekedés fejlesztése

A következő intézkedések kerülnek megvalósításra a „turisztikai potenciál erősítése" prioritás keretében:

- térségi turisztikai attrakciók, vonzerők és termékek fenntartható fejlesztése
- kereskedelmi szálláshelyek és szolgáltatásaik fejlesztése
- helyi, kistérségi, desztinácó menedzsment szervezetek kialakítása (TDM)
- regionális klaszter központok kialakítása

Az OP harmadik pillére a településfejlesztés az a kör, amelyre a program szerint (is) a legnagyobb volumen állt rendelkezésre, 69,34 Mrd Ft. A megvalósult pályázati kiírásokkal túllépték a tervezetet, mintegy 2 Mrd Ft-tal! A jelen tanulmány szempontjából fontos második prioritás – a turisztikai potenciál erősítése – az előirányzat szerint az elmúlt 3 évben 54,2 Mrd Ft fejlesztési összegből gazdálkodhatott. A tény adatok azt mutatják, hogy nem sikerült pályázatokkal lefedni a rendelkezésre álló keretet *(1. ábra)*, pedig jelentős számú kiemelt projektet finanszírozott a ROP. Sokkal kedvezőtlenebb képet mutat a következő ábra *(2. ábra)*, melyen a pályázatokhoz kapcsolódó kötelezettségvállalásról kapunk képet. A tény adatok alig fedezik a tervezet 40%-t, melynek lehetséges okai az utófinanszírozás, ennek következtében a lassú beruházások, a hosszadalmas ügyintézés illetve nem egy estben az elállás a projekttől.

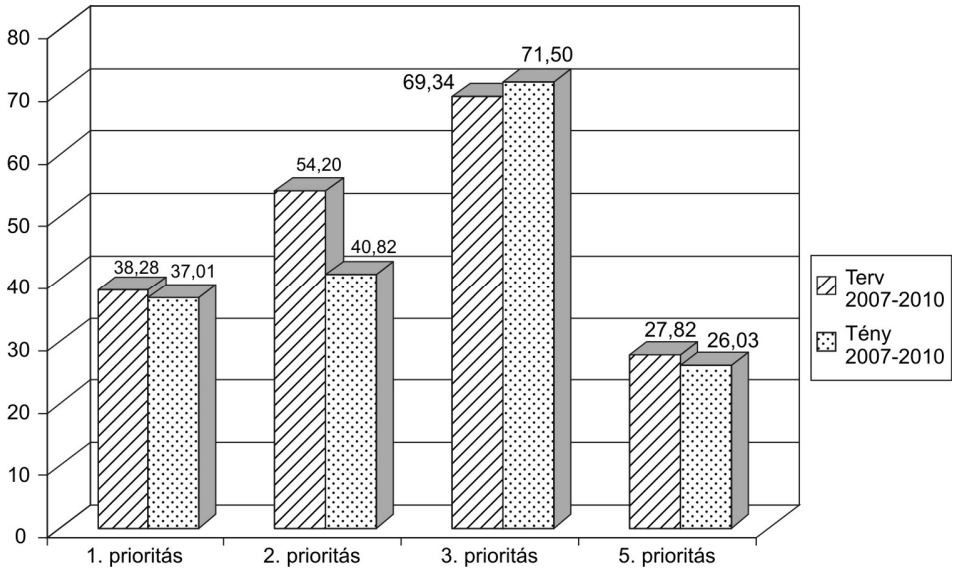

Forrás: Félidőben az Észak-magyarországi Operatív Program, NORDA, Kalocsai Kornél 2010.10.21, 6. dia

1. ábra. Tervezett és a tényleges kiírások, EMOP 2007-2010

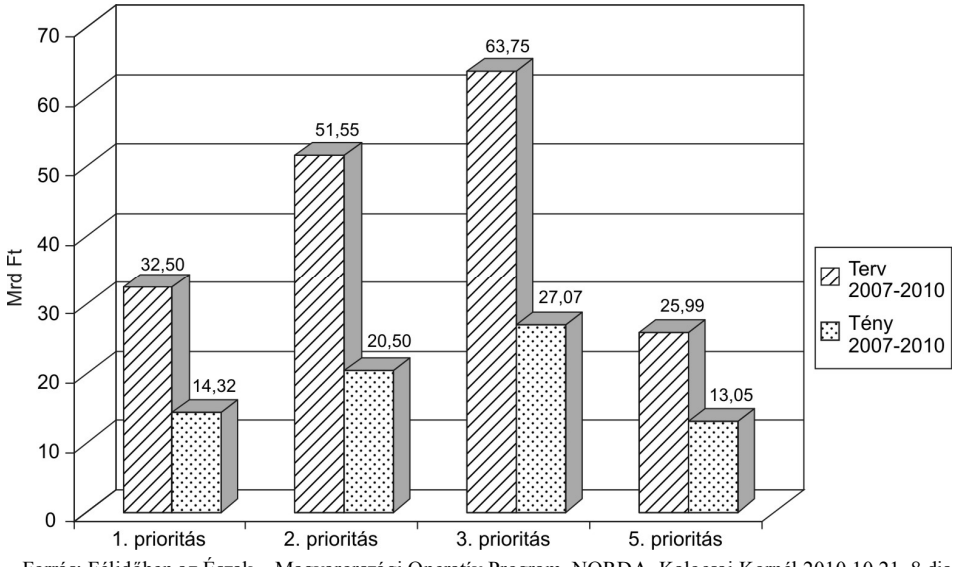

Forrás: Félidőben az Észak – Magyarországi Operatív Program, NORDA, Kalocsai Kornél 2010.10.21, 8.dia

2. ábra. Prioritások kötelezettségvállalásának alakulása

Árnyaltabb képet kapunk, ha a ROP keretében megvalósult/megvalósuló kiemelt fejlesztéseket egy térképen jelenítjük meg *(3. ábra)*. Nem csak a fejlesztés helyszíne, hanem annak témája is leolvasható az ábráról. Közvetlen turisztikai

projekt a regionális operatív program keretében kettő van a régióban (Edelény, Tokaj), ellenben a többi fejlesztésnek is lehet hozadéka az idegenforgalom számára, a településkép, közlekedés, képzés, infrastruktúra vonatkozásában.

Forrás: www.emir.gov.hu/archiv/letoltesek/kiemelt_projektek.bit [letöltve:2011.03.16] alapján saját szerkesztés

3. ábra. Kiemelt projektek ÉMOP

A régió területén nem csak a regionális operatív program fut. A következő ábrán *(4. ábra)* bekarikázva találjuk azokat a helyszíneket Észak – Magyarországon – a megfelelő operatív programhoz hozzárendelve-, ahol az NFT és ÚMFT keretében jelentős fejlesztések történtek.

GVOP	HEFOP	KIOP	ROP	AVOP	Teljes NFT
Pécsvárad	Debrecen	Bodrogköz	Tokaj	Siklós	Bodrogköz
Szeged	Siklós	Gárdony	Dombóvár	Ibrány-Nagyhalász	Gárdony
Veszprém		Békéscsaba	Tiszavasvári	Vasvár	Tokaj
Jászberény		Orosháza	Gyula	Püspökladány	Békéscsaba
Dabas		Pásztó	Polgár	Baja	Orosháza
Mezőkövesd		Szolnok			Dombóvár
Mórahalom		Sárvár			Ibrány-Nagyhalász
Ajka		Sátoraljaújhely			Sárvár
		Salgótarján			Sátoraljaújhely

Forrás: www.emir.gov.hu/archiv/letoltesek/tamogat_projekthelyszin/0016.html [letöltve: 2011.03.16] alapján saját szerkesztés

4. ábra: Kiugróan magas támogatottságú projekthelyszínek 2008-ig[4]

[4] Ebben a táblázatban az edelényi beruházás azért nem szerepel a negyedik oszlopban, mert az 2009-ben indult, illetve hasonló okok miatt nem jelenik meg a Károly Róbert Főiskola projektje.

A gazdasági versenyképesség javítása (GVOP), a környezetvédelmi és infrastrukturális fejlesztések (KIOP), a humán erőforrás képzése (HEFOP) mind-mind az idegenforgalom rendszerének és környezetének egy fontos eleme. Az ilyen projektek közvetve és közvetlenül is szolgálhatják a turisztikai szakma érdekeit.

Észak-Magyarország turisztikai fejlődése

Észak-Magyarország földrajzi és természeti adottságai alapján az ország egyik legváltozatosabb régiója. Északon, a szlovák határ mentén alacsonyabb középhegységek és dombságok húzódnak. A régió középső sávjában találhatóak hazánk legmagasabb középhegységei – itt van Magyarország legmagasabb hegycsúcsa, a Kékestető (1014 m) – ugyanakkor a déli, Tisza menti térség már az Alföld része. A Börzsöny, a Mátra és a Zempléni hegység vulkanikus láncait magas csúcsok és mély völgyek tagolják, a Cserehát, a Bükk és az Aggtelekikarszt lekopott mészkőhegységek. Az Észak-magyarországi városok többsége – alkalmazkodva a domborzati viszonyokhoz – az észak-déli irányú patakok, folyók völgyeiben, a hegyek déli-délkeleti „kapuinál" fekszik. A turisztikai régiót alkotó három megye adottságaiban, megközelítésében és vendégforgalmában eltérések mutatkoznak. Területi eltérések figyelhetők meg a gazdasági szerkezetben, szakképzettségben és átlagos életkor vonatkozásában egyaránt.

Jelentős különbségek vannak a megyék közt a foglalkoztatottak számát tekintve is, arányuk legalacsonyabb BAZ megyében. A régióban az országos átlagnál nagyobb a fizikai foglalkozásúak ill. a költségvetési intézményekben foglalkoztattak aránya, ez utóbbi hátterében a versenyszféra kisebb teljesítménye áll. A népesség (és nem véletlenül a munkanélküliek) iskolai végzettség szerinti megoszlása az országosnál kedvezőtlenebb. Magas az iskolázatlanok száma, ezzel párhuzamosan az érettségizettek, diplomások aránya nagyobb mértékben elmarad a hazai átlagtól.

Észak-Magyarország gazdaságát természeti adottságai és történelmi hagyományai miatt elsősorban a nehézipar és a bányászat határozta meg. A rendszerváltás és az azzal járó gazdasági szerkezetváltás után ezek az iparágak leépültek és az ipari termelés visszaesett. Mindez napjainkban is tartó nagyfokú munkanélküliséget, a lakosság életszínvonalának jelentős csökkenését eredményezte. A fizetőképes kereslet hiánya miatt a kereskedelem és a szolgáltató szektor is nehézségekkel küzd. A jövedelmeket és az életkörülményeket alapul véve a régió népességének nagyobb hányada sorolható a szegény rétegbe, mint országosan.

A műszaki infrastruktúra fejlesztésében komoly előrelépés történt az elmúlt években *(KSH 2002-2008)*.

Mivel a turizmus egyik előfeltétele a jó megközelíthetőség, érdemes jobban megvizsgálni a közlekedési infrastruktúrát. Mind a vasút-, mind a közúthálózat tekintetében meghatározóak a domborzati viszonyok és az ezzel összefüggő településhálózati adottságok. A vasúthálózatot a Miskolc-Budapest fővonal hatá-

rozza meg, ennek mentén több nagy vasúti csomópont (Hatvan, Füzesabony, Miskolc, Szerencs) van. Jellemzően innen indulnak szárnyvonalak a régió két másik megyeszékhelyének irányába. Az úthálózat tekintetében kiemelkedő a térséget átszelő M3 autópálya. Nagy hiányosság azonban, hogy Heves megyében az autópályát Egerrel összekötő út teljesen hiányzik. Északon a kis hegyvidéki falvak közt gyakran problémát jelent az utak minősége.

A térség idegenforgalmi vonzerejét leginkább a változatos természeti adottságok, kulturális értékek, néprajzi hagyományok, a gyógyvizek, a híres szőlő és borkultúra adják. Az aktív turizmus szempontjából nagy turisztikai potenciállal rendelkezik Észak-Magyarország. A vidék az egy-két napos kirándulásokhoz, de a hosszabb túrákhoz is számos lehetőséget kínál, hisz több mint 1000 kilométernyi jelzett turistaút-hálózattal rendelkezik, amelyeken belül az igényesen kialakított tanösvények száma jelentősen gyarapodott az elmúlt években. Az extrém sportok kedvelői is találnak kedvükre való elfoglaltságot a régióban. A változatos felszíni formáknak köszönhetően a térség jó lehetőséget kínál sziklamászásra, siklóernyőzésre, motoros sárkányrepülésre, mountain-bike túrákra, valamint autó- és motorsportokra.

A Tisza, a Bodrog, a Hernád, a Sajó és a Bódva vízi útjai kitűnő lehetőséget biztosítanak a vízisportok szerelmeseinek. Ezek mellett több természetes és mesterséges tó partja kínál lehetőséget a kikapcsolódásra.

Természeti adottságai révén az erdő- és vadgazdálkodás jelentősége nagy ezen a tájon.

A WTO nemrég készült felmérése szerint a világ turizmusának egyik legdinamikusabban fejlődő réspiaca az ökoturizmus. Elsősorban jövőbeni lehetőség, de ebből a szempontból kedvező turisztikai potenciállal rendelkezik a régió, gondoljunk csak a nemzeti parkokra, tájvédelmi körzetekre, a nemzetközi jelentőségű rakacai madárrezervátumra, az Aggteleki-karszt bioszféra rezervátumra, Ipolytarnócra.

Végül, de nem utolsó sorban, itt van a legtöbb középkori eredetű és ezt szerencsére küllemében is viselő templomunk[5], a legtöbb, történelmi emlékeket hordozó várunk, reneszánsz és barokk épületekben leggazdagabb kisvárosaink sora *(Nemerkényi A., 2002)*. Észak-Magyarországon jelentős számú ódon kastélyt[6] és kúriát is találunk, melyek közülük napjainkban több szállodaként[7] működik, egy részük más funkciót kapott[8] vagy felújításra szorul, míg jó néhány turisztikai hasznosításra vár[9]. A régióban számos múzeum, kastélymúzeum[10],

[5] Gyöngyöspata, Bélapátfalva, Mátraverebély, Miskolc-deszkatemplom, Karcsa, Vizsoly templomai
[6] Aszód: Podmaniczky-kastély, Gödöllői Királyi Kastély, Hatvani Grassalkovich-kastély, Szécsényi Forgách-Kastély, Parádsasvár: Károlyi-kastély
[7] Sziráki-kastély, Kéked: Melczer-kastély, Monok: Monoki-kastély, Parádsasvár: Kastélyhotel Sasvár, Lillafüred: Palotaszálló, Pálháza: Károlyi vadászkastély, Berceli-kastély, Szilvásvárad: La Contessa Kastélyhotel, Noszvaj: De la Motte kastély, Dubicsány, Erdőtarcsa kastélyai
[8] Abaújszántó, Karácsond, Keszeg, Monok, Ragály, Ságújfalu, Szalonna települések kastélyai
[9] Boconád, Egercsehi, Girincs, Golop, Hatvan, Krasznokvajda, Mónosbél települések kastélyai
[10] Füzérradvány, Golop, Gyöngyös, Pácin, Sárospatak, Szécsény, Tarnaméra, Tokaj kastélyai

tájház és kiállítás és várja az érdeklődőket. A turisztikai kínálat bemutatása a kereslet jellemzői nélkül nem ad reális képet egy terület idegenforgalmáról, az abban rejlő lehetőségekről.

Vendégforgalmi adatok

A vendégforgalmi statisztikák vizsgálata több szempontból is szükségszerű a téma szempontjából. Egyrészt képet kaphatunk a régió turizmusáról, az elmúlt évek trendjeiről, illetve arról, hogyan alakultak az alapvető vendégforgalmi mutatók az országos átlaghoz képest és hogy milyen szerepet tölt be a régió hazánk turizmusában e mutatókat alapul véve. Továbbá segít megítélni, hogy a központi fejlesztési lehetőségek a turizmus területén, mennyire voltak összhangban a helyi fejlesztési igényekkel.

1. táblázat. A kereskedelmi szálláshelyek kapacitás adatai (júl. 31-én) 2001-2010

Kereskedelmi szálláshelyek	Észak-Magyarország				Országos összesen			
	2001	2005	2010	változás % 2001-2005	2001	2005	2010	változás % 2005-2010
egységek száma, db	428	488	?	114.0%	3 044	3 117	1813	58,2%
férőhelyek száma db	35 022	36 631	?	104.6%	317 629	329 290	164 552	49,9%
átlagos üzemméret (szoba)	19.3	18.7	?	96.9%	25.3	27.4	37,84	138,1%

Forrás: KSH Miskolci Igazgatósága (2005) Az Idegenforgalom alakulása Észak-Magyarországon – 8-9. oldal; KSH (2006, 2011) – Magyar Stat. Évkönyv – CD Melléklet alapján saját összeállítás

A férőhely kapacitás bővülése figyelhető meg 2001-ről 2005-re a régióban és országosan egyaránt. A legfrissebb régiós adatok hiánya miatt a 2005-ről 2010-re történt adatokat csak becsülni lehet, az országos változással megegyezően. A nagyarányú országos csökkenésnek 2005-höz képest egyik oka, hogy 2005 kiemelkedően jó év volt a turizmusban és a viszonyszámok ettől kezdve lassú hanyatlást mutattak.

Ezt a hanyatlást rendkívüli mértékben felgyorsította a 2009-10-es gazdasági válság, ami az alacsonyabb kategóriás működő egységek számának drasztikus csökkenéséhez vezetett országosan, átlagosan. Ennek következtében a szállásszolgáltatásban a kereskedelmi szálláshelyek tekintetében minőségi átrendeződés figyelhető meg, a magasabb színvonalú szolgáltatás irányába.

Ahogyan azt a fenti táblázat is mutatja, 2005-ben közel 1,5 millió vendégéjszaka realizálódott a régióban. Az összes vendégéj esetén – hasonlóan a vendégek számához – erős területi koncentráció figyelhető meg, a megyék közt: Baz és Heves megye részesedése 48% ill. 44,8%, Nógrád részesedése 8% alatti.

2. táblázat. A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma

Ker. szh.	Észak-Magyarország				Országos összesen			
	2001	2005	2010	változás % 2005-2010	2001	2005	2010	változás % 2005-2010
Össz.:	1 474 358	1 493 157	1 327 554	88,9%	18 648 371	19 737 358	19 031416	96.8%
Külf.:	320 968	258 550	207 524	80,3%	10 894 493	10 778 899	9 358 721	86.8%
Belf.:	1 153 390	1 234 607	1 121 030	90,80%	7 753 878	8 958 459	9 672 695	107.9%

Forrás: KSH Miskolci Igazgatósága (2005) Az Idegenforgalom alakulása Észak-Magyarországon – 3.4 fejezet; KSH (2006,2011) Magyar Statisztikai Évkönyv 2005, 2010 – CD Melléklet: 9.1. táblázat alapján saját szerkesztés

2005-ről 2010-re régiós szinten és országosan egyaránt a vendégéjszakák csökkenését kellett realizálni. Eltérést a csökkenés mértékében és a belföldi – külföldi vendégforgalom arányainak eltolódásában lehet felfedezni. Észak-Magyarországon az eleve alacsony arányú külföldiek számának további süllyedése figyelhető meg, ugyanakkor a belföldi vendégforgalom stagnált.

3. táblázat. Átlagos tartózkodási idő a kereskedelmi szálláshelyeken 2001-2010

Ker. szh.	Észak-Magyarország					Országos összesen				
	2001 (éj)	2005 (éj)	2010 (éj)	változás % 2001-05	változás % 2005-10	2001 (éj)	2005 (éj)	2010 (éj)	változás % 2001-2005	Változás % 2005-10
Összesen	2.5	2.3	2.2	92.0%	95,6%	3.1	2.8	2.4	90,3%	85,7%
Külföldi	3.0	2.8	2,4	93.3%	85, 7%	3.5	3.1	2,7	88.6%	88,0%
Belföldi	2.3	2.2	2.0	95.7%	90,9%	2.6	2.5	2.3	96.2%	92,0%

Forrás: KSH Miskolci Igazgatósága (2005) Az Idegenforgalom alakulása Észak-Magyarországon – 3.5 fejezet; KSH (2006,2011) Magyar Statisztikai Évkönyv 2005, 2010 – CD Melléklet alapján saját szerkesztés

A régióban a vizsgált időszakban 2,5 éjről 2,2 éj-re csökkent (-12%) az átlagos tartózkodási idő, országosan is hasonló mértékű csökkenést tapasztalhatunk.

Csakúgy, mint a kereskedelmi szálláshelyek esetében országosan Észak-Magyarországon a legalacsonyabb a magánszálláshelyeken az átlagos tartózkodási idő (3,5 éj). Összesen 55 567 férőhely áll rendelkezésre a régióban, ennek 32% magánszálláshely.

A régióba látogató vendégkör zömében ugyanabból a 4-6 országból tevődött össze, bár az arányokban történt némi változás. A legtöbb vendég sorrendben Németországból, Lengyelországból, Szlovákiából, Hollandiából és Ausztriából érkezett a régióba. Bővült az egyéb országokból (Csehország, Franciaország, Olaszország, Ukrajna) és Szlovákiából érkező vendégek száma, míg csökkent a Németországból, Ausztriából és Lengyelországból érkezők száma.

A régió turisztikai fejlesztésének hosszú távú célja a régióban „Sokoldalú, határozott arculattal rendelkező, országosan meghatározó súlyú, nemzetközileg is megjelenített, versenyképes – a fenntartható fejlesztés elvét valló – turisztikai kínálat kialakítása és hatékony értékesítése, mely komplex társadalmi-gazdasági hatást gyakorol a régió általános fejlődésére."[11]

[11] Miskolci Egyetem Marketing Igazgatósága – 2000 – Észak-Magyarország Régió Turisztikai fejlesztési koncepciója és stratégiai programja, Stratégiai Összefoglaló

Ennek elérése érdekében a stratégia készítői középtávon fontosnak tartják a turizmus gazdasági súlyának növelését, a kínálatorientált termékfejlesztést, a hatékony közösségi és vállalkozói marketing rendszerének felépítését és a „minőség rendszerének" kialakítását.

Az elsődleges termékfejlesztési prioritások – melyek leginkább meghatározzák a régió turisztikai karakterét – a bor-, egészség-, kulturális-, és lovas turizmus. Ezek a területek – elsősorban funkcionális fejlesztések révén – eredményesen járulhatnak hozzá a régió turizmusának jövőbeni fejlődéséhez.

A horizontális termékprioritások között kiemelten fontosak a tematikus utak, amelyek jellegükből adódóan sokszínű, komplex termékként jelenhetnek meg a piacon, így jól értékesíthetőek. Kiváló kapcsolódási pontot nyújtanak a kastélyhasznosításhoz, a desztináció arculatának formálásához és ezen keresztül a TDM-hez.

A turisztikai és közlekedési infrastruktúra relatíve kedvező, elsősorban a közlekedési infrastruktúra fejlődése (M3 autópálya, KIOP) alapvetően javította a vonzerők elérhetőségét. Erősségként jelennek meg a városképi-, város rehabilitációs eredmények (3. prioritás a regionális fejlesztési programban), melyekről a kiemelt régiós projektek kapcán már esett szó. A szálláshely struktúra és a vendéglátó ipari egységek tekintetében is jó az ellátottság, a fő problémát a szolgáltatási színvonal jelenti, amelyet a szakértők közepesre értékelnek. Itt kell megjegyezni, hogy a minőségi kínálatfejlesztés irányába számos lépés történt az elmúlt évtizedben.

TDM szervezetek Észak-Magyarországon

A működőképes desztináció-mendzsment szervezetek kialakítása a turizmusban 2007-től kezdődően kapott kiemelt szerepet a hazai turizmuspolitikában. Nyugati minták alapján született meg a hazai koncepció, mely egy három szintű rendszer kialakítását tűzte ki célul, helyi – térségi – regionális szinteken, országos koordinációval.

Az alulról építkező rendszer a helyi szolgáltatók összefogásán, a közös érdek felismerésén, a versenyképesség fokozásán és nem utolsó sorban a pályázati lehetőségek szűkülésén alapszik.

A turisztikai desztináció-menedzsment helyi szervezeteinek létrehozásában a régió az elmúlt 3 évben nagy aktivitást mutatott.

Az alábbi térképen *(5. ábra)* kerültek megjelenítésre azok a települések, melyek TDM helyi szervezeteinek kialakítására szándéknyilatkozatot tettek. A fenti 20 helyszínből az alábbi településeken van térségi TDM szervezet: Aggtelek, Gyöngyös, Hollókő, Mátraszentimre, Miskolc, Sárospatak. Vegyük észre, hogy a jelentősebb attrakcióval bíró települések törekednek a térségi szervezet létrehozására, vezető szerepük megőrzése mellett.

Itt tehát már felismerték az összefogásban rejlő lehetőségeket, illetve azt, hogy a szervezet megalakításának elmulasztásával az adott terület hosszabb időre kivonhatja magát az idegenforgalmi fejlesztésekből.

A rendszer kiépítése nehézkes és hosszadalmas, a hazai viszonyok között nincs egyértelműen átvehető példa. Ennek köszönhető, hogy az országos regisztrációban a régióból csak Eger, Egerszalók, Mátraszentimre, Mezőkövesd, Salgótarján, Sárospatak, Telkibánya, Tokaj TDM szervezete szerepel.

Forrás: TDMSZ adatai alapján -2011- saját szerkesztés (2011)

5. ábra. TDM szervezetek a régióban

Amennyiben a fenti helyszíneket összevetjük a korábban bemutatott projekttérképpel, megfigyelhető, hogy ezeken a helyeken jelentős fejlesztések zajlottak.

A fentiek ismeretében azt kell megvizsgálni, hogy a címben említett kastély-állomány milyen aktivitást mutat a turisztikai pályázatok és a TDM tekintetében Észak-Magyarországon.

Kastélyok a régióban

Az Észak-magyarországi kastélyállomány zöme 1780-1820 között a Habsburg örökösödési háború és a napóleoni hadjáratok kapcsán vagyont szerzett köznemesség befektetési kedvének köszönhetően barokk és klasszicista stílusban épült. Nem voltak nagyméretűek, az építtetők a kastély szépségével versenyeztek egymással, amit lehetővé tett számukra, hogy a legkiválóbb építészeket foglalkoztatták. Ez a versengés hasznos volt, mert az épületek értékes emlékként maradtak ránk *(Ják S. 1974a)*.

A XX. század első felében a kastélyok önfenntartó ereje kezdett meggyengülni. A birtokok gazdasági ereje már nem fedezte a hatalmas – régi és költséges – épületek és a személyzet finanszírozását. Ennek kiküszöbölésére tőlünk nyugatra fizetővendégeket kezdtek a kastélyokban fogadni.

Hazánkban az első ilyen célra felújított és átalakított épület a Károlyi család füzérradványi kastélya volt *(Sisa J. 2007)*. 1938-tól az államosításig fogadta a vendégeket. Szintén a 30-as években nyílt meg Lillafüreden a Palotaszálló. Ez volt az első olyan kastélyépület hazánkban, melyet vendégfogadásra terveztek és építettek. A vendégfogadás azonban nem minden épület és tulajdonos család számára jelentett alternatívát, így a hanyatlás jelei egyre jobban láthatóvá váltak.

Ez a folyamat a II. Világháborúval tetőzött és okozott változásokat szerte Európában. A keleti blokk országaiban az államosítás idézett elő komoly fordulatot. Megfogyatkoztak a rendelkezésre álló pénzügyi források és az épületek állapota leromlott. Az a társadalmi és gazdasági struktúra, amely hajdan létrehozta és fenntartotta a kastélyokat, aligha tér vissza.

A II. Világháborút követően a hazánkban található kastélyok tulajdonosainak el kellett hagyni az országot, az épületek állami tulajdonba kerültek. Ebben az időben a helyreállítás és a gazdasági alapok megteremtése igényelte a legnagyobb figyelmet, így a „régi rendszert" megtestesítő kastélyokkal, azok állapotának javításával kevésbé törődtek.

Az elhanyagolt épületek először használatba-, majd számba-vétele rendkívül lassan zajlott és számos ponton mutatott hiányosságot. Ez évtizedekre rányomta bélyegét a hazai kastélyhasznosításra. Lassú változás indult be az épített örökség megóvásában és használati módjaiban a 80-as években, melyet a rendszerváltás tetőzött be.

Ezzel a folyamattal időben párhuzamosan jelentős változások következtek be a fejlett világ turisztikai piacain. A 80-as évektől kezdődően változtak a fogyasztói szokások, egyre nagyobb teret nyertek az un. alternatív turizmustípusok, amit az egyedi speciális igények megléte, illetve a turisták kisebb számából adódó, a terület adottságaival jobban harmonizáló turizmus jellemez *(Puczkó – Rátz 2005)*.

Manapság egyre nagyobb az érdeklődés a vallási és a kulturális turizmus iránt, így a várak, kastélyok, kúriák, templomok iránt is. A kulturális turizmus legfontosabb termékei épített, természeti örökségek, és a rendezvények. Épített örökségünk jelentős részét képezik a kastélyok, melyek szép számmal találhatók a régióban. Sajnos naprakész adatbázis még nem készült e témakörben, ami jelentősen megnehezítette a vizsgálódást. Hasznosításuk vegyes képet mutat.

Alapvetően három típusba lehet sorolni hasznosításuk módját, annak függvényében, hogy az épület külső-belső értékei megőrződtek-e, a nagyközönség számára „hozzáférhető-e" és annak alapján, hogy a jelenlegi használat az épület jellegének milyen mértékben felel meg. Így nyílik lehetőség az adekvát – inadekvát – vegyes hasznosítási módok megkülönböztetésére.

- A kastélyok mind a mai napig a leggyakrabban közösségi funkciókat látnak el, sokuk egészségügyi intézményként, szociális otthonként működik, de számos példát lehet találni oktatási intézményi, egyéb kulturális célú hasznosításra (*Fráter kastély Csécse, iskola;, Rákóczi kastély Felsővadász, iskola*) → inadekvát kategória *(6. ábra)*;
- Gyakori továbbá az épületek eredeti funkcióinak alapvetően megfelelő, igazgatási épületként történő működés (*Balassa kastély Ragály, Önkormányzat, Andrássy kastély Monok, Önkormányzat*) → vegyes kategória az épület állapotának függvényében; kevésbé elterjedt a kastélyok kizárólag magánszemélyek általi hasznosítása, a jelentős tőkeigénynek köszönhetően többnyire csak kisebb kastélyok, kúriák váltak magánlakhellyé, üdülővé (*Keglevich kastély, Csécse*) → vegyes kategória, mert az épület értékei többnyire igyekeznek megóvni, ellenben a nagyközönség számára az ilyen épület nem 'hozzáférhető';
- A kastélyok hasznosításának legdinamikusabban fejlődő ága a turisztikai célú működtetés *(7. ábra, színes kiemelt települések)* → adekvát kategória.

Forrás: saját szerkesztés (2010)

6. ábra. Inadekvát hasznosítási módok

Gyakori, a minél gazdaságosabb üzemeltetés érdekében a komplex hasznosítás, azaz több turisztikai funkció egymás mellett élése.

A turizmus egyik alaptörvénye, hogy jól működő színvonalas szállások nem lehetnek meg turisztikai attrakciók nélkül, ami fordítva is igaz, azaz a tu-

risztikai attrakciók sem képesek gazdaságosan működni a vonzáskörzetükben levő megfelelő színvonalú szálláshelyek nélkül. A „turisztikai potenciál erősítése” ÉMOP prioritáson belül ez az első két intézkedési csomag.

Az ilyen felismerés optimális alapot teremthet a turisztikai együttműködéseknek, köztük a TDM-nek. Ennek érdekében érdemes összekapcsolni a kastélyturizmust az egyéb idegenforgalmi ágazatokkal, más szolgáltatással. Az alábbi térképen Észak-Magyarország teljes kastélyállományát rejtő településeket jelöltem. Kiemelésre kerültek azok a helyszínek, ahol az épület a turizmusban játszik szerepet mint:

- szálláshely,
- otthont adhatnak közérdeklődésre számító gyűjteményeknek,
- rendezvénynek,
- információs pontnak.

Amennyiben az alábbi ábrát *(7. ábra)* a turisztikai fejlesztéseket bemutató térképrészlettel hasonlítjuk össze *(8. ábra)*, erős átfedéseket lehet észrevenni a helyszíneknél. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy ezeken a településeken a beruházások az idegenforgalom bármely területét érinthették, (TDM is!) nem csak a kastélyokat.

Az világosan látszik, hogy ahol egy kastélyépület turisztikai hasznosítású, értéket képvisel a helybéliek és a látogatók/vendégek számára egyaránt, azon a településen nagyobb a vállalkozó-kedv és a beruházási hajlandóság, a meglévő értékek megőrzésének igénye.

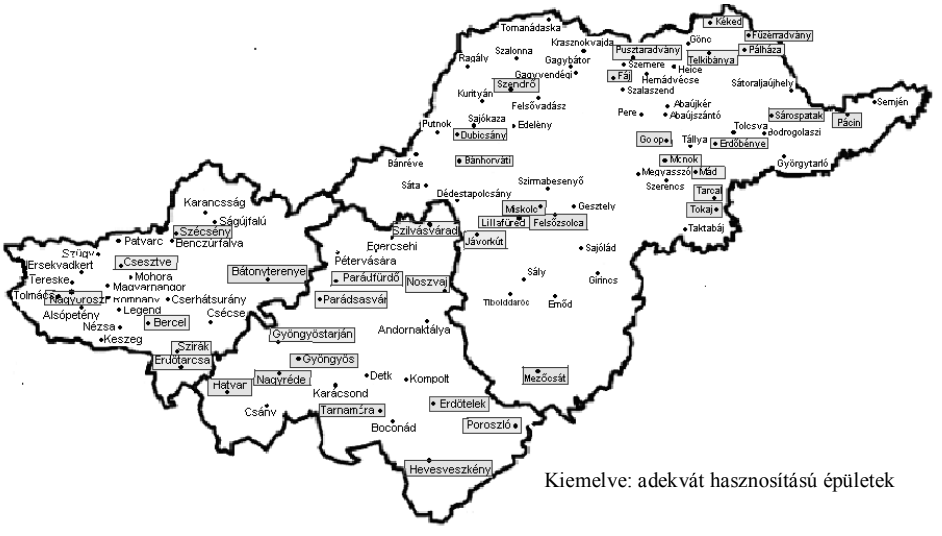

Kiemelve: adekvát hasznosítású épületek

Forrás: saját szerkesztés (2008)

7. ábra. Észak-magyarországi települések kastéllyal

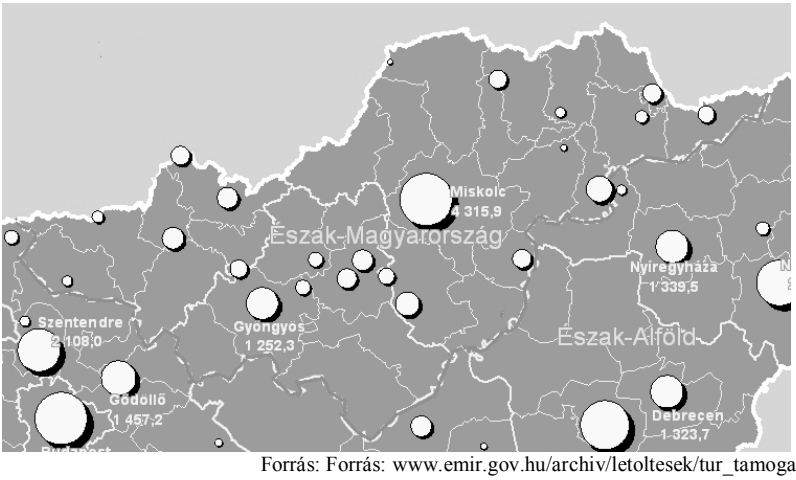

Forrás: Forrás: www.emir.gov.hu/archiv/letoltesek/tur_tamogatas08.bit [letöltve: 2011.03.16] alapján saját szerkesztés

8. ábra. Turisztikai támogatások 2008-ig Észak-Magyarország idegenforgalmi régióban

Összegzés

Észak-Magyarország Régió jellemzése és az idegenforgalmi leltár segített mélyebben feltárni azt a kettőséget, amely alapvetően befolyásolja a turizmus helyzetét: a gazdasági elmaradottság és a forráshiány a legfőbb gátja az idegenforgalom fejlődésének, míg a változatos természeti adottságokon és a régió kulturális örökségén alapuló vonzerők jelentős kiaknázatlan turisztikai potenciált jelentenek.

A minőségi szolgáltatási elemek köre egyre bővül, melyet a számos fejlesztési projekt támaszt alá – GVOP, KIOP, ROP, NFT, ÚMFT keretein belül. Ezek elsősorban a régió általános versenyképességének javításában játszanak szerepet, és a turisztikai környezet elemeként fejtik ki hatásukat az idegenforgalomra. Szintén a pályázatok keretében jelentős számú TDM kezdeményezés jött létre a régióban, mert időben felismerték a lépéskényszert.

Történelmünk örökségeként elhelyezkedésben, stílusban, méretben, hasznosításban változatos képet mutató kastély állomány található a vizsgált területen. Mindenféle tulajdonviszonyra és hasznosítási módra találhatunk példát a régióban. A kastélyok nagy száma ellenére – 101 településen 124 épület – az idegenforgalmi hasznosítás, ahol az épület és környezetének értékeit megóvják és a látogatók/vendégek számára elérhető, mindössze az állomány 1/3-át jellemezi. Ez az arány az országos átlag felett van ugyan (8-10%), az adottságokat tekintve mégis kevés.

TDM-ben csak az idegenforgalmi szolgáltatást nyújtó kastélyok vesznek részt, jellemzően a szálláshelyek, alig fele arányban (1/6), aktivitásuk változó. TDM alapításban 5 épület vett részt, Gyöngyös – Mátra Múzeum, Pálháza – Károlyi Vadászkastély, Pusztaradvány – Pallavicini Kastélyhotel, Szécsény – Kubinyi F. Múzeum, Tarcal – Degenfeld Kastélyhotel.

Az 5., 7. és 8. ábrák összehasonlítása adja meg a választ arra a kérdésre, hogy a kastélyok TDM aktivitása összefügg a turisztikai beruházásokkal – pályázati kritériummá vált! – az ennek során vállalt fenntartási- és működtetési kötelezettséggel. Ahol idegenforgalmi fejlesztés volt, értékesítési kényszer van! Ehhez kínál alternatívát a TDM.

Irodalomjegyzék

BAGYINSZKI Z., 2008, *Magyar Kastélyok*, Tóth Könyvkereskedés és kiadó

NEMERKÉNYI, A. (2002) Magyar Tájak sorozat: Észak-Magyarország – Cartographia Kiadó – Budapest

EŐRY E., FÁBIÁN E., KOVÁCS B., MÁTONNÉ M. K., MÜLLER M., SOPRONI GY., VÍG T., ZÁHONYI T. – Magyar Turisztikai Hivatal (2005) *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia* In: Turizmus Bulletin X. évf., Különszám

JÁK S (1974A): *Eladó kastélyok*, – Dr. Barcza Géza OMF nyomán – In: Idegenforgalom XIII. évf.(1974)/ 5, pp 15-17

JÁK S (1974B): *A műemléki kastélyok sorsa* – Dr. Borda József, OMF ov. Nyomán –, In: Idegenforgalom XIII évf. (1974)/7 sz. p: 7.

KALOCSAI K. (2010): *Félidőben az Észak-magyarországi operatív program*, diasorozat, Norda

KSH – 2002 – Magyar Statisztikai Évkönyv 2001,

KSH – 2006, 2011 – Magyar Statisztikai Évkönyv 2005, 2010 és CD Melléklet

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA – 2007. április 23. – *Új Magyarország Fejlesztési Terv, Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakerete 2007-13.*

MISKOLCI EGYETEM MARKETING IGAZGATÓSÁGA – 2000 – *Észak-Magyarország Régió Turisztikai fejlesztési koncepciója és stratégiai programja, Stratégiai Összefoglaló*

NAGY A. (2011): *Kastélyhasznosítás Heves megyében* In: Frisnyák – Gál: Tájak, népek tevékenységek, VIII. Tájföldrajzi konferencia, Szerencs, 2011

PISKÓTI I., BÁRDOS I., BREINTENBACH J., GECSEI A., KISS J., KOVÁCS G., NAGY K., VALENTA L., VARJAS L., – RMC Regionális Marketing Centrum Kft. Miskolc – 2006 – *Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési Stratégiája 2007-13*

SISA J (2007): *Kastélyépítészet és kastélykultúra Magyarországon – A historizmus kora*, Vince Kiadó Bp, 2007, p: 388

SZEBENI ZS (1988): *Kastélyok? Kúriák? Panziók?* In: Idegenforgalom XXVII évf. (1988)/3 sz. pp: 4-5

SZILÁGYI F.-NÉ – KSH Miskolci Igazgatósága – 2005 – *Az Idegenforgalom alakulása Észak-Magyarországon*

http://www.emir.gov.hu/archiv/letoltesek/tur_tamogatas08.bit – 2011.03.16 –

http://www.nfu.gov.hu/?r=&v=&l=&d=&mf=&p=5578 – 2007.02.23. – *Az I.NFT támogatott projektjeinek listája*

http://www.nfu.gov.hu/index.nfh?r=&v=&l=&d=8mf=8p=hirek-10000511-hir – 2007.04.11. – *Felszámolja a késő kifizetéseket a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség*

http://www.rop.hu/content.php?p=dokumentumtar_letoltheto_dokumentumok&id=171&pr= 2007. 02. 26.

A KEMPINGTURIZMUS FEJLESZTÉSE AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

DR. PETYKÓ CSILLA

1. Bevezetés

Az, hogy Magyarországon a kempingturizmus a turizmus ágazat egyik komoly fejlesztéseket igénylő területe, a szerző kutatásai által már többször megerősített és alátámasztott tény. Természetesen azonban, mivel a kempingek az ország szinte minden területén jellemző szállástípusok, így fejlődésük és a fejlesztésükre irányuló elképzelések területi sajátosságokat mutatnak, amelyeket célszerű időről-időre áttekinteni. Ezek a területi jellemzők megmutatkoznak megyei és régiós szinten is.

Magyarország kempingeinek, ill. azok turisztikai jellemzőinek vizsgálata során az Észak-alföldi régió több alkalommal is a figyelem előterébe került. Megmutatkozott a térség jelentősége a kapacitás és a vendégforgalom fejlődésében, valamint a szolgáltatások minőségének kiértékelése során egyaránt. A régiót alkotó megyék eltérő jellemzőiknél fogva egymástól eltérő eredményeket hoztak a kutatásban, de emellett felfedezhetőek voltak bennük hasonlóságot mutató elemek is. Mindhárom megyénél meghatározó jelentőségű volt a kempingek területi elhelyezkedésében például a természetes vízpartok jelenléte, valamint a nagyszámú termál- és gyógyfürdő vonzereje. Természetesen a vizsgálatok során szükségessé vált, hogy a tényleges folyamatok megismerése érdekében a régiós adatok mögé is betekintsünk.

Jelen kutatás elsődleges célja tehát az volt, hogy megmutassa, milyen fejlődésen ment keresztül és milyen jellemzőkkel bír napjainkban a kempingturizmus az Észak-alföldi régióban, valamint, hogy milyen területi eltérések tapasztalhatók a régión belül. Ennek során kiemelt vizsgálat alá kerültek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kempingei – kötődően a TDM konferencia helyszínéhez – és annak vizsgálata is, hogy a megye TDM szervezeteinek eddigi működése milyen hatással voltak a kempingek fejlődésére.

2. A kempingek fogadóképességének jellemzői a régióban

A kapacitás alakulása

A kutatás során az első váratlan eredményt mindjárt a régió kempingekben kínált fogadóképességének vizsgálata hozta. Az adatsorok ugyanis azt bizonyítják, hogy a Balaton régió után a második legnagyobb kínálata Észak-alföld régió kempingeinek van *(1. diagram)*.

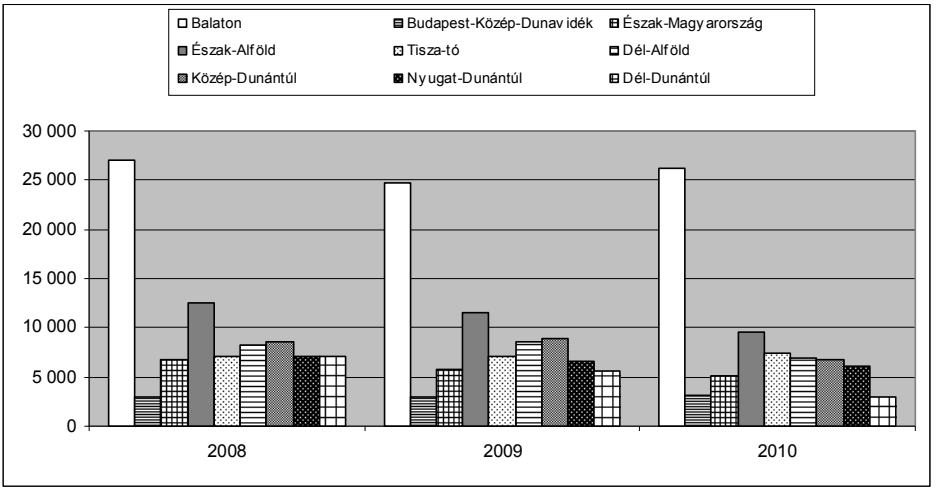

Forrás: KSH adatok alapján a szerző szerkesztése

1. diagram. A régiók kemping-kapacitása, 2008-2010

A régió három megyéjének kemping-kapacitása azonban eltérő fejlődési ütemet követett a vizsgálati időszakban. Jász-Nagykun-Szolnok megye kempingeinek száma és befogadóképessége már a '90-es évektől figyelemre méltó nagyságrendet mutatott, és ennek eredményeként a megyék rangsorában többségében a 3. vagy 4. helyen szerepelt *(Petykó Cs. 2010a)*. Természetesen az itteni kínálat még így sem volt és ma sem összehasonlítható a Balatont határoló megyék kemping-kapacitásával, de az ország többi területéhez mérten már valóban számottevő fogadóképesség jelenik meg a megye kempingeiben. Nagyságrendjét tekintve 1990-ben 5.482 férőhely, 2000-ben 7.182 férőhely, 2009-ben pedig 8.196 férőhely állt a vendégek rendelkezésére *(KSH 2011)*, amely adatokból az is megállapítható, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok megye kempingeiben mérhető kapacitás folyamatosan bővült napjainkig. Meg kell jegyezni azonban, hogy a bemutatott férőhelykínálat magában foglalja a megyének azokat a településeit is, amelyek Tisza-tó térségében találhatóak. Ezek között a települések között pedig olyanok is vannak, amelyekben hagyományosan magas a kempingek fogadóképessége, mint pl. Abádszalók, ahol 2009-ben 2.193 fh és Tiszafüred, ahol 2009-ben 1.078 fh állt rendelkezésre *(Petykó Cs. 2010a)*. Az Észak-alföldi idegenforgalmi régiónak ezek a települések nem képezik a részét, azonban a KSH adatbázisában idegenforgalmi régiókra vonatkozó adatok csak 2008-tól elérhetőek, a korábbi évek adatait tervezési-statisztikai régiós, illetve megyei területi bontásban tették közzé. Az összehasonlíthatóság érdekében a megyei adatok váltak a jelen vizsgálat alapjaivá, annak kényszerű elfogadásával, hogy az összkép így valamelyest torzul Jász-Nagykun-Szolnok megye javára.

Hajdú-Bihar megye kempingei nem mutattak hasonlóan látványos kapacitás-bővülést. A férőhely adatokból az látható, hogy a ’90-es években nagyságrendileg négyezer férőhely állt a vendégek rendelkezésére, amely fogadóképesség a 2000-es évek közepére ötezer férőhelyesre bővült. Ez a kínálat egészen 2008-ig hasonló méretű volt *(Petykó Cs. 2010a)*, azonban 2009-re jelentős csökkenés következett be. A részletes adatok szerint 1990-ben 3.931 férőhely, 2000-ben 3.960 férőhely, 2009-ben pedig már csak 3.420 férőhely *(KSH 2011)* várta a vendégeket Hajdú-Bihar megye kempingeiben.

A régió három megyéje közül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye biztosította a korábbi években a legkisebb mértékű kemping-kapacitást. A megye kínálata a vizsgálati időszakban két határozott fejlődési lépcsőn ment keresztül, először a ’90-es évek közepén, majd a 2000-es évek közepén duplázódott meg a kempingek befogadóképessége *(Petykó Cs. 2010a)*. 2008-ról 2009-re azonban csökkenés mutatkozott a kínálatban, több mint ezer férőhellyel lett kevesebb a megyei kempingek kapacitása. Az összehasonlításra kiválasztott években a következő volt a volt a férőhelyek nagyságrendje: 1990-ben 1.200 fh, 2000-ben 2.590 fh, és végül 2009-ben 4.275 fh *(KSH 2011)*. Kiegészítve az adatokat a kempingek működésének naprakész ismereteivel, a kapacitás csökkenésre magyarázatot ad, hogy az adott évben több kemping felújítás miatt zárt be, amelyek aztán újra megnyitottak 2010-ben és 2011-ben.

Az *1. ábra* megmutatja a hazai kempingek területi elhelyezkedésének és kapacitásának jellemzőit 2009-ben, amelyen megfigyelhetőek az Észak-alföldi régió megyéinek ismérvei is. Látható, hogy a kempingek területi elhelyezkedését a vizsgált régióban egyértelműen meghatározzák a természetes vízpartok, valamint a termál- és gyógyfürdők. Az utóbbiak vonatkozásában külön ki kell emelni Jász-Nagykun-Szolnok megye kínálatát. A ’90-es évek közepétől egészen napjainkig ez a megye biztosította az országban a legnagyobb férőhely-kapacitást, amelyet fürdők mellé, illetve közelébe települt kempingekben vehettek igénybe a vendégek. Ez a kínálat a 2000-es évek végére meghaladta itt a négyezer férőhelyet *(Petykó Cs. 2010b)*.

A minőségi jellemzők alakulása

2011. január 1-jétől megváltozott a kereskedelmi szálláshelyek minőségi besorolását szabályozó rendelet, és az új szabályozás szerint a védjegy rendszer került bevezetésre, az addig eltelt időszakra vonatkozóan nyilvánvalóan a korábbi szabályozásnak megfelelő minőségi követelmények érvényesülését lehetett vizsgálat tárgyává tenni.

A 2010 végéig hatályos jogszabályok alapján a hazai kempingek 1* - 4* minőségi kategóriákba kerültek besorolásra. Az általános kép szerint az Észak-alföldi régió kempingeinek minőségi jellemzői a vizsgált időszakban összességében az országos átlag alatt maradtak, de az évenkénti változások örvendetesen javuló tendenciát mutatnak *(Petykó Cs. 2011)*.

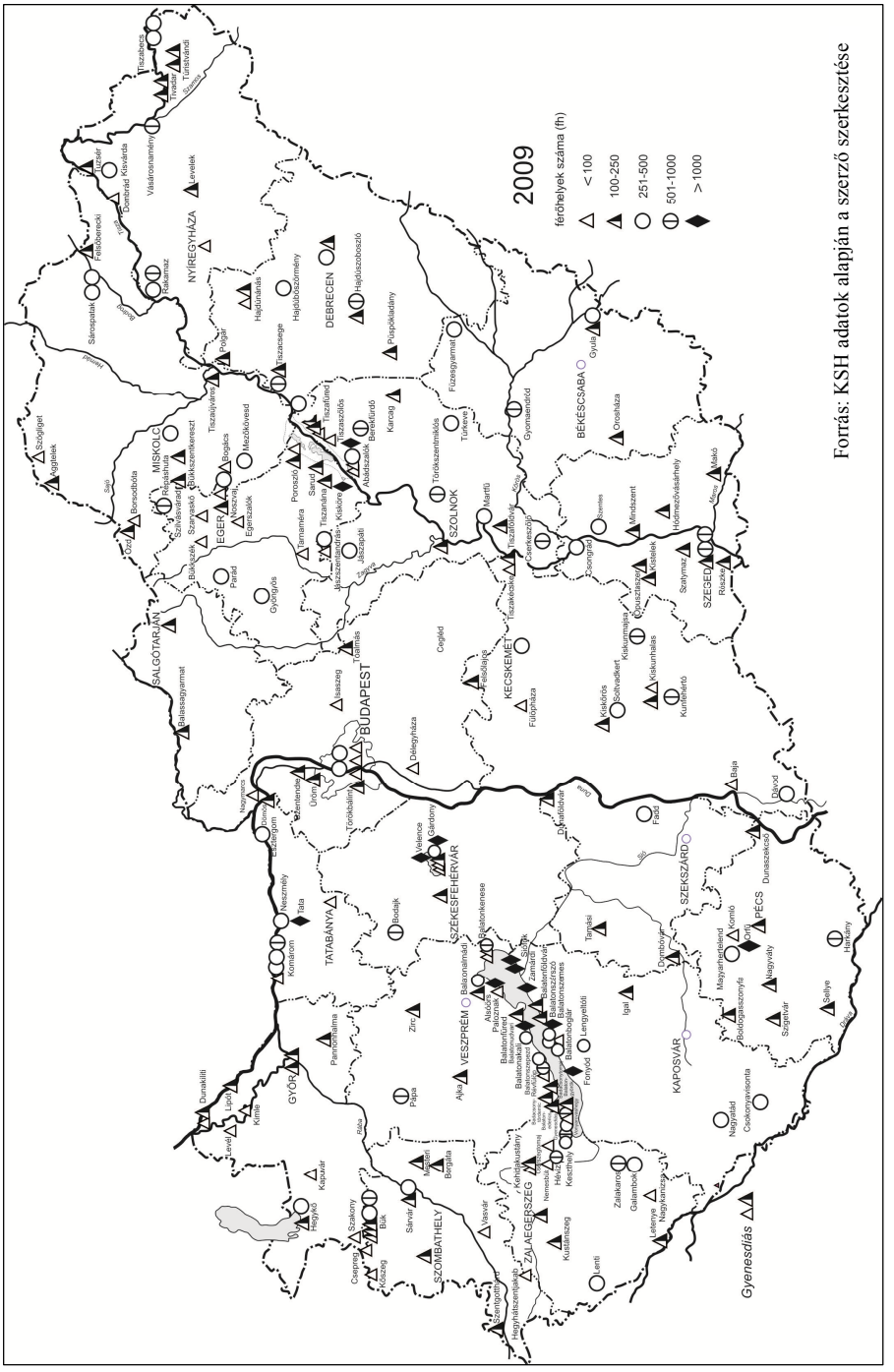

1. ábra. A hazai kempingek területi elhelyezkedése és kapacitási jellemzői, 2009

Természetesen a régió kempingeinek osztályba sorolása alapján vizsgálható volt az egyes megyékben rendelkezésre álló szolgáltatások minőségi színvonalának alakulása is, amely megint csak a három megye eltérő jellemzőit hangsúlyozta ki.

Ebben a kérdésben elsőként Hajdú-Bihar megye kempingeit kell kiemelni, mert a kínálat minősége az 1990-es évek elejétől kezdődően itt volt a legmagasabb. Ez főként a 3* kategóriájú férőhelyek magas részarányában mutatkozott meg, de 2008-tól már 4* minőségi besorolású kempinggel is rendelkezik a megye. Sajnálatos viszont, hogy az utóbbi években a magasabb kategóriájú kempingek férőhely-aránya csökkent a teljes kínálaton belül *(Petykó Cs. 2010a)*.

Jász-Nagykun-Szolnok megye kemping-kapacitásának minősége a '90-es években folyamatos javulást mutatott, emelkedett a 3* kapacitású férőhelyek részaránya, és a régióban elsőként, már 1995-ben megjelent a 4* minőség is a kínálati palettán. 2000-től kezdődően a 4* kapacitás ugyan növekedett még, de a 3* és 4* kapacitás együttes aránya már csökkenésnek indult, és bár csupán néhány százalékkal, de 2008-ig részarányuk tovább fogyott *(Petykó Cs. 2010a)*. 2009-re mutatkozott meg egy pozitív változás, a magasabb minőségi besorolású férőhelyek részaránya ismét növekedni kezdett.

A vizsgált időszakban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kemping-kínálata mutatta a leglátványosabb javulást, 1990-től 2008-ig folyamatosan növekedett a 3* minősítésű férőhelyek részaránya a megye összes kapacitásán belül. Ezzel együtt is azonban még mindig igen alacsony itt a magas kategóriába sorolt férőhelyek mennyisége és részaránya *(Petykó Cs. 2010a)*. A pozitív változások irányába mutat viszont az a tény, hogy 2010-ben immár ebben a megyében is megnyitott az első 4* besorolású kemping.

Specializációk

A keresleti trendek alakulását követve, a kempingek fejlődésének során különböző típusú kempingek alakultak ki. Ezek egy-egy jól körülírható igényekkel rendelkező keresleti szegmenst céloznak meg, melynek igényei a kemping szakosodása révén könnyebben és jobban kiszolgálhatók. Ez a specializálódási folyamat jól megfigyelhető az Észak-alföldi régió kempingjeiben is.

A régió földrajzi adottságainak köszönhetően a kempingek jelentős része a termál- és gyógyfürdők vendégeire szakosodott. A 2009-es adatok alapján a legtöbb Jász-Nagykun-Szolnok megyében, huszonegyből 11 kemping, Hajdú-Bihar megyében tizenegyből 9 kemping, és elgondolkodtató, hogy milyen kevés egység települt fürdő közelébe Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, tizennégyből mindössze egy kemping *(1. ábra)*. (Kiegészítésként megjegyzendő, hogy 2009 óta már Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is további ilyen kempingek nyíltak, 2010-ben egy és 2011-ben még kettő.)

A második lényeges telepítési tényezőt és egyben specializációs lehetőséget a természetes vízpartok jelentik a régióban. A legtöbb, azaz összesen kilenc kem-

ping Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében települt közvetlenül a Tisza, a Túr, vagy valamely horgásztó partjára, és még további három található valamelyik természetes vízpart közvetlen közelében. Jász-Nagykun-Szolnok megyében négy kemping helyezkedik el vízparton és további négy valamely vízpart közelében. Hajdú-Bihar megyében pedig két vízparti kemping található. Ezeknek a kempingeknek egy része a horgászokra szakosodott, illetve számukra kínálnak szolgáltatásokat, másik részük pedig a vízi túrázók által preferált helyszínt biztosít *(1. ábra)*.

2009-ben a régióban ez a két specializáció jelent meg egyértelműen – a kempingek elnevezésében is megjelölve – a kempingek kínálatában. Tekintve azonban a földrajzi adottságokat és a régió további kínálati elemeit, a kempingek üzemeltetőinek érdemes lenne elgondolkodniuk például a kerékpáros turisták és a lovas sportokat folytatók számára nyújtható szolgáltatásokról is. Az Észak-alföldi régió kempingeinek szempontjából egyértelműen pozitív jelenség, hogy a régió turizmusával kapcsolatos elemzésekben a szakemberek megjelenítik a kempingekhez kötődő ismérveket is. Sőt, eltérően a hazai általános gyakorlattól, a kempingeket, pontosabban a specializálódott termál- és gyógykempingeket számba veszik az egészségturisztikai kínálat részeként. *(Katona I. 2010)*

3. A régió kempingeinek vendégforgalma

Vizsgálva a hazai kempingek vendégforgalmának területi megoszlását, megállapítható, hogy 2000 és 2009 között az Észak-alföldi idegenforgalmi régióban realizálódott a vendégéjszakák 8,7-12,3%-a, ami nagyságrendileg évente közel kétszázezer vendégéjszakát jelent *(Petykó Cs. 2011, KSH 2011)*. Ezzel a teljesítménnyel a Balaton régió mellett a Nyugat-Dunántúl régió előzi még meg, azaz az Észak-alföldi régió a harmadik legmagasabb vendégforgalmi mutatót tudhatja magáénak *(2. diagram)*. Úgy vélem, a Balaton régió kemping kínálatával és keresletével egyik régió kempingeinek kapacitását és vendégforgalmát sem lehet összehasonlítani. Ezt a régiót az adottságai, az ottani kempingezés tradíciója, valamint a hagyományosan ott összpontosuló vendégforgalom egyértelműen egyeduralkodóvá teszik a hazai kemping-kínálatban is. Mindemellett azonban igen pozitív kép az Észak-alföldi régió vonatkozásában az, hogy a kempingek vendégéjszakáinak száma alapján felállított régiós rangsorban közel tíz éve a harmadik helyet foglalja el. Az adatokból az is megállapítható még, hogy ennek a tíz évnek a második felében a vendégforgalom a régióban immár enyhe növekedést mutat *(Petykó Cs. 2011)*.

Amennyiben a megyék kempingeinek vendégforgalmát önállóan is megvizsgáljuk, akkor az adatok azt mutatják, hogy az Észak-alföldi régió három megyéjéből Jász-Nagykun-Szolnok megye vendégforgalma emelhető ki az összehasonlításból. A kempingek vendégéjszakáinak területi megoszlása alapján kialakult sorrendben Jász-Nagykun-Szolnok megye 1990 és 2009 között többségében az ötödik helyet foglalta el a megyék rangsorában. Az első két helye-

zett a már korábban megfogalmazottak alapján Somogy és Veszprém megyék voltak, a harmadik helyen Zala megye állt, a negyedik helyen pedig a ’90-es évek elején Baranya megye, majd 1995-től Vas megye szerepelt a rangsorban *(Petykó Cs. 2010a)*. Ezek az adatok természetesen alátámasztják a régiók vendégforgalmára vonatkozó korábbi elemzés eredményeit.

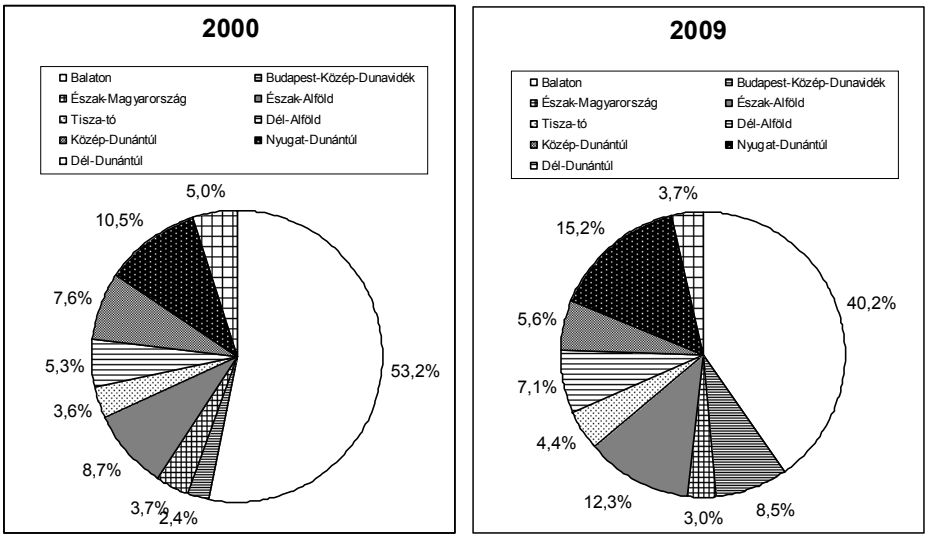

Forrás: KSH adatok alapján a szerző szerkesztése

2. diagram. A hazai kempingek vendégéjszakáinak megoszlása az idegenforgalmi régiókban, 2000-ben és 2009-ben

A régió megyéi egymáshoz viszonyított vendégforgalmának vizsgálatakor szintén Jász-Nagykun-Szolnok megye kempingjei emelkednek ki. Ide kötődik a legmagasabb vendégforgalom, és bár 2001 óta láthatóan csökkent a vendégéjszakák száma, pozitív változás, hogy az utolsó három évben ez a csökkenés megállt. Hajdú-Bihar megyében is hasonló volt a helyzet, de a 2001-ben megindult csökkenés itt 2006-tól növekedésre váltott át. A legalacsonyabb vendégforgalmat Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kempingjeiben mérték, de ebben a megyében a vendégéjszakák számának csökkenése később kezdődött el és jóval kisebb mértékű volt a másik két megyéhez képest, valamint a vendégadatokban itt már 2005-ben enyhe növekedés mutatkozott meg *(3. diagram)*.

A vizsgált terület vendégforgalmának belső összetételét nagyrészt a kemping-kínálat jellemzői határozzák meg. Pontosabban azok a vonzásadottságok, amelyek turistaforgalmának kiszolgálására kempingek létesültek. Ilyenek például a korábban már említett természetes vízpartok, valamint a termál- és gyógyfürdők. Azokban a megyékben, amelyekben magas a termál- és gyógyfürdők mellé települt kempingek kapacitása, főként a külföldi vendégek forgal-

ma számottevő. Így van ez Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyében is, azzal a különbséggel, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megyében a ’90-es évek közepéig a belföldi vendégforgalom volt a jelentősebb, és csak 1996-tól lett magasabb a külföldi vendégéjszakák száma, míg Hajdú-Bihar megyében már a ’90-es évek elejétől a külföldi vendégforgalom dominált. Az a lényeges jellemző is szemmel látható viszont, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megye kempingjeiben a külföldi és a belföldi vendégek vendégéjszakáinak száma között nincs olyan nagymértékű eltérés, mint Hajdú-Bihar megyében, ahol két évtizede a külföldi vendégéjszakák számossága a meghatározó. Jász-Nagykun-Szolnok megye vendégforgalma sokkal kiegyensúlyozottabb, a vendégadatok magasabb értékei a belföldi vendégek erőteljesebb jelenlétének is köszönhető *(Petykó Cs. 2011)*.

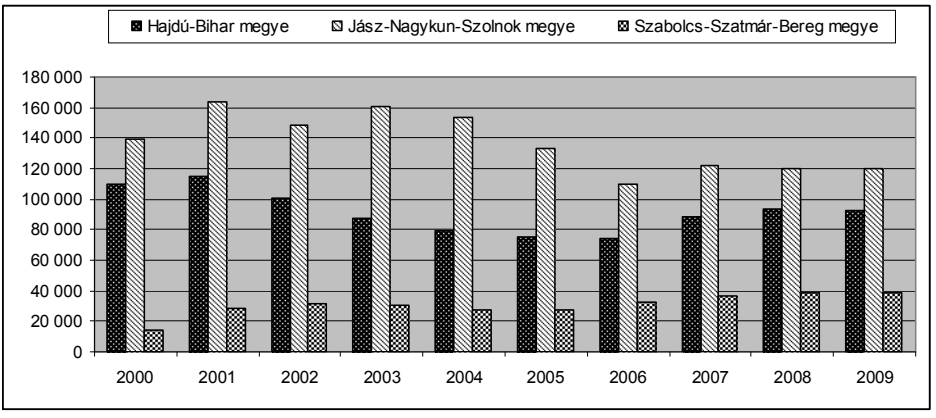

Forrás: KSH adatok alapján a szerző szerkesztése

3. diagram. A kempingek vendégéjszakáinak száma az Észak-alföldi régióban, megyei bontásban, 2000-2009

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében egyértelműen a belföldi turisták játszanak vezető szerepet a ’90-es évektől napjainkig *(Petykó Cs. 2010a, KSH 2011)*. S bár az nem kérdéses, hogy a három megye közül ebben a legalacsonyabb a vendégforgalom, mégis szembetűnő, hogy a megye kempingeinek belföldi vendégforgalma nagyobb, mint amilyen vendégéjszaka értékeket Hajdú-Bihar megye kempingeiben regisztráltak. Ez a régióban mindenképpen említésre méltó és tartósan érvényesülő jelenség. Örvendetes tény ezen kívül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az is, hogy a belföldi vendégek számában az utóbbi években erőteljesebb növekedés tapasztalható. Ebben a megyében a turisztikai szakemberek mindig is lényegesnek ítélték a belföldi turisták számának növelését, és ennek érdekében különleges megoldásokkal is próbákat tettek. Ilyen elképzelés volt a kempingezéshez kapcsolódóan, hogy a falusi turizmus vendégházainál lehetővé tegyék a sátorozást és a lakókocsik leállítását az udvaron belül, biztosítva a lakókocsi működéséhez szükséges infrastrukturális hátteret *(Hanusz Á.*

2009). Ez a kísérlet ugyan nem vált általános gyakorlattá, de az elképzelés azt mutatja, hogy a szakemberek felfigyeltek a lakókocsikkal az utakat járó turisták számának növekedésére, valamint a keresleti igények és trendek változásaira is.

A régióban üzemelő kempingek vendégforgalmának elemzése tehát azt mutatja, hogy mindhárom megyéjének megvan a maga sajátossága a kínálatában, megvan a jellemző vendégköre, amelyre alapozhatja a fejlesztéseit, a kedvező folyamatok folytatásához feltétlenül szükséges lenne azonban intézkedéseket tenni a vendégek számának növelésére.

4. A kemping-kínálat és a vendégforgalom sajátos jellemzői Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

A megye kemping-kapacitásának több forrásra támaszkodó vizsgálata során érdekes kiegészítő eredmények váltak ismertté. A KSH adatbázisa mellett felmérésre kerültek az MT Zrt. által kiadott legújabb Magyarország Kempingtérkép adatai, valamint az interneten elérhető adatforrások is. A jelzett adatsorok összevetése legalábbis elgondolkodtató különbségeket mutatott. A KSH adatbázisa szerint 2010-ben tizenhét kemping biztosított 4.450 férőhely kapacitást a megyében. Ezzel szemben, az MT Zrt. Kempingtérképe – önkéntes adatszolgáltatáson alapulóan – ugyanebben az évben huszonegy kemping 4.350 férőhelyes kapacitását tartalmazza. A számosságában több kemping alacsonyabb fogadóképességét ebben az esetben legalább egy, nyilvánvalóan téves adat eredményezi, amely a rakamazi Tisza Kemping fogadóképességét 70 főben jelöli meg (ez a kemping a Hegyalja Fesztivál helyszíne). Pedig ebben a kempingben csak a faházak kínálnak hetven férőhelyet, és ehhez még hozzáadódnak a sátorhelyek is, amelyek kapacitása ebből az adatbázisból valamely véletlen folytán hiányzik (a KSH adatbázisa szerint a kemping összesen 750 férőhelyes, míg a kempingben a saját honlapján közzétett információk szerint „a kempingezés (sátorozás) több ezer fő részére adott"). Amennyiben a téves adatból származó többlet kapacitást még hozzáadjuk a Kempingtérkép szerinti összesített fogadóképességhez, akkor viszont már jelentőssé válik az eltérés a két vizsgált adatbázis között, és a Kempingtérkép adatai közelebb kerülnek a harmadik adatbázis értékeihez. Az összehasonlítás harmadik adatsorát az interneten elérhető, vagyis a szolgáltatók által közvetlenül a kereslet felé meghirdetett kapacitásadatok adták. Ezek alapján az adott évben huszonöt kemping volt elérhető a világhálón, amelyek összesen 6.670 férőhelyet jelöltek meg a megye kempingeiben. A különbség az előző adatsorokhoz képest igencsak számottevő, és ez komolyan felveti a fekete gazdaság jelenlétének gondolatát. Mivel azonban az internet nem minden esetben megbízható forrás, az adatok több kempingnél nem pontosan, vagy félreérthetően voltak feltüntetve, így az eltérés oka részben mindenképpen ezekben a pontatlanságokban keresendő. Mégis, a több mint kétezer férőhely különbség a hivatalos statisztika és a szolgáltatók által hirdetett információk között, kérdéseket vet fel a vendégforgalmi adatok pontosságára vonatkozóan is.

A kempingek területi elhelyezkedését leginkább befolyásoló tényezők a korábban leírtaknak megfelelően ebben a megyében elsősorban a természetes vízpartok, vagyis a Tisza, a Túr és a horgásztavak partjai. A vizsgált huszonöt kempingből hét közvetlenül a vízparton helyezkedik el, további tíz kemping pedig a vízpart közvetlen közelében (pl. több esetben az árvízvédelmi töltés mögötti védett területen).

Az első négycsillagos kemping megjelenésével (Tiszabercel, Kérész Kemping) tovább javult a megye magas minőségi kategóriás kínálata, azonban az egy- és kétcsillagos férőhelyek aránya a teljes kínálaton belül még mindig magasabb, mint 50%. Ez azt jelzi, hogy a szolgáltatások minőségén változatlanul javítani kell. Lehetőséget nyújt erre többek között, ha a szolgáltató egy adott vendégkörre specializálódik.

Jelenleg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kínálatában egyértelműen kiemelkednek a vízi túrázókra specializálódott kempingek, 2010-ben nyolc ilyen kemping üzemelt. Ezekben a kempingekben kajak- és kenubérlési lehetőséget és szervezett vízi túrákat kínálnak, valamint egyéb más, a vízi túrázók által keresett szolgáltatásokat. Természetesen adott esetben a további vízparti, vagy vízpart közeli kempingek is fogadnak vízi túrázókat, de szolgáltatásaikkal nem specializálódtak kimondottan erre a vendégkörre. Más kempingek a természetes vízpartokhoz kötődően a horgászok számára biztosítanak szálláslehetőségeket és szolgáltatásokat. Az említetteken kívül még három specializáció van határozottan jelen a kínálatban. Az egyik a gyógy- és termálfürdők mellé települt kempingek sora, amelyekről korábban már volt szó, ezek köre Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is egyre bővül. A másik a fesztiválkempingek csoportja, amelyek közül a legismertebb a rakamazi kemping, a Hegyalja Fesztivál helyszíne. A harmadik felismerhető specializációt pedig a lovaglás iránt érdeklődő vendégekre szakosodott szolgáltatásokat kínáló Sóstói Lovasklub Kemping képviseli.

A kempingek szolgáltatásait megvizsgálva még további specializációk is felfedezhetőek, ilyenek az ifjúsági kempingek, amelyek konkrétan „buli" helyszínek, vagyis programkínálatukban a fiatal korosztály számára ajánlanak koncerteket, diszkókat, különböző partikat, táncos rendezvényeket. Ezen kívül megfigyelhető még, hogy a fesztiválkempingekben kiegészítő elemként, az év más időszakában (tavasszal és ősszel) rendszeresen motoros találkozókat is tartanak.

A felsoroltakból jól érzékelhető, hogy a szolgáltatók felismerték a specializálódás jelentőségét, de ezt a fejlődési folyamatot erőteljesebbé kell még tenni a megye kempingeiben, hogy a hasznát mind a vendégek, mind pedig a szolgáltatók sokkal jobban megtapasztalhassák. Ezekben a törekvésekben nyújthatnak segítséget a kemping üzemeltetők számára a térségben megalakult TDM szervezetek, egészen pontosan az ezekben a szervezetekben kialakuló térségi fejlesztési elképzelések, amely terveknek az alapját a tagok által kezdeményezett összefogás adja a közös cél érdekében, a minél több vendég megnyeréséért. Jelen kutatás indulásakor azzal a feltételezéssel kezdtük meg a munkát, hogy a

TDM szervezetek működésének konkrét hatásai is felmérhetőek lesznek már. Sajnos azonban ez a kutatási cél egyelőre nem valósulhatott meg. Ennek pedig az volt az egyik oka, hogy a TDM szervezetek működése sokkal lassabban indult meg, mint azt előre eltervezték, munkájuknak még a legelején tartanak, az összefogás, annak céljai, keretei és megvalósulásának feltételei csak most körvonalazódnak. A másik ok viszont az volt, hogy sajnálatos módon a megye vizsgált huszonöt kempingje közül egyelőre egy sem tagja a TDM-nek. Azt a megállapítást kell tehát megfogalmaznunk, hogy a kempingeket üzemeltető vállalkozók nem ismerték fel a TDM szervezetekben rejlő lehetőségeket. Természetesen ezen még lehet módosítani, de a jelenlegi helyzet ez.

A megye kempingeinek vendégforgalmában egyértelműen a belföldi vendégforgalom dominál *(4. diagram)*, a hazai vendégek által eltöltött vendégéjszakák száma több mint kétszerese a külföldiekének. Az utóbbi években azonban megfigyelhető a külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák számának enyhe növekedése is.

(A *4. diagramon* a két év hiányzó adatai sajnos a KSH publikált adatbázisában jelenleg nem érhetők el.)

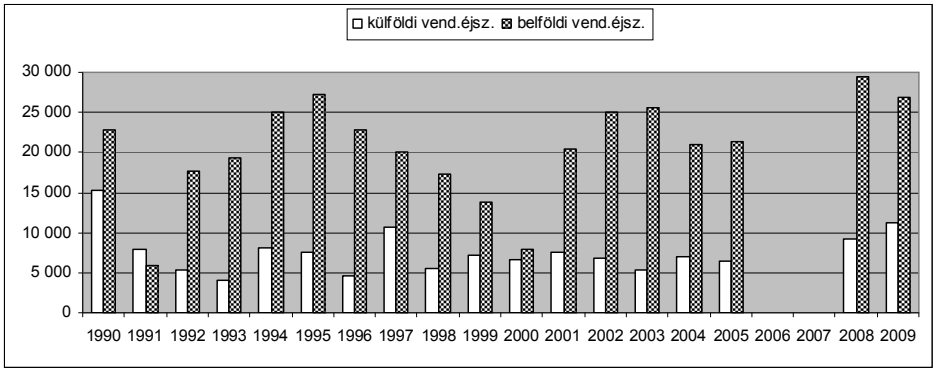

Forrás: KSH adatok alapján a szerző szerkesztése

4. diagram. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kempingek vendégforgalmának megoszlása, 1990-2009

Összefoglalva a megye kemping-kínálatának és vendégforgalmának jellemzőit, megállapítható, hogy a megye kemping-kapacitása nagy valószínűséggel nagyobb a hivatalos adatbázisokban szereplő értékeknél, ami feltételezi a kempingezők számának és a vendégéjszakák számának nagyobb volumenét is. Ennek okait nem kívánom minősíteni. A vendégforgalom összetétele alapján Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a fejlesztéseket elsősorban a belföldi vendégek hangsúlyos figyelembe vételével célszerű megtervezni, különös tekintettel az aktív turizmus résztvevőire és a fiatal korosztályra. Szükség van továbbá a specializációk sokkal kiemeltebb megjelenítésére, és a specializációval megcél-

zott keresleti szegmens számára nyújtott programszolgáltatások bővítésére is. A kempingek infrastruktúrájának fejlesztésében pedig fontos a nemzetközi standardok érvényesítése (pl. a lakókocsik és a lakóautók kiszolgálási feltételeinek megteremtése).

5. Összegzés

A kutatás során egyértelműen megállapítást nyert, hogy az Észak-alföldi régióban a kempingturizmus az előzetes várakozásokhoz képest igenis jelentős szerepet játszik. Igazolta ezt a rendelkezésre álló magas kapacitás, valamint a kempingekben mérhető vendégforgalom nagysága és annak alakulása is. A vizsgálatok arra is ráirányították a figyelmet, hogy a régiót alkotó három megye a kempingezési jellemzőkben eltéréseket mutat. A legtöbb kempinggel, a legnagyobb kapacitással és vendégforgalommal Jász-Nagykun-Szolnok megye rendelkezik. Napjainkra a férőhely-kapacitásban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye megelőzte Hajdú-Bihar megyét, azonban a bevételt jelentő vendégéjszakák számában a sorrend fordított. Megállapítható volt továbbá az is, hogy Jász-Nagykun-Szolnok megye és Hajdú-Bihar megye kempingeit főként a külföldi turisták látogatják, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kempingeiben a belföldi vendégek száma a kiemelkedő. Kedvező folyamat mutatkozik meg abban is, hogy a régió kempingeinek összesített vendégforgalma az utóbbi években enyhe növekedést mutat. A kemping-kínálat minőségi jellemzői még javításra szorulnak, de ezen a téren is tapasztalható fejlődés, hiszen növekedett a térségben a 4*-os kempingek száma, most már mindhárom megyében található ilyen minőségű kínálati elem. Nyomon követhető a régióban a kempingek specializálódásának folyamata is, amely folyamat Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében önálló sajátosságokat mutat.

Összességében a kutatás azt az eredményt hozta, hogy az Észak-alföldi régió kempingjeivel kapcsolatos előzetes optimista megközelítés indokolt volt, a térség a hazai kempingturizmus egyik jelentős helyszíne már ma is, és a számadatokban is megmutatkozó fejlődés azt igazolja, hogy a régió megyéiben a kempingek fejlesztése lényeges szempont kell legyen.

A régióban olyan kempingeket kell kialakítani, amelyek eleget tesznek a társadalmi változások során kialakult új elvárásoknak, amelyek a specializálódás révén adott vendégkörré és akár egyénre szabott, minőségi szolgáltatásokat nyújtanak a kempingekre jellemző kötetlen életforma biztosítása mellett.

Felhasznált irodalom

HANUSZ Á. 2010: *Kemping szolgáltatások Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében*, interjú 2009. május 8.

KATONA I. 2010: Turisztikai innováció az Észak-alföldi régióban – A kínálati oldal tíz éve. *Turizmus Bulletin*, XIV. évf. 1-2. szám, pp. 51-53.

KSH 2011: Tájékoztatási adatbázis. Turizmus, vendéglátás, Szálláshely-szolgáltatás. Letöltve: 2011. január 8. http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=OGA

PETYKÓ CS. 2010a: *Kempingturizmus Magyarországon*. Petykó Cs. Budapest, 193 p.

PETYKÓ CS. 2010b: Az egészségturizmus speciális helyszínei: a termál- és gyógykempingek. *Turizmus Bulletin*, XIV. évf. 4. szám pp. 29-33.

PETYKÓ CS. 2011: Kempingezés az Észak-alföldi régióban – gondolatok pozitívan. In: Kókai S. (szerk.): Geográfiai folyamatok térben és időben. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza, pp. 359-369.

ADATOK A MÁTRAI TELJESÍTMÉNYTÚRÁK FÖLDRAJZI ADOTTSÁGAINAK ELEMZÉSÉHEZ

DR. SÜTŐ LÁSZLÓ – DR. SZEPESI JÁNOS – DOMBORÓCZKI ZSOLT

Bevezetés

Mint minden turisztikai ágazatnak, a természetjárásnak is alkalmazkodnia kell a modern társadalom igényeihez. Ennek egyik módja a szervezett teljesítménytúrázás, amely a Mátrában a TDM Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület által is támogatott turisztikai ágak közé tartozik. Ennek egyik oka lehet, hogy évi több ezer fős célközönségük a turisztikai desztinációban könnyen visszajáró vendéggé tehető a rendezvényeken túl is, amely a transzferhatás révén többszörös vendégforgalmat generálhat.

A teljesítménytúrák közé tartoznak azok az általában szervezett gyalogtúrák, amelyen a résztvevők a kiírásban feltüntetett távot ellenőrzőpontok érintésével, meghatározott szintidőn belül teljesítik *(Sütő L. 2009)*. A sportturizmus, *Michalkó G. (2002)* és *Bánhidi M.* szerint *(Dobay B. – Bánhidi M. 2008*), azon turisztikai formák közé tartozik, amelynek lényege egy utazási célként választott sporttevékenységen keresztül átélni a hétköznapitól eltérő, intenzív mozgással járó sportélményt, miközben valamilyen turisztikai szolgáltatást vásárol. Ebből a szempontból a teljesítménytúra tökéletesen beleillik a sportturizmus, ezen belül is az aktív outdoor turizmus csoportjába. A turisztikai trendekbe illeszkedő sikerének valószínűsíthető titka, hogy olyan life-time (tömeg)sport, amelyben egyszerre érvényesül *(Sütő L. 2009):*

- *aktív élményszerzés:* természeti és kulturális értékek gyalogos felkeresése,
- *modern társadalom időhiányból eredő igény: a* külső szervezésre, a kijelölt útvonalra,
- *versenyszellem, önmegvalósítás:* a teljesíthető lehetetlen (énkép erősítése).

Fizikai tartalmát tekintve teljesítménytúrázni abszurd tevékenység. Mi értelme van Budapestről Szárligetre gyalogolni egy nap alatt, mikor az autópályán fél óra alatt ott lehetnénk? A válasz csak a dolog lelki vonzata lehet. Márpedig az élménykeresés napjaink turizmusának egyik legfontosabb hajtóereje *(Michalkó G. – Rátz T. 2010);* mint az aktív sportturizmus növekvő részesedése is ezt mutatja az utazási célok között *(Dobay B. – Bánhidi M. 2008)*. Az önként vállalt megpróbáltatások a jellem, az akaraterő, a tudatosság fejlesztésének eszközei.

Az első magyarországi teljesítménytúrát, a Kinizsi Százast abból a célból rendezték, hogy eldöntsék, képesek-e felkészült és elszánt emberek egy nap alatt megjárni száz kilométert hegyi terepen. Ebben az értelemben a teljesítménytúra határaink keresése és távolabbra helyezése. A hosszú távú gyaloglás olyan módszer, amely talán valamennyi sportág közül a legalkalmasabb a teljesítőképesség határainak elérésére. A teljesítménytúrázó újra és újra megteheti azt a bizonyos következő lépést, messzebbre és önmagában mélyebbre juthat, mint valaha is hitte volna. A határhelyzetekben megtapasztalhatjuk, milyen az igazi valóság, melyek önmagunk korlátai.

Ebből a nézőpontból a teljesítménytúrázás, mint turisztikai termék felépítése, tehát igen jelentős mértékben függ az élménykereső lelki tényezők sikeres megfogásától. Éppen a szervezettség adta biztonság, adja meg a lehetőségét, hogy bárki által végigvihető extrém teljesítmény legyen, egyfajta önmegvalósítás, amelynek paradoxonját az adja, hogy ma már nem számít szokványosnak a hosszú távú gyaloglás, különösen, ha az terepi tájékozódással kombinált.

Vizsgálatunk célpontjául a Mátrát átszelő teljesítménytúrákat, hogy feltérképezzük a túraútvonalak – kiemelten a Mátrabérc túra – gyalogos sportturizmusának földrajzi adottságait, vonzerőit. Ebből mutatunk be a tanulmányban néhány olyan domborzati paramétert, amely befolyásoló tényező lehet a természetjárók túraválasztási szempontjai között. Emellett a teljesítménytúrák erózióra gyakorolt hatásait hasonlítottuk össze a vizsgált rendezvények adatai alapján leggyakrabban és legritkábban járt útvonal szakaszon.

Mátrai teljesítménytúrák fontosabb természetföldrajzi jellemzői

A Mátra hazánk legmagasabb hegysége, változatos domborzata és formakincse alkalmassá teszi érdekes, de ugyanakkor különböző nehézségű túraútvonalak kialakítására. A vizsgált túrák vázlatos természetföldrajzi viszonyait a kistájkataszternek megfelelően követtük nyomon *(Dövényi Z. 2010)*.

A Mátra földtani fejlődéstörténetéből röviden annyit emelnénk ki, hogy a középső miocén vulkanizmus során kialakult változatos szerkezetű kalderaroncsok, hasadékvulkáni roncsok és egyedi rétegvulkánok együttesén *(Varga Gy. Et al. 1975; Martonné Erdős K. 2001)* az elsősorban andezites és részben riolitos lávából álló kőzetanyagon kialakult mai domborzati viszonyok és formakincs képezi az alapját a túrák teljesítési nehézségének és vonzerőinek. A kalderaperem miatt meredeken lefutó lejtőkön a lefolyás is igen nagy – a Magas-Mátrában elérheti a 30%-ot –, emiatt a túrán még nagy tömegek esetén is ritka a sár, csak az ellaposodó egykori csuszamlások kis hepéiben áll meg a víz. A gyors lefolyású hegyi patakok hirtelen megáradnak, hiszen a felszíni lefolyás évi 200 mm csapadék patakmedrekbe jutását jelenti, ugyanakkor gyorsan ki is száradnak *(Dövényi Z. 2010*). A rövid és meredek esésgörbe miatt, a csapadékszélsőségekre igen érzékeny; az árhullámaik meglepően nagyok és gyorsak le-

hetnek. Áradások alkalmával 150-200-szorosára növelik meg a vízfolyások vízhozamát az átlagos vízmennyiséghez képest, amely akár már egy túra során is megfigyelhető nehézségi különbségeket okozhat a lassabban és gyorsabban haladók esetében.

A túrázást befolyásolja, hogy a magas relatív relief miatt a Mátrára jellemzőek a mozaikos mikroklimatikus adottságok, emiatt egy hosszabb rendezvényen is változatos ruházat szükséges. Itt a legnagyobbak a különböző hőmérsékleti értékek különbségei. Az évi középhőmérséklet az Alföldre néző Gyöngyösi-medencében a 10 °C-ot is meghaladja, míg a Kékesen a 6 °C-ot sem éri el *(Dövényi Z. 2010)*. A hűvösebb klíma következménye, hogy az alacsonyabb tájakon vezetett túrák tavasszal már napsütéses, meleg időt, éledő természetet találnak, addig például az áprilisban megrendezendő Mátrabérc túra Magas-Mátrába eső szakaszán hóban taposnak a sportolók, ami komoly terhelésnek teszi ki a szervezetet.

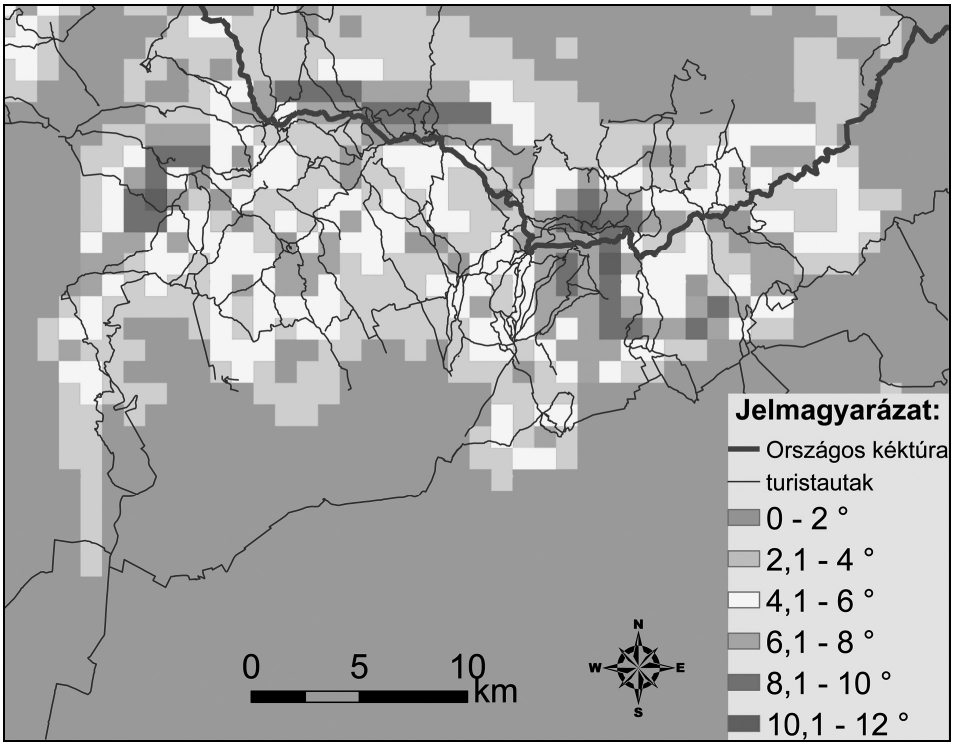

1. ábra. A Mátra turistaútvonal hálózata és lejtőmeredekségi viszonyai

A túraútvonalak nehézségi fokozatának vizsgálatához első lépésben a domborzati viszonyokat vettük figyelembe a digitális domborzat modell (röviden DDM) alapú lejtőkategória és relatív relief elemzése alapján *(1. ábra)*. A lejtő-

meredekség meghatározását ArcGIS szoftver segítségével végeztük, majd *Dombay I. és Magyari-Sáska Zs. (2006)* turistautak elemzési módszerét figyelembe véve végül kétfokos beosztásba soroltuk. Az így kapott raszter állományt végül vektoros formába exportáltuk. A turistautak nyomvonalai a www.turistautak.hu[1] portál adatbázisából származtak. Ezeket WGS-84 földrajzi koordinátarendszerből Egységes Országos Vetületi (EOV) rendszerbe transzformáltuk. A méréseket az ArcGIS 9.3 szoftver 3D Analyst moduljainak felhasználásával végeztük.

A hegység legnagyobb reliefenergiával rendelkező területei, az átlagos lejtőkategória viszonyokat bemutató és a reltív relief térkép alapján a Nyugati- és a Magas-Mátrában találhatóak *(1. ábra)*. A 150-200 m/km^2 között változó lejtők egyenletes eloszlásban a gerincvonulatok mentén, míg a 2-300 m/km^2 közötti magasságkülönbséggel, 10-12° lejtőmeredekséggel rendelkező területek kis hányad kivételével a Mátrabérc és a Kékes csoportjában emelkednek. A nagyobb kb. 3 km^2 nagyságú területrész, a Nyikom 763 m magas csúcsának északi lejtőjén a Hasznosi-völgyre meredeken ereszkedik alá. A meredek lejtőt andezitlávából, lávabreccsából álló kipreparálódott függőleges sziklafalak tagolják, előterükben kőtengermaradványok borítják a felszínt, amelyek a legutolsó jégkorszak során aprózódással jöttek létre. A másik terület, a Múzsla nyugati lejtője, amelyen jól látszik a rétegvulkáni szerkezet.

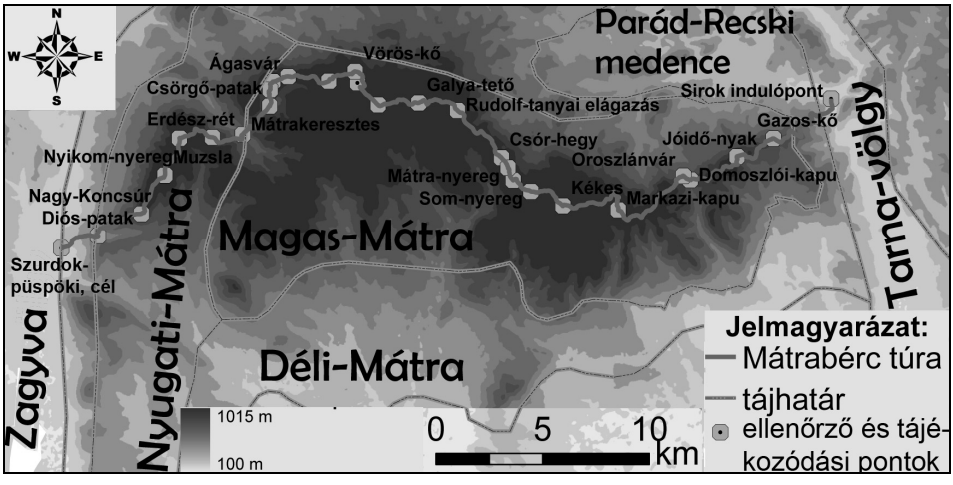

2. ábra. A Mátrabérc teljesítménytúra útvonala

A kiemelten vizsgált Mátrabérc túra útvonala a Tarna-völgyéből indul a Keleti-Mátrába *(2. ábra),* ahol a lepusztulás során a kőzetminőségnek megfelelően, a

[1] http://turistautak.hu/maps.php?id=magyarorszag&image=raster&lat=48.363333&lon=21.367073&zoom=8&arrow=0&shading=1 2011.06.21.

fagyaprózódás formálta a túrán érintett csúcsokat (például Gazos-kő, Cseresznyés-tető, Oroszlánvár, Jagus), amelyek szubvulkáni formák maradványai *(Székely A. 1997)*. Innen emelkedik az útvonal a Magas-Mátra félkörívesen megbillent kalderaroncsára, a Kékes-csoport csúcsaira. Ezek vagy a kalderaperemen ülő kitörési központok (Kékes-tető, Galya-tető) vagy látványos, fagyaprózódás alakította tornyok (Szamár-kő, Sas-kő) *(Székely A. 1997)*, meredek lejtőiket andezitblokkokból álló kőtengerek borítják. Tagoltságát jelentős mértékben a különböző szerkezeti mozgásokhoz igazodó peremtörések határozzák meg. A patakok völgyei is a törésvonalak mentén alakultak ki ÉK-DNY irányban.

A viszonylag kevésbé tagolt, de nagyobb átlagmagasságú Galyatető – Ágasvár szakaszon a hegység 30 legmagasabb csúcsa közül 21 található. Tovább folytatódik a túra a névadó Mátra-bércen, amely egy idősebb kaldera roncsa, szintén egyedi kitörési központtal megkoronázva az Ágasvár csúcsán *(Székely A. 1997)*. Ezt követi a Csörgő-patak szurdoka, amely egyik látványos tagja a meredek esésű mátrai patakok tömegmozgásos jelenségekkel, fagyaprózódásos tornyokkal tagolt völgyeinek. Mátrakeresztestől belépünk a Nyugati Mátra jól körülhatárolt területére. A rétegvulkáni jelleg ezen a területen különösen szembetűnő. Végül a Pásztói-Mátra kürtősoros hasadékvulkán maradványának fő lávakúpját, a Múzslát megmászva, éri el Szurdokpüspökit.

Mátrai teljesítménytúrák jellemzői és változásai napjainkra

Bár a természetjárók többsége azért megy ki a városokból a hegyekbe, mert igényli és szereti a természeti képződményeket, nem fél az időjárási és domborzat és a terepviszonyok adta nehézségek leküzdésétől, ennek ellenére egy teljesítménytúra sikeressége és népszerűsége, több összetevőtől is függ:

- milyen gyorsan és kényelmesen juthatunk el egy-egy szervezett túra rajtpontjához,
- melyik évszakban rendezik,
- a szolgáltatások mennyire arányosak a nevezési díjjal,
- van e étterem, fogadó vagy valamilyen frissítés a túraútvonalon,
- mennyire jól jelzett az útvonal, a jelzetlen szakaszokat kijelölik-e,
- fontos, hogy milyen körülményeket biztosítanak a célban az átöltözés, pihenés, tisztálkodás, díjátadás során,
- milyen a túra díjazása (mennyire kreatív)
- valamint az, hogy onnan hogyan juthatunk minél könnyebben haza.

Az országban mintegy 30 éve indult el, a Mátrában pedig 2011-ben már 25 éve rendeznek teljesítménytúrákat a táj megismerése, a természetjárás propagálása és sportolási lehetőség céljából. A hegységben 2009-ben 12; 2010-ben 14 és 2011-ben összesen 18 teljesítménytúrát számláltunk *(1. táblázat)*.

1. táblázat: Teljesítménytúrák évszakos megoszlása a Mátrában

Időpont	**túranév**
2011.01.29.	*Téli Mátra XL/L/M/S*
2011.03.05.	Mátrahegy 40/30/20/10
2011.04.09.	Pásztó 50/40/25/15
2011.04.16.	Mátrabérc 2011, Hanák Kolos, Muzsla
2011.05.07.	Nagy-hársas 50/30/Mini8
2011.05.14.	Vidróczki 61/46/31/18
2011.05.28.	Püspöki kör 50/Püspöki keringő 18/Patai keringő 28/De jó a Diós! 10
2011.06.04-05.	Mátra 115/88/55
2011.06.12-13.	Mátrai Csillagok éjszakai teljesítménytúra 40/25/15
2011.06.23-26.	4×56 (Zemplén-Bükk-Mátra-Mátra)
2011.07.09.	Mátra 60/50/40/ Muzsikál az erdő 25/15
2011.07.23.	Patai Mátra 45/30/16/6/3
2011.09.10.	Vadrózsa 50/30/20/20/10
2011.09.17.	Hatvani Hatvanas 60/60MTB / Bajza József emléktúra 35/35MTB/25/25MTB/15
2011.09.24.	Őszi Mátra 30
2011.10.15.	Via Dolorosa 75gy+tf/50/30gy+tf/20/Fedezd fel Abasárt 10 (Abasár)

Forrás: http://www.teljesitmenyturazoktarsasaga.hu/node/729; 2011.07.03.)

A Mátra népszerűségének egyik oka, hogy a megközelíthetősége alapvetően jó, bár ez konkrét rajt- és célhelyszínekre ennek ellenére nem biztos, hogy igaz. Például éppen a Mátrabérc teljesítménytúrán a cél Szurdokpüspöki is kissé nehézkesen közelíthető meg és szállásférőhelyek, vendéglátás tekintetében is hiányosak a különböző minőségű szolgáltatások. A Budapest közelség és a Mátraalja M3 autópályán történő elérhetősége mindenestre kedvező tulajdonság.

Természetjáró turisztikai feltártsága is általában kiemelkedő *(3. ábra)*. Turistaút hálózata igen jelentős, a Magas-Mátra és a Nyugati-Mátra területén az egységnyi útvonal sűrűség közel 5 km/km^2. Ugyanakkor a kevésbé ismert Mátraalja, Déli-Mátra és Mátralába még komoly hiányosságokkal küzd a vonzerők természetjárásba történő bekapcsolásában.

Huszonkét év túradatai alapján, a teljesítménytúrákon indulók száma elérte az 62 271 főt. Míg 1987-ben csak egy egyesület szervezett egy távon teljesítménytúrát, amelyen összesen 50 fő vett részt, addig 2008-ban már 12 egyesület hirdette ki a rendezvényét összesen 34 távon. Ezeken összesen 7391 túrázó indult el, 2009-ben pedig már 7148 fő érkezett teljesítménytúrázási céllal a Mátrába.

A *4. ábráról* leolvasható, hogy néhány év minimális létszámcsökkenésétől eltekintve, folyamatos növekedés jellemzi a túrákon résztvevők számát. Ez jól mutatja a szervezett természetjárás népszerűségének újbóli növekedését, másrészt összefüggésbe hozható a szabadidő és a szabad jövedelem növekedésével. A szervezettség pedig többletbiztonságot ad azoknak, akik nem mernek egyedül útnak indulni, mert úgy érzik, nem rendelkeznek a szükséges tájékozódási, szervezési stb. képességekkel. Amelyik évben visszaesett a túrázók száma, ott a megrendezett túrák számának csökkenése volt az elsőszámú kiváltó ok.

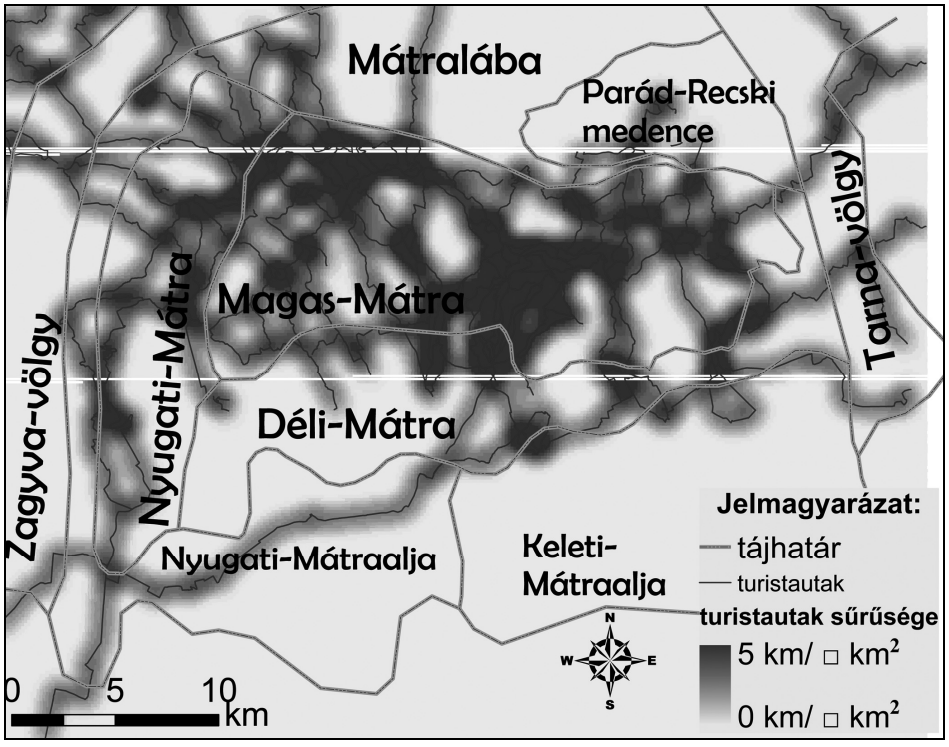

3. ábra. A Mátra turistaút hálózatának eloszlása

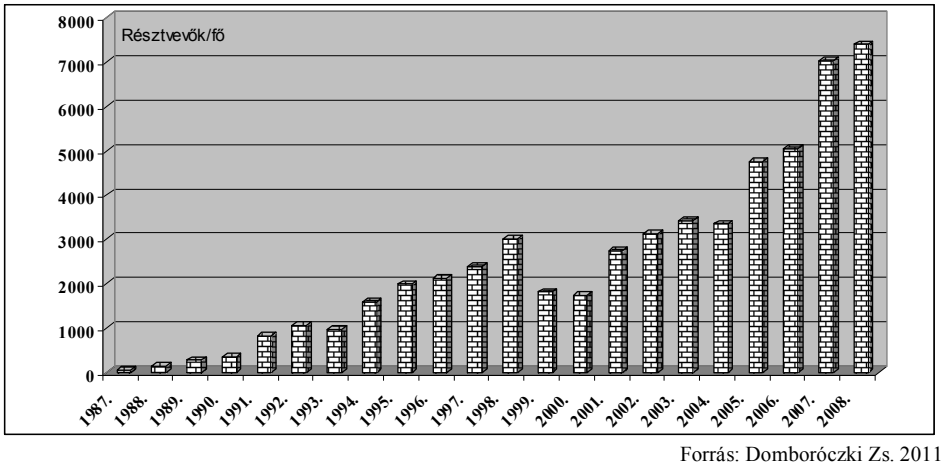

Forrás: Domboróczki Zs. 2011

4. ábra. Teljesítménytúrázók létszámának változása a Mátrában 1987-2008-ig

A szinte folyamatos létszámemelkedés jól jellemzi az új-, és újabb egyesületek megjelenését, és a természetjárásra való nagyobb érdeklődést. Ennek egyrészt okozója az egyre stresszesebb életvitel, másrészt pedig köszönhető az információáramlás gyorsabb módjának, ami lehetővé teszi, hogy mindenkihez eljusson egy-egy teljesítménytúra megrendezésének híre. A desztináció szempontjából fontos lehet az is, hogy a természetjáró rendezvények alapvetően tavasszal és ősszel kerülnek megszervezésre (11 a 18 túrából), amely elősegítheti a turisztikai szezon széthúzását. A jó szervezés, mint a Téli Mátra esetén, pedig éppen a holtszezonban mozgatja meg a vendégkört, a síelésre kedvezőtlen hóviszonyok esetén is.

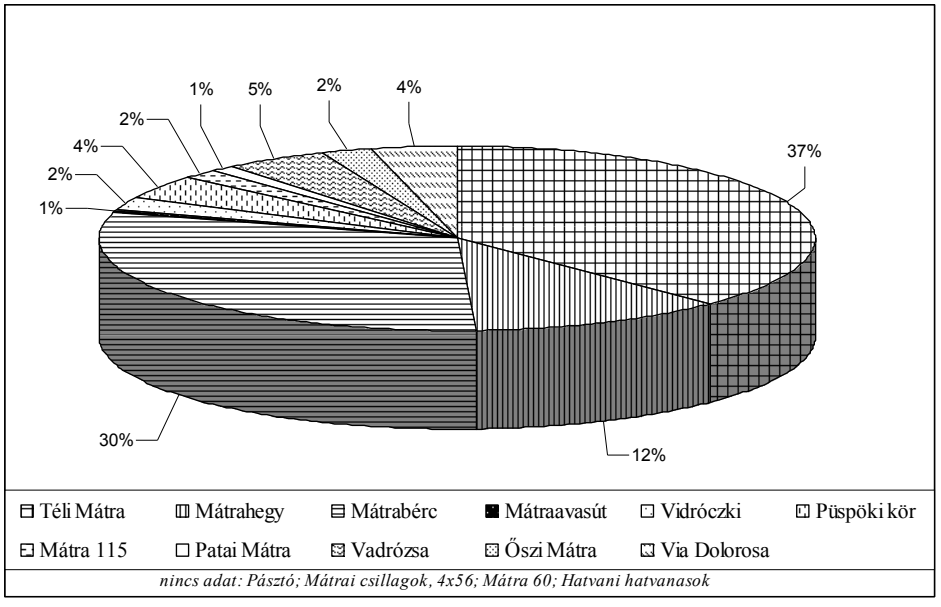

5. ábra. Teljesítménytúrák népszerűsége a létszámadatok alapján, 2009-ben

A kis településekkel ritkán lakott hegység belseji részek a sűrű völgyhálózaton keresztül közelíthetőek meg. Bár látszólag ez megkönnyíti a szervezést, ami azonban a gyakran csak a hegységbe kelet-nyugati irányból befutó, de azt át nem szelő feltáró utakról bonyolítható le, ami esetenként komoly kerülőt jelent az ellenőrzőpontok felállításában, ami befolyásolja egy rendezvény túraútvonalainak kialakítását. Részben ezért is változik évről-évre a túrák és túratávok száma. A teljesítménytúrákon a közel 50 főtől a 2 500 főig változik az indulók létszáma, amely természetesen jelentősen befolyásolja a fenntarthatóságot, mivel a technikai készültség minden esetben az adott túra több évi átlagos résztvevő létszámának 1,25-1,5-szeresére kell, hogy felálljon. Ebből a szempontból a Hanák Kolos Turistaegyesület által szervezett Téli Mátra és Mátrabérc túrák a

legstabilabbak *(5. ábra),* ahol a népszerűséget nem elsősorban a szolgáltatások sokasága, hanem a sportteljesítmény kihangsúlyozása, a túra múltjából és nehézségéből adódó elismertsége adja. A többi túra inkább kisebb regionális közösségek rendezvénye, amelyek részben figyelemfelkeltő céllal szerveződnek, bízva a többletszolgáltatások nyújtotta vonzerő vendégmarasztaló erejében.

Megfigyeléseink alapján megállapítható, hogy a mátrai teljesítménytúrákon az útvonalat rendszerint jelzett turistautakon vezetik, igaz a hegység turistaút hálózata rendkívül sűrű. Az egy-egy rövid, jelzés nélkül átkötés, leginkább az extrém túrákon fordul elő (tájékozódási túraverseny, éjszakai túra, hosszú távú verseny (pl. Mátra 115), Ilyenkor a rendezők szalagozással jelölik a pályát. A túrázók a nevezés során térképvázlatot, útvonalleírást és ellenőrzőlapot kapnak. Ezek ma már számítógéppel szerkesztettek, információtartalmuk a rövid szöveges útvonalvázlattól, a részletes útvonalleíráson, térkép és szintmetszeten át a térképvázlatig minden fontos információt tartalmaz. Az ellenőrzőpontok igazolása bélyegzéssel vagy matrica beragasztásával történik, de esetenként kihelyezett tájfutó lyukasztóval, színes zsírkrétával vagy leírandó számmal is találkozhatunk még. A frissítésről többségében a résztvevőnek kell gondoskodnia, a szervezők inkább csak figyelmességképpen biztosítanak ételt vagy italt egy-két ellenőrzőponton. Ugyanakkor a Mátra 115 teljesítménytúra 124 km-es távján a 20 feletti ellenőrzőpont majd mindegyikén jár valamilyen frissítő szolgáltatás.

Az ország egyik legrégebbi és az egyik leglátogatottabb teljesítménytúráját, a Mátrabércet, minden év áprilisában rendezi meg három távon a Hanák Kolos Turistaegyesület. Az évszaknak megfelelően a hőmérséklet, és a csapadékviszonyok is igen változékonyak. Kezdetekben csak az 55,8 km Mátrabérc túrát indították el 1987-ben. 1991-ben kapcsolták hozzá a Hanák Kolos 35,7 kilométeres, majd 2005-ben a Múzsla 26 kilométeres távját. A teljesítménytúra útvonala teljes mértékben átszeli a Mátrát K-Ny-i irányban 2780 m szintemelkedéssel egybekötve, amelyet a résztvevőknek 13 óra alatt kell teljesíteni.

A rajthely 1,5-2 óra alatt jól megközelíthető Budapest, Nyíregyháza, Debrecen stb. irányból közúton, de tömegközlekedéssel már jóval nehezebben járható. A túrán kétszeri folyadékpótlás van útközben és egy a célban. A hegység turisztikai feltártsága ellensúlyozza a kevés, de előre megadott, szolgáltatást. Az első 20 fárasztó útja után Kékestetőn tudnak a túrázók először kényelmesebb körülmények között megpihenni, majd a Vörösmarty turistaház, Galyatető és Mátrakeresztes biztosítanak regenerálódási lehetőséget a túraútvonal közeli vendéglátó egységeikkel.

Mátrai teljesítménytúrák nehézsége

Ezek után a terepviszonyok és a szintemelkedés mértéke alapján nehézségi fokozatokat határoztunk meg a túratávokra nézve. Utóbbit az egyes távok egységnyi útvonalhosszra eső átlagos szintemelkedés alapján mértük fel (m/km). A jövőben finomítandó, ötfokozatú skála beosztása a következő:

I. Sík, jól járható út
II. Enyhe emelkedőkkel tarkított, de jól járható túraútvonal
III. Meredekebb emelkedőkkel teli vagy nehezebben járható utak, ösvények
IV. Extrémnek nevezhető meredek mászások (nem sziklamászás szintű), nehezen járható, gyenge tájékozódási pontokkal terhelt útviszonyok
V. Extrém útvonalak, speciális tudást, felszerelést igénylő, biztosított (úgynevezett vasalt) utak. Hazánkban ide csak néhány szakadék, szurdok kényelmesen kiépített, ezért fokozott veszélyt nem jelentő szakasza tartozik. (Legközelebb hozzánk ilyet a Bihar-hegységben, a Káposztafalvi-karszton vagy a Magas-Tátra lánccal biztosított, vas, illetve falétrákkal segített útjain találunk.)

A Mátrában megrendezett teljesítménytúrák az első négy kategória egyikébe sorolhatók. A többi hegységgel szemben érdekes az, hogy gyakran a rövidebb távok is a kategóriájában megszokottnál magasabb nehézségi fokozatba sorolhatóak. A Vidróczki 17 km-es családi, vagy a Via Dolorosa 40 km-es, klasszikus természetjáró távja domborzati szempontból fokozottan nehéz, a Téli Mátrát az időjárás és a jelentős szintemelkedés teszi nehezen teljesíthetővé. A Mátrabérc teljesítménytúra a középtávú kategóriában – 50 m/km egységnyi átlagos szintemelkedéssel, amely a hazai középhegységi túraviszonyok között kiemelkedően magasnak számít. Jól mutatja a nehézségét, hogy a lejtőkategória-térkép szerint 25%-a nagy és további 20% közepes meredekségű útvonalrészlet, amely hazai viszonylatban igen komoly fizikai megterhelést jelent *(6. ábra)*. A legnehezebb szakaszok, az Oroszlánvár, a Kékestető előtti emelkedő, az Ágasvár csúcsára való fel- és lejutás, a Muzslára emelkedés és a Diós-patakhoz történő lejtmenet. A meredekség mellett a lejtő túra távon elfoglalt helyzete, valamint a kőzettani viszonyok is számítanak. Így például a Muzslára (49 km) felmenni kisebb emelkedés ellenére is nehezebb érzetet kelt, mint az előtte lévő Kékestetőre (20 km) vagy az Ágasvárra (40 km) vezető emelkedők. Lejtmenetben Ágasvárról lefelé a bizonytalan egyensúlyi helyzetű lávablokkok, a Diós-patak völgye felé haladva pedig az erózió által koptatott morzsalékos tufafelszín okoz többletterhelést. Az időjárás elemzése is megerősíti a felvázolt képet. A 2004. évi túrán, ahol közel a teljes távot esőben kellett megtenni, a teljesítők aránya 44%-ot ért csak el. A legkomolyabb felkészültséget igénylő hazai túra a terepviszonyok alapján a Mátra 115 teljesítménytúra, ahol a 124 km hosszú útvonalon a legmagasabb az egységnyi szintemelkedés, s az előzőekben jellemzett domborzati-kőzettani jellemzők itt is megtalálhatóak.

Teljesítménytúrák esetében, a terepviszonyok mellett, a szintidő is meghatározó szerepet tölt be a teljesítés feltételei között. A természetbarát túravezetői ismeretek közel vízszintes terepen 4 km/óra sebességgel számolnak, amelyhez 100 m szintemelkedésenként 10 perc többletidőt adnak hozzá, míg sziklás, meredek nehéz terepen 15-20 perccel többet számolhatunk *(Németh I. – Németné K. J.*

2006). Ugyanez meredek lejtés esetén is igaz, ugyanakkor az enyhe lejtőkön a csoportösszetételtől függően változó a menetteljesítmény. A menetidő nem tartalmazza a megállókat, amelyre óránként 5-10 percet számolnak. Az évszakok, az aktuális időjárási helyzet, a terepviszonyok és a csoportösszetétel is befolyásolják a menetidőt *(Németh I. – Németné K. J. 2006)*. Nagyobb létszámú vagy alkalmi kirándulócsoport esetén, akár 1-2 km/óra sebességgel kisebbet is számolhatunk.

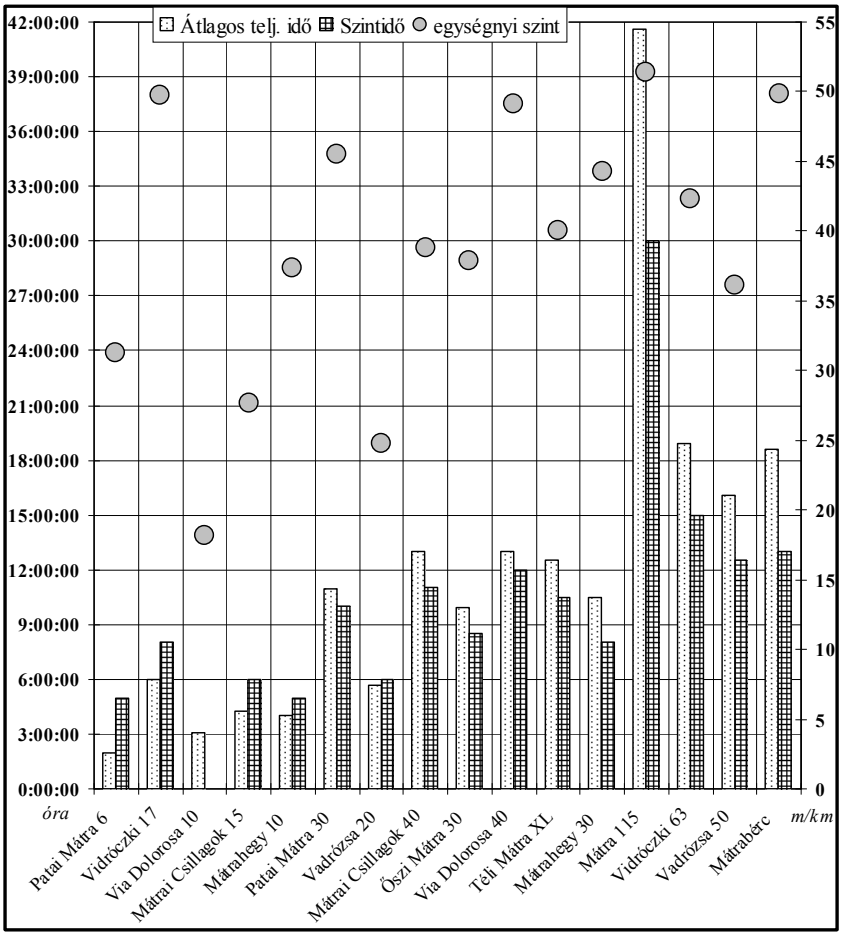

6. ábra. Teljesítménytúrák nehézsége a szintidő és a domborzat szempontjából

Az ábra alapján látható, hogy a vizsgált túrákon a szintidők a családi távokon általában a természetjáró menetidőnél bővebb, kényelmes ismeretszerző vagy közösségi teljesítést tesznek lehetővé (a Via Dolorosa 10 km-es távján szintidő sincs). A klasszikus távok (30-50 km) általában csak folyamatos gyaloglással teljesíthetők, igaz a túrázók közel fele meg-megfutja a lejtők egy részét,

azonban ezen a távon még jobban figyelni kellene a szélesebb célközönség megnyerésére, amely így nehezebben megvalósítható. A közép- és hosszú távú kategóriában a nemzetközi trendek megerősödésével egyre több amatőr terepfutó jelenik meg e rendezvényeken, akik akár a teljes távot végigfutják. Az átlagos természetjáró sebességnél gyorsabb menettempó ezeken szükséges is a teljesítéshez, mert a szintidők akár a természetbarát teljesítési idő 70%-ra is lemennek.

A teljesítménytúrák útvonalának terheltsége

Ha a vizsgált teljesítménytúrák minden útvonala teljesen más jelzésen haladna, akkor a 2008-ban összesen 1282,63 km úthosszt használtak volna ki a Mátrában lévő jelzéssel ellátott turistautakból. A teljesítménytúrák útvonalai gyakran és különböző mértékben haladnak azonos jelzéseken, és több útvonal halad olyan területen, ami vagy aszfaltos, vagy erdészeti, vagy mezőgazdasági út, ezért nem is lehet a turista utak terhére számolni. Ezt a tényezőt figyelembe véve, a túrázók által terhelt utak hossza mindössze 367,16 km., Ez összesen 28,6%-a az összes teljesítménytúra együttes távjainak, és 62,2%-a Mátrában létező jelzett turistautaknak.

A teljesítménytúrák létszámadatait mintának véve megállapíthatjuk, hogy közepesen forgalmasan járt területen az összes útvonal szakasz átlagaként számolva 5164 fő/útszakasz túrázik. Az ehhez legközelebb álló értéket a Vörösmarthy turistaház – Mátraháza közötti útszakaszra kaptuk meg a számítások alapján (4929 fő). Ezen a szakaszon mindössze két rendezvény három útvonala halad át.

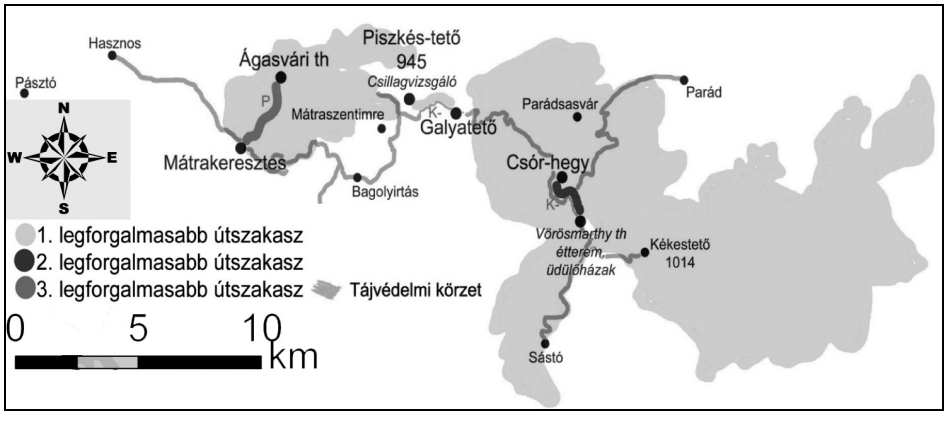

7. ábra. A legforgalmasabb turistaút szakaszok a Mátrában, teljesítménytúra adatok alapján

A legforgalmasabb az Országos Kéktúra egy rövid része, a Piszkéstető-Galyatető közötti 2,65 km hosszú útszakasz a Magas-Mátrában, a terhelt útvonalaknak csak a 0,72%-a.*(7. ábra)*. Ezen az útvonalon keresztül vezet hat ren-

dezvény útvonala a tizenkettőből, amelyeken összesen a 22 év alatt 36394 fő ment át. Ez a túrázók, több mint 65%-a. A két legnagyobb létszámú rendezvény (Téli Mátra XL/L, Mátrabérc / Hanák Kolos /Múzsla) szerepel a listában, ezért a fokozott terhelés.

A legritkábban járt útvonalon mindössze 40 teljesítménytúrázó haladt el 2008-ig. Ez a létszám mindössze egy rendezvénynek, a Patai Mátra 30 km hosszú távjának köszönhető, a Mátra kevésbé ismert DNy-i területén *(8. ábra)*.

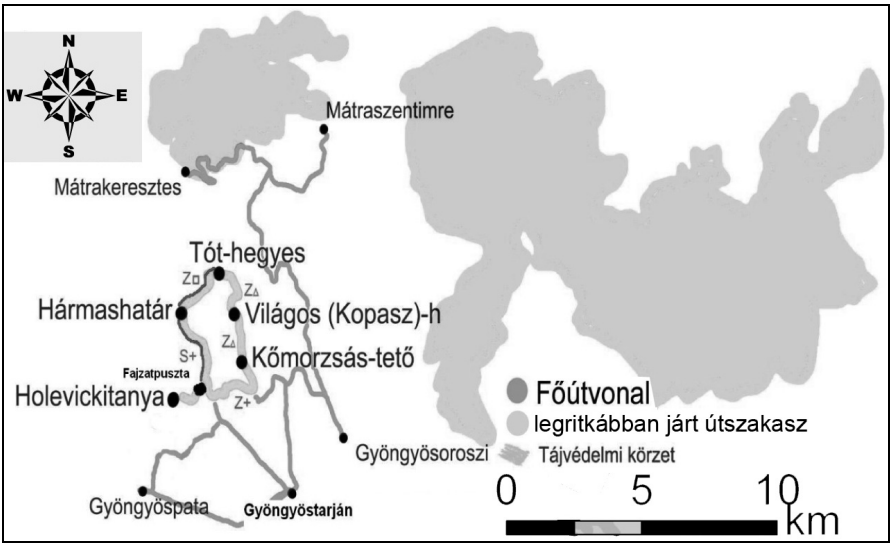

8. ábra. A legritkábban járt turistaút szakasz a Mátrában, teljesítménytúra adatok alapján

Az útszakaszok terheltségének felmérésére *2009. április 12-én,* napos, száraz időben került sor. A csapadékmentes időszak két hete tartott. A talaj száraz, felszíne kemény és tömör, amely az átlagosan 297 g/cm2 felületi nyomást gyakorló gyaloglás következménye, mint azt Liddle, M. J. *(1997 in: Dávid L. – Szilágyi Zs. 2006)* általánosan megfogalmazta.

A legforgalmasabb útszakasz felmérését a piszkés-tetői csillagvizsgálótól kezdtük. A pontos adatokat GPS segítségével adtuk meg. Az útvonal Piszkéstető és Galyatető között enyhén hullámos, meredek lejtőszakaszok nélkül. Az átlagosan 2-4 m széles, gépkocsival is járt utakon az eróziós árokszerű süllyedékek mélysége 23-30 cm. Több helyen láthatók az autók által okozott nyomvályúk, amelyek már az enyhén lejtő szakaszokon is az eróziós árokképződés kezdetét jelenthetik *(1. kép)*. A gépkocsik számára szűk szakaszok (0,5-0,7 m) növényzettel fedettek, a közel sík felszínen talajlemosódás sem jellemző. A kitaposott gyalogösvény eróziós árokszerű süllyedése kb. 3 cm. Azonban minél meredekebb lejtőkkel tagoltak az útvonalak, annál jobban kiszélesednek az ösvények és igazolható a gyalogösvény erózió a kerülő útvonalak ide-oda változtatásával *(3. kép)*.

1. kép. Átlagos, autóval is járt útszakasz fokozatosan szélesedő eróziós csapása

2. kép. A gépkocsik által kijárt út eróziós pusztulásának intenzív szakasza

A legritkábban járt 18,87 km-es szakaszon Fajzatpusztáról a S+ jelzésen indulva, a túrákon résztvevők létszáma alig 40 fő volt. A megfigyelések alapján megállapítható, hogy az erdészeti nehézgépjárművek és a vadászok terepjárói által használt szakaszokon a földutak szintje a talajpusztulás nyomán, akár 40 cm-t is süllyedhetett *(2. kép)*. A vizsgált útszakaszon található olyan 1,2 km hosszú szakasz, amelyen egyáltalán nem járnak gépjárművek, sőt láthatóan a turisták is alig használják. Ezen a területen látszott az érintetlen állapot, gyakran még a kitaposott 2-5 cm mély gyalogösvény is hiányzott, csak csapás jelölte az utat *(4. kép)*.

3. kép. Csapadék természetes lepusztító tevékenységének nyomai, a meredek lejtésű turistaösvényen felerősödve

4. kép: A ritkán járt ösvényeken megmarad a lágyszárú növényzet

Összegzés

A túraútvonalak lejtés és nehézségi viszonyait DDM segítségével vizsgáltuk *(Dombay I. és Magyari-Sáska Zs. 2006)*. További alapadatok térképi adatbázisainak összeállításával megvalósítható az útvonalak érzékenység vizsgálata, mint az élőhely degradáció, a talajerózió *(Cole, D. N. 2004, Tomczyk, A. 2011)*. Az ökoturisztikai vonzerőleltár elemeiből és túraútvonalak alapadataiból interaktív látogatói döntéssegítő térinformatikai rendszerek hozhatók létre *(Williams, J. 2005, Willis, S. és Lindenmayer, B. 2007, Dye, A. S. és Shaw, S. L. 2007)*. Azaz milyen választási lehetőséget kínálnak az ide érkező, különböző erőnlétű és érdeklődésű turisták számára.

A turistautak terheltségét vizsgálva eredményeinket összességében megerősítették a gyalogösvények erózióját célzó kutatások *(Dávid L. – Szilágyi Zs. 2006)*. Ezért a természetes erózió által eleve fokozottan igénybe vett meredekebb lejtőszakaszokon, amennyiben azok jelentős mértékben használtak, szükséges lehet a terhelés elosztásának koordinálása, az útvonalak eróziójának felügyelete. Gyakran megjelennek a földes kopárok, így a már elpusztult növényzet sem képes a természetes visszatelepedésre. Közel sík felszíneken az erózió csak minimális mértékű, gyakran járt szakaszokon a talajtömörödés és a növényzet pusztulása keskeny sávban megfigyelhető. A ritkán járt ösvényeken tapasztalt elhanyagolható mértékű taposási erózió miatt gyakran megmarad a növényborítás. A legkomolyabb károkat a gépjárművekkel tagolt (lejtős) felszíneken tapasztaltuk, ahol a felárkolódás akár félméteres erózió kezdetét is jelentheti az évek alatt.

Tapasztalataink alapján kiderült, hogy az útvonalak a nem rendszeresen kirándulók számára nehezen teljesíthető szakaszokat is tartalmaznak. De megfelelő szintidő választással és közösségi élmény biztosításával *(szolgáltatások)* igen széles célközönség számára leküzdhetőek. Azaz a szervezettség és a kreativitás nagyban hozzájárul a túra sikerességének biztosításához. Másik kategóriát alkotnak azok a túrák, amelyek sportteljesítményként értékelhetőek *(Mátrabérc, Mátra 115)*. Ebben az esetben a márkanév, brand, amely az állandóságot és minőséget képviseli, a kihívás modern megtestesítője. A túrázók szokásait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a teljesítménytúrák több szinten is betöltik céljukat. Amennyiben rövidebb távokat is indítanak, akkor megvalósul az ismeretterjesztés, ugyanakkor a természetbeni mozgás élménye az egészségmegőrzés egyik fontos eszköze lehet. Ezért gondoltunk arra, hogy kipróbáljuk, térinformatikai eszközök segítségével, hogyan lehet az egyszeri kirándulók számára is használható menetteljesítményt mutató módszert kialakítani. Ennek gyakorlati szerepe lehet a túra tervezése során, pl. a tömegközlekedési lehetőségek kiválasztásában, a „menekülő” útvonal kialakításában, vagy a fizikai állapot túlértékeléséből fakadó problémák csökkentésében.

A családok, iskolás csoportok és idősek számára a 2-3 km/óra közötti sebességgel teljesíthető túrák a kedvezőbbek, különösen akkor, ha a pihenőidőket is beleszámoljuk. Éppen ezért a rövidebb távok szintidejét állítják be az ő sebességükre, míg a hosszabbak inkább a sportteljesítményhez közelednek. A sporttávokon a komoly fizikai erőkifejtést kívánó szakaszok, a rövidebb szintidők avatják a túrákat olyan népszerűvé, amely, ennek teljesítése esetén a társadalomnak a túrázást ismerő részében komoly elismerést vált ki.

Felhasznált irodalom

COLE, D. N. 2004. Impacts of hiking and camping on soils and vegetation:a review. In: Buckley, R. (Ed.), Environmental impacts of ecotourism Wallingford, Oxon, UK: CABI Pub p. 41-60.

DÁVID L. – SZILÁGYI ZS. 2006. Egyéb antropogén geomorfológiai problémák: turizmus, sportok. *In: Szabó J. – Dávid L. szerk./* Antropogén geomorfológia. Debreceni Egyetem, Kossuth Egyetemi Kiadó. p. 257-272.

DOBAY B. – BÁNHIDI M. 2008. Sportturizmus kutatásában alkalmazott módszerek. XXI. DIDMATTECH International Scientific and Professional Conference. 29-30.10.2008. EKTF, Eger, http://didmattech.ektf.hu/data/present/59_present.doc

DOMBAY I. – MAGYARI-SÁSKA ZS. 2006. Hegyvidéki túrautak elemzése GIS rendszerek segítségével III. Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei CD-ROM, Budapest p. 1-9.

DOMBORÓCZKI ZS. 2011. Teljesítménytúrák földrajzi, társadalmi vizsgálata a Mátrában. XXX. Jubileumi OTDK FiFöMa Szekció. Nyíregyházi főiskola, Nyíregyháza 48 p. *(kézirat).*

DÖVÉNYI Z. (szerk.) 2010. Magyarország kistájainak katasztere. Budapest: MTA FKI. p. 713-736.

DYE, A. S. & SHAW, S. L. 2007. A GIS-based spatial decision support system for tourists of Great Smoky Mountains National Park. Journal of Retailing and Consumer Services, 14 (4), p. 269-278.

MARTONNÉ ERDŐS K. 2001. Magyarország tájföldrajza. Debreceni Egyetem, Kossuth Egyetemi Kiadó. p. 141-162.

MICHALKÓ G. 2002. Idegenforgalmunk egykor és ma. In: *Schweitzer F. – Mészáros E. (szerk.)* Föld, víz, levegő: Magyar Tudománytár I. MTA Társadalomkutató Központ. Budapest: Kossuth Kiadó, p. 428-442.

MICHALKÓ G. – RÁTZ T. 2010. A kulturális turizmus élmény-gazdaságtani szempontjai. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/ipar_es_gazdasagtortenet/A_magyar_varoso kőkulturalis_gazgasaga/pages/007_michalko_gabor.html 2010.07.15.

NÉMETH I. – NÉMETHNÉ K. J. 2006. Zöld kalandra fel! – Nemzeti Ifjúsági és Szabadidősport az Egészséges Életmódért Alapítvány, Havasi Rózsa Kft. http://www.fsz.bme.hu/mtsz/szakmai/zk12.htm#4.2; http://www.fsz.bme.hu/mtsz/szakmai/zk26.htm#b4

SÜTŐ L. 2009. Sportturisztikai események társadalmi-gazdasági kapcsolatai teljesítménytúrák példáján. II. Magyar Turizmusföldrajzi Szimpózium, Budapest Kodolányi János Főiskola, MTA FKI, MFT, 2009. szeptember 4., előadásanyaga

SZÉKELY A. 1997. Vulkánmorfológia. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

TOMCZYK A. M. 2011. A GIS assessment and modelling of environmental sensitivity of recreational trails: The case of Gorce National Park, Poland. Applied Geography 31. p. 339-351.

VARGA GY. – CSILLAGNÉ TEPLÁNSZY E. – FÉLEGYHÁZI ZS. (1975): A Mátra hegység földtana. *MÁFI Évkönyve LVII/1.* Budapest: M_szaki Könyvkiadó. 575 p.

WILLIS, S. & LINDENMAYER, B. 2007. Rocky Mountain National Park, GIS Analisys of Trails. http://ibis.colostate.edu/nr505/nps07/team4/Index/homepage.html

WILLIAMS, J. 2005. Interactive Hiking Map of Yosemite National Park. For the SVG Open 2005 conference. http://www.svgopen.org/2005/papers/abstract_williams_yosemite_national_park/index.html

http://turistautak.hu/maps.php?id=magyarorszag&image=raster&lat=48.363333&lon=21.367073&zoom=8&arrow=0&shading=1 2011.07.01.

http://www.teljesitmenyturazoktarsasaga.hu/node/729

A TDM szervezetek munkájának összehangolása az ukrán-magyar határmenti régióban a 2012-es labdarúgó Európa-bajnokság kapcsán

Tarpai József

1. Bevezetés

A turisztikai desztináció menedzsment (TDM) célja a fenntartható és versenyképes turizmus rendszerének megteremtése. Ez a turizmus olyan formájú menedzselését jelenti, amely elősegítheti a látogatók számának növekedését, miközben előnyös hatást gyakorol a desztináció területén élő közösségre, gazdaságra és környezetre egyaránt. Ukrajna és Magyarország határmenti régióiban a TDM szervezetek kialakítása az alakulás, illetve a kezdeti működés fázisában tart. A beindulási nehézségek áthidalását optimális esetben segítheti az a lehetőség, ha ezek a szervezetek egy olyan turisztikai szempontból fontos rendezvényhez igazítják egyes tevékenységeiket, mint a 2012-es labdarúgó Európa-bajnokság.

Az 1980. évi nyári olimpiai játékok óta nem volt olyan nagyszabású sportesemény, ami közvetlen hatást gyakorolt volna Kárpátalja turizmusára. Annak ellenére, hogy a moszkvai olimpiát a Szovjetunió afganisztáni bevonulása miatt a nyugati államok és sportolóik bojkottálták, jelentős fejlesztések mentek végbe a megye területén, amelyek az olimpiára érkező vendégek megfelelő szintű fogadását szolgálták. Fontos közutak, éttermek és kereskedelmi szálláshelyek épültek, az Ungvári Állami Egyetem bázisán 188 magyar, cseh, illetve szlovák tolmácsot képeztek ki. Annak ellenére tehát, hogy az olimpia Kárpátaljától igencsak messze zajlott, a sportesemény indikált bizonyos szintű infrastrukturális, turisztikai és egyéb fejlesztéseket helyi szinten is.

Az a tény, hogy Kárpátalja fontos nemzetközi közlekedési folyosók kereszteződésében fekszik, a 2012-es labdarúgó Európa-bajnokság megrendezése kapcsán fokozottan előtérbe került. Ezúttal pedig, az 1980-as olimpia esetével ellentétben, előreláthatólag a nyugatról érkező turisták száma is jelentős lesz.

2. TDM szervezetek a régióban

2.1. Kárpátalja

Kárpátalján a helyi és a járási közigazgatási hivatalok turisztikai osztályai töltik be a turizmust irányító regionális hatáskörű szervek szerepét. Azonban ezek nem képesek ellátni egy hatékony regionális szintű TDM szervezet felada-

tait. Ennek fő oka a turisztikai osztályok központi költségvetéstől való függésében, illetve a települési szintű partnerek hiányában keresendő. Ezekre a problémákra nyújthatna megoldást az alulról szerveződő, települési és térségi alapokon nyugvó regionális TDM szervezet kialakítása.

Az Európai Unió *Magyarország–Szlovákia–Románia–Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013* támogatásával *„Határon átnyúló desztináció-menedzsment Kárpátalján és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében"* címmel zajlik annak a projektnek a megvalósítása, amely az első TDM szervezet létrehozását irányozza elő Ukrajnában. A projekt célterülete a két partner megye vonatkozásában 800 önkormányzatot foglal magába körülbelül 1,8 millió lakossal.

A desztináció menedzsment szervezet létrejöttének feltétele az önkormányzatok, a civil szféra és a turizmusban érdekelt vállalkozók és gazdasági szervezetek képviselőinek egységes részvétele. Első lépése a helyi szintű desztináció menedzsment rendszer megalakítása. Ennek bázisaként a már működő tourinfo irodák hálózata (Ungvár, Beregszász, Jánosi) szolgál. A létrehozott szervezet céljai:

- komplex tevékenységek végrehajtása a helyi turizmus versenyképességének növelése érdekében,
- a határon átnyúló turisztikai együttműködések erősítése a régióban,
- a helyi lakosság életszínvonalának emelése,
- határon átnyúló partneri hálózat kialakítása és fenntartása,
- a turisztikai szolgáltatások minőségének javítása,
- közös határon átnyúló turisztikai attrakciók kidolgozása és megvalósításuk támogatása.

2.2. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

A megyében a TDM kiépítésének folyamatát koordináló *„NYÍRSÉG TURISTAVARÁZS" TDM* elnevezésű iroda 2010 novemberében nyílt meg állami támogatás felhasználásával. A Nyíregyházi Turisztikai Nonprofit Kft. 49 999 550 Ft támogatást nyert az Új Magyarország Fejlesztési Terv Észak-alföldi Operatív Program támogatási rendszere keretében a projekt megvalósítására.

Nyíregyházán és térségében a turisztikai szolgáltatók az önkormányzatokkal együttműködve alakították meg a 27 tagból álló a Nyírség Turizmusáért Egyesületet, amely a létrejött TDM szervezet alapját alkotja. Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata és a meghatározó vonzerő tulajdonosok, azaz a Nyíregyházi Állatpark Nonprofit Kft. és a Sóstó-Gyógyfürdők Zrt. hozta létre a Nyíregyházi Turisztikai Nonprofit Kft-t, amely a TDM munkaszervezete. A gazdasági és pénzügyi fenntarthatóságot és a szakmai működést a pályázati források mellett Nyíregyháza Megyei Jogú Város önkormányzata biztosítja az idegenforgalmi adóbevétel állami normatívával növelt összegéből.

A TDM szervezet jövőképe szerint Nyíregyháza és térsége még sikeresebb turisztikai célpont lesz. Ennek eléréséhez a szervezet az alábbi tevékenységi prioritásokat jelölte ki: a térség versenyképességének növelése, a minőségi turizmus fejlesztése, a desztináció turisztikai ismertségének szélesítése, imázsának erősítése, intenzívebb marketing tevékenység végzése, komplex turisztikai szolgáltatások kialakítása, a turizmus jövedelemtermelő képességének növelése.

3. A 2012-es labdarúgó Európa-bajnokság

A 14. labdarúgó Európa-bajnokságot Lengyelország és Ukrajna közösen rendezi meg 2012. június 8. és július 1. között. Lengyelországban Varsó, Gdańsk, Poznań, Wrocław; Ukrajnában Kijev, Harkov, Doneck és Lviv városa rendez mérkőzéseket. Tehát a két ország 4-4 városa ad otthont a mérkőzéseknek *(1. ábra)*. A nyitómérkőzést Varsóban, a döntőt Kijevben rendezik.

Forrás: UEFA Euro 2012 hu.svg

1. ábra. A 2012-es labdarúgó Európa-bajnokság hivatalos logója és helyszínei

Az UEFA tájékoztatása szerint több mint 12 millió jegyigénylés futott be a szövetség honlapján keresztül a jövő évi labdarúgó Európa-bajnokságra március 1-31. között, ami mintegy 17%-al haladja meg a ténylegesen eladható jegymennyiséget. A 31 találkozóból 28-ra túligénylés van, tehát sorsolással döntik majd el (április 19-22), hogy ki juthat belépőjegyhez. A jegyigénylők 88%-a a rendező országok, vagyis Ukrajna és Lengyelország állampolgára, Németországból 2,82%, Oroszországból 1,16%, Svédországból 1% jelezte vásárlási szándékát. Összesen 206 országból érkezett igénylés, pontosabban előzetes regisztráció az UEFA honlapjára.

A jegyek 41%-ért szállhatnak harcba a külföldi szurkolók. Ez nem jelenti azt, hogy a maradék jegymennyiség biztosan lengyel és ukrán kezekben köt ki. A hazaiaknak csak a jegyek 20%-a van fenntartva. Ezek négyötöde a rendező labdarúgó szövetségeké, egyötödére pedig a rendező városok lakosai pályázhatnak. A többi jegyet (39%) a szponzorok, az UEFA vendégek és az UEFA üzleti partnerei, valamint a VIP vendégek kapják meg.

Így is minimum 1 millió külföldi vendégre számítanak a szervezők, nem beszélve azokról a szurkolókról, akik tereken felállított kivetítőkön fogják majd nézni a labdarúgó EB mérkőzéseit szurkolói jegy nélkül, pusztán csak a hangulat kedvéért érkezve a különböző helyszínekre.

4. Az EB remélt hatása a határmenti régió turizmusára

Ukrajna megyéi lázasan készülnek az EB-re. A Kárpátalja megyével szomszédos Lviv megye (az EB egyik helyszíne) közel 30 különböző turisztikai útvonalat dolgozott ki az ideérkező turisták számára tematikus, történelmi, kulturális és egyházi vonalon. Nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy az ideérkező külföldiek ne csak a mérkőzéseken, hanem azokat megelőzően és követően is találjanak megfelelő szórakozási, kikapcsolódási lehetőségeket a környéken.

Mivel Kárpátalja megye szomszédos Lviv megyével és a távolság sem nagy a két megyeszékhely között (278 km), potenciálisan tervezhető, hogy az átutazó és esetlegesen megpihenő külföldi turisták száma növekedni fog Kárpátalja megyében is. Biztosra vehető, hogy nemcsak az EB idején, hanem azt megelőzően és azt követően pedig főképp megnő a kereslet a külföldi turisták körében Ukrajna iránt. Ezt elősegítendő folyik az Ukrajnát külföldön népszerűsítő reklámkampány (állami támogatással), 5 csillagos szállodák építése, városfejlesztés, parkosítás.

Kárpátalja közvetlenül határos az Európai Unió négy tagállamával: Magyarországgal, Romániával, Szlovákiával, Lengyelországgal. 17 határátkelőhely működik a 460 km hosszú közös határszakaszon. Földrajzi elhelyezkedéséből eredően Kárpátalja kiválóan alkalmas tranzit híd szerep betöltésére Kelet-Európa és Nyugat-Európa között, ami kiterjeszthető a turizmus ágazatára is. Ez a stratégiai szerep még nagyobb hangsúlyt kaphat a 2012-es labdarúgó EB ideje alatt.

A Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal 2008 márciusában és 2010 júniusában is fogadott el határozatot a 2012-es labdarúgó EB kapcsán lebonyolításra kerülő tevékenységekről mind megyei, mind pedig járási szintekre lebontva. A program célja a kapcsolódó jogi, szociális, gazdasági és szervezési feltételek kialakítása a régióban a sikeres vendégfogadás biztosítása érdekében az EB idején. A program legfontosabb intézkedései:

- a felkészülést irányító munkacsoport létrehozása,
- a határátkelők infrastrukturális fejlesztése,
- a turisztikai szektor és intézményeik megfelelő felkészítése a vendégfogadásra,

- a turisztikai szakemberek megfelelő felkészítése, továbbképzésük biztosítása,
- fokozott reklám és PR tevékenység,
- befektetés-ösztönzés,
- munkahelyteremtés.

A program finanszírozására központi és önkormányzati pénzek, vállalkozói befektetések valamint egyéb, a törvényi feltételeknek megfelelő pénzforrások is felhasználásra kerülhetnek. Kiemelt figyelmet kapnak a fontos közlekedési folyosók mentén elhelyezkedő turisztikai létesítmények, nagy hangsúly kerül a befektetési kiállítások és ajánlatok megismertetésére, a média számára szervezett kirándulásokra, a megfelelő szakemberbázis továbbképzésére, a tourinfo irodák és tourinfo pontok számának bővítésére, változatos turisztikai útvonalak kidolgozására, egészségügyi fejlesztésekre stb.

2011. márciusában a civil szféra is bekapcsolódott a szervezési munkálatokba. Közös megegyezéssel kidolgoztak egy projekt javaslatot, melyet a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatási Hivatal elnöke elé terjesztettek. A javaslat célja turisztikai témájú kerekasztal megbeszélés kezdeményezése, melynek keretében azon kérdéseket vitatnák meg, mennyire felkészült a megye a 2012-es labdarúgó EB-re és milyen teendők várnak még megvalósításra.

A megbeszélésre meghívást kaptak a szomszédos megyék turisztikai szervezeteinek munkatársai is. A rendezvény napirendjében többek között a következő javaslatok szerepelnek:

1. <u>A kárpátaljai turisztikai termékek infrastrukturális és információs elérhetősége:</u>
   a.) a turista útvonalak felszereltségének javítása (turista jelzések, táblák kihelyezése, turista útvonalhálózat kidolgozása, a történelmi és kulturális emlékek információs jelzésekkel való ellátása). Felszerelt pihenőhelyek kialakítása;
   b.) a vidék turisztikai és rekreációs lehetőségeit népszerűsítő táblák kihelyezése a határátlépő helyeken és a megyehatáron átvezető főbb útvonalakon;
   c.) információs kiadványok készítése (többnyelvű turisztikai honlap kidolgozása, turisztikai létesítményeket, történelmi és kulturális emlékeket tartalmazó katalógus, útikönyvek és térképek kiadása, a médiával való együttműködés, akár nemzetközi szinten is);
   d.) a megyében már működő turisztikai információs központok tevékenységének támogatása, újak kialakításának lehetősége.
2. <u>A turisztikai szolgáltatások szabályozásának egységesítése, minőségének javítása:</u>
   a.) a megye területén végzett idegenvezetői tevékenység ellenőrzési mechanizmusának kidolgozása és bevezetése;

b.) hegyi idegenvezetők képzésének elindítása;
c.) a megyében található turisztikai információs központok tevékenységét szabályozó egységes rendszer bevezetése.

3. A turisztikai illeték felhasználásának módjai az EU-s országok tapasztalatainak figyelembe vételével
   a.) helyi szintű turisztikai irányultságú egyesületek létrehozásának lehetősége, amelyek a helyi önkormányzatok, a turizmusban érdekelt üzleti szektor és a civil szervezetek képviselőit kell, hogy tömörítsék, a turisztikai illeték hatékony felhasználása érdekében;
   b.) megyei szintű turisztikai irányultságú egyesület létrehozása, amely az üzleti, az államigazgatási és a civil szektor képviselőit tömörítené.
4. A falusi vendégházak infrastrukturális fejlesztésének állami támogatása:
   a.) hitel programok;
   b.) a vendégházakban megszálló turisták információs ellátottságának biztosítása.

A program a következő civil szervezetek egységes fellépésével indult el: Sipot Turisztikai Fejlesztési Egyesület, Polonina Agroturisztikai Fejlesztési Szövetség, Ukrajna Falusi Turizmusának Fejlesztéséért Egyesület Munkácsi Alapszervezete, Ungvári Turisztikai Információs Központ, Tureuropacentr Regionális Turisztikai Kezdeményezések Alapja, a Sport, Turizmus és Kultúra Fejlesztéséért Kárpátaljai Megyei Szövetség, az Ukrán-Magyar Területfejlesztési Iroda, a Falusi Turizmus Fejlesztéséért Megyei Egyesület, a Beregszászi Turisztikai Információs Központ.

5. Turisztikai fejlesztések és a felsőoktatás

A Kárpátaljai Megyei Turisztikai Főosztály és a civil szervezetek kezdeményezésén kívül az Ungvári Nemzeti Egyetem Turisztikai Kara is elkészítette saját fejlesztési tervét, valamint egy dokumentumba sűrítve a Megyei Tanács elé tárta Kárpátalja turizmusának fejlesztésére irányuló javaslatait.

A tanulmány szerint a megye turisztikai népszerűsége jelentősen csökkent az elmúlt években a többi nyugat-ukrajnai régióhoz (Lviv, Ivano-Frankivszk) képest. A lemaradás oka abban keresendő, hogy Kárpátalján teljes mértékben hiányzik a párbeszéd a turisztikai piac szereplői (kereskedelmi szálláshelyek, vendéglátóipari egységek, oktatási intézmények, turisztikai közvetítő szervezetek, idegenvezetők) között. Hiányzik az integrált marketing tevékenység, az egységes turisztikai jelzőrendszer és a turisztikai kiállításokon való részvétel sem megoldott. A fent nevezett dokumentum a *2. ábrában* felsorolt célok és tervek megvalósítását javasolja a kárpátaljai turisztikai szektor problémáinak orvoslására.

A tanulmány szerzői szerint sürgető szükség van Kárpátalja és a szomszédos ukrajnai megyék, valamint a határ menti területek közötti együttműködések

kialakítására, erősítésére. Ezeknek fokozott jelentősége van a 2012-es labdarúgó EB kapcsán, mely az előrelátások szerint akár meg is ötszörözheti a megyét tranzitútvonalként igénybevevő turisták számát.

Forrás: UNE, 2011.

2. ábra. az Ungvári Nemzeti Egyetem Turisztikai Karának turizmusfejlesztési javaslatai

6. A turisztikai szervezetek munkájának összehangolása az ukrán-magyar határ menti régióban

A Kárpátalján és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében működő TDM szervezetek egyik kiemelt fontosságú feladata, hogy turisztikai programcsomagokat állítsanak össze a turisztikai termékek és attrakciók jobb eladhatósága érdekében. A turisztikai programcsomagok egyike lehet a 2012-es EB helyszínére, Lvivbe (Lemberg) szervezett kirándulás is, együttműködve az ottani tourinfo irodával. Ennek megalapozására ad lehetőséget az említett szervezetek által 2011. őszére tervezett turisztikai szakemberek számára szóló idegenvezetői és nyelvi képzés lebonyolítása.

A képzés célja az európai normáknak megfelelő humánerőforrás-fejlesztés a turizmus területén. A program során nagy hangsúlyt kap a két megyével kap-

csolatos ismeretek bővítése, főleg olyan téren, ami konkrétan érinti/érintheti a kárpátaljai turisztikai szervezeteket. Mivel az ukrajnai résztvevők számára csak és kizárólagosan angol nyelven lehet benyújtani az európai uniós pályázatokat és a külföldi turisták száma is évről-évre nő, kiemelt szerepet kap a képzés során az angol nyelv használata is.

A képzés egyik fontos feladata, hogy egységesen kiajánlható turisztikai programcsomagok kerüljenek kidolgozásra a következő területeken:

- kerékpáros turizmus
- termál turizmus
- borturizmus
- gasztronómiai turizmus
- falusi turizmus
- épített örökség
- múzeumok
- hitélet és vallás
- horgászat
- lovaglás
- gyalogtúrák
- természeti kincsek
- vadvízi evezés stb.

A TDM szervezetek feladata ezen programcsomagok és útvonalak egységbe szervezése és kiajánlása belföldön és külföldön egyaránt.

A programcsomagok egyike Kárpátalja megye határain túlra, Lvivbe (Lemberg) is kínálna programokat a turisták számára, melyet a *3. ábra* szemléltet.

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra. Turisztikai útvonal Lemberg érintésével

Az utazások az elképzelt tervek szerint az alább vázolt módon valósulhatnának meg:

Útvonal: Nyíregyháza→Záhony→Ungvár→Munkács→Beregvár→Lemberg→ Vereckei-hágó

1. nap. A záhonyi határátkelőt átlépve a nemrég felújított főútvonalon haladva érhetünk *Ungvárra*. Az ebédet követően városnézésre kerül sor, ahol a következő nevezetességeket tekinthetik meg a vendégek:

- *ungvári vár,*
- *Ungvári Szabadtéri- és Néprajzi Múzeum,*
- az 1760-as években épült *Szent-György római katolikus templom,*
- Európa leghosszabb (2,2 km) *hársfasora,*
- *Petőfi Sándor egész alakos szobra,*
- a XII. századi, román stílusban épült *Gerényi körtemplom* (rotunda).

A nap zárórészeként borkóstolási lehetőség vagy kultúrprogram a helyi borkóstoló teremben, vagy a szálláshelyen.

2. nap. A reggeli órákban indulás Ungvárról, érkezés *Munkácsra*. A város legfőbb ékessége a város határában kúpszerű dombon, 70 méter magasan álló *vár,* amelyben néhány emléktábla és a különböző részlegekből álló múzeum jelenti a legfőbb látnivalót. További nevezetességek a városban:

- a szecessziós stílusban épült *Városháza,*
- *a Rákócziakhoz köthető Fejér-ház,*
- *Munkácsy Mihály szülőháza,*
- a *görögkeleti bazilita kolostor.*

Ebéd a városban. Munkácstól keletre egy hatalmas 50 hektáros park közepén áll az útvonal következő állomása, a *beregvári Schönborn-kastély*. A fényűző kastélyt körülvevő park szabadon látogatható. A sétát követően indulás Lembergbe. Érkezés az esti órákban, szálláshely elfoglalása.

3. nap. Egész napos kirándulás a festői szépségű *Lembergben*. A történelmi nevezetességeken kívül kirándulás a labdarúgó EB-nek otthont adó stadionba. A város nevezetességei:

- a szecessziós stílusban épült *Városháza,*
- *Rinek-tér* (régi piactér),
- *Örmény székesegyház, Ortodox székesegyház, Szent György templom, Latin székesegyház,*
- *Operaház,*
- *Bolyai János emléktáblája* az Ivan Franko Egyetem falán,
- *Viszokij Zamok* (Fellegvár),
- *Ossolineum,*
- *Potocki-palota.*

4. nap. Indulás haza. A hazafelé vezető úton a Vereckei-emlékjel megtekintése.

7. A határ menti együttműködés feladatai a jövőben

A vizsgált régióban jelenlévő gazdasági-társadalmi problémák enyhítésére, a felemelkedés megindítására a régió belső erőforrásai nem elégségesek, ezért a fejlődés a belső erőforrások maximális mobilizálására és külső (állami és EU) szerepvállalásra egyszerre kell, hogy épüljön. Az állami szerepvállaláson kívül fontos forrás a Magyarország – Szlovákia – Románia – Ukrajna ENPI CBC Program 2007-2013, melynek egyik kiemelt prioritása a határon átnyúló turizmus fejlesztése.

Az említett Európai Uniós program keretében került kialakításra a már említett TDM szervezet Kárpátalján. A program keretében újabb pályázati felhívás 2011. júniusában jelenik meg, mintegy 10 millió eurós kerettel. A Programon belül csakúgy mint eddig, lehetőség lesz turisztikai témájú projektek megvalósítására, melynek mind a turizmusfejlesztésben mind a határ menti együttműködés fejlesztésében jelentős szerepe lehet a két megye vonatkozásában. Ennek alapvető feltételei:

- stratégiaorientált működés, nem csak eseti programok,
- komplex együttműködés, sokféle kapcsolódási csatornán keresztül,
- partneri viszony vertikálisan és horizontálisan,
- döntések és közös akciók megvalósítása a mindenkor érvényes eljárások alapján,
- a határnak, mint elválasztó vonalnak a feloldása,
- a periférikus helyzet és elszigeteltség mérséklése,
- TDM szervezetek együttműködése a határ mindkét oldalán.

A határon átnyúló turisztikai együttműködéseknek évtizedes hagyománya van Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye viszonylatában. A Tacis, a Phare CBC, az Interreg és most a Magyarország – Szlovákia – Románia – Ukrajna ENPI CBC Program 2007-2013 keretében is számos közös kivitelezésű, turisztikai témájú program került megvalósításra. Ezek termékei a sikeresen működő tourinfo irodák, a lebonyolított idegenvezetői, falusi turisztikai képzések és olyan kiadványok, mint a Kárpátalja útikönyv, Invitáló Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékbe, Gasztronómiai útvonalajánló, turisztikai térkép stb.

Kárpátalja megye számára egy másik Európai Unió által finanszírozott határmenti Együttműködési program is elérhető, mégpedig a Lengyelország-Fehéroroszország-Ukrajna ENPI CBC 2007-2013. Mivel ez a programterület kiterjedését tekintve sokkal nagyobb, ezért a támogatásra biztosított összeg is lényegesen több, mint a Magyarország – Szlovákia – Románia – Ukrajna ENPI CBC Program 2007-2013 esetén.

Bár Kárpátalja megye viszonylag kevés lengyel-ukrán határszakasszal rendelkezik, ez mégis elegendő a projektben való részvételhez. Ennek köszönhetően, mint főpályázó is részesedhet a több mint 88 millió eurós keretből. A program keretében az első prioritás tartalmazza a turizmusfejlesztést. Az első prioritás megvalósítására több mint 43 millió euró áll rendelkezésre.

A Lengyelország-Fehéroroszország-Ukrajna ENPI CBC 2007-2013 Programban való részvétel fontos lépcsőfoka lehet a 2012-es közös rendezésű labdarúgó-EB kapcsán tervezett fejlesztések megvalósításának Kárpátalja vonatkozásában is. A pályázatok leadási határideje 2011. szeptember 30.

8. Összegzés

A 2012-es labdarúgó EB jó lehetőséget kínál Kárpátalja megye, mint határ menti régió turisztikai népszerűsítésére egész Európa területén. Egy összehangolt marketing kampány, egy színvonalasan működő TDM hálózat és a határon átnyúló projektekből szerezhető támogatások jelentős lökést adhatnak nemcsak a megye, hanem az egész határ menti régió fejlődésének. A tudatosan fejlesztett és menedzselt turizmus új munkahelyeket teremt, hozzájárul az életszínvonal növekedéséhez, csökkentve ezáltal a fiatalok elvándorlását. A gazdaságilag elmaradt területnek számító Kárpátalja felzárkóztatásában mindennek meghatározó szerepe van.

Irodalomjegyzék

HANUSZ Á. 1996: A Felső-Tiszavidék idegenforgalmi fejlesztése, különös tekintettel Kárpátaljára. Határon innen – határon túl. Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia kötet, Szeged.

KAFEDRA TURIZMU UZSNU, TURISTICHNIJ INFORMACIJNIJ CENTR ZAKARPATTJA 2011: Propozicii schodo realizacii Prohrami rozvitku turizmu v Zakarpatskij oblasti na 2011 – 2015 roki. [Ungvári Nemzeti Egyetem, Kárpátaljai Turisztikai Információs Központ: Javaslatok a turizmusfejlesztés koncepciója Kárpátalja megyében a 2011-2015 időszakra elnevezésű program megvalósításához], Uzhgorod, pp.1-11.

SZTRATEHIJA ROZVITKU ZAKARPATSZKOJI OBLASZTYI NA PERIOD DO 2015 ROKU. [Kárpátalja Megye Területfejlesztési Stratégiája a 2015-ig tartó időszakra]. Uzhorod, 2007.

PROHRAMA ROZVITKU TURIZMU ZAKARPATSZKOJI OBLASZTYI NA 2011-2015 ROKI. [A turizmusfejlesztés koncepciója Kárpátalja megyében a 2011-2015 időszakra]. Uzhorod, 2010.

TARPAI J. 2010: A térségi összefogás példája TDM rendszer kialakításán keresztül Kárpátalján. In: Hanusz Á. (szerk.): A helyi térségi TDM szervezetek helye és szerepe a vidék turizmusirányításában, Nyíregyháza, pp. 157-168.

ZAKON UKRAINI „Pro orhanizaciju ta provedenja finalnoji chastini chempionatu Europi 2012 roku y futbolu v Ukraini" № 962-V [Ukrajna Törvénye „A 2012-es labdarúgó-EB záró részének megszervezéséről és lebonyolításáról Ukrajnában" № 962-V]. Kyiv, 2007.

http://www.zakarpattyatourism.info

http://ua.uefa.com/uefa

http://ukraine2012.gov.ua/

http://www.pl-by-ua.eu/ru

Tartalomjegyzék

B. Dr. Pristyák Erika
A bokortanyák lehetséges szerepe
Nyíregyháza turisztikai kínálatában 3

Dr. Dávid Lóránt – Dr. Remenyik Bulcsú – Dr. Tóth Géza – Benkő Béla – Dr. Nagy Zoltán
Turisztikai kutatások, fejlesztések és TDM(ek) a Mátrában 13

Dr. Göőz Lajos
A megújuló energiák turizmusa – Renewable Energy Tourism 23

Dr. Hanusz Árpád
Szemléletformálás és turisztikai gondolkodásmód
kialakítása a helyi TDM-szervezetben 29

Dr. Hanusz Árpád – Dr. Szakál Zoltán – Jászai Lídia
Fiatalok utazási szokásai és a turisztikai desztináció kínálata 39

Dr. Jusztin Márta
„Mennyire vagy sötét”? – Gondolatok katasztrófáról és turizmusról 45

Katona Ilona
Tematikus TDM összefogások 51

Dr. Komáromi István
Ifjúsági turizmus, iskolarendszer és TDM
(Az iskolák és az iskolarendszer lehetséges szerepe
az ifjúsági turizmus fejlesztésében) 63

Dr. Kókai Sándor
A térségi TDM szervezetek megalakításának társadalmi-
gazdasági feltételei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 73

Dr. Könyves Erika
Élmény-csomagok piramisa – avagy termékfejlesztés a TDM-ben 95

Nagy Adrienne
Kastélyok és TDM Észak-Magyarországon 103

Dr. Petykó Csilla
A kempingturizmus fejlesztése az Észak-alföldi régióban 121

Dr. Sütő László – Dr. Szepesi János – Domboróczki Zsolt
Adatok a mátrai teljesítménytúrák
földrajzi adottságainak elemzéséhez 135

Tarpai József
A TDM szervezetek munkájának összehangolása az ukrán-magyar
határmenti régióban a 2012-es labdarúgó Európa-bajnokság kapcsán 153